ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము. —౨.

జైమినిభారతము

వచన కావ్యము

ఇది, వచనము

సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకప్రణీతము.

కాకినాడ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే

ప్రకటింపఁబడినది.

(చతుర్థముద్రణము)

క్షయ

రాజమహేంద్రవరము:

శ్రీసుజనరంజనీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

౧౯౨౬

వెల: ౧-౨ అణాలు.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

—:o:—

This is a Telugu prose version of the well-known Sanskrit poem called the "Jaimini Bharatam" of which there is also a metrical translation by Pillalamarri Pina Virabhadra. The author is Samukham Venkata Krishnappa Naik, son of Minakshi Naik and Alamelu or Alamelu Akka. According to one account, Minakshi Naik was the Chief Minister of the great Tirumala Naik who was king of Madura from 1623 to 1659 A. D. His son Venkata Krishnappa Naik lived at the court of Tirumala Naik's great great grandson Vijayaranga Chokkanadha who reigned from 1704 to 1731. The interval between the father and son would thus be great. Although it might be explained away by supposing that Minakshi Naik was old when Venkata Krishnappa Naik was born and that the latter was also old during the reign of Vijayaranga Chokkanadha, it would seem to be more in accordance with probabilities to refer Minakshi Naik to the reign of Vijayaranga Chokkanadha's grand mother Queen Mangamma (1689-1704) who, according to the tradition referred to above, had brought up Alamelu from her infancy.

Vijayaranga Chokkanadha was a great patron of learning and, among his many gifts, was that of a village to a learned Telugu Brahmin named Sonti Gunnayya whose descendants now live at Periyakulam otherwise called Thenkarai,

Among the contemporaries of our author was Kumara Ramabhadra Naik, the then Zamindar of Vadagarai and his name is perpetuated by a street named after him in Vadagarai and a mantapam in Periyakulam where an annual festival is held.

After the downfall of the Naik dynasty of Madura during the time of Vijayaranga's widow Meenakshi, the family of Venkata Krishnappa Naik settled down at Vadagarai under the auspices of the Zamindar of that place to whom it was related and it held the office of the village munsif of Vadagarai till 1870. The last member of the family was Vijayabhagam Alagari Swami Naik who was the husband of the paternal aunt of the present Zamindar of Vadagarai. He died leaving a daughter whose son Mr. Rama Venkataswami Naidu has inherited his grand-father's property.

Venkata Krishnappa Naik was also the author of another prose work dealing with the story of Sarangadhara and of two peoms *Ahayla-sankrandanamu* and *Radhikasanthvanamu* all of which he dedicated to the god of Srirangam. The present work, he dedicated to his Sovereign and patron. This is one of the several Telugu prose manuscripts that have been secured for the library of the Telugu Academy, in the Tamil districts. Till recently, it was believed that there was no prose literature in Telugu prior to the time of the well-known author and scholar Chinnayya Suri, but the discovery of these manuscripts by the Academy has upset that theory.

While true to the original Sanskrit in the story, the translator has expanded the descriptive portions and there are evidences that he kept Pina Virabhadra's poem closely in view. The style is elegant and flowing and the language chaste and, on the whole, simple. The work is of a high order and will repay reading.

This edition is based on two manuscript copies which are in the library of the Academy. One was obtained from Mr. G. S. Krishnayya of Batlagundu in the Madura District and the other from Mr. Thirumalai Veeraswami Pantulu of Puddukottai. To give an idea of the method of editing which is adopted, a portion of one of the manuscripts which corresponds to the printed page 7 is printed as an appendix to this book, just as it is in the original.

The book is published at the cost of the Hon'ble Dewan Bahadur V. Ramabhadra Naidu Garu, F. M. U., Zamindar of Vadagarai and Doddappanayakkanur, whose relationship to the family of the author has been set forth above.

J. RAMAYYA.

—:o:—

ప్ర థ మ ము ద్ర ణ భూ మి క.

—:౦:—

ఇది సుప్రసిద్ధమైన సంస్కృతజైమినిభారతమునకుఁ దెలుఁగువచనము. ఈవచన రచనకు ముందే పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి సంస్కృతజైమినిభారతమును బద్యకావ్యముగ నాంధ్రీకరించియుండెను. ఈవచనజైమినిభారతమును సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు రచియించెను. ఈతనితండ్రి మీనాక్షీనాయఁకుఁడు. తల్లి అలమేలక్క. మీనాక్షీనాయఁకుఁడు 1623-వ క్రైస్తవ సంవత్సరము మొదలు 1659-వ సంవత్సరమువఱకును మధురరాజ్యమును బాలించి యశస్సుగాంచిన తిరుమలనాయకుని మంత్రిగా నుండెనని యొక ప్రతీతి గలదు. వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు తిరుమలనాయఁకుని మనుమనిమనుమఁడగు విజయరంగచొక్కనాథుని యాస్థానమునం దుండెను. విజయరంగచొక్కనాథుఁడు 1704-వ సంవత్సరము మొదలు 1731-వ సంవత్సరమువఱకు రాజ్యమేలెను. దీనిని బట్టి తండ్రికిని గుమారునకును నడుమ నంతర మధికముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు మీనాక్షీనాయఁకుని వృద్ధదశలోఁ బుట్టినవాఁడనియు, విజయరంగచొక్కనాథుని రాజ్యకాలమందు వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడుగూడ వృద్ధుఁడుగా నుండెననియు నూహించినచో నీయంతరమత్యధికముగాఁదోపకపోవచ్చును, గాని, వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుని తల్లియగు అలమేలక్క "మంగమ్మ సాకుడుకూఁతు" రను ప్రతీతియుండుటచే నామెభర్తయగు మీనాక్షీనాయఁకుఁడు

విజయరంగచొక్కనాథుని పితామహి యగుమంగమ్మదేవి క్రింద మంత్రిగా నుండె నని యూహించుటయే సమంజసముగా గన్పట్టుచున్నది. ఈమంగమ్మదేవి క్రీ. 1689వ సం. మొదలు 1704-వ సం. వఱకు విజయరంగచొక్కనాథుని సంరక్షణకర్త్రిగా రాజ్యముచేసెను.

మీనాక్షీనాయకుఁడు మధురమీనాక్షీ యాలయమున కెదుట నొకమండపమును గట్టించి యఖండదీపముఁ గూడ నిల్పెనఁట. విజయరంగచొక్కనాథుఁ డనేకధర్మకార్యములు చేసెను. శొంఠి (సొంటి) గున్నయ్య యనునాంధ్రబ్రాహ్మణున కొకయగ్రహార మిచ్చెనఁట. ఈబ్రాహ్మణుని సంతతివా రిప్పటికిని నాయగ్రహార మనుభవించుచు పెరియకొళగ్రామమందున్నారు.

విజయరంగచొక్కనాథుఁడు గతించినపిదప నాతని భార్య మీనాక్షమ్మ 5-6 సంవత్సరములు మాత్రమె రాజ్యముచేసెను. అనంతరము దేశము తురుష్కాక్రాంత మాయెను. అప్పుడు వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని కుటుంబము వారు తమబంధు వగు వడగరై జమీందారు నాశ్రయించి యచ్చటనే నివసించిరి. 1870-వ సంవత్సరము వఱకు నీకుటుంబమువారు వడగరై గ్రామాధికారులు (గ్రామమునకు మునసబులు) గానుండిరి. విజయభాగము అలగరిస్వామి నాయకుఁ డనునాయనతో సముఖవంశ మంతరించెను. ఈయలగరిస్వామినాయకుఁ డిప్పుడు వడగ్రా దొడ్డప్పనాయకనూరుసంస్థానములకు [illegible]ర్తగు ఆనరబుల్ దివాన్బహదర్ పి. రామభద్రనాయుఁడుగారి

మేనత్తపెనిమిటి. ఆయన దౌహిత్రుఁడగు రామా వెంకట స్వామి నాయఁడుగారు వర్ధమానులై యున్నవారు.

ఈగ్రంథమునకు రెండువ్రాత ప్రతులుమాత్రమేపరిషత్తునకు లభించినవి. అందొకటి మ. రా. పుదుకోట తిరుమలవీరాస్వామిపంతులువారివలనను, మఱియొకటి మ. రా వత్తలకూండు జి. ఎస్. కృష్ణయ్యగారివలనను లభించినవి. పరిషత్పుస్తక భాండాగారమున మొదటిది 142-వది. రెండవది 308-వది. ఈరెండును దప్ప మూఁడవప్రతి యెక్కడ నున్నట్లు కనఁబడదు.

అచ్చులో నేమేమి మార్పులు జరిగినవో తెలుపుటకై 7-వ పుటకు సరియైన భాగ మొక్కవ్రాతప్రతిలో నున్నది యున్నట్లీగ్రంథమున కనుబంధముగ ముద్రింపఁబడినది

మధురజిల్లాలోని వడగరై, దొడ్డప్పనాయఁకనూరు జమీందారు లగు ఆనరబుల్ దివాన్ బహదరు వి. రామభద్రనాయఁడుగారి ధనసహాయ్యమున నీగ్రంథము ప్రకటింపఁబడినది. శ్రీనాయఁడుగారి యౌదార్యము, మాతృభాషాభిమానమును బ్రశంసనీయములు.

జయంతిరామయ్య.

పరిషత్కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షుఁడు.

ద్వితీయముద్రణవిషయము :— ప్రథమ ముద్రణ ప్రతులన్నియు వ్యయమగుటచే మరల నీ గ్రంథమును ముద్రింపించితిమి. ప్రథమముద్రణమునకును దీనికిని బాఠభేదము లేవియు లేవు. జ॥ రా॥

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

పీఠిక

జైమినిభారత మను నీవచనకావ్యమును పముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు రచియించెను.

—: కవివంశము, కాలము :—

ఇతఁడు తనవంశకర్తయయిన కేశవప్పనాయనిఁగూర్చి యహల్యాసంక్రందనసారంగధరచరిత్రల యవతారికలలో నిట్లు వర్ణించికొనెను.

క. శరణంబులు జగముల కా
భరణంబులు వేదములకుఁ బంకజలక్ష్మీ
కరణంబులు నారాయణ
చరణంబు లెసంగు శూద్రజాతికి నిరవై.

క. నాలవవర్ణం బనియెడి
పాలసముద్రంబునందు భావుకలక్ష్మీ
లోలుఁడు లోకావనకరు
ణాలీలుఁడు కేశవప్పనాయఁడు వెలసెన్.

జైమినిభారతమునందుఁ గూడ నీతనివంశావతార మభివర్ణింపఁబడియుండునుగాని పరిషత్తున్నకు దొరకినరెండు

ప్రతులయందు నవతారికాభాగము పోయినది. శేషము వేంకటపతికవి తనవంశావతారమును వర్ణించినట్లుగానొక్క రీతిగా సారంగధరచరిత్రయందు నహల్యాసంక్రందనము నందును వర్ణించికొనిన యాతని వంశక్రమ మిట్లని తెలి యుచున్నది.

“ఈకవివంశమందు మూలపురుషుఁడు కేశవప్పనాయఁడు; ఆతనిపుత్త్రుఁడు వేంకటనాయఁడు; ఆతనికుమారుఁడు పెదగురువప్పనాయఁడు; అతనిసుతుఁడు ఎల్లిసెట్టినాయఁడు; అతనితనూజుఁడు వేంకటనాయఁడు. ఈవేంకటనాయనికి వేంకటాంబయందు మీనాక్షినాయఁ డుదయించెను. ఈమీనాక్షినాయఁకునకు నలమేలమాంబయందు జైమినిభారతాదికర్తయగుసీవేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁ డుద్భవిల్లెను.”

ఈతఁడు తనతాత నీక్రిందివిధముగా నయ్యవతారికల యందు వర్ణించికొనెను.

సీ. ధన్యుఁడై నృపతిమూర్ధన్యుఁడై నిర్ధాత
  దైన్యుఁడై నృపసంఘమాన్యుఁడగుచు
శ్రీ గేయుఁడై సుజనావిగేయుఁడై దానరా
  ధేయుఁడై విద్వద్విధేయుఁడగుచు
ధీరుఁడై కదనహంవీరుఁడై కనకాద్రి
  ధీరుఁడై సద్గుణాహారుఁడగుచు
శీలుఁడై హరిభక్తిశీలుఁడై సంగీత
  లోలుఁడై కవిబృందపాలుఁడగుచు

గీ. సకలబాంధవసంతోషి సత్యభాషి
స్వామిహితకారి స్వజనరక్షణవిహారి
వెలయు బుధసంపదలచేత విబుధభాగ్య
దాయకుండైన వేంకటనాయకుండు.

ఇక్కవి జైమినిభారతవచన కావ్యమునే కాక సారంగధరచరిత్ర మను మూఁడాశ్వాసముల వచన గ్రంథమును, అహల్యాసంక్రందన మను మూఁడాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధమును, రాధికాసాంత్వన మనెడి యేకాశ్వాసశృంగార ప్రబంధమును రచియించెను. ఇందు మొదటిది పాండ్యమండలాధీశ్వరుఁ డగువిజయరంగచొక్కనాథునకంకిత మొనర్చిమిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిఁ గృతియొసంగెను.

ఇందు జైమినిభారతము నైదాశ్వాసముల యాద్యంతములయందును :—

క. శ్రీరాధావరచరణాం
భోరుహభృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారాఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కవజీరా.

ఇత్యాదిగాఁ గృతినాయకవర్ణనపద్యంబులును, ప్రత్యాశ్వాసాంతమునను—

“ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథమహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగమాందోళికాప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయకతనూభవ” ఇత్యాదిగా గద్యములునుండుటం

బట్టి యితఁడు విజయరంగచొక్కభూపాలునకుసమకాలికుఁడై యాతనికిఁ గృతినిచ్చిన కేవలకవి యనియే కాక యహల్యా సంక్రందనములో శేషము వేంకటపతికవి చెప్పినట్లుగాఁ దన్నువర్ణించికొనిన.—

సీ. ధైర్యమా శౌర్యమా దాక్షిణ్యమా పుణ్య
మా నయమా జయమా ప్రతాప
మా శుభరూపమా మహితవిజ్ఞానమా
దానమా భోగమా శ్రీనిరూఢ
యోగమా యాశ్రితవ్యూహమా రక్షణ
రాజద్విలాసమా రమ్యమంద
హాసమా మహితసౌహార్దస్వభావమా
భావమా భూరిప్రభావమాస్య

గీ. నీకె తగు నంచుఁ బాండ్యభూనేత విజయ
రంగచొక్కేంద్రుఁ డత్యంతరంగసబహు
మానసామాజకత్వ మింపూన నొసఁగె
సముఖ వేంకటకృష్ణేంద్ర శౌర్యసాంద్ర.

అనుపద్యముంబట్టి యితఁడు పాండ్యభూనాథునియాస్థానమండలి ముఖ్యసామాజికులలో (ముఖ్యమంత్రులలో) నొకఁడైనట్లును దెలియుచున్నది. మఱియు—

గీ. .. రంగధరపతి సేను సారంగధర చ
రిత్ర వచనము చేసి తత్కృతిని నాకు
నంకితము సేయుము శుభంబు లగును నీకు.

శా. వాసిన్ రంగవిభుండ నేనుధరణిన్ వాక్ప్రౌఢిమన్నీవహ
ల్యాసంక్రందనమన్ ప్రబంధమురసోల్లాసంబుగాఁ జేయనే
నాసం గోరి వినంగవచ్చితిఁ బ్రియంబౌనట్లునాపేరిటన్
భాసిల్లం దగ నంకితంబునొనఁగూర్పన్ నీకు మేలౌ నిఁకన్.

అని (శ్రీరంగనాయకుఁడు) యానతిచ్చుటయు నేనును దోడన మేల్కాంచి ... పురోహితభృత్యామాత్యసామాజికవర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయభాషాకవితా విశేషు లైన శేషము వేంకటపతి, బుణి శ్రీకృష్ణకవీంద్రులు మాకాప్తసఖులు గావునం బిలిపించి యాశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు* అని సారంగధరచరిత్రమునందు నహాల్యాసంక్రందనమునందును దనకుఁ గూడ భృత్యామాత్యసామాజికవర్గము గల దని వ్రాసికొనుటంబట్టి పూర్వగద్యములో వ్రాయఁబడినట్లుగా నితఁడు విజయరంగచొక్కనాథుని దయచే సామంతరా జై కొన్నిగ్రామముల కధిపతి యైనట్లు కూడఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథుఁడు క్రీ. శ. 1704—1731 నడుమఁ బాండ్యమండల మేలినవాఁ డగుటచే (చూ. ఆ. సా. పత్రిక, సంపుటము 2.220) మనకవికూడ నక్కాలము ననే యుండె ననుట స్పష్టము.

ఇవ్విధముగా నీకవి నీతని కాలమును దెలిసికొనిన పిదప నీతని ప్రకృతకృతిని గూర్చి యీక్రిందివిధముగాఁ దెలియనగును.

జైమినిభారతము.

ఇది యయిదాశ్వాసముల వచనకావ్యము. ఇది సంస్కృతమున జైమినిభారత మనిపిలువఁబడు నశ్వమేధపర్వమునకుఁ దెలుఁగు సంస్కృతమున నశ్వమేధపర్వమొక్కటియే మిగిలినట్లును, దక్కినపర్వములన్నియు నశించినట్లును, గాకున్నచో జైమిన్యశ్వమేధపర్వ మనియే కాక జైమిని భారత మని పేరేల వచ్చుననియుఁ గొందఱు తలంచెదరు. గాని యది యెంతవఱకు సత్యమో యూహింపరాదు. జైమినిభారతములో మిగిలినపర్వములు గొన్ని కల వని గాని, యవి నశించిన వని గాని యశ్వమేధపర్వముఁ దెలిఁగించిన పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి గాని, యీవేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు గాని, యెందును జెప్పియుండలేదు. అశ్వమేధపర్వమునఁగొన్ని విశేషాంశములను జెప్పఁదలఁచి వ్యాసునియశ్వమేధపర్వము కంటె వేఱుగా నతనిశిష్యుఁ డగు జైమిని యీయశ్వమేధపర్వ మొక్కటియే రచియించి యుండు నని మఱికొందఱు తలంచెదరు. ఏమయిన నేమి జైమినిభారత మనుపేర నీయశ్వమేధపర్వ మొకటియే లోకమున విఖ్యాతిం గాంచుచున్నది.

ఈకవి యీయశ్వమేధపర్వమును వచనముగా రచియించునపుడు "ఇది శ్రీసముఖమీనాక్షీనాయఁకతనూభవ వేంకటకృష్ణప్పనాయఁక ప్రణీతంబయిన జైమినిభారతంబునందశ్వమేధపర్వంబునందుఁ బదునాల్గవయధ్యాయము" అనునట్లు

గా నధ్యాయక్రమమున గద్యములు వ్రాయుటంబట్టి సంస్కృతాశ్వమేధపర్వమునుగూడ జూచినాఁడని చెప్పవలసి వచ్చినది. కాని వచనరచనమంతయుఁ బదములు, వాక్యములు, సమాసములు, ప్రయోగించుటలోఁ గూడఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుని పద్యకావ్యమునే వచనశైలిలో వ్రాసెనని చెప్పఁగలదు. కాని, కవి యం దందు, విశేషముగా శృంగారవర్ణనా సందర్భములయందును, సామాన్యముగా యుద్ధవర్ణనములయందు, నాసంస్కృతాంధ్రకావ్యములను రెంటినిగూడ మీఱి యథేచ్ఛముగాఁ గల్పనము గావించి స్వకవిత్వమునుగూడఁ గొంతవఱ కిందుఁ జొనిపెను. మఱియు మూలమును నాంధ్రజైమినిభారతపద్యకావ్యమును గూడ మీఱివర్ణనాతిరేకంబునను గథితకథనంబునను గ్రంథమామూలాగ్రముగాఁ బెంచి వ్రాసెను. ఈపై విషయంబుల కీక్రింద నుదాహరణంబు లిచ్చెదను.

గీ. పంకనిర్మగ్న మగుగోవుఁ బరికరించి
సుకరముగ నుద్ధరించు గోపకునిమాడ్కి
ముదము దైవాఱ నుద్ధరింపుదువు గాక
పంకనిర్మగ్ను నన్ను, గోపాలతిలక.—వీరభద్రుఁడు.

పంకనిర్మగ్నంబైనధేనువును గోపాలకుచందంబున శోకమగ్నుల మైన మమ్ము నీ వుద్ధరింపుము.

వేం. కృ. నాయకుఁడు.

చ. పుడిసెఁడునీటిచేనడఁగిపోయెడుధూళికిఁగాలమేఘముల్
దోడరునె తెప్పవేయఁ జెడుదోమలమీఁదసుపర్ణుఁ డెత్తిపోఁ
గడఁగునెయీసుధన్వరథికప్రభుఁ డెన్నఁగ మీకు నీడుగాఁ
డుడుగుఁడు సంభ్రమం బితని నోర్చెదఁ దెచ్చెద నధ్వరా
శ్వమున్. వీర.

పుడిసెండునీళ్ళు చల్లిన నడంగిపోయెడు ధూళికిఁ గాల మేఘంబులు వర్షింపవలెనే? తెప్పవేసినం బడిపోవు దోమల మీఁద గరుత్మంతుం డెత్తి రావలయునె? ఈరాజు మీకు సమానుండు గాఁడు. మీ రీతనమీఁదఁ జేయిచేసికొనం బనిలేదు. నేనె యీతనింగెల్చి యధ్వరాశ్వంబుఁ దెచ్చెద.
వేం. కృ. నాయకుఁడు.

మఱియు వీరభద్రకవి యుపయోగించిన లోకోక్తులు జాతీయపదములు, నిందు సరిగాఁ గనఁబడుచున్నవి.

క. కలనన్ మనవారెల్లను
బొలిసిరి నీదుర్నయమునఁ బోయినయవి పె
ద్దలె నాకును "స్త్రీబుద్ధిః
ప్రలయాంతక" యనెడిపలుకబద్ధంబగునే. వీరభద్రుఁడు

నీదుర్నయంపుబోధనచే యుద్ధంబునకుం బోయిన నాకుం గలవారెల్లను సమసిపోయిరి. "స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతక” యనెడు పలుకే యథార్థం బయ్యె. వేం.కృ.నాయ.

క. అఱిమించి చొచ్చిని ల్లటు
చెఱిచితి వికఁ బుట్టినిల్లు చెఱిచెద ననియే
పఱితెంచితి రెండిల్లకుఁ
‘జెఱుపనచేఁట’వయి తేమి చేసెడిదనుచున్. వీరభద్రు

పాపాత్మురాలా చొచ్చిన యిల్లు చెఱిచినదియుంగాక పుట్టినయిల్లునుం జెఱుప వచ్చితివే? నీవంటి చెఱుపనచేఁట మాయింట నుండం దగదు. వేం. కృ. నాయఁకుఁడు.

క. చిలువదళవాయి లప్పుడు
"తలబీకనకాయ" లై "యథాయథలై" కూ
కులువత్తులు నై మొనతల
నిలువక శేషాహికడకునెఱిచెడి పాఱన్-వీరభద్రుఁడు

చిలువదళంబులు తలబీకనకాయలు యథాయథలు కకాపికలు నై మొనగట్టంజాలక శేషాహిచెంగటికింబఱచిన, వేం. కృ. నాయఁకుఁడు.

క. సొరిది ననాచారంబుల
మురు వగుచున్ బ్రథమపాదమునఁ గలిమహిమం
బెరుఁగును వడ్లునుగలిపిన
కరణిన్ వర్ణాశ్రమములు కత్తెరి గలయున్.

వీరభద్రుఁడు.

అందులోనఁ బ్రథమపాదంబున దురాచారంబులు సదాచారంబులు సమ్మిశ్రంబులై పెరుఁగువడ్లు గలిపిన కరణి వర్ణాశ్రమధర్మంబులుసంకరంబులగు. వేం.కృ. నాయఁకుఁడు

వీరభద్రకవి 19 పద్యములలో వర్ణించినస్త్రీమండల వృత్తాంత మిందు 19 పుటలకు సరిపడునంతగావివరింపఁ బడినది. ఇందుఁ బ్రమీలార్జునునిరాక విని యాతని మదిలోఁగామించుటయు యుద్ధముఁ జేసి యతనినివశపఱచి కొని యింటికిఁ దీసికొనివచ్చి యాతనితోఁ గ్రీడించుటయు

మిక్కిలి పెంచి వ్రాయఁబడినది. ఆభాగ మిప్పటిలోకము నకు రుచింప దని యిందు ముద్రించుట మానివేసినారము. ఇదిగాక పరిషత్తునకువచ్చిన రెండుప్రతులలో నొక్కప్రతి యందుమాత్రమెయట్టి విశేషవర్ణనము కనంబడుచున్నది.

వచనశైలి.

దాదాపు రెండువందలసంవత్సరములక్రిందట మన భాషలో వచనకావ్యములే మిక్కిలి యరుదుగా నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. అక్కాలమునందుఁ బండితులను గవులను బోషించి యాంధ్రగ్రంథములు వ్రాయించుటయే కాక తానుఁగూడ శ్రీరంగమాహాత్మ్యమాఘమాహాత్మ్యము లనెడి పెద్దవచన గ్రంథములను రచియించిన కవిరాజై భాషకుఁ జేయూఁత యొసంగిన మహాత్ముఁడు విజయరంగచొక్కనాథుండు. ఈతఁడు వచనకావ్యములను రచియించుటఁ గనియే "యథా రాజా తథా ప్రజా" యనునట్లాతని యాశ్రితులును వచనరచనకుఁ గడంగి యుందు రని తోఁచు చున్నది. అట్టివారిలో నక్కాలమున విజయరంగచొక్కనాథునివలె నీ వచనరచన గావించినవారి గ్రంథములలో నీకవి వచనకావ్యములే ప్రధానములై కనఁబడుచున్నవి. కొంచె మెచ్చుతక్కువగా వచనకవిత్వమంకురించిన యక్కాలమునకు నిక్కాలమునకు వచనరచనయందును, దానిశైలి యందును, నేవోకొంచెము భేదము గన్పట్టుట యాశ్చర్యకరముగాదు. చక్కఁగఁ బరిశీలించినచోఁ జిన్నయసూరి

ంతిచంద్రిక శైలివంటి ప్రౌఢశైలి యెప్పుడు నిప్పుడుఁగూడ రెండును గానరాదు, గాని సామాన్యదృష్టితోఁ బరికించిన నో నిప్పటివచనశైలి కీగ్రంథశైలి తీసిపో దని నాయభిప్రాయము. కాని, కథాసందర్భమునుబట్టి కథాపాత్రములనామములకు సర్వనామవాచకపదము లుపయోగించుటచే సరిపోవుచుండఁగా మరల మరల నాయాపాత్రముల నామములనే తఱుచుగా నుపయోగించుటయు, యమకవృత్త్యనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములకై కథా ప్రసక్తికభ్యంతరముగా విశేషణబాహుళ్యమును గల్పించుటయు, గ్రంథమామూలాగ్రముగా నెఱసున్నలే కాని యరసున్న లుపయోగింపకుండుటయు, మొదలుగా నీతనివచనరచనశైలియందుఁ గొన్ని విశేషాంశములు గన్పట్టును.

ఇందలి ప్రయోగవిశేషములు.

'నేను' అనఁదగినచోటఁ "నా" ననుటయు, 'చెప్పెను' అనఁదగినచోట్లఁ 'బలుకరించె' ననుటయు, 'వానితోఁడ' అనుటకు "వానితోడంగూడ" ననుటయు నీకావ్యంబున సర్వత్రకనుపట్టును. కాని, యిందు "నేను" అనుటకు బదులుగాఁ "దా" నని యుపయోగించినస్థలముల 'నే' ననినపరింపఁబడినది "నేను" అనుటకు బదులుగా "తాను" ప్రయోగ మాకాలమునఁ బుట్టిన వచనగ్రంథములలోఁ దఱచు కనఁబడును.

మాకు లభించిన రెండు ప్రతులును గూడ దక్షిణదేశ మందే వ్రాయఁబడిన వగుటచే సామాన్యముగాఁ దాటాకులపుస్తకములలోనుండు లేఖనదోషములకన్న నిందుమఱికొన్ని వ్రాఁతతప్పులు* మాత్రమేకలవు, గాని, కవి దాక్షిణాత్యుఁ డగుటఁచే గలిగినయపప్రయోగములు విశేషముగా లేవు. అట్టి చిన్న చిన్న దోషము లిందుసవరింపఁబడినవి. 'పెట్టుక' మొదలగు నసాధు ప్రయోగములు కొన్ని ప్రాచీనగ్రంథములయందువలె నిందును గలవు.

కావ్యప్రశంస.

ఇందలికథ మిక్కిలి పవిత్రమయినదగుటచేతను, భగవంతుఁ డగు శ్రీకృష్ణుఁడుధర్మరాజునశ్వమేధంబునకుసంరక్షకుఁడై కథ కామూలాగ్రముగాసంబంధించి వర్ణింపఁబడుటచేతను బెక్కండ్రు పుణ్యపురుషు లగురాజుల పావనజీవితము లిం దుదహరింపఁబడుటచేతను, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యంబులను బోధించు పెక్కువిషయంబు లిందు వర్ణింపఁ బడుటచేతను సర్వజనసుబోధక మగుశైలిలో నున్న యీగ్రంథమాంధ్రదేశమందలి యెల్లరకుఁ బఠనీయముగానుండునని నాయభిప్రాయము.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

---

* అనుబంధము చూడుఁడు.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము.

పుట.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

జైమిని భారతము

—:o:—

ప్రథమాశ్వాసము.

—:కథా ప్రారంభము:—

*అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నారచియింపంబూనిన జైమినిభారతంబునం దశ్వమేధపర్వవచన కావ్యంబునకుం గథావిధానం బెట్టి దనిన:—శ్రీమంతుండును సామ్రాజ్యలక్ష్మీమఘవంతుండు నైన జనమేజయమహీకాంతుండు, వేదవ్యాసమహామునీంద్ర శిష్యుండును సకలపురాణేతిహాస వ్యాఖ్యాన విఖ్యాతుండును మేధాసాంద్రుండు నైన జైమిని మహామునీంద్రు నిం గనుంగొని, మహాత్మ! సకలపాపహారంబును బవిత్రంబు నైనకురుక్షేత్రంబునందు శత్రుసంహారకుండు శరధిగంభీరుండును గురువంశకర్తయు ధర్మమయుండు నైనపాండవాగ్రజుండు కపటవర్తను లగు ధృతరాష్ట్రకుమారులం జతురంగబలసమేతంబుగం బదునెనిమిదిదినంబుల

---

* మంగళాచరణాది కృత్యాదిపద్యములు పరిషత్పుస్తకములు రెంటిలోను లేవు.

లోన రణాంగణంబున గీటడంగించి చతుస్సముద్రముద్రితం బైనభూమండలంబు నేకచ్ఛత్రంబుగ నేలుచు నశ్వమేధయాగం బొనరించె నని యెఱింగించితివి. ఆకథ సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు ననిన జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రున్ గనవలోకించి, రాజేంద్రా! భవదీయపితామహుం డైన ధర్మనందనుండు విశ్వవిఖ్యాతంబుగా నశ్వమేధంబు గావించిన క్రమంబు వివరించెద వినుము. సకలశాస్త్రపారీణుండు సంగరధురీణుండు సర్వజ్ఞుండు నైనభీష్ముండుస్వర్గలోకంబున కరిగినయనంతరంబ యుధిష్ఠిరుండు శోకవ్యాకులిత

—: ధర్మరాజునొద్దకు వేదవ్యాసుఁడు వచ్చుట. :—

మానసుండై చింత నొందుచున్న సమయంబున వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసవిద్యావిశారదుండును దనుప్రభావిజితసీనుండును త్రైలోక్యపూజితుండు నైనవేదవ్యాసమునీంద్రుండుపిజయంబు సేయుటయు ధర్మనందనుం డెదురొ్కని సాష్టాంగంబుగా నమస్కరించియర్ఘ్యపాద్యాదిపూజావిధానంబులొనరించి కనకపీఠంబున నునిచి యిట్లనియె. మహాత్మా! మేము రాజ్యంబుకొఱకుఁ గ్రూరత్వంబున కొడిగట్టి పితామహుం డైనభీష్ముని ధనురాచార్యుం డగుద్రోణుని నగ్రజుం డైన కర్ణుని వ్వధించితిమి. ఈపాపం బేమిటం దీఱు? అక్కటా! భూవలయంబునం గలభూసురులు మాయన్న యైనకర్ణునిచే వలసిన వస్తువ్రాతంబులుగైకొని హర్ష బాష్పంబులుగురియ బహువిధంబులుగా స్తోత్రంబులు సేయుచు నున్న వారలంన

తిప్పుడు శోకజనితం బైనకన్నీరు గురియ రోదనంబులు సేసెదరు.

భీష్మద్రోణకర్ణాదు లైనగురుజనులు చూడని రాజ్యభోగంబు కన్నులు లేనికాయంబుకరణి సౌఖ్యావహంబు గానేరదు. చిన్ననాఁటనుండి మమ్ముఁ బెంచి పెద్దలఁ జేసిన భీష్మాదులం జంపి చేకొన్న రాజ్యంబు నే నొల్ల. భీమునిం బట్టంబు గట్టి, కానలకుంజని తపం బొనరించి పాపంబునం బెడఁబాసెద. మునీంద్రా! ఏతపంబుల నేజపంబుల నేతీర్థయాత్రల నేయాగంబుల జ్ఞాతివధం బొనర్చినపాతకంబు దీఱు? శుభంబు చేకూరు? అనిన విని సాత్యవతేయుండు

— వ్యాసుఁడు ధర్మరాజు నశ్వమేధంబొనర్పుమనుట —

కౌంతేయుఁ గనుంగొని, ధర్మనందనా! నీవు బంధువధం బొనర్చినపాపంబు దీఱ నశ్వమేధయాగంబుఁ జేయుము. సుగుణసాంద్రుండైన రామచంద్రుండు పులస్త్యవంశంబునం బుట్టినరావణునిం ద్రుంచినపాతకంబు దీఱ హయమేధంబు గావించె. సంగరంబువలనఁ గలుగుజయంబు క్షత్త్రియునకు విడువందగదు. నీతమ్ములొక్కొక్కరుండుం బెక్కుసమరంబులం గెల్పులు గన్నవారలు. యాదవులందఱునీకుం గైవసంబు గావునఁ దక్కినతలఁపులు మాని నియమముద్రం బూని యశ్వమేధంబున కారంభంబు సేయుము. అనిన విని ధర్మనందనుండు దండంబున దైన్యంబుదోఁపఁ గృష్ణద్వైపాయను గనుంగొని, “మునీంద్రా! నిన్నటిసమరంబున రాజవీరు.

లెల్లను సమయుటం జేసి వారలకుమారులు తల్లిదండ్రులం బెడఁబాసినవారలు కావున దయసేయం దగినవారలు. తక్కిన ప్రజ లందఱు సుయోధనున కప్పనంబు లొసంగి నొచ్చి యున్నవారలు. నేను నూతనంబుగఁ బట్టంబుగట్టు కొన్నాఁడ. కావున నిమ్మహాయాగం బొనరింప రొక్కం బెక్కడ నున్నయది? రాజవంశంబుల నెల్ల సమూలంబుగాఁ బెల్లగించి కులంబు నీఱు సేసిన యట్టిదోసంబునం గాక ప్రజలం బాధించి ధనంబులు దండుగలుం గొనం దలంచితి మేని గోరుచుట్టుపై రోఁకటిపోటు చందంబున జనులు నొవ్వఁడరి నన్నుం జూచి నవ్వుదురు. కావున బహుద్రవ్యసాధ్యంబైన యశ్వమేధంబుఁ గావింపశక్తి లే" దనిన విని పారాశర్యుండు భరత కులధురీణుం జూచి "తొల్లి మరుత్తుండనుమహీపాలుండు బహుసువర్ణకం బనుయాగంబు గావించి యపారంబుగా దక్షిణ లొసంగిన బ్రాహ్మణులు తమ యోపినకొలంది యెత్తుకొని తక్కిన ద్రవ్యంబులు హిమశైలంబు చేరువం బాఱవైచి పోయిరి. కావున నాధనంబు నీకుం దొరకెనేని యధ్వరంబుఁ జేయవచ్చు" ననిన విని ధర్మనందనుండు "మునివరేణ్యా! తొల్లి మరుత్తుండు బహుసువర్ణయాగంబుం జేసి భూసురుల కొసంగినద్రవ్యంబు వారలసొమ్ము కావునఁ దద్ద్రవ్యంబు దానంబు సేసి తరింపం గోరుట గొప్పఱాయి దెప్పఁగా వైచికొని సముద్రంబు నీఁదఁ దలంచినచందం బగు. కులంబు ద్రుంచుటయు గురువులయెడఁ గల్లలాడుటయుం గాక

బ్రాహ్మణద్రవ్యం బపహరించితిమేని పాతకంబునకుం గొ
అంత యేమి?" అనిన విని మునికులతిలకుండు కురుకులతి
లకుం గాంచి మున్ను పరశురాముండు కశ్యపునకు దానంబు
సేసినభూమండలంబు రాజులెల్లం బరిత్యజించిరే! విప్రులకు
మోహం బరంబు గాక పరిత్యజించిన ధనంబు రాజులకుం
గాని తక్కినవారలకుఁ బనిలేదు. అదియునుం గాక మరు
త్తుండు యజ్ఞసమయంబున నుచితంబైన ధనంబు దక్షిణ
లిచ్చి మిగిలినద్రవ్యంబు గొల్లవిడిచిన బ్రాహ్మణులెల్లఁదనిసి
విడిచినయర్థంబుఁ గైకొనుటకై వెఱవం బనిలేదు. ఇందు
నిమిత్తంబుగా నీమనంబున నావంతయు వంతవలదు. అశ్వమ

—: వ్యాసుఁ డశ్వమేధవిధానంబుఁ జెప్పుట :—

హాధ్వరంబు గావించువిధానంబు సావధానంబుగా నాకర్ణిం
పుము. వేదశాస్త్రపురాణాదివిశారదులును, సత్కులప్ర
సూతులును, గోవిందపాదారవిందకందళితాంతరంగులును,
దేజోవిరాజితులు నైనబ్రాహ్మణు *లఱువదివేలు ఋత్వి
జులు గావలయు. అందు నొక్కొకరికి హాటకసమేతంబుగా
నొక్కఘోటకంబును, నొక్క† మదపుటేనుంగును, నొక్క
యరదంబును, బయఁడేసిరత్నంబులును, వెయ్యేసి యావు
లును, నావునకు నూఱేసి గొఱ్ఱెలుంగా దక్షిణ యొసంగి
నియమంబునం దురంగమంబును బూజించి విడువవలయు.
ఇది మొదటిదినంబున నీయందగిన దక్షిణాప్రకారంబు దెలి

---

* లిరువదివేలు-పా. † మూలములో మదమునే
నుంగు అనియున్నది.

పితి. ఇంకనశ్వలక్షణంబువినుము. చంద్ర చందనకుందకుసుమ సవర్ణం బైనవర్ణంబును విం ద్ర నిలంబునవియగు చెవియును, గనకగుచ్ఛంబుంబోలు పుచ్ఛంబును, గలిగి నిరాఘాట ధాటీపాటవం బైనయశ్వరత్నం బశ్వమేధ యోగ్యం బగుం జిత్రాపౌర్ణమీదినంబునఁ జతురంగంబుల జతనంబు సేసి తమ్ముల నేనియుం గొడుకుల నేనియుఁ దద్రక్షణంబునకు నియోగించి కనకపట్టికయందుఁ దనబిరుదాంకంబులతో, "వీరుండు శూరుండు ధారుణిం గలిగి రేని యీహయంబుం బట్టుం" డని వ్రాసి యాసువర్ణపట్టంబుం దేజినుదుటం గట్టి యథేచ్ఛంబుగావిడిచి, యాహయంబుమూత్ర పురీషంబులు విసర్జించు తావుల గోసహస్రంబు దక్షిణగా హోమంబు సేయం బనిచి సంవత్సరంబు సంకల్పంబు సేసికొని యయ్యశ్వంబు మగుడవచ్చు పర్యంతంబు నియమంబుతోడంగూడ దీక్షించి భార్యయుం దానును బ్రహ్మచర్యంబు నధశ్శయనంబునుం జేయుచు నసిధారావ్రతంబుగా నుండవలయు. మున్ను దేవేంద్రుండు నూ అశ్వమేధంబులు నేసెం గాని నియమంబు సలుపనేరం డయ్యె. పాండునందనా! నీవునన్నియమంబుతోడ నొక్కయాగంబు గావించితి వేని సకల పాపహరం బగు. వలరాజువలలకుం దగులని భీష్ముండొక్కరుండు దక్కం దక్కినవారలకుం గూడదు. కావుననిమ్మహాధ్వరంబు రాజు లెవ్వరుం జేయ నోపరు. నీకుశక్యం బేని చేయుము.

అనినవిని ధర్మనందనుండు కృష్ణద్వైపాయనుంగనుంగొని, మహాత్మా! నాతమ్ములు భీమార్జున నకులసహదేవులు యుద్ధంబున మిగులడస్సియున్నవారలు. మహాబలుండును, గర్ణసూనుండునగు వృషకేతుండు బాలుండు. ఘటోత్కచుండు మాకార్యంబున హతుండయ్యె. అతని తనయుండగు మేఘవర్ణుం డత్యంతబాలుండు, గావున వారల నిహపు గయ్యంబునకుం బంపుట యయుక్తంబు. ఎవ్వాని ప్రాపునం గవ్వడి వైరిరాజులం బరాజయంబు నొందించె నాగోపాల దేవుండు దూరంబున నున్నవాఁడు. కావున నీయాగం బేవిధంబునం జేయఁగలవారము. అనిన విని భీమసేనుం డగ్రజునవలోకించి "శ్రీకృష్ణ దేవుండు సర్వత్ర పరిపూర్ణుండు. ఇచ్చట లేఁ డననేటికి; అద్దేవుం దలంచిన మాత్రంబునం బాపంబులు దూర పడంగు. సుకృతంబులు లభించు. అదియునుంగాక యొక్క రహస్యంబు వినుము. శ్రీవాసుదేవుని యానతిప్రకారంబున మనము కయ్యంబొనర్చి జ్ఞాతివధం బొనర్చితి మింతియ కాని స్వతంత్రంబుగఁ జేసినవారము కాము. కావున మనకు లేశమాత్రంబును దోషంబు లేదు. అశ్వమేధంబు సేసిన నేమి చేయకున్న నేమి! శ్రీకృష్ణ దేవుని పాదాంబుజంబులు నమ్మియున్న మోక్షంబునం గొఱంత లేదు. ఎట్లయినను రాజలోకంబులోఁ గీర్తికలుగుటకునై యీయాగంబు సేయ నుద్యోగింపుము. హయమేధయోగ్యంబైన గుఱ్ఱం బీలోకంబున నున్నం జాలు. ...ం

—వ్యాసుఁ డశ్వమేధహయంబున్న తావుం జెప్పుట—

తవా రెదిరించినను జయించి తెచ్చెద" ననిన వ్యాసమునీంద్రుండు ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. మహీపాలకా! భీముని వాక్యంబు నిజంబు. భద్రావతీ పురంబున యౌవనాశ్వుం డను రాజు రాజ్యంబు సేయుచున్నవాఁడు. అతనిలాయంబున నేఁజెప్పిన లక్షణంబులుగల గుఱ్ఱం బొక్కటియున్నయది. పదియక్షౌహిణుల సైన్యంబు ఱేయుంబవలు ఱెప్ప వేయక దానిం గాపాడుచునుండుఁ గావునఁ బోతుటీఁగకేని యుం బొలయఁగూడదు. అత్తురంగంబు నీకుం దక్కనేని జన్నంబు నెఱవేఱు. అనినవిని భీమసేనుం డిట్లనియె.

—: భీముఁ డశ్వముం దెత్తునని ప్రతినవట్టుట :—

అన్నా! దేవాసురులడ్డమైరేనియు జయించి యౌవనాశ్వునింటనున్న యశ్వమేధాశ్వంబుం దెచ్చెద. మీపాదంబులాన. అట్లు సేయనైతినేని, వేదఘోషంబు లేని గ్రామంబునందును శివాలయంబు విష్ణుదేవుని దేవళంబును లేని స్థలంబునందును వాసంబుచేయువాఁడును, దల్లిదండ్రులకు *రెండు దలంచిన దుర్జనుండును, జనంబువాడని బావిలోని జలంబు గ్రోలినవాఁడును, బ్రాహ్మణులతోడ నసత్యంబు వలికినవాఁడును, నప్పుదీసికొని యటమటించినయధముండును, విశ్వాసపాతకియుఁ బోవుగతులకుం బోవంగలవాఁడ. అనిపలికి యూరకున్న తమ్మునిం జూచి, యయ్యా! యౌవ

* రెండు=భేదము.

నాశ్వ్యండు పరాక్రమధురీణుండు. అతనిసైన్యంబు బహు
సమరంబుల నారితేఱినశూరులు గలది. వారలం గెలిచి
యశ్వంబు దెచ్చుట యత్యంతదుష్కరంబు. నీవట్లుప్రతిన
సేయం జెల్లునే? యనిన విని వృషకేతుం డజాతశత్రు
నితో, మహారాజేంద్ర! భీమసేను తోడం గూడ నన్నుం
బంపు మనిన వాయునందనుండు కర్ణనందనుం జూచి,
కుమారకా! మీతండ్రియైనకర్ణుని మాయన్న యని తెలి
యక సంగరంబునం గూల్చితిమి. నాఁటనుండియు మామన
స్తాపంబునకు మట్టు మితియు లేదు. నిన్నుం జూచినయెడ
సంకోచం బగుచున్నయది. అనిన వృషకేతుండు భీము
నితో నయ్యా! మాతండ్రి బుద్ధిమాలి పనిమాలి భక్తుల
రైనమీయెడ ద్వేషంబు సేసి [illegible] [illegible]ఎగవ్వా
జేకొన్న చందంబున దుర్యోధను [illegible]ంచి ద్రౌపదీ
స్వయంవరంబున దొమ్మియుద్ధంబు సేసె. [illegible]గం
బునఁ బసులం బట్టించె. [illegible]ంబున [illegible]
ద్రౌపదీదేవిం జీర లొలిపించె. దుర్యోధనుని [illegible] శక్తి
గలిగియు ధర్మాత్ములైన మీయందును మహాద్రోహంబు సేసె.
అప్పాపంబులవాఁడు శ్రీకృష్ణదేవునన్న ధానంబున [illegible]
జయుని మహోగ్రబాణంబులచే [illegible]ంబున [illegible]
రంబునొంది తండ్రియగునా సూర్యదేవునిం [illegible]. [illegible]
మాతండ్రియగు కర్ణుని కర్ణుని [illegible]ంబు [illegible]
గూడదు. అది యట్లుండె. నరేంద్రా! నేను భీమసేను

తోడంగూడం జని మర్గమం బైన యౌవనాశ్వ పురంబు ప్రవేశించి నాభుజాబలంబులచే శత్రుసైన్యంబుల గెలిచి యాశ్వమేధాశ్వంబుఁ దెచ్చి మీకు సమర్పణంబు గావించి మాతండ్రి పాపంబులం బోఁజేసి సద్గతికిం బనిచెద నుత్తరువు దయసేయవలయు.

అనిన ధర్మనందనుండు కర్ణపుత్రునిఁ గౌఁగిలించుకొని యన్నా! మీపినతండ్రి తోడఁగూడఁజని శత్రుసంహారంబు గావించి జయంబుఁ జేకొని హయంబుఁ దెమ్మని పంచిన నమ్మాటలు విని ఘటోత్కచకుమారుండైన మేఘవర్ణుండు కయ్యంపు వేడుక మొగంబునఁ జెంగలింప ధర్మనందనుం గనుఁగొనిన యభిప్రాయం బెఱింగి భీమసేనుండు, వత్సా మీతండ్రి యగు ఘటోత్కచుండు మేము వనవాసంబు చేయునప్పుడు గంధమాదనపర్వతంబున మమ్ము రక్షించె మానిమిత్తంబుగా రణంబునఁ బ్రాణంబు విడిచె. అతండు చేసినయుపకారంబులఁ దలఁచికొనిన మనంబు గరఁగుచున్నయది. కావున నిన్ను జగడంబునకుం దోడ్కొని పోవనోప. మేము వచ్చుపర్యంతంబు ధర్మనందనుం గొలిచి యుండుము. అనినవిని మేఘవర్ణుండు తాతయగు భీమునిం జూచి తొల్లి శ్రీరామభద్రునిపాదారవింద రేణువులచేఁ బాషాణంబు పావనంబైన తెఱంగున గంగానదితోఁ గూడి ముడివివాఁక యోగ్యంబైన కైవడి మాతండ్రి మీకు బని పుచుటవలన ధన్యుం డయ్యెఁ గావున నేను మిమ్ముఁ గొ

లిచి భద్రావతీపురంబునకు వచ్చెద. అగస్త్యుండు సము ద్రంబుఁ గ్రోలిన చందంబున వైరి సేనా సముదయంబుల నీవు బింకంబు లణంప నీవృషకేతనుండుపగతురసైన్యంబుల నడ్డగించి యాహవంబు సేయుసమయంబున మేఁకపిల్లను బోలె నాయశ్వరత్నంబు నెత్తికొని యతివేగంబునం జను దెంచెద నని పలికినఁ బరమానందంబు నొందంబునఁ గ్రందుకొన సమీరనందనుండు ఘటోత్కచతనయుం గౌఁగి లించుకొని, పౌత్త్రకా! నీభాషణంబులు మాకుం గర్ణభూష ణంబు లయ్యె. నీవు నేను వృషకేతనుండును గూడితిమేని మనముువ్వురితోఁ బ్రమథగణసమేతుం డైనత్రినేత్రుండు నెదిరింపఁ జాలఁడు. అని పలికి యుద్ధసన్నద్ధు లైయున్న సహోదరపుత్త్రపౌత్త్రులం గనుంగొని ధర్మపుత్త్రుం డానంద బాష్పాకులితనేత్రుండును బులకాంకితగాత్రుండునునై త్రేతాగ్నులచందంబునం దేజరిల్లు నమ్మువ్వురం జూచి లోక త్రయంబున వీరల కసాధ్యంబు లేదని యుత్సహించె. అంతఁ బడమటిదిక్కునియెడుపడంతికొప్పునం జెక్కినచెంగ లువచందంబున రవిబింబంబు కెంబట్టనగుకాంతితోడఁ గూడ నస్తగిరిప్రాంతంబునకుం జనియె. అప్పుడు వివిధవిద్యావిలా సుండును జ్ఞానకలావాసుండును బ్రహ్మధ్యానమహోల్లాసుం డును నైన వేదవ్యాసుండు ధర్మనందను నాశీర్వదించి యతం డొనర్చు పూజ లంగీకరించి తనయాశ్రమంబునకు విజ యంబు సేసిన ధర్మతనయుండు సంధ్యావందనాదికృత్యంబు

లాచరించి తమ్ములు సమీపమ్మునం గొలువ రత్నసింహాస
నమ్మునం గూర్చుండె. తదనంతరంబు కొంతేయాగ్రజుండు
క్రమ్మఱఁ జింతాక్రాంతుండై, భద్రావతీపురంబున కెవ్విధం
బునం జనువారము! గుఱ్ఱంబు నెట్లు దెచ్చువారము! దక్షి
ణలకు ధనం బెక్కడ నున్నయది! యాగంబునకు నిర్వా
హకుం డెవ్వండు! కృష్ణద్వైపాయనుం డాడినమాటల కేల
యియ్యకొంటి. త్రిలోకాధిపతియైన శ్రీకృష్ణుండునిర్వ్యాజ
కరుణాకటాక్షంబునఁ దనకుఁ దానవచ్చి యీయాగంబు
నెఱవేర్చినం గాని యెవరికి శక్యంబు! శ్రీకృష్ణా! వృష్ణికుల
భూషణా! కమలాక్షా! త్రిలోకాధ్యక్షా! భక్తసంకటవిమో
చనా! శోకార్ణవంబున మునింగి యున్నవాఁడ. నీకృపయను
నోడచే నన్నుద్ధరింపంజేయుము. మున్ను కౌరవసభలో
మానభంగంబు గాకుండఁ బాంచాలిని రక్షించినక్రమం
బున నన్ను రక్షింపుము. అనిబహువిధంబులఁ బ్రస్తుతింపుచు
ఫాలతలంబున మోడ్పుంగేలు గీలించి శ్రీకృష్ణదేవా! నీవె
దిక్కని వేఁడుకొను నవసరంబునసర్వభూతాంతర్యామియు

—: శ్రీకృష్ణుండు హస్తినాపురంబునకు వచ్చుట: —

విశ్వరూపియు నగుగోపికావల్లభుండు నయ్యర్ధరాత్రంబున
హస్తినాపురంబునకువచ్చిధర్మనందనునగరుసొచ్చిప్రతీహారిం
గనుంగొని మారాక ధర్మనందనున కెఱింగింపుము. ఎంత
వాని కేనియు మహీకాంతుని సమయంబు దెలియక చనవు
గల దని యంతిపురంబునకుం బోవుట యుచితంబు గా

దనినఁ బణిహారి గోవిందునకు వందనంబు గావించి దేవర యేసమయంబున విజయంబు సేయుదు రదియ సమయం బని మొదల నాతోడ మహారాజుగా రుత్తరు విచ్చియున్న వారు. కాన నవసరంబుఁ జూడం బనిలేదు. పరస్త్రీపరధనంబులు గోరుదురాత్మకులును, బరుల దూషించు దుర్మతులును నీ కరుణ వడయలేరు. ధర్మనందనునకు కీదుర్గుణంబు లెవ్వియు లేవు. తానుం దమ్ములు నహోరాత్రంబు దేవర పాదారవిందంబులు ధ్యానంబు సేయుచు నున్నవారని పలికి యతి శీఘ్రంబుగఁ బఱతెంచి, రాజేంద్రా! శ్రీకృష్ణ దేవుండునగరి వాకటికి విజయంబు సేసె ననుటయుఁ బాండవాగ్రజుం డాశ్చర్యభరితమానసుండై మొగంబు చెంగలింపఁ దమ్ములుం దాను నెదుర్కొనుటయు నను దేవనందనుండు ధర్మజుపదంబులకు వందనం బాచరించిన నతండు గ్రుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చుకొని యానంద బాష్పంబులుకపోలతలంబులంగురియ రోమాంచంబు ముంచికొన నద్దేవుదివ్యరూపంబుసందర్శింపుచు నానందసముద్రంబునం దేలియాడుచునుండె. అంత భీముండు నర్జునుండును శ్రీకృష్ణ దేవుని చరణారవిందంబులకుఁ బ్రణామంబులు సేసిరి. నకులసహదేవులునట్లు గావించిరి. అంత సత్యభామాకాంతు నంతఃపురంబునకుఁ దోడుకొనిపోయియర్ఘ్యపాద్యాదివిధానంబులం బూజించి హర్షించి కనకాసనంబున నునిచి తాము నుచితాసనంబులం గూర్చున్నయెడఁ బాంచాలరాజనందన ముకుందునకువందనం

బొనరించి మందస్మితంబు వదనారవిందంబునం జెలువొంద ధర్మజు మొగంబు గనుంగొని యర్ధరాత్రంబున నచ్యుతుం డిచ్చటికి వచ్చెనని యచ్చెరు వొందనేల? తనభక్తు లెచ్చట నెచ్చట నుపద్రవంబు నొందుదు రచ్చటికివచ్చి రక్షించుట యద్దేవునకు సహజగుణంబు. ఆకౌరవసభలోన దుశ్శాసనుండు మీర లేవురుం జూచు చుండ వలువలొలుచుచునప్పుడు హా! గోవిందా! పుండరీకాక్షా! శ్రీకృష్ణా! యని డెందంబునం దలంచిన యంత నక్షయవస్త్రంబు లిచ్చి మానసంరక్షణంబు సేసె, మన మర్జునుని ద్వారకానగరంబునకుం బంపి పిలిపింపవలయు నని తలంచుచు నుండఁ దనకుం దానె వేంచేసె. ఇద్దేవుని భక్తవాత్సల్యం బెంత యని కొనియాడం గలదాన ననినఁ బాంచాలి నవలోకించి కించిదంకురితహాసభాసురముఖారవిందుండై గోవిందుండు చాల నాదరించె.

అంతఁ గౌంతేయాగ్రజుండు రుక్మిణీకాంతుంజూచి మేఘగంభీరస్వనంబున నిట్లనియె. కమలనాభ! నాదు మనస్తాపంబు నుపశమనంబు నొందింపం గోరి దేవరఁ దలంచితి. నాతలంపునకంటె మున్నుగా నీవు ప్రసన్నుండవైతివి. నా మనోరథంబులు ఫలియించె. వ్యాసమునీంద్రుననుమతి నశ్వమేధంబుం జేయం దలంచితి. సకలకర్మంబులకుఁ గర్తవు భోక్తవు నీవ కావున నీయధ్వరంబు నిర్వహించుభారంబు నీయది యనిన విని దేవకీనందనుండు కుంతీనందనుం గనుంగొని శౌర్యవంతులకుఁ జేయంగూడనికార్యంబు లేదు. నీ

—:శ్రీకృష్ణుఁడు భీముని తేజంబు వృద్ధినొందింప యత్నించుట:—

తలంపు సనుకూరునని పలికి పవననందనుం జూచి నెమ్మొగంబునం జిఱునగవు దళుకొత్త, వృకోదరా! నీకు బుద్ధిమందంబు, ఆహారం బపారంబు, పొట్ట రెట్టించుచున్నది. రక్కసిరతులకుం జొక్కినవాఁడవు, మాటల ప్రోఁబడి యెఱుఁగవు. నీవంటివాఁడు మంత్రియై యున్నఁ గార్యంబు లగుటకు సందియం బేమి! అంగహీనుని నిల్లటంపుటల్లుని బ్రల్లదంబుపలుకువానిని గామినీలోలుని మఱుగుజ్జువానిఁ జెవుడు గలిగినవానిం బందయగువాని మామగారిని వెట్టిపట్టినవాని స్త్రీవశంవదుని నిర్దయునిఁ బ్రచండకోపనునిఁ బ్రమత్తునిఁ మంత్రిఁ జేసినఁ గార్యభాగంబులు సిద్ధినొందనేరవు. నీవు బాహాబల గర్వంబునఁ గార్యపద్ధతు లెఱుంగవు. గర్వాంధులుఁ బాపస్వభావులు నగు బక హిడింబ కిమ్మీర జరాసంధాదులం జంపినయట్లు సులభంబుగఁ దలంపకుము. సత్యసంధులును భుజాబలధురంధరులును జితేంద్రియులు దానశూరులు నగు రాజశ్రేష్ఠులు పెక్కండ్రు గలరు. ఒక్కొక్కని జయించుట కక్కసంబు. సూర్యుం డస్తంగతుండు గాకమున్న సైంధవుని వధియింతు నని నాఁడు గాండీవి గావించినప్రతిన నెఱవేఱుట దైవయత్నంబు. మారుతనందనా! నీ వంతకంటె సాహసంబుగాఁ బ్రతిన సేసితివి. ఇది నెఱవేఱుట యెట్లు! యజ్ఞఘోటంబు నిరాఘాటంబుగా దిక్కులం జరించునెడ శౌర్యవంతు లైన మహీనాథులు దేవ

గంధర్వ కిన్నర యక్షరక్షోగణ నాథులకు బహువిఘ్నం బులు గావింతును. మున్ను దశరథనందనుం డశ్వమేధంబు సేయుచు వానరబలంబులను భల్లూకసేనల సహాయార్థ ముగా నంపిన శుక్తిమతీపురంబున సురథుం డను మహా రథుండు తురంగంబుతోఁ గూడ వానరవీరుల నెల్లం గట్టివేసి నయెడ శ్రీరామభద్రుండు తాన చని యశ్వంబును మరల్చికొని వచ్చెఁ గావున నీవు సహాయంబుగా నన్నుం దోడ్కొనిపోవుట కర్జంబు. అనినఁ గంసమర్దనునకు బక మర్దనుం డిట్లనియె. బావా! నేను నీ వానతిచ్చిన గుణం బులు గలవాఁడ నగుదు. నీకు నట్టివంటిగుణంబు లెవ్వి యు లేవు గద! నీకామాంతురత్వంబునకు గొల్లయిల్లాండ్ర గుబ్బపాలిండ్లుసాక్షి. నీచక్రసంగమంబునకు నీమత్స్య కూర్మవరాహావతారంబులె సాక్షి. బహుభక్షకుండ నను టకు బ్రహ్మాండకోటిపరిపూరితంబైననీకుక్షి సాక్షి. నీస్త్రీ లోలత్వంబునకు సత్యభామానిమిత్తంబుగా భూమికిం దె చ్చిన పారిజాతవృక్షంబు సాక్షి. నీదు మాయాచరితంబులు ప్రకటింప నెవ్వరితరంబు? దేవరకటాక్షంబు తోడుగఁ దొల్లి బకహిడింబకిమ్మీరజరాసంధులఁ గెలిచితి నిప్పుడును నట్టువలెనె యౌవనాశ్వవిశ్వంభరావల్లభుని గెలిచి యశ్వమేధాశ్వం బుం దెచ్చెద. నాహృదయంబులో దేవరదివ్యశ్రీపాదపద్మం బులు కుదురుగ నున్నం జాలు. తద్బలంబున గదాదం డంబు కేలఁ గొని కులపర్వతంబులఁ బెకలింతును. క్షోణి

మండలంబుఁ జూర్ణంబు సేయుదు. దిగంతదంతావళంబులదంతంబుల మల్చివైతు. గ్రహతారకాగణంబుల జలజల రాలుతును. నాకసాధ్యం బేమి యున్న యది! చాతకంబులు మేఘాగమనంబు కరణి మేము నీరాక నపేక్షించుచున్నారము. మమ్మునీకృపాదృష్టిచే రక్షింపుము. మీయెడభక్తి లేనివారలకు నీవెయగ్నివర్షంబు గురియుదువు. పంకనిర్గ్నం బైనధేనువుగ గోపాలకుదంపంబున శోకమగ్నులమైనమమ్ము నిపుద్ధరింపుము" అని యనిలనందనుండు పలుకు పలుకులకు ముకుంబు దాలఁక గోపకులతిలకుండు తదీయతేజంబు వృద్ధి నొందించుచు గాఢాలింగనం బొనరించి, సమీరకుమారకా! నీవాక్యంబులకు నాయంతరంగంబు సంతసంబు నొందె. నీవు ధన్యుండవు. రాజమూర్ధన్యుండవు. మాన్యుండవు. మీరాజన్యునకు దైన్యంబు వలదు. జన్నంబు నెఱవేఱెడిని. ద్రోణభీష్మకర్ణప్రముఖు లైనగురుజనులం దక్కినసంబంధబాంధవులం దూరంబునం జూనిమిన దుష్కృతంబు మిమ్ముం జెందదు. అశ్వమేధాధ్వరంబు గావించి మాకు సమర్పణంబు సేయుండు. మీకు వంత వలదు దయ్యాగంబు నేన సాగించెద.

అనిన భీముండు గోపాలదేవునిం గనుగొని వెండియు దండప్రణామంబు గావించి, దేవా! నీపాదపద్మంబుననస్మదా కటికోటిగుణితంబై వృద్ధింబొందుంగాక హయమేధంబు గావించి తత్ఫలంబునీకుసమర్పింపంగోరియున్నవారము. నేను

భద్రావతీపురంబునకుఁ జని తద్రాజవర్యుని గెలిచి హయం బు దెచ్చుపర్యంతంబు సవ్యసాచి ధర్మరాజుసముఖంబునం గాచికొని యుండు నని మాటలాడుసమయంబున ద్రుపద రాజపుత్త్రి వచ్చి యారగింప సమయం బయ్యె విజయంబుచే యుఁ డనుటయు ధర్మనందనుండును వసుదేవనందనుండును గృతమజ్జనులై ధౌతపరిధానంబులు ధరియించియిష్టాన్నపా నంబులం బరితుష్టి నొంది యుచితప్రకారంబుల నారాత్రి సు ఖనిద్రం జెంది మఱునాఁడు వందిమాగధబృందంబుల బిరుద గద్యపద్యంబులు గాయక వైణికుల యంత్రగాత్రగానంబులు నాలకించుచు నిదుర మేల్కొని స్నానసంధ్యావందనాది నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి సంతోషభరితాంతరంగులై సభాస్థలంబునకు వచ్చిరి.

—:భీముఁ డశ్వమునకై భద్రావతి కేగుట.:—

అంత భీమసేనుండును యుద్ధసన్నద్ధుఁ డై ధర్మతనయు పాదంబులకుఁ బంకజాక్షుని పదపంకజంబులకు వందనంబు లొనరించి కుంతికిం బ్రణమిల్లి వివ్వచ్చుం గ్రుచ్చి కౌఁగిటం జేర్చుకొని తాను వచ్చుపర్యంతంబు ధర్మతనయుం గాచి యుండుమని నియమించి మాద్రీనందనుల నుపచరించి ద్రౌ పదికిం జెప్పిమఱి నుఱియు మురవైరిచరణాంబురుహంబులకుం బ్రణమిల్లి ప్రమోదభరితమానసుండై వృషకేతు మేఘవర్ణు లు సంగరోత్సాహపరిపూర్ణులై తోడం జనుదేర యౌవనా శ్వుం డేలు భద్రావతీపురంబునకుం గతిపయప్రయాణంబు

లం జనిచని బంగరుమెఱుంగులం దుఱంగలించు నుత్తుం
గంబులైనశృంగంబులం గీలుకొలిపిన కెంపులగుంపుల సొం
పులుగులుకు ప్రకాశంబుల రాత్రులం బగళ్ళు సేయుచు నమ
రావతీపురసమానంబును స్ఫటికమణిమయంబులు నంబరతల
చుంబితంబులు నైనకోటలును, పాతాళతలగంభీరంబులు
నుల్లోలకల్లోలసముల్లసితంబులుఁగమలకువలయగంధబంధు
రంబులు నైనయగడితలును, కనకమయశిఖరంబులం దా
పిన గుత్తంపు ముత్తియంబులడంబులచేఁదారాగణంబులవిడం
బించు సౌధంబులును, గోపురాగ్రంబులం గీలితంబు లైన
యింద్రనీలంబులకాంతుల నకాలతిమిరములం గలుగఁజే
యు గవనివాకిండ్లును గలిగి వేదఘోషంబుల మట్టు
పడంజేయుచు హోమధూమంబులచే మార్గంబులం గాన
రానీయక యాగయూపసంఘంబులచే నడువంగూడక సాధు
జనసంతోషణంబును నైజనభీషణంబు నైనయాపురంబు
సేరం జని పూచి కాచి ఫలించి కైవ్రాలిన మావులు
మోవులుఁ బొన్నలుఁ బొగడలుఁ దాల హింతాల తమాల
నారికేల పనస క్రముక ప్రముఖ తరువులు నల్లిబిల్లిగా నల్లికొ
నిన మల్లెలు మొల్లలు సన్నజాజులు విరవాజులు మొద
లైన తీవలం బొలుపొందుచు, చిలుకలుఁ గోయిలలు శారి
కలుఁ జకోరికలు నాదిగాఁ గల పక్షికులంబులకలకలంబు
లును, జింకలు దుప్పులు నీహామృగంబులుఁ దక్కినమృగ
విశేషంబులచే భూషితంబులు నైనపువ్వుంబొదలం బొలు

పొందు హృద్యం బైనయుద్యానంబునందు నిలిచి సమీర కుమారుండు వృషకేతుం జూచి, కుమారకా! యీవనం బునం జెంగలువలు నల్లగలువలుఁ దెలిగలువలుఁ జెందా మరలు వెలిదమ్ములుం దొరంగినపుష్పాదులం దేనియలం బొంది చిత్రవర్ణంబు లైన తరంగమాలికలం జెన్నుమెఱసిన తటాకంబుఁ గనుంగొనుము. ఇచ్చటి కీరాజునగరి వాజి సంఘంబులు నీళ్లుద్రావం జనుదెంచు నందశ్వమేధయోగ్యం బైనయశ్వంబును వచ్చుఁ గావున, దానిం గాపాడికొనవచ్చు సైనికానీకంబుం బాఱఁ ద్రోలి హయంబు రయంబునం గొని పోవుద మని పలుకుచు నొక్కపొదరింటం బొంచి యుండె.

అప్పుడు కర్ణసూనుండు పినతండ్రి యగుభీమసేనుం జూచి, యీరాజునకుంగల సేన యంతయుం బదియక్షౌహి ణులు. వానిలోఁ గొంతకొంత తురంగంబు వెంబడిం జను దెంచుఁ గాని యెల్లసైన్యంబుఁ బెల్లగిలి రాదు. కావునమన కీయశ్వంబును గ్రహించుట సులభంబు. గంగాతీరంబునం జేరిన జనులపాతకంబులుం బలె, లలాటలోచనుం డాసిన కాలకూటంబుకరణి, శ్రీవాసుదేవపాదారవింద చింతనంబు వలన మానవుని జన్మంబునుంబలె, గయావర్జనంబు సేసిన వాని పితృవర్గంబుల దుర్గతింబలె, నిమిషమాత్రంబులో నీగ దాఘాతంబున యౌవనాశ్వుని సైన్యంబు లయంబునొందు నని సల్లాపంబు లాడుచు నుండుసమయంబున దండిమెఱయు

డిండిమవాద్యఘోషంబులును గాంచనమణిమయంబు లైన ఘంటల ఘణంఘణారవంబులును, నంకుశాఘాతంబులం బోడము ఘీంకారంబులును, గండస్థలంబులం దొరఁగు మదజలంబుల పరిమళంబులకై మ్రోయు తుమ్మెదలఝుంకారంబులునుం జెలంగ నేనుంగులు గుంపుగుంపులుగా వచ్చి యానరోవరంబు సొచ్చి మచ్చికలు హెచ్చఁ దుండాగ్రంబుల నుదకంబులం బూరించి పెంటియేనుంగులమీఁదం జల్లుచు వానిచేఁ జల్లఁబడిన సలిలంబులచే మేనులు దడిసి మెల్లమెల్లన దద్గాత్రంబులు నిమురుచుఁ బుండరీకముకుళంబులం బెఱికి యొండొంటితో నేటులాడుచు నన్యోన్యముఖసౌరభంబుల నాస్వాదించు సంతోషంబున ఘోషించుచు నక్కు నక్కునుం జెక్కుఁ జెక్కును దోడఁ దోడయునుం జెవిఁ జెవియు బరిబఱియు సరినొరయఁ గరాగ్రంబుల జలంబులం బీల్చి చిమ్మనగ్రోవులం బలెఁ జిమ్ముచుఁ బెద్దయుం దడవు తద్దయుం గ్రీడించి మావంతులబలవంతంబున జలవిహారంబులు చాలించి యమ్మదగజంబులు పురంబునకుం జనియె.

తదనంతరంబ క్రొమ్మించులమించు తేరిగండ్లయంచుల వలనం బొడమిన భూరేణువులకాలతిమిరంబు సంపాదింప గాలరుద్ర ఢక్కాఢమఢమాత్కారంబులం ధిక్కరించు వాద్యఘోషంబులు మెఱయ మృత్యువునాలిక పోలికఁ జదలం గదలు బిరుదకేతనంబులు మెఱయఁ బట్టపగలింటి మార్తాండకిరణంబులకు ననుకరణంబు లైన ప్రహరణంబులం బొలు

పొందు భటసమూహంబులు సందడింపనేల యీనిన తెఱం
గున సముద్రంబు పొరలినచందంబున వచ్చు సైన్యముంగనుం
గొని యౌవనాశ్వభూపాలుండు వచ్చెనో యనుతలంపున
దిగ్గన లేచి కర్ణకుమారుం డాసైన్యముం గలయంజూచి నీరు
గ్రోలఁ జనుదెంచు తురంగబృందంబులసందడి గాని రాజు
కాఁడని తెలిసి యనిలనందనుం జూచి, అయ్యా! కయ్యం
బునకుం గాలుద్రవ్వుచందంబున ఖురంబుల భూతలంబు
ద్రవ్వుచు నూరఁబిచ్చుకలు ముంగిసలు నొంటెలు నడచిన
కైవడి బెడంగునడలు మెఱయం బరిచారకులు వాగెలం
గుదియంబట్టి నిట్టట్టు గెరలుచు వేనవేలు తురంగంబులు
జలతరంగంబులకరణిఁ ద్రొక్కినచోటుం ద్రొక్కక యిక్కొల
నికిం జనుదెంచి నీరు ద్రావుచుం బోవుచు నున్నయవి గాని
యశ్వమేధాశ్వంబు గనంబడదు. దాని కున్నచోటన గడ్డి
యుం గవణంబు నీరు నమరించి బయలువుచ్చరుగాఁబోలు
ననిన వృషకేతుం జూచి యనిలసూతి, కుమారకా! మన
ము ధర్మజునిసమ్ముఖమున నానావిధంబులైన ప్రతినలు గావిం
చితిమి. పవనహయంబు లేకయ రిత్తచేతులతో మగిడి పోవం
జనదు. పుత్రులు లేనివానికిం గతి గలుగనేరని విధంబున,
నంగనావశుం డైనయజ్ఞానికి బంధుమర్యాదలు మాలిన
కరణిఁ, గార్యాలోచనము సేయునిమనుజనాథునకు రా
జ్యంబు సిద్ధింపని తెఱంగున, శ్రీవిష్ణుదేవునిచరణకమలం
బులం దలంపనివానికి శుభంబులులభింపనిచందంబున, శంక

రునిం బూజింపని వంకరకట్టైకు సంపదలు సంభవింపని కైపడి, హయంబునుం గైకొనకయ విఫలప్రతిజ్ఞులమైతిమేని మనకీర్తి హానిం జెందు నని మాటలాడుచుండె.

—:అశ్వమేధాశ్వము నీరుద్రావ వచ్చుట:—

ఆసమయంబున ద్విరదంబులు నరదంబులు ఘోటకంబులు భటసమూహంబులు వాద్యఘోషంబులు మ్రోయ నిచ్చలంపు ముత్యాలకుచ్చుల గచ్చులు మెఱయు ధవళాతపత్రంబు పున్నమచందురుచందంబునఁ గాంతిచంద్రికలు వెదచల్ల నుభయచామరంబులు ధవళశంఖంబులు సాంబ్రాణి ధూపంబులుఁ జంద్రకావిపావడలు దీపింప మహామండలేంద్రుని చందంబున నతిశయితవైభవంబుతోఁ బద్మాకరంబునకు నయ్యాగీయహయంబు రా నాలోకించి పట్టం దమకించు కుమారుని నివారించి మనుమనిం గనుంగొన్న సమ్మేఘవర్ణుండు సమరవిజయనేత యగుతాతకు నమస్కరించి మహాబలనందనా! లెక్కకు మిక్కుటంబైనకక్కసంపుజోదులు పెక్కండ్రు చుట్టునుం బరివేష్టింప వచ్చుచున్నట్టియిత్తేజిం జెవిపట్టికొని లేఁగదూడ నీడ్చి తెచ్చినవిధంబునఁబట్టి తెచ్చెద. యౌవనాశ్వుని నాతని కుమారుని మూటకట్టుగాఁ గట్టి మీముందఱం దెచ్చిపెట్టెద. ఇంతయేల! తురంగంబె చాలునంటి రేని యత్తెఱంగునం జేసెద నని సంగరోత్సాహంబున నంగంబు పొంగుచుండ శైలశృంగంబునుండి చంగున దుముకు సింగంపుంగొదమకరణి ధరణికిం జను

దెంచి మాయాప్రభావంబునఁ గాలకంఠకంఠకుహాళీకరాళ
కాలకూటంబు కరణి గాటం బైన యంధకారంబు గల్పించి
దిక్కులు విదిక్కులుం దళుక్కున మెఱపుటొఱపులు మిగుల
బ్రహ్మాండకుహరంబు విరియింపంజాలు గర్జితంబు లూర్జితం
బులై యెల్లెడల వినంబడ బలుపిడుగులు వడం జేసి దేవ
మానవాదులకు భయంకరంబుగ మేఘనాదునిచందంబున
సింహనాదంబు సేసి యద్దనుజసింహుండు పరాక్రమంబు
మెఱయించుటయు దేవేంద్రుండు చాగులవలనఁ దద్వృ
త్తాంతంబు విని యారక్కసుం డెక్కడివాఁడు? ఏల విజృం
భించినాఁడు? తెలిసి రమ్మని యొక్కదూత నంపించిన వాఁ
డునుం ద్వరితంబుగా వచ్చి యంబరంబున నాడంబరంబులు
సేయు హిడింబాపౌత్త్రునిం గాంచి నీవెవ్వండవు? ఏమిటి
కిట్లు విపరీతంబులు సేసెదవు? దీన నీకేమి ఫలంబు? ని
న్నెవ్వ రంపించినారు? త్రైలోక్యవల్లభుం డైనదివిజనాథుండు
తెలిసి రమ్మనియె, ననిన విని యాఘటోత్కచపుత్త్రుండు,
నేను బాండుపుత్త్రుం డైనభీమసేను పౌత్త్రుండ. మాపెద్దతాత
యగు ధర్మరాజు హయమేధంబు గావింపంగోరి యావనా
శ్వుని నగరంబున యాగీయతురంగంబున్న దని విని నన్నుం
బంపిన నేను దానిం బట్టికొన వచ్చి మాయలం బన్ను
చున్నవాఁడం గాని దేవతలకు విరోధంబు సేయం దలంచిన
వాఁడఁ గాను. అనిన విని యా దూత దేవేంద్రున కత్తె
ఱం గెఱింగించిన నతండు సంతోషంబు నొందె. అంత

సంతకాలకాలునిచందంబున నద్దనుజుం డొక్కెడం బిడుగులు గురియించుచునొక్కదిక్కున ఱాళ్ళువుఱ్ఱుచునొక్కచోట మిఱుంగుఱులు నింగి కెగయ నిప్పులు గుప్పలించుచు నొక్కదెస ఝుంఝూమారుతంబుల విసరించుచు, నొక్కచక్కి మిక్కుటంబైన దుమ్ము గ్రమ్మం జేయుచు, నొక్కచోట గాటంబులైన చీఁకటుల నుత్పాదించుచు, నొక్కతావున భెళభెళ మని యుఱుము లుఱుమం జేయుచు, నొక్కొక్క దిక్కునం దళుక్కు మను మెఱుంగులచే దృష్టులు మిఱుమిట్లు వడం జేయుచు సేనలనెల్లం జీకాకుపఱచి పొట్టేటి

—: మేఘవర్ణుఁడు గుఱ్ఱము నపహరించుట :—

పిల్లం బట్టిన తెఱంగున నశ్వంబు నాలుగుకాళ్ళుం బట్టి మూఁపునం బెట్టుకొని గగనమార్గంబున కెగసిన వియచ్చరు లచ్చెరువొంది యదెయదె దానవుండు హయంబుం బట్టి కొనిపోయెం బోఁడె నని యెలుఁగు నెలుంగులు నింగిముట్టఁ బ్రశంసించి కృపాయత్తచిత్తులై మేఘవర్ణుని పయిం బుష్పవర్షంబులు వర్షించిరి.

ఇవ్విధంబున భీమసేనపౌత్రుండు మాయాబలంబున యాగతురంగంబు నపహరించి కొనిపోయిన తెఱంగు హతశేషు లయినభటులు * పలుకరించుటయు యౌవనాశ్వవిశ్వంభరాధీశ్వరుండు విని యులికిపడి నిప్పు లుప్పతిల దశదిశ

---

*పలుకరించుట=చెప్పుట యనునర్థమున నిందు వాడఁబడుచున్నది.

లుం జూచుచు దురాపప్రతాపదీపితుండై యంబరతలం
బున కెగయుంజాలు రథికుల నాలుగువేలకుం బనుపుటయు
వారలు క్రోధంబున యూథంబు లగుచు విక్రమంబునఁ
జక్రగదాకుంతకరవాలభిందిపాలముసలముసుండికా పరిఘ
పట్టసాది సాధనంబులు సారించుచు సవ్వీరుం జుట్టిముట్టిన
నాబిరుదుమగండు బెట్టుగా నట్టహాసంబు సేసి యశ్వంబు
నమరావతీపురంబునఁ నునిచి తానుం బెట్టిదం బైనచెట్టు
వెఱికికొని చుట్టుకొనిన మూఁకలం గనుపుగొట్టి యిట్టటు
వడం జేసి యాగీయహయంబును మగుడం గొని తెచ్చి
భీమసేను ముందఱం బెట్టి నిలిచిన నతండు పౌత్రుం గౌఁగి
లించికొని దీవించె. ఆసమయంబున యౌవనాశ్వుని సైన్యం
బులు క్రమ్మఱం జుట్టుముట్టిన మేఘవర్ణుండు మహార్ణవంబు
నం దిరుగు మందరనగంబుచందంబునం దచ్చమూసముద
యంబు గలఁగుండువడం జేయుచుఁ బరాక్రమించుసమయం
బున వృషకేతుఁడు తనమనంబున "హయంబుం బట్టికొని
వచ్చునప్పటికయ్యంబున మేఘవర్ణుండు మిగుల నలసి యు
న్నవాఁడు, పెక్కండ్ర నొక్కనికి గెలువశక్యంబు గా" దని
యూహించి, యనిలసుతునకు మ్రొక్కి శస్త్రాస్త్రభీకరం బైన
వైరిసైన్యనికరంబు సొచ్చి యరుణారవిందచైత్రంబు లైన
నేత్రంబులం జుఱచుఱం జూచుచు లయకాలహుంకారశం
కాకరం బైనశింజినీటంకారంబు దిశావిటంకంబులకు సంక్ర
మింపం గోపాటోపంబునం దత్సైన్యంబుం జొచ్చి మేఘవర్ణు

నకుం గౌతూహలంబు సంపాదింపుచు, ‘వత్సా!నీవుకయ్యం బున మిగుల నలసినాఁడవు. తలంచినకార్యంబు నెఱవేర్చి తిమి. ముహూర్తమాత్రంబు బడలికదీర్చుకొమ్ము.” అని భీము చెంతకుం బంచి కంఠీరవంబు గంధగజయూథంబుపై నుఱుకుచందంబున నుఱికి క్రొవ్వాఁడి మెఱుంగుఁదూపు లనియెడుగోళ్లచే భద్రగజకుంభస్థలంబులు పెకలించి, తురంగసంఘంబులం దెగటార్చి,యరదంబులం జెక్కులుసేసి,కాలుబంట్లఁ గాలునిప్రోలి కనిచి, రోదసీకుహరమేదురం బైనసింహనాదంబు సెలంగఁ ద్రిపురంబులపయిం గడంగు త్రిలోచనునిచందంబున నిరర్గళంబుగ మార్గణవర్షంబులు వర్షించిన విదళితమాతంగఁబును, విధ్వస్తతురంగంబును, విశీర్ణశతాంగంబును, విఖండితభటాంగంబునై యాసైన్యంబు చచ్చియు నొచ్చియు విచ్చియుఁ జీకాకుపడుటయు నందొక్కరుండు బలుగాయఁబుల నెత్తురు జొత్తిల్లుగాత్రంబుతోఁ బురంబునకుం బరువెత్తి భద్రావతీశ్వరునకుం బ్రణమిల్లి సైన్యంబు సమసిన తెఱంగును యాగీయవాజిం గొనిపోయినచందంబును విన్నవించిన యౌవనాశ్వుండు రోషారుణితలోచనుండై, యొట్టెట్టురా! వింతలు వింటిమి! పరదళం బెంత వచ్చె? గుఱ్ఱం బెటువలెం బట్టువడియె? వివరంబుగా నెఱుంగంబలుకు మనిన, దేవా! యెవ్వరో యెఱుంగము. ముగ్గురు వచ్చిరి. వారిలో నల్లనిబాలకుం డొక్కరుండు గగనంబున కెగసి డేగతూఱినవిధంబునం దూఱి సేనామధ్యం

బున నున్న తురంగంబు నెత్తి మూఁపున నుంచుకొని విహా
రంపించిన యంబరచరుల నాలుగువేలరథికులనంబరముననె

—:యౌవనాశ్వుఁడు భీమాదులపై యుద్ధమునకు లేచుట:—

సంహరించి వెండియు నాబలంబుతో భండనంబు సేయుచు
నుండఁ బెద్దనిట్టతాటిచెట్టుచందంబున లోకభీకరం బైనయి
నుపగుదియ కేలంబూని యొకండు నిలిచియున్నాఁడు. వాని
చెంగట సింగంపుఁ గోదమ తెఱంగున గర్జిల్లుచు నొక్క
చక్కని రాచకొమరుండు కొలుచుచున్నవాఁడు. అనివిన్న
వించిన యౌవనాశ్వుండు దనయిచ్చలో మచ్చరంబు నచ్చె
రువు విచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగ, వారు మానవసామాన్యు
లు గారు, కారణజన్ములు. నాకుం జూడఁ ద్రిమూర్తులునర
మూర్తులై వచ్చిరని తోఁచుచున్నది. ఒక్కండుగుఱ్ఱంబును
బట్టుకొని పోవుట యేమి! వే ఱొక్కండు లెక్కకు మిక్కుటం
బైన సైన్యంబు నుక్కడంచుట యెట్టు! ఒక్కరుండు వేడుక
చూచుచు నూరకెయుండుట యేమి? ఐనన శ్వమేధంబు సేయ
వలయునని యతిప్రయాసంబుగా నశ్వంబు సంపాదించితినది
యిత్తెఱంగునం బోయినఁ బోవనిమ్ము. ఇమ్మువ్వురితోఁ
గయ్యం బనుజన్నం బొనర్చి దేవతల నెల్లం దృప్తినొందిం
చెద నని యాహవోత్సాహకౌతూహలంబున సమ్మహీవల్ల
భుండు దిక్కులు పిక్కటిల్ల రణభేరి మ్రోయించి మదపుటే
నుంగులు, మనోజవతురంగంబులు, మణిమయరథంబులు,
మహాసాహసికవీరభటులు లెక్కకుమిక్కుటంబుగా దిశలు

గ్రక్కతిల నార్చుచు, వీరాలాపంబులం బేర్చుచు, నలుఁగ ౦కులం బలసి చనుదేఁ బురంబు వెడలి సమీపంబునకు వచ్చియు గాంతకాల కాలుండునుంబోలెఁ బ్రచండగదాదండంబు భుజాగ్రంబునం గీలించి భండనంబు గనుంగొనుచున్న వృకోదరువిలోకించి లోకోత్తరం బైనతదీయదివ్యతేజోవిలాసంబున కచ్చెరువందుచు నాయోధనంబున నాయోధుల నెల్ల సమయించి వింటికొపునం జేయూఁది యున్న వృషకేతునింజూచి శిరఃకంపంబు సేయుచు యౌవనాశ్వుండు తనమనంబున "సాగరంబు మేఱమీఱినచందంబున నపార చతురంగ బలంబుతో భూనభోంతరంబులుకంపింపఁ జేయుచు నెత్తివచ్చిన నన్ను సడ్డసేయక యనాదరంబుగఁజూచుచు సింహకిశోరంబుకరణి శంకారహితుండై కర్మపాశవినిర్ముక్తుండైన యోగిచందంబున మరణభయంబు లేక యిక్కుమారుండున్నవాఁడు." అని సంతసంబు రోషంబు నగ్గలింప బలంబునకుఁ జేయి వీచుటయు వానిపయింగడంగువృషకేతనుం జూచి మారుతసుతుండు రోషతామ్రాక్షుండై గదాదండంబు నుంకించి కదలుటయుఁ గర్ణకుమారుం డెదురుగాఁబఱతెంచి, "అయ్యా! యీరెండులోకంబులెత్తివచ్చినను మీకు

—:వృషకేతుండు భీముని నిలిచి చూడు మనికోరుట:—

నీడు గాదనిన యెడ నీయల్పసైన్యం బేమి లక్ష్యము? నీ పుత్రుం డగునన్నుం దయచేసి చూచుచుండుము. నే నీ తృణంబ కార్చిచ్చుచందంబునం బేర్చిఁ [illegible]బులభస్మీకరిం

చెద. తండ్రీ! కాయంబులు బుద్బుదప్రాయంబులు. జవ్వ
నంబులు చంచలంబులు. బలంబు లస్థిరంబులు. ఇంతయుం
గలిగినపుడె త్రైలోక్యవర్తిని యైనకీర్తినార్జింపవలయుం గాని
వ్యర్థంబుగా బ్రదుకం జనదు. గజగమనంబు లనియెడిగమన
విలాసంబులును బాణంబు లని యెడి భుజంబులును జక్రం
బు లనియెడి స్తనంబులును, శంఖంబు లనియెడి కంఠంబును
గలిగిన శత్రుసేనారమణీమణిని మున్నుగా నేను వరించి
నాఁడ. దానితోడం గ్రీడించి కీర్తి యనియెడు సంతానంబు
గాంచెద. మీకుఁ జేర వావి గాదు. కోడ లయిన సేనావ
ధూటి మిమ్ముం జూచి వ్రాలుపతాక లనియెడివ్యాజంబున
మొగంబు వాంచుచున్నయది" అనిన వాయుసూనుండు
"కుమారకా! సేనావధూటి నీకుం గైవసంబైన మిగుల లెస్స.
అటుగాక నన్నుం దలమీఱెనేని దౌదవ్వులనస్మదీయగదా ప్ర
హారంబులఁ జేవ యణంచి శిక్షించెద. మామగారు కోడలిని
శిక్షించుట యుచితంబుగదా! యని పలికి, నీవు పాదచారివి
వారు రథికులు, నిన్ను నొంటిగఁ బనుప జాల ననిన వృష
కేతుండు మారుతసూతిం జూచి మీకటాక్షం బనువజ్రాం
గిజోడు గలిగియుండ నాకు భయం బేమిటికి? చింతవలదు.
నన్నుం బంపుమని భీమునకుం బ్రదక్షిణంబు సేసి యుబ్బునం
గబ్బుమీఱిన దేహంబుతోడఁ గన్నులం గెంపు దొలంకఁ
గాముకుండు కామినిం గదియుచందంబునఁ గెందూళి యని
యెడు కుంకుమరసంబు సలంది, సింగిణీవిండ్లను కనుబొమ్మ

లల్లార్చుచు, మెఱుంగుఁదూపు లనుచూపులఁ దళుక్కొత్తు
చుఁ గరికుంభంబు లనియెడు కఠినస్తనంబుల నొఱపు మిగి
లిన వైరిసేన యనుచానం గదిసి వృషకేతుండు కౌతుకంబు
నెమ్మొగమ్మునం జిగురొత్త మున్న దనచేతం గూలినచతు
రంగబలంబుల నెత్తురు లనియెడిసలిలపూరంబులచే సాగరం
బు తెఱంగునఁ గన్పట్టుచు రుద్రవిహారస్థానం బగుటం జేసి
కైలాసంబుకరణి నొప్పుచు, విదళితసైంధవం బగుటకతనఁ
బార్థునిప్రతినచందంబునం దోఁచుచు, శంఖచక్రసమన్వితం
బగుటకతన శౌరిహస్తంబులం బోలెఁ జెలువొందుచు, నిజ
నిశితవిశిఖంబులచే శకలితంబు లైన రథగజతురగపదాతి.గా
త్రఖండంబులచేత మిఱ్ఱుపల్లంబు లైనసంగరాంగణంబు
సొచ్చి కార్ముకజ్యారావంబును, ఘోరసింహనాదంబును,
గనకపుంఖచిత్రితంబు లగుకంకపత్రంబు లుల్లసిల్లఁ గోదండ
పాండిత్యంబు మెఱయ వింట బాణంబు దొడుగుట తివి
యుట యేయుటయు నెఱుంగరాకుండ శరపరంపర లను
వర్షంబు వర్షించుచు సమున్నిద్రంబైన రౌద్రరసంబు మూర్తీ
భవించిన చందంబునఁ గనుపట్టి కుంభికుంభస్థలంబులు పెక
లించి ముత్యంబుల జలజల రాల్చుచు నశ్వగాత్రంబుల శక
లంబులు వికలంబులు సేయుచుఁ బరాక్రమించుచునుండె.

—: యౌవనాశ్వవృషకేతులయుద్ధము :—

ఇవ్విధంబునం జాపవిద్యానైపుణంబు సూపుచు నున్నవృష
కేతుం గాంచి యౌవనాశ్వుండు దంతావళంబు నెక్కి ధవళ

చ్ఛత్రచామరంబులు మెఱయఁదగ్గఱవచ్చి "కుమారకా! ఆదివిష్ణుదేవుండునుం బోలెఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడవు. నీ కులంబు గోత్రంబు నామధేయంబు నెయ్యది? నీతండ్రి తాత లెవ్వరు? నీరాకకు నేమికారణంబు? నీచరిత్రంబు దెలియక యుద్ధము సేయరాదు. కాన నెఱింగింపు" మనిన, వృషకేతుండు, "కశ్యపమహామునీంద్రుఁడు మావంశకర్త, వేదమయుండైన సూర్యుండు మాతాత, త్రైలోక్యవిఖ్యాతదానలక్ష్మీసముద్ర్ణుం డైనకర్ణుండు మాతండ్రి, నాపేరు వృషకేతుండు, మాపినతండ్రి ధర్మనందనుం డశ్వమేధంబు సేయం దలంచి నీవశంబున యాగీయాశ్వమున్న దని వినిభీమసేనునన్ను ఘటోత్కచపుత్త్రుం డగుమేఘవర్ణునిం బనిచె. అమ్మేఘవర్ణుండు తురంగంబు నపహరించె. నేను బలంబులం బొలియించితి. మాయయ్య వేడుక చూచుచు నున్నవాఁడు." అనిన నమ్మహీకాంతుండు సంతసంబు నంది "రాజనందనా! ముహూర్తమాత్రంబు బడలిక దీర్చుకొనుము. చేయలసిన వానితోఁ గయ్యము సేయరాదు. నీవు పాదచారివి. నేనే నుంగునెక్కి యున్నవాఁడ నగుట నీతోడఁ గయ్యం బొనర్చుట పాడిగాదు. కనకమయం బైనయరదంబునొసంగెదఁ గైకొని యుద్ధమునకు ర" మ్మనిన వేవెలుంగులదొరమనుమండు మొగంబునఁ జిఱునగవుదళుకొత్త "నెవ్వానిపట్టణంబునఁ జెట్లు రాళ్లు పసులుసైతఁ మఖిలార్థంబు లొసంగియాచకులం బ్రోచు నట్టి యమరవల్లభుం డర్థియై వచ్చి వేఁ

డినఁ గవచకుండలంబు లొసంగె నట్టిదానశూరుం డైన కర్ణునకుం గుమారుండ నైననేను నీవలన సరదంబుఁబుచ్చి కొందునె! నీవాడెడుమాటలు వినిన సంధికి వచ్చినయట్టు లున్నయది కాని సమరంబునకుఁగాఁ దోఁపదు." అనిన నారాజు "నీవు బాలుండవు, మేము చాపవిద్యాప్రవీణుల ము. మున్నుగ నీపరాక్రమంబుఁ జూపుము నీసామర్థ్యంబుఁ జూచి తరువాత మేము యుద్ధము సేసెద"మనిన వృషకేతుండు నవ్వుచు మున్నుగఁ దురంగంబుఁ బట్టితి మని చెప్పిన న్వాని కోపాటోపంబున గృహంబు వెలువడి సకల దళంబులం గూర్చుకొని ప్రతిజ్ఞలు వలుకుచు యుద్ధంబునకై బయలు మెఱసినవారలు తమపరాక్రమంబులు మెఱయింప వలయుం గాని ముందుగ నాప్రతాపంబుఁ జూపితినేని మఱి నన్ను మెచ్చి యుద్ధంబు సేయువారెవ్వరు? కాలమృత్యు ముఖంబునఁ బడినపిమ్మటఁ గ్రమ్మఱ వచ్చుట యెట్లు? నీవు పుత్రులు పౌత్రులు మిత్రులు బంధువులు సింధురంబులు హయంబులు రథంబులు నధిరోహించి భేరులు బిరుదకాహళంబులు మొదలైనవాద్యంబులును మొరయ బిరుదధ్వజంబులు మెఱయ పలువగలకైదువులు సారించుచుఁగయ్యంబునకుం గాలుద్రవ్వుచు మెండుకొని యున్నవారలు. నీవు వృద్ధుండవు, నేను బిన్నప్రాయంబువాఁడ. నన్నొంటిగాఁడని యనవలదు. కమలాక్షుని కృపాకటాక్షంబె నాకక్షయబలంబు. పెక్కుమాటలేమిటికి! తొలుదొలుతనీగు

శ్వంబుఁ బట్టి తెచ్చితిమి. నీచతురంగబలంబులో సగముసమ
యించితిమి. తోలుపోటు మాదె కావున నీవె మార్కొను
మనుటయు నాయౌవనాశ్వుం డలిగి యేనుంగు డిగి రథా
రూఢుండై గుణంబు మ్రోయించి యిరువదియైదుసాయ
కంబులు దాడిగి యేయుటయు నక్కుమారుం డొక్కబా
ణంబున ఖండించి యర్ధచంద్రబాణంబు నిగిడించుటయుఁ
గుటిలవర్తులం గూడిన సజ్జనునిగుణంబు నమసినకరణి యౌ
వనాశ్వుని ధవళచ్ఛత్త్రచామరంబులు తుమురయ్యె. అంత
టం బోక మూఁడువాఁడితూపులు వింట సంధించి యొక్క
బాణంబునఁ జాపంబును వేఱొక్కశరంబున గుఱ్ఱంబులను
నొప్పించి మఱియొక్కమార్గణంబున యౌవనాశ్వువక్షస్థ
లంబు నేయుటయు నదియతనినడిఱొమ్ము వ్రక్కలించుకొని
వెన్నున డుస్సి దబ్బఱసాక్ష్యముపలికినవాఁడు ఘోరనరకం
బునం గూలు తెఱంగున భూతలంబునం బడియు(మరలఁ దెలి
వొంది యరదంబెక్కి)యమ్మహీకాంతుండు వేఱొండు కార్ము
కంబు కరంబునం బూని సజ్యంబు గావించి గుణస్వనంబున
దిక్కులు వ్రక్కలంజేయుచు నఱువదిబాణంబు లొక్క
పిడికిటఁబట్టి వృషకేతుని భుజమధ్యంబున గాఁటంబుగ నా
టించుటయుఁ జిమ్మనగ్రోవులం జిమ్మినచందంబునం గ్రొత్త
నెత్తురు లెగసిన నక్కుమారుండు తరుణకిరణమాలికరణిం
బ్రకాశించుచుఁ గోలచేఁ గొట్టువడిన బెబ్బులికరణి బిట్టురోఁ
జుచు నాలుగువాలుతూపుల రథ్యంబులం గీటడంగించి

యొక్క మార్గణంబున సారథిశిరోధిం ద్రుంచి బహుముఖంబు
లైన శిలీముఖంబుల నజ్జననాథు మునుంగ నేసి పందిరి
వెట్టినకరణి శరకదంబకంబుల నంబరంబుఁ గప్పి రవికిర
ణంబుల మఱుంగుపఱిచి సింహనాదంబు సేసి "భూనా
థుండు పొలిసెఁ బొలిసె" నని సైనికులెల్లఁ దల్లడంబంద
నాగ్నేయాస్త్రంబు వింటఁ దొడిగి యేయుటయుఁ బొగలు
సెగలు మిణుంగుఱులు మంటలు మింటికి నంటఁ గడంగిన
నద్ధారణీరమణుండు వారుణాస్త్రంబున దాని నివారణంబు
గావించినఁ బంకజమిత్రపౌత్రుం డంతటం బోక వాయవ్యా
స్త్రంబును సంధించిన నమ్మేదినీనాథుండు పర్వతాస్త్రంబుఁ
బ్రయోగించుటయు నేనుంగులం బోలిన ఱాలు ఱువ్వుచు
వచ్చు నయ్యస్త్రంబు మీఁద వజ్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించి
తత్పాషాణంబులం జూర్ణంబు సేసి హాలహాలవిషజ్వాలలం

—: వృషసేనుండు మూర్ఛిల్లుట. :—

గ్రక్కువాలు మెఱుంగుఁదూపు లపారంబుగా నిగిడించిన
నమ్మహీనాథుం డొక్కభల్లంబునఁ దన వక్షంబు పెల్లగించిన
రవికిరణసంకాశంబైన యొక్క మెఱుఁగుటమ్ము రాజభుజమ
ధ్యంబున నాటించి తాను మూర్ఛిల్లిన భీమసేనుండు రణరం
గంబునం బడియున్న కుమారుం గాంచి కనుఁగవ జేవుఱింప
నవుడుగఱచి యాలంబున యౌవనాశ్వనృపాలునిఁ బుత్ర
మిత్రబంధు సేనాసమేతంబుగఁ గాలునిపురంబునకంపక యే
యీబాలుని కొదవ దీఱ దనుమ నుద్దండగదాదండంబు

సారించి రెండవదండధరుండునుం బలె భండనంబునకుం గడంగి నితాంతకోపంబునఁ గొండలంబోని యేనుంగు తండంబులం గనుఁగొట్టిన నప్పట్టున వెడలు నెత్తురుటేఱు లపారంబులై పాఱినం బారవశ్యంబున నవ్వాఱదవెంబడింబోవు వాహనంబులు నానెత్తురుటేటి యుభయతీరంబులందును జొత్తుపాపలుంబలె నెమ్ములతిత్తులై పడిన రాహుత్తులును ప్రవాహవేగంబునం దలక్రిందుగా దుల్లిన రథంబులును రథంబులచెంగట యమపురంబునకుఁ బథికులైనరథికులును కాలుఁ గాలుం బెనఁచికొని తేలి యాడు కాల్బలంబును గలిగి యాలంబును త్రిజగద్భీలం బయ్యె నప్పుడు భీముని యూరువేగంబునం బొడమినచండమారుతంబులు బిసబిస విసరినం జతురంగబలంబు బొందెతో స్వర్గమునకుం బోవుకై వడిసూర్యమండల పర్యంతంబు నెగసి యందుండి కాలుఁ గేలుఁ గీలువీడి పడునట్లుగ విష్ణుద్రోహులు నరకంబునం గూలుకై వడి భూతలంబునంబడియె. మఱియు నవ్వడముడి మోఁకాలివేగంబునఁ బిక్కలవలనంబుట్టిన ఝంఝామారుతంబు విసరినం బెల్లగిల్లిన దంతంబులు భగ్నంబులైనకుంభస్థలంబులు విఱిగినచరణంబులుం గలిగి పీనుంగులైన యేనుంగులును దునిసిన గళంబులు చెగిన ప్రేవులుఁ జెక్కలైనడొక్కలుంగలిగి చాఁపకట్టుగాఁబడిన తురంగంబులును జక్కులైన చక్రంబులును నుగ్గునూచము లైననొగలును విఱిగిన కేతనంబులును విటతాటంబు లైన యవయవంబు

లునుం గలిగి శకలంబులైన యరదంబులును సడుగులువీడి కత్తుక లంటి వెడరూపంబులఁబడిన వీరభటులునుం గలిగి సంగ్రామాంగణంబు ఘోరంబయ్యె.

—: సువేగభీమసేనుల గదాయుద్ధము. :—

అప్పుడు యౌవనాశ్వకుమారుం డగుసువేగుండురథ ముడిగ్గి మహోగ్రగదాదండంబు సారించుచు భీమునిండాసి వాసి మెఱయ శిరంబు నురంబుఁ బ్రక్కలుం జెక్కులునొప్పించి యల్లటంబోక సుడిగాలితీరునం బేరెంబులు వాఱి యతనిగదాప్రహారంబుల మైమెలఁకువచేఁ దప్పించుకొని యుప్పరంబున కెగసియు దిక్కు లరికట్టియు విచిత్రవిహారంబులు సలిపిన నవ్వాడముడి గదపొదలికలు మెఱయఁ గుడి యెడమలం జడియుచు నొడలు దగులం గొట్టుచు మండల ప్రచారంబుల గోమూత్రికాబంధంబుల సంచరించుచుఁ గోలాట లాడుచందంబునఁ గీలుబొమ్మలు నటించువైఖరి నాణెంబులైన పిన్నాణంబులఁ బ్రాణాలు మెఱయించుచు గద లమర్చుకొని గగనము గదల నార్చుచు నొకరొకరిని మెదలనీయక పొదలికలుం గదలికలు మెరయం బెద్దయుం బ్రొద్దు గదాయుద్ధంబు సేసి యుం గసిదీఱక గదలు దిగువ వైచి యాత్రైలోక్యమల్లులు మల్లయుద్ధంబునకుఁ జొచ్చి పాయుచున్ డాయుచుఁ జుట్టుకొనుచు వదనవక్షోబాహు దేశంబులం దగులఁ బొడుచుచు "మేలు మేలు! మా యన్న హేయిరే!" యని మెచ్చుచు బాహాబాహి గచాక

చిం దొడరి ప్రాబల్యదౌర్బల్యంబులు లేక తుల్యంబుగా మెలంగిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు సువేగునిం జొచ్చి పడ వైచి చరణంబు లొడిసి పట్టి బిఱబిఱఁ ద్రిప్పి వేసిన భూత లంబు సోఁకి సోఁకకమున్న బంతిచందంబున నెగసి వాయు తనూభవు నట్ల చొచ్చి పట్టి వ్రేసిన నవ్వాఁడముడియు భూత లంబునం బడక నెగసి దట్టంబు లై పడియున్న ఘోటక గజకళేబరఘట్టంబుల వైచిన నవ్వీరుండు ముంజేత నొడ్డుచు దండెవెట్టి కఠోరముష్టిఘాతంబుల నొప్పించిన సమీర కుమారుండు వానిపెట్టుతప్పించి కర్ణకంఠగండప్రదేశంబులం బిడుగులంబోని పిడికిళ్ళం బొడిచిన వాఁడునుం బోలివోవని బంటుతనంబున నొడ్డుకొని యఱచేతిపెట్టులఁ బెడచేతి దెబ్బల ముష్టిప్రహారంబుల జానుఘాతంబుల నొప్పించిన నాజగజెట్టు లొండొరులపెట్లవలన మూర్ఛల మునింగి పు డమిం బడిరి.

అంత వృషకేతనుండు కొంతవడికిం దెప్పిరి వదలిన కేశపాశంబు బిగియించి యెప్పటియట్ల కిరీటంబు ఘటి యించి నుదుటిపయిం గనుపట్టు చెమటబిందువులు చేలాంచ లంబున నార్చుకొని బలువిల్లు పిడికిటం బదిలంబుగాఁ బట్టి యెదుట నున్న విరోధి నీక్షించి తెక్కలితోడి పెనుఁబాముల చందంబునఁ గుంటనంపుఁబింజల రంజిల్లు నైదుబాణంబు లొకపిడికిట నాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యయిదుప్రాణం బులం గొను తెఱంగున నమ్మండలేంద్రుని వక్షస్థలంబుఁ

దూఱనేసిన నతండు నెత్తురు గ్రక్కుచు మూర్ఛ మునింగి మరణంబు నొందినకరణి మేను మఱచి నిశ్చేష్టితుండై రథంబుమీఁద జోరగిలం బడుటయు వృషకేతుండు కరుణాకలితమానసుండై 'యక్కటా! క్షత్రధర్మం బింత క్రూరంబగునే' యని గర్హించుచు నతనిరథంబుమీఁది కరిగి గాయంబులం దొరఁగు నెత్తురు కేలం దుడుచుచు వృద్ధుండైన యమ్మహీధవుని శరీరంబునకు దాపుగాఁ దనయూరుకాండంబు నునిచి తనువున నాటియున్న బాణంబులు తివిచి వైచి యుత్తరీయంబున గాయంబులొత్తి యొత్తి తనబంగరుదట్టి ముంగొంగుచే నెమ్మొగంబున విసరి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులును హృదయంబునుం బట్టి చూచి శ్రీహరీ! నిర్వ్యాజకృపాలహరీ! ప్రత్యహంబును నీపాదారవిందంబులే భజియింపుచు దేవతాంతరంబు నెఱుంగకుండితి నేని సుకృతశాలియుఁ బరాక్రమవిజితశూలియు సుగుణహారుండును మహాశూరుండును నైనయీరాజేంద్రుండు బ్రతుకుంగాక! యని శ్రీకృష్ణచరణారవిందయుగళంబు మనంబునం దలంచి తలంచి యగ్గాయంబు లభిమంత్రించిన నెత్తురులణంగి ప్రాణంబులు కుదురుపడి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులు యథాపూర్వంబుగా నిగుడ ఱెప్పలల్లార్చి లోచనంబులు విచ్చి కర్ణసుతుని మొగంబు సూచి లేచి కూర్చుండుటయు వృషకేతుండు చివ్వననతనిరథంబు డిగ్గ నుఱికితొంటి దిక్కునకు వచ్చి విల్లు గైకొని గుణధ్వని గావించిన యావ

నాశ్వమహీశ్వరుం డక్కుమారుని శౌర్య ధైర్యంబులుం గరుణాపరత్వంబునుం గాంచి సంతోషభరితమానసుండై శరశరాసనంబులు వైచి రథంబు దిగివచ్చి కౌఁగిలించుకొని కర్ణనందనా! నందనందనుండు నరవిందసంభవుండు నిందుశేఖరుండును సాక్షిగా నన్నురక్షించితివి. ప్రాణదానంబు సేసిన నీతోడ సమరంబునకుం గడంగితినేనినాకంటె వెఱ్ఱియెవ్వఁడున్నాఁడు! మీతండ్రి యయినకర్ణుండు నిఖిలదానంబులు సేసెఁ గాని పోయినప్రాణంబులం దెచ్చి యిచ్చినవాఁడు కాఁడు. జయలక్ష్మీవల్లభుండ వైననీకు నాసామ్రాజ్యభాగంబు లన్నియు నర్పించి కమలపత్త్రాక్షుండును గౌస్తుభవనమాలికాకలితవక్షుండునుయాదవకులోత్తంసుండునువేదశాస్త్ర కృతప్రశంసుండును నైనకంసారిం గొలుచుచు సంసారబంధంబుల నిరసించెద నని పలుకుచు నాతనిసఖ్యంబు సేసికొని సువేగుండును భీమసేనుండునున్నచోటికి వచ్చి వృషకేతనుండు తన్నురక్షించిన చందంబువారలతో వివరించి "యనిలనందనా! యీశిరంబు మీ రిచ్చిన యది. ఈక్రతుహయంబువెంట నన్నుం బనువుము. నేనె దిక్కులరాజుల నెల్ల జయించి ధర్మజు సముఖంబునకు వచ్చెద, అదియుంగాక యైరావతకులసంభవంబు లైన పదివేలయేనుంగులు ధర్మజునకు నర్పించెద. దయాసముద్రుండు ననంతకల్యాణగుణసమున్నిద్రుండును బురుషోత్తముండు నైన యదూత్తముని చరణారవిందంబుల నత్తమిల్లి పుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రాది

బంధుసమేతంబుగా నాసర్వస్వంబు సమర్పణంబొనరించెద విశేషించి యును ప్రాణప్రదానంబు సేసినవారితోడి యుద్ధం బసంబద్ధంబు గావున మీకు నేను మాన్యుండను." అనియెడి రాజన్యుని సౌజన్యవాక్యంబులకుఁ బరితోషంబు నొందిన పవననందనుసమీపంబునకు మేఘవర్ణుండును సవనహయంబునుం గొనివచ్చె.

—:యౌవనాశ్వుఁడు భీమాదులతో భద్రావతి కేగుట :—

తదనంతరంబ చిత్రవర్ణంబులును రత్నపరిస్తీర్ణంబులు నైనమెత్తలు ఘణంఘణితదిగంతరాళంబు లైన కాంచనఘంటికాజాలంబులును శరచ్చంద్రచంద్రికాడంబరంబు లైన కర్ణచామరంబులును జారసుందరీమందగమనసమానంబు లైన గంభీరయానంబులును గ్రమ్ముతుమ్మెదలకు సమ్మోదప్రదంబు లైన యష్టమదంబులును వజ్రవలయప్రభాధవళితదిగంతంబు లైనదంతంబులును గైరికాదిధాతురసకల్పితచిత్రతిలకంబు లైనగంధఫలకంబులునుం గలిగి ధవళవర్ణబంధురంబు లైన గంధసింధురంబుల మావంతులు బంతులుగాఁ దెచ్చి నిలిపిన యౌవనాశ్వపృథివీశ్వరుండు భీముండు దాను నొక్కొక్క వేదండంబున, రెండుశుండాలంబుల మార్తాండపౌత్రుండును ఘటోత్కచపుత్రుండు గానెక్కి వెక్కి[illegible]ని సేనలు క్రిక్కిఱిసి నలుదిక్కులం గొలువ వందిమా[illegible]ంబులు బిరుదావళులు వంశావళులుం జదువ భేరులు [illegible]ములు ఢక్కలు హుడుక్కలు దమ్మటలు గుమ్మెటలు [illegible]బులు

నరగజంబులు కాహళంబులు జయదోహలంబు లైనళం
ఖంబులు నసంఖ్యంబులుగా మొరయఁ గదళికాస్తంభం
బులు పోఁకమ్రాఁకులు చూతపల్లవసముల్లసితతోరణంబులు
కాలాగురుసాంబ్రాణికాధూపంబులు మొదలైన యలంకా
రంబులం బొలుపారు గోపురద్వారంబు సొచ్చి యచ్చటఁ
బచ్చవిలుకాని తేజీకూనలంబోని చానల వలకారిచూపు
లనియెడువలలం దగిలి యిట్టట్టు గదలనేరక జిట్టలచందం
బునఁ జిట్టకంబులం బొదలు చిట్టివిటులచేతపారువులైననెఱి
తెరువులును ముత్తంబులైన ముత్తియంబులుసొంపులైనకెం
పులు పచ్చికలం దచ్చన గాడుపచ్చలు నిగరాల మగఱా
లును జగడంబు లైనపగడంబులును ముంగిళ్ళ నత్తమిల్లిన
యంగళ్ల నునిచిన మంగళద్రవ్యంబులును నంతరిక్షంబునఁ
గాంతులు వింతలు పొంతలుగ సంచరించువైజయంతికలును
భూసురాశీర్వాదపురస్సరంబుగా సువాసినీజనంబులుసల్లు
తెల్లనిపూవుల నక్షతలం దేజరిల్లు రాజమార్గంబునం జని నవ
రత్నరచితం బైనహజారంబు సేరంబోయి మదదంతావళం
బును డిగ్గి హితులఁ బురోహితుల మంత్రుల సామంతుల
నెడ్ల కనిచి యౌవనాశ్వవిశ్వంభరాధీశ్వరుండు భీమ వృష
కేతు మేఘవర్ణులతోడంగూడ నంతిపురంబునకుం జని కౌట
కమయ్యెగాక కొలువుకూటంబున సింహాసనంబునందుసుఖా
సీనుఁడై [illegible]. అప్పుడు యౌవనాశ్వునిభార్యయైనప్ర
భావ[illegible]నులుఁ దానును బంగరుమెఱుంగుంబళ్లెరంబున

ముత్తియంబులుఁ బగడంబులుఁ గూర్చిన రంగవల్లికలు రంగమరఁ గర్పూరదీపంబులు వెలుంగఁ జెలంగుచుం జనుదెంచి "సంగరంబునఁ దనదుమంగళసూత్రంబు సంగతిగ నిలిపినసదయునకు జయమంగళం శుభమంగళ" మ్మనెడు పాటలు పాడుచుఁ గర్ణకుమారుని కీర్తి లోకవిఖ్యాతం బగుంగాక యని దీవించి వారలకు నివాళి దీసి యప్పరమసాధ్వి యంతిపురంబునకుం జనియె.

తరువాత వరుణకాంతలు జలకంబు లాడుచు సన్నెకంటిమీఁద నునిచిన పసుపుముద్ద చందంబున నరవిందమిత్రుం డస్తగిరిశిఖరంబు నలంకరింపఁ గాటుకపోడి చల్లిన తెఱంగునఁ జీఁకటులు నలుగడల నల్లుకొనియె. క్రేపులఁ దలంచి మందలనున్న యావులు తిరుగంబడియె. పక్షులు గూండ్లకుం బంతులుగట్టె. కమలవనంబులు సొగసె. కలువలు విరిసె. అవ్వేళ గబ్బిగుబ్బెతలు తెచ్చినబంగరుకుండల సలిలంబుల సంధ్యావందనాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి యౌననాశ్వుఁడు భీమసేన వృషకేతు మేఘవర్ణులును దక్కుంగల బాంధవులును బంతిగూర్చుండి బంగరుపళ్ళెరంబులు పటికపుఁగోరలు మగఱాలగిన్నెలు కుందనపుగిండ్లు నునిచి చలువపరకాళకుచ్చెళ్ళ పెళపెళలు మగఱాలకమ్మల ధళధళలు మొలనూలిచిఱుగంటలఘణంఘణలు కంకణంబుల ఝణంఝణలు కీలందియల ఝుళంఝుళలు మట్టియల గిలుకుగిలుకులం గులుకులు మెఱయఁ గొమరుఁబ్రాయంపు

బడంతులు చతుర్విధాన్నంబులు నింపుతో వడ్డింప రుచుల నుతియింపుచు భోజనంబు గావించి గంధోదకంబులఁ గర పదప్రక్షాళనంబు చేసి గందపొళ్లం జేతులార్చ్చుకొని యూ డిగంబులు కపురంపువీడియంబు లందీయఁ గొలువునంగూ ర్చుండి పవననందనుని కోపప్రసాదంబులు వృష కేతనువిక్ర మంబును మేఘవర్ణు నేర్పును వినుతించి ధర్మనందనవసుదేవ నందనుల సందర్శనంబు సేయఁ గలిగెఁ గదా యని తన పూర్వపుణ్యపరిపాకంబునకు మెచ్చుచుఁ బట్టణంబునఁ జా టంబనిచి యగసాలె పట్టుసాలె కుమ్మరి కమ్మరి చిత్రకార కలాదప్రముఖులు రజకక్షౌరకశిల్పాచార్యప్రభృతులునైన పదునెనిమిదిజాతులవారిం బయనము సేసి తనయొద్ద నున్న మన్నీల వజీరుల రాజులం జూచి మీామీాయంతిపురంపుటిం తులతో దంతిపురంబునకుం జనుండు. కుంతీ ద్రౌపదీప్రము ఖకాంతాజనంబులం గనుంగొని ముకుందచరణారవిందంబు లకు మ్రొక్కి గంగాతరంగిణిలో నశ్వమేధావభృథస్నానం బులు సేసి పావనమూర్తులరై వత్తురుగాక యని యాజ్ఞా పించి సుతుం డగునువేగునిం జూచి నీవు సకలదళంబులఁ దోడ్కొని మున్నుగా హస్తినాపురంబునకు నీజనని యగు

—: ప్రభావతి మహాత్మ్యము. :—

ప్రభావతితోడంగూడ నీపల్లకుల మున్నిడుకొని పొమ్మని యాజ్ఞాపించిన నతఁ డంతిపురంబునకుం జని తల్లికి మ్రొక్కి "అమ్మా! ధర్మనందనుని యాజంబుఁ గనుఁగొనుటకుఁ గరినగ

రంబునకుం బోవలెం బయనంబు గమ్మనవుడు నవ్వనిత కోపించి "పుత్రకా! నీకేమిటికి వెఱ్ఱిపట్టె. ఈధనంబులు నీధాన్యంబులు నీరూకలు నీకోకలు నీయిండ్లు మొద లగు సంపదలు వీటిం బుచ్చి నన్నెందులకు వెడలి రమ్మనియెదు, మదిమదినుండి రాజ్యంబు విడిచి పోవుటకు నీ కేల బుద్ధి పుట్టె? పురజనులు మీరలు నెచ్చటి కేనియుం బొండు నీ వేమి చెప్పిన నే వచ్చుదానం గాను." అనిన సువేగుం డమ్మా! యింతమూఢత్వంబు నింతసంసారభ్రాంతియు నీ కేల వచ్చె? ధర్మజుని యశ్వమేధంబున వేదవ్యాసప్రముఖు లైనమహామునులును నింద్రాదిదేవతలును దేవదేవుం డైన వాసుదేవుండును రుక్మిణీసత్యభామాప్రముఖ లైనయద్దేవుని పట్టమహిషులును జనుదెంతురు. వారల సందర్శనంబువలనం బంచమహాపాతకంబులు బంచబంగాళంబు లై పాఱిపో వుంగావున మఱుమాట లాడక లేచి రమ్మనిన "నోరి మాతాతతరంబున మాతండ్రితరంబున నాతరంబున నణు మాత్రంబేని పుణ్యంబు సేసి యెఱుంగము. ఈముదుసలి వయసున నీతోడుసులు నాకు వలదు. ధర్మనందన వసుదేవ నందనులను దర్శింపకున్న నాకు గోరంత కొఱంత లేదు. ధర్మజునకు యాగంబుమీఁదవిశ్వాసంబు శౌరికిధర్మరక్షణం బునం బ్రేమ నాకు సంసారంబుమీఁద భ్రాంతి. ఇది యెవ్వ రికిం దప్పింప శక్యంబుగాదు. వే యేటికి? నేను యాగం బునకు వచ్చుదానం గాను. వలయునేని మీరు సనుండు".

అనిన సువేగుఁడు యౌవనాశ్వ భీమసేనులకు నాయమ్మ పల్కులు పల్కరించి కొంతతడవు నవ్వించి యంతటం బరిచారికాజనంబులచే నయ్యంబం బట్టి తెప్పించి మొట్టో యని కూఁతలువెట్టుచు నీడిగిలం బడ నెట్టకేలకుం దిగిచి యందలంబుపై నిడికొని కరిపురంబునకుం* బయనమయ్యె. పల్లకులందలంబులు భద్రగజంబులు కొలారుబండ్లు గుఱ్ఱపు మోటులు వేసడములు మహోష్ట్రములు మొదలైనవాహనంబు లెక్కి పురంబులోనం గలుగు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదిపౌరజనంబులు రాజుకంటె నయిదుదినంబులుమున్నగా హాస్తిపురంబునకుం జనిరి. కరితురగస్యందనంబులు వీరభటసమూహంబు లిరువంకలం గొలువఁ జలువలువెదచల్లు వెల్లగొడుగులనీడ యువనాశ్వవృషధశ్వతనూజులును గుఱ్ఱముతో వృషకేతు మేఘవర్ణులును గతిపయప్రయాణంబుః హాస్తినాపురంబునకుఁ జేరవచ్చుచుండ నిరువదియామడదూరంబున నిలిచి *భీముఁడు యౌవనాశ్వుం గాంచి "కాంచనాహార్యరథైర్యా; మీరువిజయంబు సేయువిధంబు మున్నుగా మాయన్నతో నెఱింగించి యెదురుగఁ దోడితెచ్చెద. వృషకేతుండు మిమ్ముం గొలిచి వచ్చు" నని పలికి శీఘ్రంబుగఁ గరిపురంబునకుం జని యందు నవరత్నఖచితంబైన సభామందిరంబున బంగరు సింగంపు మోము గద్దె

* మాతృకలోఁ దాఱుమాఱుగానున్న యీవాక్యములిం దర్థసందర్భోచితముగా సవరింపఁబడినవి.

యందుఁ దమ్ములు గొలువ రెండవయాఖండలుం డన నిండోలగం బైనయగ్రజుం గాంచి స వి న యంబుగా సాష్టాంగనమస్కారము గావించిన నతండు దీవించి దిగ్గన లేచి కౌఁగిటం జేర్చుడు నర్జునుండును మాద్రీనందనులును దనకు వందనములు సేసిన వారల నభినందించె. అంతఁ గొంతేయాగ్రజుండు 'సమీరకుమారకా! సేమమే' యని యడిగినఁ గరకమలంబులు ఫాలతలంబునం గీలించి రాజోత్తమా! యుత్తమం బైనసీకరుణ గలిగి యుండ సేమంబునకుఁ గొఱంత యేమి! భద్రావతీశ్వరుం డగుయావనాశ్వుం డశ్వమేధాశ్వంబుం గొని వచ్చె. విశ్వంబున నీకీర్తి శాశ్వతంబుగా వర్తించు. అతనిసతి ప్రభావతి సఖీసహస్రంబుతోఁ బాంచాలిని గనుఁగొన వచ్చుచున్నయది. వృషకేతుండు భండనమున నప్పాడమి తేని మెప్పించె. మేఘవర్ణుండు సావధుళంబుగా నధ్వరాశ్వంబుఁ బట్టికొని వచ్చె ననిన ధర్మనందనుం డానందకందళితాంతరంగుఁడై మనవిజయంబు యాజ్ఞసేనికి నెఱిఁగించి రమ్మనిన నతండు నంతిపురంబునకుఁ జనినఁ గనకపీఠంబునం గమలకర్ణికాసీనయగు కమలాదేవికరణిం గూర్చున్న ద్రౌపది దిగ్గన గద్దియ డిగ్గి యెదురు వచ్చి వాయుతనూభవుం గనకపీఠంబున నునిచి విజయంబు గలుగ విజయంచేసితిరే! కర్ణనందనుండును నామనుమఁడు మేఘవర్ణుగడును సేమంబున నున్నవారె? యని యడుగుచు నతని కడెందిటొమ్మునఁ

గనుపట్టు వెడందగాయంబులు కరకమలంబున నిమురుచుఁ గుశలప్రశ్నంబు సేసిన "భద్రేభయానా! భద్రావతీశ్వరు రాణి యగు ప్రభావతీమంజువాణి వేవురుచెలులతోడం గూడ నిన్నుఁ జూడవచ్చుచున్నయది. కావున నీవు నలంకరించుకొని యమ్మించుఁబోఁడికి నెదురుగ రమ్ము. మనకు గతియుఁ డైనపుండరీకాక్షుండు ద్వారకానగరంబునకు నరిగెనో యిచ్చట నున్నవాఁడో" యని యడిగినఁ గృష్ణ యిట్లనియె. ఆశ్రీకృష్ణుండు నల్లదె నీలంపుటుప్పరిగలో నున్నవాఁడనిన సంతోషభరితాంతరంగుఁడై నీమందిరంబున నిందిరాకాంతుం డున్నవాఁడు గావున నీవు ధన్యవు. తామసించక శృంగారంబు సేసికొని యంగనాజనులు నీవును బ్రభావతికి నెదురుగా రండని పలికి యనిలనందనుండు చనినఁ బాంచాలియుఁ బన్నీట జలకంబులాడి వెన్నెలన్నిరసించు సన్నహొన్నంచువలువపైన్నాణంబుగాఁ గట్టి నెత్తిసురుల విరులు దుఱిమి సిస్తుగాఁ గస్తూరిరేఖ ఫాలతలంబునం దీర్చి తారహారంబులు హీరకంకణంబులును జారుకాంచీమంజీరంబులు మొదలగు సొమ్ములు ధరించి యలంకృతలైనసఖీసహస్రంబులతోఁగూడ జీవరత్నంపు గుంపుల నుల్లసిల్లుపల్లకిపై నెక్కి హల్లకపాణులు వింజామరంబులు వీవ నంతఃపురసంచారులగుకంచుకులు సందడి యెడగలుగం జడియ వెడలునప్పుడు యుధిష్ఠిరుండును నచ్యుతుండును శృంగారితంబులైనయేనుఁగులపై నెక్కి శంఖకాహళదుందుభిమృదంగపటహాను

రజర్ఝల్లరీఝర్ఝరీడిండిమప్రముఖవాద్యంబులు భూనభోంతరమున బోరు కలంగ మ్రోయ నెదురు వచ్చిన యౌవనాశ్వుం డధ్వరాశ్వంబు గానుకగా నునిచి దండప్రణామంబు సేసినం బాండవాగ్రజుం డేనుంగు డిగ్గి యానృపాలునిం గౌఁగిటం బొదివి నరవరేణ్యా! భీమార్జున సకలసహాదేవులట్ల నీవును నాకు నొక్కసహోదరుండవు. ద్రౌపదితోఁ గూడఁ బ్రభావతి నంతిపురంబునకుఁ బంపు మనుటయు నంతఁడు నట్లకావించె.

తదనంతరంబ యౌవనాశ్వమహీశ్వరుండు గోవిందుని పదారవిందంబులు తనశిరంబున సోఁకం బ్రణమిల్లి "ముకుందా! నందనందనా! అరవిందనయనా! ఇంద్రాదివందితా! భవదీయపాదారవిందంబులు దర్శింపఁ గంటిఁ గావున నా జీవనంబు సఫలంబు. భవదీయభక్తులైనభీమవృషకేతుమేఘవర్ణులు మెట్టిరి గావునమాపురంబు సిరులకుం గాఁపురంబు. ధర్మజుని జన్నంబున కొదవెం గావున నీతురంగమంబును జనహృదయంగమంబు. ఇన్నిటికి శేఖరంబుగ నీకు జోడుకోడైన యర్జునిం జూడఁ గలిగె" నని పలుకునవసరంబున సవ్యసాచి యవ్విశ్వంభరాధీశ్వరుఁ బరిరంభణంబొనర్చి "నీవు నాకుధర్మనందను నట్ల పూజ్యుండవు. నాచేసిన పురాకృతపుణ్యంబున నీసందర్శనము గలిగె" నని కొనియాడె. అప్పుడు పాంచాలికిఁ గుంతిదేవికిఁ బ్రభావతి చాఁగిలి మ్రొక్కిన వారలక్కోమలి నక్కునం గదియించి మిక్కిలి

గారవించిరి. అంత భద్రావతీశ్వరపుత్త్రుం డైన సువేగుండు
ధర్మజప్రముఖులకు వందనంబు సేసి "కర్ణనందనునికతంబున
శ్రీవాసుదేవచరణారవిందంబులు సేవింపం గలిగె. మాభా
గ్యంబు నెంతని వినుతింతుము. ఇంక సర్వకాలంబులందును
నద్దేవుని చరణకమలంబులు స్మరియింపుచు నుండఁగలవా
రము. శ్రీకృష్ణునకు నర్పితంబు గాని రాజ్యంబు ధనంబును
వ్యర్థంబులు. మఖతురంగంబు వెంట నన్నుఁ బనుపుము.
ఎదిరించు మేదినీపతుల నెల్లఁ జెల్లాచెదరుగాఁ బాఱంద్రోలి
నేన యశ్వంబు రక్షించుకొని వచ్చెద" నని పలికిన సువే
గునిఁ గౌఁగిటం జేర్చి శ్రీహరి కరుణాకటాక్షంబులవీక్షించె.
వృషకేతుండును నందనందనపురందరనందనులకు వంద
నంబు గావించిన నందఱుం బ్రమోదకందళితమానసులై
కరిసగరంబునకుం జనుదెంచిరి. అంత రుక్మిణీకాంతుండు
దంతిపురంబున నొక్క నెల వసియించి ధర్మతనయునింజూచి
యిందునకుఁ బదునొకండవనెల చైత్రశుద్ధపౌర్ణమాసినాఁడు
జన్నం బొనర్చుట ముఖ్యంబు గావున నిప్పు డుగ్రసేనభూపా
లకునిచే సంరక్షితంబైన ద్వారకాపురంబునకుం జనియెద.
యౌవనాశ్వ, నర్జున, భీమునిం దక్కిన యోధులను దుర
గంబుఁ గావం బంపవలయు. నీవు ద్రౌపదీసమేతంబుగా
యాగదీక్షఁ గైకొని సావధానంబుగా నుండందగినయది.
యాగదీక్షాకాలంబున మమ్ముం బిలిపించితి వేని బంధుమిత్త్ర
సమేతంబుగా వచ్చెద' నని పలికిన గోవిందునికిం దువ్వయె

జెంగి కుంతీనందనుండు బహువిధము లగు బహుమాన ములు గావించి వీడ్కొలిపిన సంపత్పరంపరానిర్జితాలకా పురం బైనద్వారకాపురంబునకు వనజాక్షుండు విజయంబు సేసె.

—: వ్యాసుఁడు మరలవచ్చుట. :—

తదనంతరంబ కృష్ణద్వైపాయనమహామునీంద్రుండు సన్నిహితుం డగుటయు ధర్మతనయుండు వినయంబునవంద నంబు సేసి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి నవరత్నపీఠ మున నునిచి కృతాంజలియై మహాత్మా! మున్ను మరుత్తుం డనుమహారాజు యాగం బెవ్విధమునం జేసె? నానతి యొ సంగవలయు ననిన వ్యాసమునీంద్రుండు నరేంద్రునిం జూచి, "తొల్లి హరిధ్యానసమాయత్తచిత్తుండై నమరుత్తుం డశ్వమేధం బొనర్పం గోరి బృహస్పతి నాచార్యునిఁగా వరించిన నింద్రుం డసూయచే నతనిం బోవల దని నివా రింప నతనితమ్ముండైన సంవర్తుని గురువుగా వరియించియా గంబొనర్చునపు డింద్రాగ్నులు విఘ్నము సేయందలంచిన వారల నిరాకరించి యాగంబు నెఱవేర్చి యామరుత్తునకు వరంబులొసంగి సంవర్తుండు యథేచ్ఛంబుగాఁజనియె. అన్న రేంద్రుండు సర్వభూతనివాసుండైన శ్రీనివాస దేవునిసాయు జ్యంబు వడసె" ననిన విని ధమతనయుం "డేధర్మమువలన నరుండుభవబంధంబులం దరించు నాధర్మంబానతీయవలయు ననుటయు సాత్యవతేయుండు, కౌంతేయునిం గాంచి "వేద

శాస్త్రంబులు సదివి తదర్థంబుల నెఱింగి తాను నాచరించిన బ్రాహ్మణుండును, నయమార్గంబున భూమండలింబరిపాలించిన క్షత్రియుండును, వంచన లేక క్రయవిక్రయాదులు గావించిన వైశ్యుండును, శ్రీమన్నారాయణ స్మరణయు బ్రాహ్మణపూజయుం గావించిన శూద్రుండును నైహికాముష్మికంబుల సుఖంబుం గాంతురు. ఇంక స్త్రీజనుల లక్షణంబును వినుము. చక్కనిపురుషునిం గన్నఁ గూడఁ జనుటయు బిత్తరంపుఁ జూపున జెప్పలల్లార్చుటయు, సంకేతంబుగ మాటలాడుటయుఁ, జెలికత్తెం బిలుచువిధంబున నుచ్చైస్స్వనమునం గూయుటయుఁ, బలుమాఱు నవ్వుటయుఁ, బొరుగిరుగులకుఁ బోవుటయు, మేర మీఱి పలుకుటయు సారెసారెకుం బైఁట జార్చుటయు మిగుల సిగ్గరికత్తెయుం బలె మెలఁగుటయుఁ బరపురుషులచంకనున్న పసిబిడ్డల ముద్దాడుటయు, గోడ నెక్కి చూచుటయు, గొప్పు దిద్దుకొనుటయు, సత్రమూములకు మగలకు మాఱుమలయుటయు నివి మొదలగు వికారంబులు జారకాంతాలక్షణంబులు. మఱియుఁ బువ్వులమ్ము పువ్వుఁబోఁడితోడ, దాసీజనులతోడ, సైరంధ్రులతోడ, దాదులతోడ, మగలు విడిచిన సతులతోడ, మంత్రసానులతోడ, దూతికలతోడ, జోగురాలితోడ, నాకులమ్మెడియంగనతోడ వితంతువుతోడం గూడి చెలిమి చేయు దాని రగులటయని యెఱుంగవలయు. ఈ చెప్పినదుష్టసతులలో దూతియు దాదియు నను నిరువురు జారిణికి సాహససముద్రంబు

గడవం దెప్పలు. కావున మానధను లగుపురుషులు చానల కాం జనవీయంజనదు. జననంబు మొదలుమరణపర్యంతంబు వాాల నమ్మంగూడదు. గావున, నత్తయు మామయు మగం డును గత్తులబోనులవలె మత్తకాశినులం గదలమెదలకుండం గాపాడందగు. కామరుం బ్రాయంపుటింతులచిత్తము సదాపర పురుషభోగాయత్తంబై యుండు నని యెఱుంగుము. విధ వయగు వెలంది యుపవాసంబులచే మేను గృశింపం జేయక పాలు పెరుంగు ఘృతంబు మొద లగురసద్రవ్యంబులచే దేహంబుం బోషించుచు మలినవస్త్రంబులు గట్టక మడుంగు లుగట్టుకొని మైపూంతలు బెట్టుకొని దానధర్మంబులు సేయక వడ్డికిచ్చి కూడం బెట్టుచు తల్లిదండ్రులక్రింద నడంగక పొరు గిరుగిండ్లం దిరుగుచు హరిస్మరణంబు లేక దుర్భాషణం గూయుచు నుండెనేని పెనిమిటితోడంగూడదానునుగల్పాం తరంబులు నరకకూపంబునంగూలు. నాలుకయుందాలువులు నధరంబులు నీలవర్ణంబు లై యెవ్వతెకుండు నేతరుణిపాద ములు నేలమోవకయుండు నత్తరుణిశీఘ్రంబుగవైధవ్యంబు వహించు. విధవాసంగమంబు చేసినయధముండు దాను జేసిన పుణ్యంబులెల్లంగోల్పడి నరకంబునం బడు. బాల్యం బునం దల్లిదండ్రుల మఱుంగున, బ్రాయంబున మగని యొద్ద వార్ధకమునం దనయునికడ నుండవలయుం గాని స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యం బెన్నటికిం జెల్లదు. ఇది నీయడిగిన ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబు. నీవు జూదరుల నాస్తికుల నసూ

యాపరులఁ గొండెంబు పలుకువారలం జెంతం జేర్పక ప్రజలం బాలింపుము. పోషింపఁబడిన జనులచేత ధనంబును ధనంబుచే ధర్మంబును ధర్మంబునఁ గీర్తియుఁ జేకుఱుఁ గావున రాజులకుం బ్రజాపరిపాలనం బవశ్యంబును జేయవలయు. తనకీర్తి మర్త్యులకుఁ గీర్తనీయంబై యుండ నారాయణచరణారవిందసంస్మరణశీలుండై యున్న భూపాలుం డిహంబున భోగంబును గీర్తిని బరంబునఁ గైవల్యంబును గాంచు. శమదమసదాచారసంపన్నుండైన బ్రాహ్మణుండేనియు శ్రీవిష్ణుభక్తివిరహితుండయ్యెనేని చండాలుండని యెన్నుము. చండాలుండేనియు శ్రీహరిపదాయత్తచిత్తుండైనఁ ద్రైలోక్యపూజ్యుండగుం గావున నీవు శ్రీవాసుదేవచరణారవిందంబులు త్రికరణంబుగ నమ్మి సుఖంబుననుండు" మన ధర్మనందనుండు, మహానుభావా! ఆభక్తి యెవ్విధమున వచ్చు లక్ష్మీవల్లభుం డెవ్వారలగృహంబుల నిలుచు నని యడిగిన నమ్మునీంద్రుండు, "తన శక్తి వంచన చేయక పితృదినంబులు నెఱవేర్చు నతండును దీర్ఘయాత్రాపరుండును దానశీలుండయ్యు వినయపరుండగు వాఁడును బరకాంతాసంగమంబు గోరనివాఁడును, శూరుండును సత్యము శుచిత్వమునుం గలుగువాఁడును జననీజనకుల బాంధవులం బోషించువాఁడును బాపభీరువును సప్తసంతానములం బడసినవాఁడు, దయాపరుండు చేసిన మేలు మఱవనివాఁడు తక్కుంగల పుణ్యపురుషుల గృహంబుల మహాలక్ష్మీ వాసంబు సేయు నచ్చట నే శ్రీమన్నారాయణుండు నెలకొని

యుండు. జూదగాని దుష్టుని దుర్వ్యసనశీలునిం జోరునిం జారుని సజ్జనదూషకుని దబ్బఱకాని నిర్దయు గృహదాహకు లుబ్ధుని స్వోదరపోషకుని గర్వోద్ధతుం బెడఁబాసి లక్ష్మి పరాన్నభోజనశీలుండగు బ్రాహ్మణుని వేదాదివిద్యలువిడిచిన తెఱంగునఁ దొలంగిపోవు. ధర్మనందనా! తొల్లి నీవు దుర్వ్యసనాసక్తుండవై జూదంబాడితి వదికారణంబుగానింతయున ర్థంబు సంభవించె. ఇంక నెన్నండట్టు లాచరింపకుము. కృష్ణ పదభక్తిపరాయణుండ వయి యుండుము. వ్యతీపాత వైధృతి సంక్రాంతి యమావాస్య మొదలగు పితృదినంబులఁ దీర్థ యాత్రా వ్రతచర్యాదినంబుల వనితాసమాగమం బొనర్చిన వానియొద్ద లక్ష్మి నేర వెఱచు. నీకుం దెలియవలయు నర్థం బులు దేటపఱిచితి. ఇంకఁ దామసింపక జన్నం బొనర్ప వలయు. కావున సకలశ్రేయంబులకు హేతు వయిన శ్రీకృష్ణదేవుం బిలిపింపు" మని యానతిచ్చె.

—:ధర్మజుపనుపున భీముఁడు ద్వారక కేగుట. :—

అంత నజాతశత్రుండు వైరిసేనాభీముం డైనభీముం బిలిచి నీవు ద్వారవతికింజని యాగయోగ్యంబైన చైత్రమాసంబు నేర వచ్చెం గావున మంత్రి పురోహిత సామంత దండనాథ బంధుమిత్ర పుత్ర కళత్ర సమేతంబుగా రుక్మిణీకాంతునిందో డ్కొని రమ్మని పంచిన నన్న పాదంబులకు మ్రొక్కి వృకో దరుండు సత్వరంబుగా ద్వారకానగరంబునకుంజని దేదీప్య మానదివ్యరత్న ప్రభాధగధగితనిజారరంబైనహజారంబునొ

చ్చి చిరత్నరత్నమయంబులును గాంచనసమంచితంబులును గలధౌతనిర్మితంబులు నైనజోడుపక్కెరపల్లంబు జానంబు నం

—: శ్రీకృష్ణుని భోజనసమయము :—

కవన్నెలుమున్నగుముస్తీదులతోఁ గైజామోఁజులల్లార్చుచు రాజిల్లు వేనవేలు పడివాగతేజీలును నడగొండలు సిల యేఱులం బోలుపొందుకైవడిమదధారాధూసరితగండస్థలంబులైన వేదండతండంబులును వివిధాయుధసంపన్నంబైన వీరభటవ్రాతంబును బోలుపొందు కక్ష్యాంతరంబులు గడచి ఫణిహారిం గనుంగొని తనరాక లోకరక్షకుండైన పుండరీకాక్షునితో విన్నవింపు మని పంచుటయు వాఁడునుం జని దివ్యరత్నప్రభానికరంబులచే నంధకారంబు దూరంబునం ద్రోయుచుఁ గాలాగరు సాంబ్రాణిగంధసారకర్పూరధూపంబులపరిమళంబుచే భూనభోఽంతరంబులువాసింపంజేయుచు బంగరుచెఱంగుల రంగుమెఱయు చీనిచీనాంబరంబుల తెరలును గ్రొత్తముత్తియంపుజల్లుల నుల్లసిల్లుచుఁ గందొవలకు విందులుసేయు చెందొవలచందువలును రత్నప్రభాడంబరంబులైనరత్నకంబళంబులును జిలుకలుఁ గోయిలలు గోరువంకలుఁ జకోరంబులు *శతపత్రంబులుఁ బావురంబులు మయూరంబులు లేళ్లు దుప్పులు జింకలు మొదలగుసకలవిషదోషపరిహారక్రియానిపుణచాతురీధుర్యంబులగుమృగపక్షిసమూహంబులచే నభిరామంబును మల్లెలు మొల్లలు జాజు

---

* శతపత్రము=బెగ్గురుపిట్ట.

లు విరవాజులు పొన్నలు పొగడలు సంపంగులు గోరంటలు చేమంతులు చెందామరలు చెంగలువలు మొదలగు పూవు లతోరణంబులచే నేత్రానందకారణంబును నైనభోజనాగా రంబున మృగమదంబున నలికిన ఘనసారరజంబున రంగవల్లి కలం దీర్చిన చతురస్రవేదికయందు బాలభానుప్రభాభాస మానరత్నపీఠమున సుఖాసీనుండై నవరత్నమయంబగుపళ్లె రంబున దేవకీదేవి వడ్డింపఁ దుమ్మిపూవులచందంబునఁ దెల్ల నగు రాజాన్నంబులును సువర్ణచ్ఛాయారూపంబులగుసూపం బులును సద్యోఘృతంబులును నప్పడంబులు వడియంబులుఁ దాలింపులు సంభారపరిమళ గంభీరంబులై నలివెచ్చ నగు పడిదెంబులు గలవంటకంబులుఁ దియ్యచేరులు మోరుఁ జే రులుఁ ఖంచదారలు బానకంబు లానవాలుఁ జక్కెరపొం గలి దధ్యోదనంబు పులియోర యెళ్ళోగిరంబున క్షీరసంబులు వడలు నప్పంబులు దోసె లిడ్డెనలు లడ్డుకంబులుఁ బేణీలు సుకియలుఁ గుడుములు మణుంగుబూలు సారెసత్తులు మనోహరంబులు నజీసెలు నమృతఫలంబులు మండెఁగలు మొదలగుభక్ష్యవిశేషంబులును బాయసంబులు శిఖరి ణిలు * ఫలరసాయనంబులుఁ బచ్చళ్లుఁ బెరుఁగు లూరుఁ గాయలు వరుగులు నాది యాభక్ష్యభోజ్య లేహ్యచోష్య పానీయంబులును గుందేలు, ఉడుము, ఆళువ, లేడి, యడవి పంది మొదలైనభూచరంబులును గండె వాలుగ జెల్లెమలు

---

* శిఖరిణులు=సిగరులు, మజ్జిగపులుసు.

గు కొఱ్ఱ మాఁగువాయి బొమ్మడాయ యిసుకదొందు ఉలచ
తిఱికి చేఁప తాఁబేలు మొదలగుజలచరంబులును గాఁజు
పూరేడు పొట్టిపిట్ట పొన్నంగి వెలిచె బెడిచె లావుక కేర
జము బెళవ పొడబెళవ పచ్చబెళవ కాటిగాఁడు ఉల్లంకి
చింతవంకలు లకుముకి వంగపండు మొదలగుఖేచరంబు
లునుం దెచ్చి లవణామ్ల మరీచికాజీరకకర్పూరమృగమదాది
పరిమళసంభారసంభృతంబులుగాఁ బాకం బొనర్చి బంగరు
గిన్నెలఁ బటికంపుదొన్నెలనుంచి యమర్చియుండ రుక్మిణీ
సత్యభామ లిరుకెలంకులఁ గంకణఝుణఝుణాత్కారంబులు
తోరంబులుగా సురటులు వీవ జాంబవతీమిత్రవిందలు చేపా
వడలువీవ లక్షణాసుదంతలు బంగారుగిండ్లతో గంధోదకం
బులు పూనియాయత్తముగా నిలువ భద్రయుఁ గాళిందియుఁ
జెలికత్తెలంబంపి యయ్యైవస్తువులు వేవేగఁ దెమ్మని తీవరిం
చుచునుండ నారగించుచునుండినసమయంబున నప్పుండరీ
కాక్షునితో ద్వారికుండు భీమసేనురాక నెఱింగించిన
నవ్వి యఃవ్వరించి గురుండు వాకిటనిలుప నేల వేగంబతోడు
కొని రమ్మని పంచిన వాయునందనుండు నందనందనుని
సన్నిధికిం జని సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసిన శ్రీవాసు

—: శ్రీకృష్ణభీములసంభాషణము :—

దేవుండు, మందహాసభాసురవదనారవిందుండై "బావా
నీభావంబున నున్న కార్యంబు లన్నియుఁ గుశలప్రశ్నంబును
వెనుక నొడువుదువు. ఇంతియకాని మున్నుగ బుద్ధిమత్కు

త్యం బగుభోజనంబు నాకంతపరిపూర్తిగఁ గావింపుము అట్లు గాక నీకెద్దియుం దోఁచదు. నాపలుకులకు శంక వలదు. నీకరణి బహుభక్షకులగు నన్యకుంభకర్ణాదులు కొందఱు గలరు. నీవేమిటికి సిగ్గుపడియెదవు." అనిన ననిలనందనుండు మందస్మితంబు వదనంబునం గనుపట్ట, యాదవేంద్రా! నీవింత లెన్నెన్ని పల్కరింతు! కడుపారం దల్లిపాలు గ్రోలియుఁ జాలక పురిటింటిలోనఁ బూతనచనుఁబ్రాలు గ్రోలి దానిం బిలుకుమార్చితివి. జనని పెట్టిన యుగ్గునం దృప్తినొందక వ్రేపల్లెలో నున్న వెన్నలు పాలు నిచ్చ నిచ్చలు మ్రుచ్చిలించితివి. యశోదమ్మ పొత్తున భుజియించియు నాఁకలి యడంగమి నింద్రయాగవిఘాతంబు సల్పి యతనికై యుంచిన యన్నరాసుల భక్షించితివి. మాత యొసంగు నేతికజ్జాయంబులు చాలక కుచేలుచేతి యడుకులు నాఁచికొని మెసవితివి. యుగాంతకాలమునఁ జరాచర పరిపూర్ణంబులైన బ్రహ్మాండకోటు లుదరంబులోఁ గూరికొని యుండిన నటికొఱఁతయ గాని తృప్తుండవుంబోలె నుండలేదు. ఇట్టినీ పొత్తున భుజింపు మనిన నాకుం బొసంగునె! నీవు మెండైనదీపనంబు గలవాఁడవు. అని పరిహాసంబు లాడుచుండ వాయునందనుని గనకాసనంబునఁ గూరుచుండనియమించి సరసాన్నపానంబులం దృప్తినొందించియెక్క, రమ్యస్థలంబున వసియించి యంగరాగంబులు కర్పూర, తాంబూలంబులుఁ గుసుమమాలికలు నవరత్నఖచిత భూషణంబులు

దుకూలంబులు వలయువస్తువాహనంబులు బహుమానంబు లొసఁగి, వచ్చినకార్యం బడిగి యతనివచనంబు లాలకించి కృతవర్మం బిలిపించి, "పౌరజనులనెల్ల నజాతశత్రుని యశ్వమేధాధ్వరంబుగనుఁగొనుటకుఁ బయనంబు గండని చాటింపఁ బనుపుముఁ నగరసంరక్షణంబునకు మాతండ్రి యగు -శ్రీకృష్ణుఁడుసకలజనులతోహస్తినాపురమునకువచ్చుట- వసుదేవుని నన్నయగు బలభద్రుని నియోగించువాఁడ" నని యానతిచ్చె. అపుడు భోజభూనాయకుండు కల్పాంతకాల తంతన్యమానధారాధరగర్జితానుకారియైన ప్రయాణభేరి వేయించినఁ బురజను లాబాలగోపాలంబుగాఁ బయనంబు వెడలిడిరి. అపుడుపుండరీకాక్షుండు వసుదేవునిచెంత కరుగుదెంచి నమస్కరించి తన పయనంబుం దెలుపుటయు నతండు కుమారుం జూచి, నీవు ధర్మజునశ్వమేధాధ్వరంబు నవలోకింపం బోవునప్పుడు హరికథా విముఖుండును నన్యాయవర్తనుండునుధర్మార్థకామరహితుండును దపోవర్జితుండును మిత్రవంచకుండు స్వామిద్రోహి పతితుండుఁ బందయుఁ బరదారనిరతుండు నల్లునిసొమ్ము భక్షించునధముండు ధర్మబాహ్యుండు విదూషకుండు దుర్వ్యసనాసక్తుండు బహుభాషియు విశ్వాసపాతకియు ఋతుకాలపరిత్యాగియుఁ గష్టలోభియు ఖలుండు నాత్మస్తోత్రపరుండు గలహశీలుండును గృతఘ్నుండు భృత్యవంచకుండును క్షేత్రవిత్తాపహారకుండును నగువారలఁ దోడ్కొని పోవలదు. నినుం బాసి నిమిష

మాత్రం జేసియు నోరువం జాల నని తానును బయనం బైనఁ గమలలోచనుండు నగరసంరక్షణార్థంబుగ మీా కుం డక తీర దని యొడంబడఁ బలికి ప్రశస్తముహూర్తంబున నాప్తమంత్రి యోధభృత్యవర్గము పరివేష్టింపఁ బల్లకుల ముందరంబనిచియదువృష్ణిభోజాంధక వీరులతో నిరాఘాట ధాటీపాటవంబునం బటుతరం బైనతురంగంబునెక్కి పురం బు వెడలి గండస్థలంబులఁ దొరఁగు మదాంబుధారావాసన లకుం గ్రమ్ముతుమ్మెదలకై శిరంబులు గదల్చుచు ఘీంకారం బులు సేయుసింధురంబులును సింధురంబులం జూచి కెరలి రావుత్తులు తత్తఱం బంద దాఁటుతురంగంబులును దురం గహేషారవంబులకు బెదరి గోనెలు దిగవైచి పాఱువృష భంబులును వృషభమ్ముల సందడి దండడిగొని మోవులు క్రిందఁ బడవైచి దైవంబును దూఱుభారవాహకులును గలిగి ఔమ్ము ఔమ్ముఁ దొలఁగఁ ద్రోయరాని సందడిలో మందమందగమనమ్మున గోవిందుండు చనుచు, జనపనార లంబోలు తలవెండ్రుకలు గాలి కల్లాడ వెలిచినచెవ్వాకులు కర్ణంబుల వీడ రొంటిమీాఁద గట్టిన ముదుకచేలంబులూడ నాడాడ నల్లుండ్రఁజూచి యింటికి రావైతి వేమి? నాకూఁ తురు నిన్నుం జూడక రాతిరియెల్ల నిదురరాకవిరహవేదనం బొరలుచుండె, ననిపలికి బెల్లించి విటులచేతుల నున్నవక్క లాకులు జల్లించి కోలయూనికొనుచు మెల్లమెల్లనం జని యెవ్వారినిఁ గన్న నవ్విధంబుననె పలుకుచుఁ బయనంబు

నను చున్న వృద్ధవారకాంతలం గనుంగొని చిఱునగవుద
క్కొత్త భీమసేనుదిక్కు మొగంబై, వాయునందనా! త్రొ
వయసుకాలంబున నాటిన గోటిమిాటులు మోవికాటుల
గాయలుకాచి, నీమేని గాయంబులకరణి గనుపట్టు. బొ
లం బోని పొట్టలు నీపొట్టకు సమానంబై చూపట్టు. అ
స్థూలాకారంబుల నీకుసమానలై యున్న యీవృద్ధవేశ్యలం
బరిగ్రహింపు మనిన నవ్వి భీముఁడు, మున్ను మధురానగ
రంబున ముప్వంకగూనిదాని నొక్కతెం జక్కఁబెట్టితివి
పాదపద్మపరాగంబులచేఁ బాషాణంబునుయోషారత్నంబుఁ
జేసితివి. ఇట్టికొఱమాలిన జంతువులనెల్ల దిద్దికొనుట నీభా
రంబు కాని మాకుం దరంబా నె! ఎంత పాఱవేసినవార
లైనను నీకటాక్షంబున ధన్యులగుదు రని పలుకుచు నయ్యి
రువురుఁ బరిహాసంబు లాడికొనుచుఁ గొంతదూరంబు చనిరి.

రుక్మిణీకాంతుఁడందంబైన చెందొవలవలసం జెందిన
పుప్పొడులుగప్పి యొప్పులుగులుకు తరగంబులం జెలంగు
రాజహంస చక్రవాకబకక్రౌంచాది పక్షిగణంబుల కోలా
హలముచే మనోహరంబును బాపహరంబును, మాధురీజిత
సుధాసారంబునైన కాసారంబుఁ గాంచిదానితీరంబునఁ జం
దనమందారకుందకురవకాశోకకదళీప్రముఖతరువులనీడల
బాళెంబులు విడియ నియమించి బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూ
ద్రులును నట నర్తక గాయక, వందిమాగధులును జిత్రకార
ఘటకార పటకార సూచీకారకులు మొదలైనజాతులవా

రును నయ్యోతావుల గుడారంబులు వైచికొని నిలిచి రంతఁ బ్రియకాంతయైనరుక్మిణీరమణిం జూచిరాజహంసములును వ పుళేనుంగులు గండుఁదుమ్మెదలు మధురసంబులనాస్వాదింప సొంపు మెఱయునీపద్ధినిం గంటివె! పురుషులకంటెఁ బొలఁతులకుఁ గామం బెరిమిదింత లధికము గదా యనిన నక్కాంత తనకాంతునితో, దేవా! నీవు సర్వభూతాంతర్యామివి, నీ వెఱుంగనియర్థం బేమి యున్నయది! నీ కుమారుం డగుబ్రహ్మకు వాహనంబు రాజహంస. నీ వాహనం బేనుంగు. తేఁటులు దానిమొదం బుట్టినవి. అన్నియుఁ దనూజులకు సమానం బగుటం జేసి యిట్లు పలుకం దగదని పరిహాసపల్లవితం బగుసల్లాపంబుఁ జేయుపల్లవాధరితో నా జగద్వల్లభుం డుల్లసిల్లుచున్నసమయంబునఁ దెల్లని పట్టెనామంబులును దీఁగెలయొడ్డాణంబులును బాదంబులం బెట్టిన బిల్లచెప్పులును జెవులం జెక్కిన నెమిలిఱెక్కలును గటితటంబునం దాల్చినకంబళ్లును బెరుఁగు పాలు నేతులు నించినకావళ్లును నుల్లసిల్ల వేలకొలఁది గొల్లలచ్చటికివచ్చి తెచ్చినద్రవ్యంబులు కానుకగా నిచ్చి గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని యచ్యుతునింజూచి, "ఓరి కిసనా! నీయుప్పటికంబళి యేడనేసితివి. కొండగోఁగులపువ్వులచాయ కంబళి యెవ్వ రిచ్చిరి. చుక్కలందెచ్చి గ్రుచ్చిన ట్లున్నయది. ఈ తెల్లగురిగింజ పేరులేడ సంపాదించుకొంటివి? అప్పప్ప! చంద్రనిప్పుల యొప్పున నొప్పులు గులుకు నీగాజుపూస లేడఁదెచ్చుకొంటివి?

గబ్బుకంపులం బొల్చిన నల్లనితిరునామంబేడ దొరకె! జల్లి తోఁకయేంది! మెడమీఁది జడలేంది? నిక్కుచెవులేంది? అప్పప్ప! ఈకోఁతిబోఁడియెద్దేడ సవరించుకొంటివి? వింతవింత వేసంబులతో నీచుట్టునుం జుట్టుకొన్న యీగొల్ల లెచ్చట నుండువారలు?" అని పలుక వారిమూఢవాక్యంబులకుసంత సించి విరించిజనకుండు వారల నాదరించె. అప్పు డొక్క కుంభస్తని నవనీతకుంభంబును నొక్క మెఱుఁగుఁబోఁడి పెరుఁగువంటకంబును నొక్క బాలిక వనమాలికయు, బంగరుకుండయుఁ దెచ్చి శౌరిం బొడఁగనిరి. ఒక్క వాలుఁగంటి జుంటితేనియఁ గానుక యొసఁగిన గోపాలచక్రవర్తి దాని యధరామృతంబు తొల్లి గ్రోలినవాఁ డగుటం జేసి తలంచుకొని నవ్వె. ఒక్క వేదండయాన పూదండ దండ నుంచుటయుఁ దదీయభుజాలింగనంబు స్మరించి కనుఁగీఁటె. ఒక్క చెల్వ బిల్వఫలంబులు ముందఱ నునిచిన దాని కుచంబుల దృష్టి నిలిపె. మఱియొక తె నెమ్మిగరులకుంచె యెదుట నుంచిన నయ్యింతికుంతలంబులు మున్ను దాఁబట్టి యీడ్చినది తలంచి కనుమొగిచె. ఇవ్విధంబునం దొంటివలపులం దలఁపింప నాగోపకాంతలంజూచి గోపాలదేవుండు స్మరగర్భంబుగాఁ బలుకుచు వారల వీడుకొల్పి యారాత్రి యచట వసియించె. అని జైమినిమునీంద్రుం డానతిచ్చుటయు జనమేజయనరేంద్రుండు తదనంతరకథావృత్తాంత శ్రవణకౌతూహలాయత్తచిత్తుం డై యుండె.

చ. అవిరతదానశీల శరణాగతరక్షణలీల సత్కళా
కువలయమిత్ర సూనశరకోటిమనోహరగాత్ర సాహితీ
నవరసభోజ సూత్న దిననాథవిడంబకతేజ రాజమా
న్య విజయరంగచొక్కనరనాయకసజ్జనభాగ్యదాయకా!

క. శ్రీరంగ కృష్ణముద్దుల
వీరేంద్రకుమార సమరవితరణశూరా
శ్రీరంగపతిపదాంబుజ
సారంగా సమదశైలసమసారంగా!

మానినీ. సనయహృదయపద్మా శాశ్వతైశ్వర్యసద్మా!
మదనవిమతశౌర్యా మందరాహార్యధైర్యా,
విదితవిభవసాంద్రా విశ్వనాథాన్వయేంద్రా!
ముదితకవిసమాజా ముద్దమాంబాతనూజా!

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథ
మహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగమాందోళి
కాప్రముఖనిఖిల సంపత్పారంపరీ సమేధమాన సముఖ
మీనాక్షీనాయకతనూభవ మీనాక్షీదేవీకటాక్ష
లబ్ధకవితాసాంప్రదాయ వేంకటకృష్ణప్పనాయక
ప్రణీతంబైన జైమినిభారతంబున నశ్వమేధ
పర్వమ్మను వచన కావ్యంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరాధావరచరణాం
భోరుహభృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారాఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కనృపజీరా!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రుం గనుంగొని యిట్లనియె. అమ్మఱునాఁటి వేకువజామున స్నానసంధ్యావందనాదినిత్యకర్మంబులు నిర్వర్తించి నందయశోదాదు లున్నతావునకుం బోయి కుంతీదేవి మామేనత్త గావున నద్దేవికి నమస్కరించి ధర్మజునియశ్వమేధంబు గనుంగొని వత్తురుగాక మీరలు ప్రద్యుమ్నాదికుమారకులం దోడ్కొని మెల్లన రండని యానతిచ్చి, కోడండ్రను దాసను దేవకీదేవి కుంతిదేవియొద్దను, నుషాకన్య సఖీజనంబులతోడఁ బాంచాలిసమీపంబునను, ప్రద్యుమ్నుని యాదవకుమారులతోడఁగూడ ధర్మజునిసమీపంబునఁ దనతో మున్న బాల్యంబున నాటలాడినగోపాలకుల నెల్ల గాండీవి

చెంత, నుంచునట్లుగా నియమించి యాభీరవరులంజూచి సింహరాశియందుబృహస్పతి యుండుసమయంబునఁ బ్రశస్త తరంబైన గోదావరీప్రభావంబు గాంచి సకలతీర్థంబులు విస్మయంబుఁజెందినభంగి మీరలు కిరీటిపరాక్రమంబు గాంచి యచ్చెరువడి యుండక తోఁచినసాటి పరాక్రమంబు గావించి యతని మెప్పింపుఁ డని యాజ్ఞాపించి కృతవర్మభీమసేనులం గాంచి, మీరిరువురు సకలదళంబులం దోడ్కొని మెల్లన రండు నేను మున్నుగాఁ గరినగరంబునకుం జనియెద నని పలికి పవనజవం బైనతురంగంబు నెక్కి మితపరిజన సమేతంబుగా హస్తినాపురంబునకు వచ్చి ధృతరాష్ట్రవిదురకృపసంజయసమేతుం డైనధర్మనందనుం గదిసి కంసారి సంసారిచందంబున సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు గావించి తనకు మ్రొ

—: శ్రీకృష్ణుఁడు హస్తినాపురంబునకు వచ్చుట :—

క్కిన యర్జుననకులసహదేవుల నుచితసంభాషణంబుల నాదరించి స్వర్ణపీఠంబునం గూరుచున్నసమయంబున యుధిష్ఠిరుండు, దేవా! నీవు పుత్రమిత్రామాత్యసమేతంబుగా రాక యొంటిగ వచ్చిన దేమి యని యడిగిన నవ్వి యవ్వాసుదేవుండు వసుదేవబలదేవు లిరువురుం దక్కఁ దక్కినవార లందఱు వచ్చిరి. రేపకడ నిచ్చటికి వత్తు రనిన, నంతసించి కౌంతేయాగ్రజుండు పార్థునింగాంచి సకలదళసమేతంబుగా రేపకడఁ గదలి యాగతురంగంబు నడుమ నునిచికొని వారల కెదురుగాఁ జనవలయు నని పలికి మఱునాఁ

డరుణోదయంబున వనజోదరుండు సోదరుండు యౌవనా
శ్వుండు మొదలగువారలు తోడ రా నధ్వరాశ్వంబు నలం
కరించుకొని కుంతీద్రౌపదీప్రభావతులం బైలుమెఱయుండని
నియమించుటయు వారలు రుటంపు సూర్యపటంపుంగురా
ళంబులం దులకించు కుందనంపుటాందోళికల నెక్కి యు
భయపార్శ్వంబుల ఘోటికాసహస్రంబులపైఁ జేటికాసహ
స్రంబులు కాంచనదండమండితంబు లగుఛత్రచామరకలా
చికాపాదుకాప్రముఖ రాజచిహ్నంబులతోఁ గొలిచి నడువ
దేవకీయశోదాదులకుం దగినకట్టనంబులు పెట్టియల నలవ
రించి కట్టాయితంబై పట్టణంబువెడలి రెండవయాఖండలుం
డునుంబలె నఖండిత వైభవంబునం గదలి కాళిందీతీరంబు
జేరం జనియె అంతకమున్న భీమకృతవర్మాదులు సకల
సన్నాహంబులు మెఱయ నెదుర్కొనునప్పుడు గంభీరభేరీ
భాంకారంబులను గంచుకులహుంకారంబులను మదగజ
ఘీంకారంబులను జామరంబులు వేయుతోయజాతుల కంక
ణక్రేంకారంబులను భూనభోఽంతరంబులుఘూర్ణిల్లె. ఆసమ
యంబున శమననందనుండు సహోదరులుం దానును దేవకి
కిం బ్రణమిల్లె. భీమసేనుం డేనుంగు డిగ్గి ప్రద్యుమ్నాది
యాదవకుమారులుం దాను నన్నకు నమస్కరించె. దేవకి
కోడండ్రతోఁగూడఁ గుంతికిఁ బ్రణామంబు సేసె. ద్రౌపది
ప్రభావతియుం దానును దేవకీదేవి పాదంబులకు మ్రొక్కె.
మఱియుఁ దారతమ్యంబు లెఱింగి వారు వారు తగుతెఱం

గున వందనాలింగనయోగక్షేమవాక్యాదివిధుల నొండొరుల
లతో సంభాషించిరి.

—:అనుసాళ్వుఁడుసవనహయము నపహరించుట.—

అయ్యవసరంబున సౌంభపురాధీశ్వరుండునుయాదవ
కులద్రోహియుఁ గృష్ణదూషకుఁడునై సంగరాంగణంబున
మున్ను గోవిందునిచే హతుండైన సాల్వునికిం దమ్ముండను
సాల్వుం డనువాఁడు వసుదేవనందనుం డగుముకుందునిం
జంపి యన్నపగ దీర్చుకొందు నని సన్నద్ధుండై తనసైన్యం
బుల నెల్ల గృధ్రవ్యూహంబుగాఁ బన్నించి సేనాపతులం
జూచి నేను యాగీయఘోటకంబునుం బట్టి తెచ్చెద మీర
లిచ్చట నిలువుం డని నియమించి సాళువంబు తూఱినచం
దంబున సేనలనడుమంజొచ్చి కిట్టినయోధావళి నట్టిట్టుపఱి
చి యశ్వమేధాశ్వంబుఁ బట్టుకొని నిజసేనామధ్యంబునకుం
జని సేనాపతియైన సుతారకునితో నేను యాగయోగ్యం
బైనయీహరిం బట్టి తెచ్చుటయెల్ల హరితోడ సంగరంబు
సేయుట కని యెఱుంగుము. ఆతండును బాండవేయులు
దళసమేతంబుగా నిచ్చటికి వచ్చి తాఁకుదురు. వారితోడం
దారసిల్లి కయ్యంబు సేయుండు. శౌరికంటెఁ బరుండు
వేఱొక్కండు లేఁడు. అతని తెఱంగెఱింగి పట్టుకొనని
వాఁడు నాకు హితుండును సుతుండును బాంధవుండును
భటుండునుం గాఁడు. అవ్యాహితుండు నభేద్యుండు నవ్య
యుండు నాద్యంతరహితుండు నచ్ఛిద్రుండును సకలలోక

వ్యాపకుండు నక్షరుండునైన యచ్యుతుండు మన మేయుబాణంబులకుం దలఁగఁడు. ప్రహ్లాదుండు నారదుండు పరాశరుండు పుండరీకుండు వ్యాసుండు నంబరీషుండు శుకుండు శౌనకుండు భీష్ముండు దాల్భ్యుండు రుక్మాంగదుండు నర్జునుండు వసిష్ఠుండు విభీషణుండు వాయునందనుండు బలియు మొదలగువారలు కొందఱు భక్తివశంబున దేవకీనందనుని దమకైవసంబు చేసికొని యుందురు. ఇంతియ కాని తక్కిన వారలకుఁ జిక్కఁడు. అని పలికి తన యోధులం బదిలపఱిచి తానునుం గట్టాయితంబై సేనాముఖంబునకు వచ్చి నిలిచె.

ఇక్కడ హయంబు నపహరించుకొనిపోవుట యాలకించి శ్రీకృష్ణదేవుండు రాణివాసంబుఁ బౌరజనులఁ బాళెంబునుం గాచుటకుఁ బార్థునిం బుచ్చి మూలబలంబుతో ధర్మనందను నగరివాకిటనుండఁ గట్టడ సేసి భీముండును దానుయుద్ధసన్నద్ధులై ప్రద్యుమ్నవృషకేతులం బిలిచి మీరు మున్నుగఁ గయ్యంబునకుఁ బొండని యనిపిన సూర్యపౌత్రుం డగు వృషకేతుండు కృష్ణుంజూచి, నేను సాహసంబున బాహుగర్వంబు మెఱయ సవనహయంబుఁ గ్రమ్మఱం బట్టుకొని పగతు గెలిచి వచ్చెద నట్లు సేయనైతినేని బ్రాహ్మణీగమనంబు సేసిన పాతకియు ఋతుకాలంబున నిజాంగనను బరిత్యజించినవాఁడునుం బోవుగతికిఁ బోవుదు నని ప్రతిజ్ఞచేసె. అంత నతండు సహాయుండుగా బ్రద్యుమ్నుండు సాహసోద్యోగంబున గృధ్రవ్యూహంబు

—: వృషకేతుఁ డనుసాళ్వునిఁ బట్టి తెచ్చుట :—

గాఁ బన్ని యున్న విరోధిసైన్యంబు సొచ్చి కోదండంబు మండ
లాకారంబుగాఁ దిగిచి చండకాండంబు లొండొండ విగిడించి
సమదవేదండంబులఁ జెండాడియు ఘోటకంబుల గీటడఁ
గించియు మణిమయస్యందనంబులఁ జిందఱవందఱ సేసియు
వీరభటపరంపరల వెంపర లాడియు సంరంభంబున విజృం
భించిన ననుసాల్వుండు ప్రద్యుమ్నుం గాంచి, మకరకేత
నా! విరహిజనులం దరుణుల వెఱ్ఱితాపసులఁ గుసుమబా
ణంబులచే జయించితి నని గర్వింపకుము. ప్రళయకాల
దండధరదండోపమానంబులును బ్రచండములు నైన కాండం
బులు గాఁడినం గాని తెలియ దనిన నవ్వి ప్రద్యుమ్నుఁడు,
నాయమ్ములు పువ్వు లగుట సహజము. నిన్నుఁ దాఁకునెడఁ
గల్పాగ్ని కీలాభీలంబు లగు నని పలికి యైదుశరంబులు విం
టఁ దొడిగి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేయుటయు నను
సాల్వుఁ డయిదుబాణంబులచే వానిం దుత్తుమురు సేసి దం
భోళిసన్నిభం బైన యొక్క సాయకంబు ఱొమ్మునం దుయ్య
నేసిన నతండు మురవైరి యెదుటం బిల్లమొఱము వైచిన
పగిదిం ద్రెళ్ళె. అంత దనుజాంతకుండు మనంబున క్రోధశోకం
బులు పెనంగొనఁ బ్రళయకాలరుద్ర ధక్కాధమాత్కార
ఘోరంబుగాఁ బాంచజన్యంబు పూరించి తఱిమి నడిచిన
పవననందనుండు ముందఱం దలకడచి యుద్దండగదాప్రహా
రంబుల రథగజతురగపదాతి వర్గంబులం బీనుంగుపెంటలు

గావించినం గర్ణనందనుండు వాయుపుత్త్రునిం జూచి కంఠీరవంబు మదగజంబువిడిచి మఱియొక్క క్షుద్రమృగంబునకుం బోవునే? నీప్రతాపంబునకు నీయల్పబలంబులు సరియగునే. ఇంతమాత్రంబునకు మీరు గదాదండంబుం బూనందగదు. మరలుం డని పలుకునవసరంబున ననుసాల్వుండును మహోగ్రబాణంబు వింట సంధానంబు గావించి మారుతకుమారుమర్మంబులు లక్ష్యంబు గావించి యేయుటయు మంత్రించి పడవైచినకరణి మహీతలంబునం గూలె. అంత మురవైరి యనుసాళ్వునిం గనుంగొని, యెందుం బోయెదవు నిలునిలుమని యదల్చిన నయ్యనుసాళ్వుండు «కమలనాభా! నీవు మాయగ్రజుం డగుసాళ్వునిం గొని గగనమార్గంబునకుం గొనిపోయి బావిలోనం బడవైచి మృతినొందించితివి కావున నిన్ను గీలడంగింపక మానను. నీకొడుకును మఱందియును బడినపాటు గన్నారం గనుంగొంటివి గదా? ఇంక నీవు పాతాళంబు సొచ్చితి వేనియు మహానిమానసంబునం డాగితి వేనియు నిన్నుం బోనిచ్చువాఁడను గాను. నీవు పురాణపురుషుండవు నేను బ్రాయంపువాఁడ నీకు నాకునంతరం బని భ్రూకుటీకుటిలంబును విశంకటంబు నగునాననంబునం గనుపట్టుచు నాలుగు తూపులు సంధించి రథ్యంబుల ప్రక్కలుఁ ప్రక్కలించుటయు యుగ్యంబులు మొగ్గినదారుకుండు పగ్గంబులు పదిలంబుగాఁ బట్టి యరదంబు పిఱిందికిం దివియించి క్రమ్మరఁ దురంగంబుల సేదదీర్చి యెట్టకేలకు

రథంబు ముందఱకుం దెచ్చుటయు మురాంతకుఁ డతని వక్షంబునఁ బదుమూఁడు బాణంబులు గ్రుచ్చిన నతండును జిచ్చులు రాల్చు మెఱుంగుఁదూపు శింజినిం గూర్చి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దివిచి మురవైరివక్షంబు లక్ష్యంబు సేసియేసిన నచ్యుతుండు పెనుమూర్ఛచేత ముచ్చముడింగి లీలామానుషనటనంబున రథంబుపయిం బడియె. అంత మురాంతకునిపాటు గనుంగొని చతురంగబలంబులు పటాపంచలై తండ్రి బిడ్డ యన్న తమ్ముఁ డనక విడిచి పాఱుటయు వృషకేతనుం డదలించి విఱిగిన సైన్యంబు మగిడించి యనుసాల్వుని నిలు మని గద్దించి సప్తసాయకంబులు నిగిడించిన వాఁడును దశనిశాతబాణంబులు కర్ణకుమారుని వక్షంబు వీక్షించి యేయుటయు నబ్భానుపౌత్త్రుండు తురంగంబులఁ ద్రుంచి సారథిం బడఁగెడపి రథంబు చెక్కులు సేసిన నుక్కుదక్కక యనుసాల్వుండు రథంబుమీఁదికి నుఱికి కర్ణజుని వక్షంబు తన్నినం బడక యతండు వానికిరీటంబుపీడఁ బట్టి ముందలఁ బట్టి బిఱబిఱం ద్రిప్పి ధరణిం బడవైచి అమ్మునం దుమికి తనవింటినారి వానికంఠంబునం దగిలించినఁ గన్నుల ముక్కుల నెత్తురులు గ్రమ్మ మ్మరించిన మూర్ఛం గ్రమ్మి మే నెఱుంగక యున్నయెడ వేఁటకాఁడు లేడిం బట్టి యీడ్చి తెచ్చిన తెఱంగునం బట్టి తెచ్చి "వీఁడె గుఱ్ఱంపుదొంగ వచ్చెఁ గనుంగొనవధరింపుము" అని విన్నవించుటయు యాదవేంద్రుండు కర్ణకుమారునిం జూచి వత్సా! నీవు ధన్యుం

డవు, వీరలోకమాన్యుండవు, నీకుం దక్క నన్యునకు నిమ్మహారథునిం బట్టి తేఁగూడునే?" యని గోపాలదేవుండు సూర్యపౌత్త్రునిం గొనియాడ నతండును వానికంఠంబునం దగిలించినగుణంబు వదలించుటయు ననుసాల్వుండు మూర్ఛదెప్పిటి శ్రీకృష్ణదేవునిం గనుంగొని శాంతచిత్తుండై, స్వామి! మీపాదంబులకుం బ్రణామంబు. కర్ణనందనునిసామర్థ్యంబు వలన దేవరసందర్శనంబు లభించె నని యనేక ప్రకారంబులం బ్రశంసించిన యనుసాల్వునిం గృపాతరంగితంబులగు నపాంగవిలోకనంబులం గనుంగొని గారవించి కౌఁగిలించి యతనికరంబు నవలంబించి తోడ్కొనిపోయి ధర్మనందనుం గానిపించి దండప్రణామంబు సేయించినఁ బాండవాగ్రజుండాదరించి నాకు నీవు వృకోదరాదిసహోదరులట్ల గాదిలసోదరుండవు. క్రతురక్షణంబున సావధానుండవై యుండు మని యానతిచ్చె.

అంత ధర్మనందనుం డయ్యధ్వరాశ్వంబునుం గొని తెచ్చినప్రద్యుమ్నవృషకేతనులం బ్రీతులం గావించి కరిపురంబునకు వచ్చి యాదవుల విడియించి కృష్ణానుసాల్వయౌవనాశ్వమహీపతుల సబహుమానంబుగా నిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి తా నభ్యంతరమందిరమునకు జని యజ్ఞరక్షాసమయంబుఁ బ్రతీక్షింపుచుఁ బుణ్యకథా ప్రసంగంబులం బ్రొద్దులు గడపుచుండఁ జైత్రశుద్ధపౌర్ణమి వచ్చుటయు నప్పుణ్యదివసంబున ధర్మనందనుండు ద్రౌపదీసమేతం

బుగాఁగృతస్నానుండై నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి యా
గదీక్ష వహించి తురంగంబు దెప్పించి గంధపుష్పధూపదీప
నైవేద్యాదిపూజలుగావించినిజబిరుదాక్షరసమేతంబుగాసు
వర్ణపట్టంబు దానిలలాటంబునం గట్టించి రత్నఖచితమంజీ
రంబులును గనత్కనకకింకిణీజాలంబులును బురుసాకురాళం
బునుముత్యంబులజల్లులపైదండలు నీలాలదృష్టిదండలు హే
మపద్మంబులమెచ్చులు మీఱుదుమ్మెచ్చులుబంగరుతంగుపట్టె
యు వజ్రాలమోముట్టు సింగంపుమోముతలాటంబును జల
చ్చామరంబులుగబ్బిమీఱుహారబ్బికవికయుంజోకగావించి
డవిణ మలహరి సాంబ్రాణిధూపంబులుపచ్చపావడలువిరా
జిల్లు వేనవేలు తేజీలు గంధసింధురంబులు స్యందనసందో
హంబులుం గూర్చి ధనంజయుని నశ్వసంరక్షణార్థంబు గా
నియమించి యాశీర్వదించి పంచిన నతండును ధర్మజునకు
మ్రొక్కి శౌరిపాదాబ్జంబులకు వందనంబు గావించి దేవకీ
దేవికిం దన్నుఁగన్నతల్లికిగాంధారికిధృతరాష్ట్రునకునభివాద
నంబులు గావించి కృష్ణానుమతంబునఁ బ్రద్యుమ్నుండును
వృషకేతుండును యౌవనాశ్వుండు నను సాల్వుండును మొద
లగుమహారథికవరులు నిజచమూసమేతంబుగా వెంబడిం
జను దేర వెడలె. అత్తురంగంబు నభిజిన్ముహూర్తంబునం
గదలి గ్రామంబులు పల్లెలు నగరంబులు పేటలు కోటలు
నదులు నదంబులు శైలంబులు కానంబులు తటాకంబులు
చెఱువులు దొరువులు గ్రమించుచుఁ యథేచ్ఛ విహారంబు

గా వచ్చివచ్చి దక్షిణదిశామండలమండనంబైనమాహిష్మతీపురంబు సేరం జనుదెంచె.

—: ప్రవీరుఁ డశ్వమును బట్టుట: —

అవ్విధంబునఁ దురగంబు మాహిష్మతిం జేరం జని హృద్యంబు లైనయుద్యానంబులం బూచినపూవులతావులకుం దావలంబు లైనమందానిలంబులచే నందంద కదలెడు చిఱుతరంగంబులవలనం బొడమిన జలధూమ్రంపుసొంపునం దెరువరుల బడలిక లపనయింపుచుఁ ద్రిలోకశర్మదంబైన నర్మదాతటంబు చేరం జని యందొక్క శృంగారవనంబుఁ జొచ్చి యయ్యశ్వరాజంబు జంబూకదంబాదివృక్షజాతంబుల నీడ దూరంబు నడచివచ్చినబడలిక దీఱంజరింపుచుఁ గోమలంబు లైనదూర్వాదళంబులు మేయుచు జలంబులు గ్రోలుటకై కొలంకులకడకుం డాయుచున్న సమయంబున నద్దేశాధీశ్వరుం డగునీలధ్వజునికూర్మితనయుం డైనప్రవీరుం డనువాఁడు నిజకళత్రం బైన మదనమంజరితోడం గూడ నయ్యుద్యానంబున విహరింపుచుండి కుందచందనమందారచంద్రశకలశరచ్చంద్రకిరణంబులంబలేఁదెల్లనగు శరీరంబును సంపెంగపూవులచాయం బచ్చనైనపుచ్ఛంబును నింద్రనీలవర్ణం బైనకర్ణంబులును బాలసూర్యబింబంబునుం బోనియధరంబును బగడంబులవలె గోరోజనంబుకై వడిఁ గుంకుమపంకంబుపోలిక నెఱ్ఱ నైనకంఠంబునుం గలయత్తురంగరత్నంబుం గనుంగొనియయ్యంగన తననాథునితోఁ గోటానఁగోటి

ఘోటకంబులలో మేటి యైన యీఘోటకంబు నీలాయం బున నుండెనేని నీవు చేయురాజ్యంబు సఫలం బగు ననిన విని నీలధ్వజకుమారుం డైనప్రవీరుండు చేరం జని దానిను దుటం గట్టియున్నట్టి బిరుదుపట్టంబు గనుంగొని యందు "రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వరసకలసామంతరాజభయంకర వీరప్రతాపమూర్తి యైన యుధిష్ఠిరమహారాజేంద్రుం డధ్వ రంబు సేయం బూని విహరింపంబంపినయీయశ్వరాజంబు నీశ్వరునిం బోరిలో గెలిచిన నెఱయోధుఁ దుర్జనదండధరుం డైన యర్జునుండు రక్షింపం బూని వచ్చె ధారణీతలంబున వీరుండు శూరుండునుం గలిగెనేని పట్టికట్టుం" డనివ్రాసిన వక్కాణచదివి యాచక్కరబొమ్మం జూచి యిత్తురంగంబు వెంబడి వచ్చినయర్జునున్ గెలిచి నే నీహాయంబుం దెచ్చెద. నీవు సఖీజనంబులతోడం గూడఁ బట్టణంబునకుం బొమ్మని పంచిన నమ్మించుఁబోఁడి గడగడవడంకుచుఁ గుబ్జంబు మీఁది వాంఛం జాలించి తనతనువల్లికి సమానం బైనపువ్వుఁదీఁగె లు వంచుట మాని కరపల్లవంబులసౌరు గలిగిన చివురు గిల్లుట లుడిగి గబ్బిగుబ్బలవలెనుబ్బు మీఱు కుసుమగుచ్ఛం బులు ద్రుంచుట వర్జించి పెదవి తేనియలకుం బదులైన పువ్వుఁ దేనియ లానుట విడిచి వనంబు వెడలి ప్రాణేశ్వరు నెడఁబాయఁ జాలక కాళ్ళుతొట్రుపడ మెల్లనఁ బల్లకి నెక్కి సఖీజనంబులతోడఁ గూడ బట్టణమార్గంబు పట్టి చనియె.

అంత నరాతిభయంకరుం డైనప్రవీరుండు నేనుంగులుం దురంగంబులు నరదంబులు వీరభటపటలంబులు ధృఢవ్యూహంబు పన్ని వజ్రకవచంబును జగ్గుమీఱు తేఁగొగ్గియు నుడుముచర్మంబునం బొదివిన కరతలత్రాణంబును మెఱయ దివ్యబాణతూణీరంబులు మూఁపునం గట్టి కనకరేఖాలంకృతం బైన కార్ముకంబు భూతలంబున నూఁదివింటికొప్పునం దనకిరీటంబు సేర్చి నరకు సేయక పరదళంబులం గనుంగొనుచున్న సమయంబున నయ్యాజ్ఞికులు నెదురుగాఁ బఱచి పార్థునిం గనుంగొని తురంగంబుపట్టువడినవృత్తాంతంబువక్కాణించుటయు ముఖారవిందంబున మందస్మితంబు దళుకొత్తంగయ్యంపువేడుక మొగంబునం జెంగలింప దిగ్గజంబులకర్ణపుటంబులకుం గఠోరంబుగా గాండీవగుణారావంబు నెగడ నరదంబు త్వరితంబుగాఁ బోవని మ్మని వచ్చువివ్వచ్చుని ము

—: వృషకేతుప్రవీరులయుద్ధము :—

న్నాడి వృషకేతుండు, పట్టినహయంబుతో నడ్డపెట్టక దిట్టయై యున్నరాచపట్టిని విలోకించి, తురంగంబు విడిచెదో మాతోడం బోరి ప్రాణంబులు విడిచెదో రెంటిలో నొక్కటి,విడువక కర్ణసుతుండు నిన్ను విడువఁ డని పలికినం బ్రవీరుండు మొగంబునం జిఱునగవు దోలఁకఁ జిన్నయ్యకుం దలమీఁటివచ్చిన నిన్ను సురనగరంబున కలంకారంబుగాఁ బంచి యేపిమ్మటఁ బరాక్రమోపార్జనుం డైనయర్జునుం దెగటార్చెద నని నాలుగుక్రొవ్వాఁడిబాణంబుల గుఱ్ఱం

బుల నొప్పించి యొక్క శిలీముఖంబున సారథిని మూర్ఛ వుచ్చి యయిదుమెఱుంగుఁదూపుల వక్షస్థ్సలంబుఁ బెకలించినఁ గర్ణకుమారుండు నేఁడువాఁడిమెఱుంగుటమ్ములఁ దురంగంబుల గీటడంగించి యొక్కబాణంబున సారథి నొప్పించి నాలుగు వేఁటుబల్లెంబుల నా రాజకుమారుని ఫాలంబు దూయ నేసిన నా ప్రవీరుండు కంపంబు నొందక మహామేఘంబులు పిడుగులు వర్షించు వడువున నపారంబులైనశర వర్షంబులు గురియించి కర్ణనందనుని స్రుక్కించి వేఱొక్క తూపు వింటం గీలించి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దీసి యనుసాల్వుని మూఁపు నాటించి యుద్ధంబునకు నిలిచిన, వాఁడును సువర్ణపుంఖంబులుమనోమారుతరింఖంబులునైనకంకపత్రంబులు ననంఖ్యాతంబులును బుంఖానుపుంఖంబులు గాఁ గురిసినఁ గాలు చేయాడక ప్రవీరుండాహవంబున కోహటించి యుండుసమయంబున సేనలుకలంగంబాఱియాహాకారంబు లొనర్పి నానుద్దియాలకించి మాహిష్మతీపురాధీశ్వరుండైన నీలధ్వజుండు మూఁడక్షౌహిణులసైన్యంబుతోఁదనయల్లుండైన యగ్నిదేవుని మున్నిడుకొనికదనంబునకుంగదిసి తన

—: నీలధ్వజుండు పరాక్రమించుట :—

కుమారుం డగుప్రవీరునియరదంబు నకుం దలకడచి చొచ్చి విచ్చలవిడి నస్త్రవృష్టిచే ననుసాల్వుని ముంచి వచ్చినయోధవీరుల నెల్లం బడేసివిశిఖంబులం గ్రుచ్చుటయు, సేనాసందోహంబులు పటాపంచలై పఱుఁగడలకుం బఱచిన ధనంజ

యుండు విరిసిన సైన్యంబుల మగుడం బురికొల్పికొని యా భూపాలునిం దాఁకి యయిదుబాణంబులు ప్రయోగించుటయు నీలధ్వజుండు నైదమ్ములు దొడిగి త్రోవనేయ నబ్బాణంబులు మగిడించి సింహనాదంబు సేసిన యౌవనాశ్వుండును సువేగుండును ననుసాళ్వుండును నృపకేతుండును మొదలుగాఁగల యోధవర్గంబులనర్గళంబులగుమార్గణాసారంబులు గురిసిన నీలధ్వజుండు వెఱవక యందఱ కన్నిరూపులై తూపులసోనలు గురియుచుఁ దనయల్లుఁడై నయగ్ని దేవునిం బిలిచిన నతండు నస్త్రరూపం బై యెదుటం గనుపట్టిన నయ్యాగ్నేయాస్త్రంబు కార్ముకంబునం గదియించి మౌర్వీనాదంబున దశదిశలు ఘూర్ణిల్లం జేయుచుఁ బ్రయోగించిన నర్జునుండు వారుణాస్త్రంబుసంధించుటయుజలకణంబులునుం బోలె నయ్యస్త్రంబు నొక్కగ్రుక్కగాఁ బీల్చి చటచ్చటార్భటులు మింట నంట నొంటుకొను మంటలును మంటలకంటె మున్నగా మిణుంగుఱుబూచులకై వడి మీఱి నింగి కెగయు మిణుంగుఱులును మిణుంగుఱులం దలకడచి ప్రలయకాలంబున గబ్బిమెఱయు మబ్బులవలె నుబ్బుమెఱయు పొగలును బొగలకంటె మున్నగా గగనంబునం బఱచు దివ్యవిమానంబుల ధగధగ మని రగులుకొనం జేయు సెగలునుం గలిగి సాక్షాత్కారంబుగా నగ్ని దేవుం డర్జునుని సైన్యంబులం బొదివిన, భద్రగజకుంభంబులు పగిలి పెటపెటం జిటిలిన ముత్తియంబుల రాసులును యుగ్యంబుల

పగ్గంబులు కేతనంబులు పతాకలు ఛత్త్రంబులు నివుఱులై పూదెలుకట్టిన కనకరథంబులును గిరీటంబులం దాపినరత్నంబులు చిటిలి పడఁ బెటిలిన దేహంబులతో నటునిటుం బొరలాడు వీరయోధులును గత్తులు కేడెంబులు జీరాగొగ్గి ముస్తీదులు తరకసంబులు సింగిణులుం గమలి భస్మావశేషంబులై గాలికిం బోవఁ గమలిన దేహంబులతోఁ బీనుంగుపెంటలైనవీరభటులును రూకలపెటికలు క్రిందం బడవైచి మంటలు వెంటనంటఁ గుంటుచుం బాఱు నొంటెలును నొంటెలకంటెమున్నుగా ఱంకెలు వైచుచు మోపులు వైచి పరుగిడువృషభంబులునుం గలిగి పాండవబలంబులు ధూళిపటంబులై పఱచినం గని నీలధ్వజుండు సవ్యాచుఁ దురంగంబుం బట్టికొని యాలంబు చాలించి పురంబునకుం జనియె.

— అర్జునుం డగ్ని దేవుని స్తుతించుట. —

అప్పు డర్జునుండు ధనుర్ధరుండై వహ్ని నుద్దేశించి యంజలి యొనర్చుచు "దేవా! వేదమయుండవు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసంబులు నిన్నుం గొనియాడు. నీవుసకల దేవతలకు ముఖంబవు. ఆహవనీయంబును దక్షిణాగ్నియునీయం జుద్భవించె. సర్వసాక్షి వగునీకుంబ్రియంబును శ్రీకృష్ణదేవునకు నారాధనాత్మకంబును బృందారకుల కానందకరంబునుంగా ధర్మనందనుం డశ్వమేధంబు సేయ నుద్యోగించె. క్రతుదీక్షా సంరక్షకుండ వైన నీవు దీనిం బక్షీకరించి రక్షింపవలయుం

గాని యుపేక్షింపం దగునే" యని ప్రస్తుతించినం గైకొనక మేర మీఱి మాఱుగా నీఱిదికనికరంబునశిఖానికరంబులు పరఁగించుచుఁ బొగలు సెగలు మిగుల రగులుకొన దిగదిగ మని తగులుకొని మెరగలిపగిది మించి చనుదెంచు నచ్చిచ్చుఁగనుంగొని విష్వచ్చుండు మనంబున నతనికామాతుర త్వంబుగర్హించుచు శ్రీమన్నారాయణుని చరణంబుల స్మరణంబులు గావించి నారాయణాస్త్రంబు వేదోక్తప్రకారంబుగా వింట నొంటించి ప్రయోగింప నుద్యోగించుటయు సూర్యచంద్రాంగారకాదిగ్రహతారకాగణంబులు గతులు తప్పె. దిగ్గజంబులు మ్రొగ్గెం పంచభూతంబులు హాహాకారంబు లొనర్చె. వేదంబు మఱచి మోదంబు మాని చతుర్ముఖుండు తమ్మిగద్దియ విడిచి దిగ్గన లేచె. సప్తసముద్రంబులు కలంగె. కులపర్వతంబులు వణంకె, భూమి పెటపెటం బగిలె. బ్రహ్మాండభాండంబు దిగఁబడియె. ఇంద్రాదిదిక్పాలకులు సిద్ధసాధ్యకిన్నర కింపురుషగరుడోరగాదులు దిక్కామోకంబులై పాఱం జొచ్చిరి. అప్పుడు హవ్యవాహనుండు భయంబొంది వేండ్రంబు మాని యింద్రనందనుని చెంతకు బ్రాహ్మణరూపంబునఁ జనుదెంచి వినయంబున నిట్లనియె. "మహాత్మా! నాయెడం దయసేయుము ఏ దేవునిం దలంచి సంతతమాత్రంబుననె నూఱు వేలయశ్వమేధంబులు పదిలక్షల షోడశమహాదానంబులు కోటితీర్థయాత్రలు ననేక కోటివ్రతంబుం జేసినఫలంబు లభించు నట్టి శ్రీవత్సాంకుర

డును నిష్కళంకుండును రమాకళత్రుండును బరమపవి త్రుండును బరంజ్యోతియుఁ బరబ్రహ్మంబును వేదాంతవే ద్యంబు నైనపరతత్త్వంబు నీయింట నుండి కంటికి ఱెప్ప గాచినచందంబున నిన్నుం గాచుచునుండ నాబోటులకుఁ దేటిచూడం గూడునే? శ్రీహరిని విసర్జించి దేవతాంతరంబు లపేక్షించు నతండు పాలసముద్రంబు దొరకినను బాలకై మేఁకం బితుకువానిచందంబున సూర్యకిరణంబులం గాదని మిణుంగుఱుఁబురువులకాసపడు నపస్మారివితంబునం బరిహాస యోగ్యుం డగుం గావున నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద వందనానందంబునం బొదలునీకు నశ్వమేధాదియాగంబులు సిద్ధించుట యెంతవింత! నాకు మామ యైనమాహిష్మతీ పురాధినాథునిం దోడ్కొని వచ్చి నీకు సేవకునిం జేసెద. ఇమ్మహానారాయణాస్త్రం బుపసంహరింపు" మని ప్రియ వాక్యంబుల వేఁడుకొనుటయుఁ గ్రీడి పావకునియెడం బ్రస న్నచిత్తుండై యమ్మహాస్త్రంబు నుపసంహారంబు గావించిన నగ్నిదేవుండు భండనంబునం బడినసేనల నెల్ల నైంద్రజాలి కునిపగిది మగుడఁ బ్రతికించి యర్జునునకుం బ్రదక్షిణంబు గావించి పురంబునకుం జనియె. అనిన విని జనమేజయ నరేంద్రుండు జైమినిమునీంద్రుం గనుంగొని పావకుండు నీలకేతున కెవ్విధంబున నల్లుం డయ్యె నని యడిగిన నతఁ డిట్లనియె.

—: అగ్ని దేవుని వృత్తాంతము :—

రాజేంద్రా! నీలధ్వజుని పట్టంపురాణి జ్వాల యను వధూటి గలదు. అప్పురంధ్రీమణికి నీరేడులోకంబుల నీడు జోడు లేనిచక్కఁదనంబున నుతికెక్కిన స్వాహానామధేయ యగుకన్యకారత్నంబు గలిగిన నాతరుణి జవ్వనంబును సౌందర్యంబు గుణంబులు లీలావిలాసంబులును, ద్రిభువన మోహనంబులు గావున దానికిం బెండ్లి సేయం దలంచి నీలధ్వజుండు రూపలావణ్యవంతులు కీర్తిమంతులు నైనరాజకుమారులఁ బెక్కండ్ర వ్రాసి తెచ్చినచిత్రపటంబులు సూపి యం దొక్కనివరియింపు మనిన నగ్గజగమన సిగ్గునందలవాంచి మదాంధులు గర్వగ్రంథులు వసుంధరాధిపతులు. తక్కిన మానవు లెల్ల దీనులు. వారలశరీరంబులు నిత్యంబులు గావు గావున మర్త్యుల వరియించుట నాకు సమ్మతంబు గాదు. అమర్త్యులందు నొక్కరుని వెదకు మనిన నీలకేతుండు కూఁతుంజూచి మంచిది వాసవుని రప్పించెద వరియింపు మనిన నమ్మదిరాక్షి మదిలోన విచారించి "సురపతి నాకుం దగినపతి యగుం గాని యతండు జారుండు తపోవిఘ్నకరుండు కులగోత్రవిదారుండు సవికారుం డదియుం గాక దేవాదిదేవుండైన శ్రీవిష్ణుదేవునిం దనకు దమ్మునిఁగా నెంచి భక్తి గావింపఁడు గావున దేవేంద్రుండు సమ్మతుండు గాఁడ" డన నతండు మఱియెవ్వారిం గోరుదు వనిన, "యగ్ని దేవుండు జగత్పూజ్యుండు. దేవతలకెల్ల నగ్నిముఖం బని

వేదవచనము గలదు. కావున సతినియెడ నాభావంబు నిలిచి యున్నయది. పతితోడం గూడ ననుగమనంబు సేయం దలంచినసతి తనశరీరం బాహుతి గావించె నేని దానిదురితంబుల నణంచి కైవల్యంబు నొసంగం జాలునట్టి దైవం బగ్ని దేవుండు దక్క వేఱొక్కరుండు లేఁడు. సురగరుడోరగవిద్యాధరసిద్ధసాధ్యచారణగంధర్వాదులలో నొక్కరుండును నామనంబునకు సమ్మతుఁడు గాఁడు. వైశ్వానరుని యందు నాడెందంబు లగ్నంబయ్యె ననినఁ జెలులు నవ్వుచు నప్పువ్వుఁబోఁడిం జూచి ‹యేమని కోరితివమ్మా! రాఁజుచుండెడు మొగంబేమి! నిప్పులు కుప్పళించునడక లేమి! సర్వభక్షకత్వం బేమి? యెచ్చటకు వచ్చినం గాల్చుట యేమి! పోయినమార్గం బెల్ల మలినం బగుట యేమి ! యిట్టివానిం బెండ్లియాడు వాఁడువారుంగలరె? అదియునుంగాక రెండు తలలతోడి మూఁడుకాళ్ల ముదుసలిని వరియింపఁదగవగునే! అనిన సఖీజనంబులవాక్యంబులు నిరాకరించి తండ్రిచే ననుజ్ఞఁగైకొని తపోవనంబునకుం బోయి నియమవ్రతంబు సంకల్పించి సమంత్రకంబుగా వైశ్వానరు నావాహనంబు సేసి కర్పూరంబు కుంకుమంబు కస్తూరియు నగరు చందనంబు మలయజంబును లవంగశర్కరాఘృతపాయసంబులు తేనెయు బిల్వఫలంబులు తెల్లచెఱకులు కదళీఫలంబులు తాంబూలంబులు మొదలైనపూజాద్రవ్యంబులు దెచ్చి హోమంబు నర్చనంబునుం జేయుచు బహుకాలంబు భజించు

బయుఁ జిచ్చుదొర మెచ్చి నృపాలునిపురంబునకు వచ్చి విప్రరూపంబున రాజమందిరంబు సొచ్చి సముచితోపచారంబులఁ బూజితుండై "మహీశ్వరా! నీకన్య యగుస్వాహావధూరత్నంబు నాకుం గన్యాదానంబు సేయు" మనిన నీలధ్వజుండు ధూమధ్వజునిం జూచి "నాకన్యక యగ్నిదేవునిం దక్క నితరుల నొల్లదు గావున వేఱొక్కకన్నియ నొసంగెద వివాహంబుగ" మ్మనిన, ననలుండు నిజరూపంబుఁ జూపిన రాజు ప్రమోదభరితుండై స్వాహాకన్యకను జిత్రభానునకుం గన్యాదానంబు సేసె. అదిమొదలుగా వీతిహోత్రుండు వారియింట నిల్లుంట్రపు టల్లుండై తత్పురంబు రక్షించుచు వైరులమీఁదం దార్కొనుచు నతనికి నస్త్రంబై యుండె. ఇదిజాతవేదుండు నీలధ్వజునకు నల్లుఁడైన తెఱంగని వివరింప జనమేజయుం డవ్వలికథ సెప్పు మనుటయు జైమిని యిట్లు సెప్పం దొడంగె.

అవ్విధంబున ధూమకేతనుండు నీలకేతనుని సమ్ముఖంబునకుం బోయిన నతండు నల్లునిం జూచి శత్రుసైన్యంబు నిశ్శేషంబుగా దహించి వచ్చితివే యని యడిగిన ననలుం డతనిం జూచి నరేంద్రా! నరనారాయణుల మహాత్త్వంబు తొల్లి వినలేదా! అర్జునుండు నారాయణపరాయణుండు గావున నావ్యూహంబు నాకు దురవగాహంబు. దాహంబు నొందింపం గూడదు. అదియునుంగాక తొల్లి దేవేంద్రుండు ప్రయోగించిన వజ్రాయుధంబు స్తంభింపజేసి ఖాండవ

వనంబు నా కాహుతి సేసె నయ్యుపకారంబు దలంపక యతనితో నాచేత నైనయంత యుం బోరితి నింక నాకు నసాధ్యంబు. నీవు నిరర్థకవిరోధంబు వాటింపక యూహ యంబు రయంబునం గొనిపోయి పార్థున కొసంగి కృతార్థుం డవు గమ్ము" అనిన రాజపుంగవుండు తనకులాంగన యగు జ్వాలాసతిం గనుంగొని యల్లుం డైనయగ్ని దేవుండు మనకు హితంబు సెప్పెఁ గావునఁ గ్రతుఘోటకంబు గొనిపోయి కిరీటికి నప్పగించి స్నేహంబు గావించుకొనియెద ననిన దంట యగునావాలుగంటి తననాథునితో ముక్కంటివంటి వాఁడు పెనంగనేనియుఁ జలపట్టి తనపట్టినకార్యంబు విడువక కీర్తిఁ జేపట్టుట రాజధర్మంబు. సాహసంబు సేయక శ్రీయును గీర్తియుఁ గలుగనేరవు. పట్టినగుఱ్ఱంబు మగుడ నిచ్చి యతని వేడుకొనం బోయితి వేని నరిరాజులు నవ్వరె! గెలిచితి వేని నరలోకరాజ్యంబును మృతుండ వైతి వేని సురలోకరాజ్యంబును ననుభవించెదవు. పరునకుం బ్రియంబు సెప్పి బ్రతుకుటకంటె క్షత్త్రియునకు మరణంబు మేలు. అనినవిని యమ్మనుజనాథుఁ డట్లే కావించెద నని యమ్మించుఁబోఁడితోఁ బంతంబులు పలికి రణభేరి భాంకారంబులును గజఘీంకారంబులును శింజినీటంకారంబులును నెసంగ నహంకారంబున సేనలం బురికొల్పికొని పురంబు వెడలి పురందరనందనునితోడం దలపడుటయు గాండీవి గాండీవ గుణధ్వని దిక్కులు గ్రక్కదలం జేయఁ బ్రళయకాలనీలజ

ధరంబు వర్షించిన తెఱంగున నంపరల పరంపరల వెంపర లాడుటయుఁ బడినయేనుంగులును మడిసిన గుఱ్ఱంబులును బొడి యగురథంబులును జడిసిన వీరభటులును దునుక లైన కేతనంబులును దుమురు లైనగొడుగులును ద్రుంగిన సేనాంగంబులును విఱిగిన కైదువులును విటతాటనంబు లైన మైమఱువులునువిశకలితంబులైనకిరీటకేయూరహారాదిభూషణంబులు వ్రేలెడు ప్రేవులును దుమ్ము లైనయమ్ములును గ్రమ్మినరుధిరమ్ములును నాడెడు నట్టలును నందంద విహరించుభూతబేతాళంబులును నానందంబు నొందుకంకకాకగృధ్రజంబుకంబులును గలిగి సంగరాంగణం బతిఘోరం బయ్యె. అంతనీలధ్వజుండు కపిధ్వజునిం దాఁకి నిశితవిశిఖంబుల నొప్పించిన గాండీవి మండలీకృతకోదండుం డై చండకాండంబులు తండోపతండంబుగాఁ గురిసిన నొక్కతీక్ష్ణభల్లంబున భుజమధ్యంబు పగుల నేయుటయు నెత్తురులు గ్రక్కుచు మరణసమానం బైనమూర్ఛ నొందిన సారథి యన్నీలధ్వజుని దుర్దశయును సైన్యంబులు సమయుటయును గాలు కాలుం బెనఁచుకొని పడిన సుతభ్రాతృబంధుయోధజాలంబులనుం గాంచి యరదంబు కదనరంగంబునకుం దొలంగించి పట్టణంబునకుం దెచ్చుటయు నట్ట కేలకు మూర్ఛఁ దెప్పిఱి యప్పుడమిఱేఁడు సారథింజూచి మేలుసేసితి వని కొనియాడి మంత్రులం బిలిపించి మంతనంబు గావించి కృష్ణసహాయుండైనజిష్ణుని మార్కొనుటకు

నెవ్వరికిఁ దరంబు! పర్వతంబుపై సన్నపడినఁ దగరు శిరంబు నొచ్చుటయె కాని పర్వతంబునకుఁ గొఱంత యేమి! బలవద్విరోధంబు తగ దని యాలోచన నిశ్చయించి తనపట్టపు రాణికిం దెలుపుటయు నియ్యకొనక యయ్యతివ ప్రల్లదంబులు ప్రేలినఁ గినిసి నీదుర్నయంపుబోధనచే యుద్ధంబునకుం బోయిన నాకుం గలవార లెల్లను సమసిపోయిరి. స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాంతకీ' యనెడు పలుకె యథార్థంబయ్యెనని యాగ్రహంబున "నిస్సీ! యిటువంటిదంటతోడం గాఁపురంబు సేసినఁ గుణంబు సెడి మానప్రాణంబులకు హాని సంభవించు" నని యప్పుడె దానిం బట్టణంబు వెడలనడచి చీనాంబరంబులును జిరత్నరత్నభూషణంబులును జిత్రంబులైనచేకానుకలును జిన్నారినారీమణులునుంగూడ నయ్యధ్వరాశ్వంబుఁ దెచ్చి విజయున కొప్పగించి వినయపూర్వకంబుగా మ్రొక్కుటయు నర్జునుం డతని నాలింగనంబును సేసికొని "నీవు సహోదరసమానుండవు. ఈసంవత్సరంబునునాతోడంగూడ నశ్వరక్షణంబు సేసి యాగంబుం గనుంగొని ధర్మనందనవసుదేవనందనులకు వందనంబు సేసివత్తువుగాక" యని ప్రార్థించి యమ్మహీధవునిం దోడ్కొని యధ్వరాశ్వంబునుం దరలించిన నదియు దక్షిణదిశాభాగంబునకై యతివేగంబునం జనియె.

—:జ్వాలాదేవి సోదరునికడ కేఁగుట.:—

అంతనీలధ్వజుభార్యయైన జ్వాలాసతి మగనిచేనవమానంబు నొంది డెందంబునం బట్టరానిరోషవిషాదంబులంబొగులుచుఁ గాశీనగరంబునకుం జని యాదేశంబున కధీశ్వరుండు నపక్రపరాక్రమాటోపదీపితుండు నాత్మీయసహోదరుండు నైనయుల్ముఖునియొద్దకుం బోయి విషాదవేదనాదోదూయమానమానసయై పాదంబులపయింబడి రోదనంబు గావించుటయు నతండును గరుణాయత్తచిత్తుం డై యూఱడించి "నీ వొంటిగా వచ్చుటకుఁగారణం బేమి? ఇంతవంత యేమిటికిం జెందెదవు? ఎంతకార్యంబైనను నిర్వహించెద" నని యడుగుటయు, నామె, యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చుటయుఁ దనతనయుండు పట్టుకొనుటయు నందువలన సమరంబగుటయు, బహుజనక్షయంబునుదనమగనిపరాజయంబును దాను మగుడ సమరంబునకుఁ బురికొల్పుటయు నతండు మంత్రులతో యోజనచేసి కయ్యంబున కియ్యకొనక తన్ను ననమానించి పురంబును వెడల నడుచుటయునాద్యంతంబును బూసగ్రుచ్చినవితంబునఁ దెలియఁబలికి మఱియునుం దద్విరోధంబు దృఢమూలంబు సేయందలంచి యిట్లనియె. "అన్నా నాబన్నంబు లెన్నని వివరంచెద! నీమఱంది తానును బుత్త్రుండును దండనాయకులు దళసమేతంబుగా ధనంజయునిందాఁకి దావాగ్నిజ్వాలలం బడినశలభంబులకై వడిఁ జచ్చియు నొచ్చియు వెన్నిచ్చియుఁ బార్థునికోల్తలకుం జాలక

కలహాకారిణి యగునన్నుం బురంబు వెడల నడిచి యతనిశర ణంబునొందె. ఈయవమానంబు సహింపఁగూడక యే నిందు వచ్చితి. నీవు దక్క నాకు రక్షకులు లేరు. ఎవ్విధంబున నైన నీయవమానంబు దీఱునట్లుగాఁ బార్థునితోడం బోరి సంహరింపు" మనుటయు నతండు సహోదరినిం జూచి "యట్లకానిమ్ము, రేపటికిహాయంబిచ్చుటికి వచ్చు. నేను బట్టి కట్టెద నతనికి నాకును సమరం బయ్యెడు నపు డర్జుననినిర్జిం చెద నీవు వంతం బొందవల" దనుటయునాజగజంత సహో దరుం జూచి యింద్రనందనుండు గుఱ్ఱంబు పోయినత్రోవనే పోవుఁ గాని యిచ్చటి కేలవచ్చు? గుఱ్ఱంబు వెంబడి నతండు పోయిన నీవెవ్వరితోడఁ గదనంబు నేసెదవు? అని తీవరించు టయు "సహోదరి! యింతలోన నేమికార్యంబు దప్పె? ఎన్నటికేనియు నతనికి మనకు విరోధంబు పుట్టకపోవునే? నాఁటికి నీకోఱఁత దీర్చెద. ఈవేళనూరకుండు" మనుటయు నాదంట యతనిం జూచి యన్నా పుట్టినజగడంబు తోడుత నడుపవలయుఁగాని యేండ్లు పూండ్లు చెల్లిన నేమి ప్రయో జనంబనిన నుల్ముఖుండు నాగ్రహోదగ్రుఁడై "పాపాత్మురా లా! చొచ్చినయిల్లు చెఱచినది యుం గాక పుట్టినయిల్లు నుం జెఱుప వచ్చితివే నీవంటి చెఱపనచేట మాయింట నుండం దగదు. పాతెడు బండ్లకుఁ బాదంబులు చాఁచు మనియెదు. నీవలసినయెడకుం బొ" మ్మని విడనాడుటయుఁ బిడుగువడినదానిం గొఱవిఁజూఁడిన తెఱంగున నయ్యంగన

కెరలి మనంబులో మిడుకుచు గంగాసమీపంబునకుం జని
యోడయెక్కి యవ్వలిగట్టునకుఁబోవువారలతోడం గూడఁ

—: గంగ యర్జును శపించుట :—

బోవునెడఁ దనయెడమకాలిమీఁద గంగాజలంబు తుంపుర
పడుటయు "శివశివా! యెంతపాపాత్మురాలి నంటితిని. ఇందు
కింక నేమిప్రాయశ్చిత్తంబు సేసికొందు" నని పలికినఁ దీర్ఘ
వాసు లయినజనులందఱు గువ్వాకరి గొని త్రిలోకపావని
యగునీపుణ్యవాహినిం దూషించిన నీనోరు పుచ్చవలదా?
కర్మచండాలి! నీవుమాతోడంగూడ నుండం దగ దని యేక
వాక్యంబుగాఁ దిట్టిన నాగంగానది నవ్వుచు నంగనారూపం
బునఁ బ్రత్యక్షంబై "సీమాటి! నాయం దేమి యన్యా
యంబు గంటివి! నీవిట్లు దూషించుటకుఁ గారణం బేమి యె
ఱింగింపుము" అనినఁ బుట్టినబిడ్డల నేడ్వురం దొట్టితొట్టిస
మెడలునులిపివేసిన పాతకివి! నీకుఁ గడపట నుప్పరాయి
వలె నొక్కండునిలిచె. సత్యవ్రతుఁం డగునమ్మహానుభావుని
శిఖండిని మున్నిడుకొని యర్జునుండు వధించె. ఆసూడు
దీర్చుకొనక యున్నదానవు. పుత్రహీనవు. నీమొగంబుసూ
డరాదు. అనిన నాదివ్యనది కోపశోకంబులు మనంబునం
బెనంగొన నేఁటికాఱవనెలనాఁటికి నర్జునుని శిరం వాని
కుమారునిచేఁ ద్రెళ్ళుంగాక యని శపియించి యంతర్ధా
నంబు నొందుటయు నాజ్వాలయు సంతసంబునొందియాదివి
జనదీతీరంబున దారువులచేతం జితియమర్చికొని శివునుద్దే

— జ్వాలాదేవి చనిపోవుట. —

శించి తనశరీరం బాహుతి గావించి మృత్యుదంష్ట్రాకరాళం
బును జ్వాలామాలికాభీలంబు నర్జునప్రాణాపహారకంబు నగు
శరంబై జనియించి బభ్రువాహనుతూణీరంబునం దుండె.

—: అధ్వరాశ్వము ఱాతినంటుకొనుట. :—

అంత నాసైంధవంబు జవంబున నయ్యేదేశంబులు
దాఁటి వింధ్యపర్వతసమీపంబునకు వచ్చి యచ్చటఁ దిలకం
బులు క్రముకంబులు కదంబంబులు కరవీరంబులు నర్జునం
బులు నామ్రంబులు కుటజంబులుకురంటకంబులామలకంబు
లగురులు సాలంబులు రసాలంబులు పాటలంబులు వటం
బులు లవంగంబులు నారంగంబులు.నీపంబులుధూపవృక్షం
బులు మొద లగుతరువులచే బహుళంబు లైనగహనంబులు
సొచ్చి పోవునెడ మార్గమధ్యంబున యోజనంబు నిడివియు
నరయోజనంబు వెడల్పును నంతియపొడవునుం గల యొ
క్కశిలం జూచి దేహంబు తీఁట దీరుట కై యాశిలతో నొ
రసికొను మాత్రంబునఁ జిగురుఁగండెలోసం దగిలిన పక్షి
కైవడి నాగుంటితో నంటికొని యవ్వాలివ్వాలం గదలనేరక
కనకంబునం జెక్కినరత్నంబు కైవడి నిశ్చలంబై యుండుట
యు నాసాహిణు లాపహేనినాదంబుల వదల్చికశాఘాతం
బున నైచి వాగెపట్టి సాఁగదీసిన రాక యూరకుండుటయు
నయ్యశ్వరక్షకులు భయభ్రాంతమానసు లై వడిగాఁ గవ్వడి
కడకు వచ్చి యావృత్తాంతంబు విన్నవించుటయు నరుఁదంది

పురందరనందనుం డశ్వంబు దురవస్థఁదప్పించునుపాయంబు గానక తత్సమీపంబుననున్న సౌబరియాశ్రమంబునకుంజని

—అర్జునుండు సౌబరియాశ్రమంబునకుఁ బోవుట—

యందు శరభంబుపిల్లలం బ్రక్కలోనుంచుకొని చన్నుఁబాలిచ్చి పాలించు గండభేరుండంబులునుం, బొదుగులంబాలు దాఁచి సింహకిశోరంబుల కొసంగి నిదురవుచ్చు శరభంబులును, నేనుంగుగున్నల కటంబులతీట దీఱ మెల్లమెల్లన గోరులం గీఱు సింగంబులును లేడిపిల్లలం జూచి చన్నులు చేఁపి వానిమేనఁలు నాకుసివంగులును బాముపిల్లలకు నెండ సోఁకకుండ ఱెక్కలం గప్పు నెమిళ్ళును నెలుకపిల్లల మెల్లనం గలుగు చేర్చుమార్జాలంబులునుంగలిగి జాతివైరంబులు లేని జంతునివహంబులచే సకలభువనసంతోషకరం బైన యాశ్రమంబునకు ననతిదూరంబున సైన్యంబును నిలువ నియమించి ప్రద్యుమ్న వృషకేతనానుసాళ్వ యౌవనాశ్వ నీలధ్వజులం గూర్చికొని యాశ్రమప్రదేశంబున కరిగి వేదాంతవిద్యావిశారదుండునుదయారసవర్షనీరదుండును శ్రీమదష్టాక్షరీమంత్రలబ్ధమహత్త్వుండును రుద్రాక్షమాలికా విభూతిజటావల్కలధారియు శమదమాదిగుణహారియు నగు సౌబరింగాంచి సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి సేవించిసవ్యసాచి నిటలంబునఁ గరకమలంబులు మొగిచి "మానికులచంద్రా ధర్మనందనుండు జ్ఞాతివధం బొనర్చిన పశ్చాత్తాపంబునఁ గృష్ణద్వైపాయను ననుజ్ఞచే నశ్వమేధాధ్వరంబు సేయం

బూని చైత్రశుద్ధపౌర్ణమాసిదినంబున దీక్షగైకొని బ్రాహ్మణులకు మణికనకాదిదానంబు లొసంగి మఖవాజింబయనంబు నేసి పూజించి పంపుటయు నేను శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరులనమస్కరించి వారల యనుమతిఁ గైకొని యీయావనాశ్వాదులు వెంబడిం గదలి రా దేశంబు లన్నియుఁ గడచి వచ్చి వింధ్యవనవాటిం జొచ్చి యయ్యశ్వంబు యోజనవిస్తారంబైనప్రస్తరంబుతో నొక్కటిగానంటికొనియె. శిలానిబద్ధంబైనయీక్రతుహయం జీవితంబున విడివడు నావితం బెతెఁగింపవే దయానిధీ! నీకు నమస్కారం బని ప్రార్థనంబు సేసె.

— ఉద్దాలకమహర్షి కథ. —

అంత సౌబరి యింద్రతనూభవుం జూచి తొల్లియుద్దాలకుం డనుమహామునీంద్రుండు యథోక్తంబుగా బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు నెఱవేర్చి కర్కశభాషిణియుఁ గలహకారిణియుఁ బ్రతికూలాచారయు ననుదినకృతాపచారయు నైన చండిక యనుదానిం బెండ్లియాడి బాల్యంబుననుండి యౌవనకాలపర్యంతంబు నానావిధంబుగా మనోరంజనంబు సేసియు దానివలన గుణంబు గానకయే చింతించుచు నుండు. వేపచెట్టునకుం బాలుపోసి చక్కెరయెరువు వేసి పెంచిననేనియుఁ జేఁదుగాక మాధుర్యంబుగలుగనేర్చునె! అతండు సంధ్యావార్చఁ బాత్రంబు దెమ్మనిన నది రాతిమీఁదం బగులఁగొట్టు. దాని నతిక్రించుకొనుట యతిప్రయాసం బగు.తడి

ద్రోవతి యెత్తి యిమ్మనిన నడిమికి రెండుగాఁ జింపు, నది బ్రహ్మాకమ్మివైచి కట్టుఁకోవలయు. జపమాలికం దెమ్మనిన సూత్రంబు త్రెంచి పూసలు వెదచల్లు, నవి వెదకి యేఱిఁ తెచ్చుఁకోవలయు. సమిధలు దెమ్మనినఁ గుండం బార్చివైచు. నది యూఁది రగులుకొల్పుప్రయాసంబు దైవం బెఱుంగు. వంట వేగంబె కావలె ననినఁ గడవలు పగులఁగొట్టు. కోపంబు వలదే యనిన రోఁకలిచేఁ బ్రహరించు, నివ్విధంబునఁ బ్రతిదినంబుం బ్రతికూలవర్తన యగుభార్యచేతం బడరానిపాటులంబడుచు బ్రహ్మచారియు గృహస్థుండును గాక రెంటికిఁ జెడ్డ రేవఁడై వంతం బొందుచునున్నయెడ నతనికి గురుం డగుకౌండిన్యుం డనుమునివర్యుండు శిష్యులు గొలువం దీర్థయాత్ర పోవుచును ద్రోవ వచ్చి యుద్దాలకుని యాశ్రమంబునకుం జనుదెంచుటయు నతం డర్ఘ్యపాద్యాది విధానంబులం బూజించి కుశలంబడిగి కౌండిన్యుతోఁ దన భార్యప్రతికూలవర్తనంబు లెల్ల, సవిస్తరంబుగాఁబలుకరించి దుఃఖించుటయుఁ గౌండిన్యుం డుద్దాలకునిం జూచియయిన పనికి నేమి సేయం గలవారము. అగ్నిసాక్షికంబుగావివాహం బైనసతు లెటువంటివారైనను విడుచుట యెట్లు? దీని కొకయుక్తిఁ బలుకరించెద. చేయవలసినకార్యంబుచేయవలదనుము. చేయనొల్లనికార్యంబు చేయు మనుము. ఇట్లు చెప్పితి వేని యకృత్యంబులు మాని కృత్యంబులు సేయుచుండు. నీయభీష్టంబు సిద్ధించు" నని యానతిచ్చిన నయ్యు

ద్దాలకుండు తనపత్నిం జూచి మనయింటినడవలో నెవ్వరో కొందఱు వచ్చియున్నారు. వారల నవ్వాలికిం బొమ్మని తీరంబు మొదలుగ నీయక దుర్భాషలం దిట్టు మనిన నా చండి యక్కటా! యిట్లు చేయుదురె? అని వారలకు నమస్కరించి తోడ్కొనివచ్చి షడ్రసోపేతముగా నన్నపానంబు లొసంగి పూజించె. వారలు చనినయనంతరంబ యుద్దాలకుండు ఘటునాఁడు భార్యం గనుంగొని "రేపటికిఁ బైతృకంబు నేను జేయంగలవాఁడను గాను, కాదని చేసితినేని యుఁ గుండగోళకుల దురాచారుల వేశ్యాపతుల బధిరుల నంధుల విష్ణుభక్తివర్జితులఁ బరదారద్రవ్యనిరతుల బ్రాహ్మణార్థంబునకు నియమింతు నింతియ కాని నిన్న మనయింటికి వచ్చినవారు మగుడ వచ్చిరేని వారల నియమించువాఁడం గాను. పైతృకంబు సేసితినేని యుసలు చామలు నారుగలు కందులు నలసందెలు నువ్వులు సెనగలు తమిఁదలు జొన్నలు కంబు లుల్లి పుచ్చకాయముల్లంగి సొరకాయ పిండికూర నేతిబీరకాయ చిత్రికూర మేడికాయ చెంచలికూర మొదలైన యభక్ష్యద్రవ్యంబులు దెచ్చి సడ్డింతు నదియునుం గాక తెల్లవాఱిన జాముమీఁద బ్రాహ్మణులం జెప్పుదును గాని తొలినాఁటిరాత్రియే విజ్ఞాపనంబు సేయువాఁడం గాను. సాయంకాల సమయంబున రాత్రియేనియు నర్చనంబు సేయుదుఁ గాని కుతపకాలంబున నిద్ర పోనంగలవాఁడఁ నట్టింటఁ జిట్టముకయు వవుచు మట్టిడి పెంటలు

నెఱపుదు నింతియ కాని గృహంబు నలంకరింప. బ్రాహ్మణుల వస్త్రంబులు దోఁచుకొని దక్షిణ లేదు పొమ్మని యవిశ్వాసంబుగా నాచరింతు"ననిన విని చండి మండిపడి సదాచారసంపన్నులు వేదవేదాంగపారగులు నైనబ్రాహ్మణోత్తముల నాఁటి రాత్రియే నియమించి గృహంబు ముంగిలియు నడనయు గోమయానులేపనంబు రంగవల్లికలచే శృంగారంబు గావించి తానునరుణోదయంబున నెస్నానంబు సేసి మినుములు పెసలు యవలు గోధుమలు మొదలగుధాన్యంబులును దోసకాయ పనసకాయ కాఁకరకాయ యారు ద్రాండకాయ బలుసుకూర మొదలైనశాకంబులు, నతిరసంబులు వడలు దోసె లిడ్డెనలు మొదలగు ప్రేత్యంబులైన భక్ష్యంబులును గమనీయంబు లైన నూతనభాండంబులం దలుపరించి దక్షిణలు హెచ్చు వస్త్రంబులు మంచిగంధంబులు సంపాదించి యుక్తకాలంబున యథావిధిగా శ్రాద్ధంబుఁ జేయించి మగనికి నిష్టబాంధవులకు షడ్రసోపేతంబుగా భోజనంబులు పెట్టి తాంబూలాదు లొసంగి సంతోషంబు నొందించుసమయంబున సూర్యమండలంబు బింబఫలడంబరవిడంబనం బై కాంతికదంబకంబులం గనుపట్ట నస్తగిరి శిఖరంబునఁ గనకకలశంబుకరణిం బ్రకాశించె నప్పుడుద్దాలకుండు భార్య చేసినయుపచారంబులకుఁ సంతుష్టుండై మేను మఱచి తద్విపరీతంబుగాఁ బలుకక పార్వణంబుగొని పోయి గంగాజలంబులో వైవు మనినం గోపించి యాపాత

కిని యింటిసమీపంబుననున్న పెంటమీఁద వైచుటయు నుద్దాలకుం డాగ్రహావ్యగ్రుఁడై కనుఁగొలంకుల నిప్పు లుప్పతిలం జూచుచు నిర్భాగ్యురాల! పవిత్రంబులైనపార్వ ణంబులు పెంటమీఁద వైచి శ్రాద్ధంబు వ్యర్థంబు గావిం చితివి. ఈయకృత్యంబు లెన్నాళ్ళుసహించంగలవాఁడ? గొం డారణ్యంబున గుండురాయివై పెద్దకాలంబు పడియుండు మని శపియించి గడగడ వణంకుపడంతుకం జూచి కరుణా కలితమానసుండై. కొంతకాలంబునకు ధర్మనందనుని యశ్వ మేధాశ్వసంరక్షణార్థంబుగా నర్జునుండు వచ్చు నతనికరం బుసోఁకినం గృతార్థవయ్యెద వని శాపమోక్షంబు ననుగ్ర హించెం గావున నీకరంబుచే నప్పాషాణంబు నంటుము. అశ్వమేధహయంబు వీడి వచ్చు. చండికయును శాపమో క్షంబుగాంచు ననిన నక్కిరీటి సౌబరిమహామునికి సాష్టాం గనమస్కారంబు సేసి వాజిసమీపంబునకుం జని నిజకరా రవిందంబుచే (రాతి) నంటుటయు (హయంబు దానితోడ నంటు వాసె) శ్రీరాముని చరణారవిందరేణువులు సోఁ కిన యహల్యకైవడిఁ జండియు శాపమోక్షంబు నొందె. ఉద్దాలకుండును గ్రమ్మఱ దానితోడం గాఁపురంబు సేయు నొల్లక సన్న్యసించె.

అంత నయ్యశ్వంబు వింధ్యకాననంబుదాఁటి యాది భుజంగపుంగవుని ఫణాశృంగంబులు బరువుచేతం గ్రుంగఁ బడునట్లుగాఁ జతురంగంబులు నడువ హంసధ్వజమహారాజ

ప్రతాపసంరక్షితంబును గోపురాగ్రపరిచుంబితగోపురంబైన చంపకాపురంబు చేరం జనిన నాహవప్రవీణులును మహాసాహసికులును బాహుబలభరితులు నైన యోధవీరులతో నింద్రనందనుండు తోడనెవచ్చె. అప్పు డధ్వర ఘోటకంబు వచ్చుటయు నానాధ్వజినీసమేతంబుగా ధనంజయుండు కూడం జనుదెంచుటయు నుపలక్షించి వేగరులు వేగంబ చని హంసధ్వజునితో నెఱింగించుటయు మంత్రులం బిలిపించి యాలోచనంబు సేసి "ధర్మజుని యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చెనఁట! వివ్వచ్చుండు తోడనే వచ్చుచున్నవాఁ డఁట! నే నత్తురంగంబుఁ బట్టి బిట్టుగా సమరంబు గావించెద. అపుడు

—: హంసధ్వజుం డశ్వమును బట్టవచ్చుట. :—

భక్తసంకటమోచనుండునుబద్మలోచనుండును గరుణావరిష్ఠుండును నైన శ్రీకృష్ణుం డతనికిఁ బ్రాపై వేంచేయుఁగలండు. నేన ద్దేవదేవుని దివ్యపాదారవిందంబులు సందర్శించి కృతార్థుండ నయ్యెద" నని నిశ్చయించి సన్నాహసముచితంబైన రణభేరి మ్రోయించుటయుఁ గోలఁ గొట్టినభంగిఁ జతురంగ బలంబులు వెలువడియెను. అప్పుడు బలపరాక్రమధురీణులును రణకలాప్రవీణులును బరమాప్తులు నైనడెబ్బదుండ్రు సేనాపతులు నొక్కొక్కనికి డెబ్బదియొక్కవేయిభద్రగజంబులును నవరత్నమయంబు లైన యన్నియరదంబులును జవసత్త్వవంతంబు లైనలక్షలక్షగుఱ్ఱంబులును నందఱు వీరభటులునుం గలరు. ధనబలుండును సురథుండును సుధన్వుండును

సుబలుండును ధర్మబాహుండు ననం బరఁగిన కుమారు లేవురు గలరు. వారలందఱు ధర్మపరాయణులును శ్రీవిష్ణు భక్తినిష్ఠాగరిష్ఠులును నేకపత్నీవ్రతులును సత్యభాషణులును దాతలును శూరులును సంగరప్రియులునై యొప్పుదురు. అట్టిసేనలతోఁ హంసధ్వజుండు కయ్యంబునకు వెడలునపుడు నిజపురోహితులైనశంఖలిఖితులం బిలిచి నాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి రణంబునకు రాక వెనుకఁ జిక్కినవారిం గాఁగిన చమురుకొప్పెరలలోఁ వైవుం డని యాజ్ఞాపించి భద్రగజంబు మీఁద నెక్కి శ్వేతచ్ఛత్రచామరంబులు మెఱయ వెడలు నపుడు మేడ లుప్పరిగలు చంద్రశాలలు నెక్కి పౌరసతులు మహీపాలుని మీఁదం జల్లుకమలదళంబులు తత్కటాక్షంబులతోఁ డంగూడ మేనంబడిన నమ్మేదినీనాథుం డర్జునునితోఁ దాఁకం దలంచి నంతమాత్రంబున దేవేంద్రుం డయ్యెనో యనం జూపట్టె. అయ్యవసరంబున సుధన్వుం డనంబరఁగిన

—సుధన్వుఁడు సంగరమునకు రాక జాగుసేయుట.—

యతని మూఁడవకుమారుం డాహవంబునకుం గట్టాయితంబై తల్లియొద్దకు వచ్చి వందనంబుచేసిన నయ్యంబ నెయ్యంబునఁ గౌఁగిటం జేర్చి కులంబునకుం గీర్తి తెమ్మని పంపినం దనకు నగ్రజ యగుకువలాదేవికి మ్రొక్కిన నాయమ్మయు నట్లదీవించి తామసింపక తండ్రివెంటం జను మని పంపుటయు సంతసంబుతోఁ దనమోహంపుటింతి యగుప్రభావతి చెంగటకు వచ్చి సంగరంబునకుం బోయివచ్చెద ననిన

నయ్యంగన కర్పూరనీరాజనంబుల నివాళి దీసి చెట్టఁ బట్టు
కొని కేళీగృహంబునకుం దోడ్కొనిపోయి వలపు దెలుపు
కలికివాలుఁజూపులం జూచుచు జాఱుపయ్యెద సవరించు
చుఁ జెదరిన ముంగురులు కొనగోట దిద్దుచు రతికేళికౌతు
కంబు తెలియంబడఁ జేసిన నారాకుమారుండు బోఁటీ! కిరీ
టిం గెలువక నిన్నుంబొందునది లేదనిన నమ్మగువ చిఱు
నగవు మొగంబునకు వింతసొగసు సంపాదింప నీవు సకల
ధర్మంబులం దెలిసినవాఁడవు. నేనిన్నవింపఁదగిన దేమున్న
యది! ఋతుధర్మంబు దాఁటవుగావున విన్నపంబు గావించి
తిని. నాకోర్కి నెఱవేర్చి పోవుట యుక్తంబని కౌఁగిలించి
కొనిన సుధన్వుండు నిజసతిం జూచి దివాసురతంబు ధర్మంబు
గాదు. రాజు మహోగ్రశాసనుండు. రణభేరీనినాదంబు విని
వినకమున్న పురంబునందలి సైన్యపతులెల్లఁ గరితురగస్యం
దన వీరభటులతోడం గూడఁ గదనంబునకుం జనిరి. నేను
వెనుకఁ జిక్కిపోయితినేని చండశాసనుం డైనమండలేశ్వ
రుండు పురోహితులకు నొప్పగించు, వారలు నిర్దయాత్మకు
లై తప్తతైల కటాహంబునం బడవైచెదరు. రమణీమణీ
నీఋతువాసరంబులు పెక్కుగలవు గాన నేఁటికిఁ గిరిటిం
జయించివచ్చెద. నేఁడు దక్క దినంబు లేకయున్నయది
యో? అనిన నయ్యిందువదన కందర్పబాణ బాధిత యై
నేఁటితోడం బదియాఱుదినంబులు నిండె నింక ముందర
ఋతుదినంబులు లేవు. తండ్రి తిథి యైనను భార్యయెడ

ఋతుకాలగమనంబు సేసిన దోషంబు లేదని శాస్త్రవచనంబులు గలవు. అదియునుంగాక యిది తెల్లవాఱుజాము గాని సూర్యోదయంబు గాలేదు. కావున దివాసంగమ దోషంబును లేదు. కయ్యంబునకుం బోక వెనుకఁజిక్కిన, శంఖలిఖితులు కాఁగిన నూనెతొట్టెలోనం బట్టి వైతురని భయపడితివేని ఋతుకాలంబు తప్పిన భ్రూణహత్యాదోషంబు వచ్చు నందుచే యమలోకంబునఁ దప్తతైలకటాహంబునఁ గూలవలయు. కాకున్న నిప్పుడే మదనవేదనచే శరీరంబు నిలువదు. నామాట జవదాఁటి పోయితివేనియు స్త్రీహత్యయు భ్రూణహత్యయు రెండుదోషంబులును బ్రాపించుచున్నయవి" యని పలుకుచుఁ గులుకు బెళుకుఁ జూపుల జంకింపుచుఁ గరకంకణంబులు మొరయఁ జనుగుబ్బలందు హారంబులు మెఱయ నెఱికురులు విరియ రయంబున బింకంపుఁ జనుగుబ్బ లురమ్మునం జేర్చి కౌఁగిటం బొదివి గందంపుఁజెట్టునం జుట్టిన చిలువచెలువ చందంబునఁ దల్పంబునంబడఁ గెడపుటయు రాజనందనుం డాకుందరదన మాట జవదాఁటఁజాలక రతికేళిం దనియించె.

తదనంతరంబ సుధన్వుండు సత్వరంబుగా వెలువడి వచ్చుటయును నంతలో హంసధ్వజుండు తనకుమారుండైన సుధన్వుండు తోడరాకుండుటవలన మండిపడుచు దండధరకింకరులంబోని లంకెనాయకులవంకఁ గనుగొని నాయాజ్ఞ నుల్లఘించిన సుధన్వునిం బట్టుకపోయి పుత్పురోహితు

లైనశంఖలిఖితుల కొప్పగింపుఁడు. ఇంచుకయు శంకింప వలవదని నిరుత్తరంబుగా నాజ్ఞాపించుటయు వారలు చంపకాపురంబున కరుగుదెంచుచు ముందట సఫలీకృత మనోరథుండు నాహవోత్సవసమున్నతుండు నై కవచకార్ముకంబులు ధరియించి కవదొనలు బిగియించి కరత్రాణంబు నంగుళిత్రాణంబును బూని సింగంపుఁగొదమకైవడిం జనుదెంచు రాజకుమారునింగాంచి మ్రొక్కి "సుధన్వా! నీవు రాజశాసనంబు మీఱి వెనుకం జిక్కితివి గావున నీయెడ మిగులం గోపించి భూనాయకుండు నిన్నుం గట్టుకపోయి ధర్మశాస్త్రగురువు లైన శంఖలిఖితుల కొప్పగించి రండనె" ననవుడు సుధన్వుండు తండ్రియాజ్ఞ దాఁటిన కుమారుఁ, డేలినవాని యానతి మీఱిన బంటు నేమి చేసినఁ జెల్లు. తండ్రియు ధరణీవల్లభుండు నైన యమ్మహారాజు నానతిఁ జేయుటయె జన్మఫలం బని రథంబు డిగ్గుటయు నధిజ్యకార్ముకుండు నాబద్ధకవచతూణీరుండు నఖిలభూషణ భూషితుండు నంగజాకారుండు నైనయక్కుమారునిం బెడకేలు గట్టి పట్టికొనిపోయి బ్రాహ్మణోత్తము లైన శంఖలిఖితుల ముందరఁ బెట్టి "యితండు రాజాజ్ఞ మీఱి వలరాజు నాజ్ఞకు లోఁబడి కృష్ణపాదకమలంబులఁ జూడవలయు ననెడి వేడుక లేక తనచేడియతోఁ గ్రీడారతుం డై వెనుకఁ జిక్కెం గావున నితనిఁ దప్తతైలకటాహంబున వైవుం" డని పలుకుటయు లిఖితుం డగ్రజుం డైన శంఖునిం జూచి భూమిలోన నేమనుజుండు తనపలికిన

పలుకు నిజంబు సేయక తప్పించు నమ్మనుజునకు రౌరవాది నరకంబులు సిద్ధించు. తొల్లి సత్యంబు నిర్వహించుటకునై తనరాజ్యం బంతయు విశ్వామిత్రున కొసంగి కుమారుని భార్యను గాశిలో విక్రయించి తానును జండాలునిచే విలువఁబడి సత్యంబు ప్రతిష్ఠించిన హరిశ్చంద్ర నరేంద్రుని వినలేదా! యట్లే రామచంద్రుండును సత్యపరిపాలనంబునకై రాజ్యంబు త్యజించి వనంబునకుం జనియె. దశరథుండు కైక కిచ్చినవరంబులు దప్పక సత్యంబు నిమిత్తంబుగాఁ దనువు దొఱంగె. సత్యంబు దప్పిన రాజసేవవలనఁ గోటివేలు వచ్చినం గాదు. సజ్జననిందితం బైన యసత్యంబున గొంగ నట్టిరాజు చేసిన పాతకంబులు పురోహితుం జెందు. పతియాజ్ఞ మీఱినయెడ మిత్రుం డైనను బుత్రుం డైనను దల్లి యైనను దండ్రియైనను బాంధవు లైనం దండనార్హు లగుదురు.

—:సుధన్వుఁడు తప్తతైలకటాహమున దిగుట:—

అని చెప్పిన విని శంఖుండు “ నట్లచేయం దగినయది. రాజకుమారకా! నీమనంబున కెట్లు తోఁచుచున్నది” యనిన సుధన్వుండు చిఱునగ వంకురింప ధనుర్బాణంబులు క్రింద వైచి కవచంబు సడలించి కవదానలు వదలించితొల్లి పరవీరులం జయించి తెచ్చినరత్నభూషణంబు లుజ్జగించి శ్రీకృష్ణపాదారవిందసమర్పితంబు లైన తులసిమాలికలుపద్మాక్షమాలికలుకంఠంబునం గదియించి శ్రీహరిపాదతీర్థంబులు

గ్రోలి కమలాక్షుండును త్రిలోకాధ్యక్షుండును గనకాంబరధారియు యోగిజనహృదయపద్మవిహారియు నగుశౌరినిం జేరఁ్కని యుపనిషద్వచనంబులచే నద్దేవునిం బ్రస్తుతించుచు నీలమేఘశ్యామలంబును గోటిమన్మథోపమానంబును బూర్ణచంద్రవదనంబును నాశ్చర్యకరంబు నైనశ్రీమన్నారాయణమూర్తిని హృదయపంకజంబునం గుదురుకొలిపి సోపానంబులు గట్టినయట్టి నూనియతొట్టియొద్దకుం బోయి సెగలచే నలుదిక్కులం గప్పుచుఁ బొగలెగయ నుడుకునట్టి తైలంబు కేలం ద్రోయుచు మదగజంబు సరోవరంబు సొచ్చుచందంబున మొదటిమెట్టునకుం దిగి రెండవమెట్టునకు నడుగుపెట్టి మూఁడవమెట్టునకుం బోయి నాలవమెట్టున నిలుచుటయు నగ్నిమయంబైన యత్తైలంబు కుత్తుకబంటి యయ్యె. అప్పుడతనివదనంబు యమునాజలంబునం గనుపట్టు కమలంబు కరణి నతిమనోహరం బై యొప్పె. ప్రేలెత్తి చూపఁగూడని యాస్నేహంబును, శ్రీ విష్ణుభక్తుం డగురాజకుమారునితో స్నేహంబు సేసిన చందంబునఁ జంద్రకిరణంబులకై వడిఁబన్నీటిధార తెఱంగునఁ జందనరసంబుచందంబున నతిశీతలంబై యుండె. జనమేజయనరేంద్రా ! హరిదాసుల కసాధ్యం బేదియుం గలదె!

—: దేవతలు సుధన్వునిపైఁ బూలవాన గురియుట. :—

అవ్విధంబు గాంచి శంఖలిఖితు లాశ్చర్యంబు నొంది యిక్కుమారుం డి ట్లుండుట యింద్రజాలంబుగాఁ దోఁచు

చున్నయది. లెస్సగాఁ బరీక్షింపవలయు నని నారికేళఫలంబు లత్తైలంబులోన వైచుటయుఁ బెటాలునం బెటిలియించించుక చిద్రుపలై యెగసి చుట్టు నున్న జనులపయిం బడిన బొబ్బలెగసి బొబ్బరించుచుం బరువెత్తిరి. అంతయుం గాంచి యమ్మహామునులు హరిభక్తియుక్తుండైన రాకుమారుని మహత్త్వం బెఱుంగక యవమానించిన మహాపాపం బేమిటం దీఱు? జ్వాలామాలికాభీలం బైనయాతైలంబులోనం బడుటయె ప్రాయశ్చిత్తంబని యయ్యిరువురుఁ దోడనెయా తైలకటాహంబునం దుమికిరి. అపు డమ్మువ్వురిమీఁద దేవతలు పుష్పవర్షంబులు కురియించిరి. ఆసమయంబున నింద్రాదిదిక్పాలకులు సుధన్వునిం జూచి "కుమారకా! నీవు ప్రహ్లాదు నంతవాఁడవు. నీస్వరూపం బెఱుంగక యవమానంబు సేసిన యమ్మునులకు నీపాదారవిందంబులు సోఁకినయాతైలంబులో మునుంగుటయె గంగాస్నానంబు సేసినగతిం బ్రాయశ్చిత్తం బయ్యె, నింక బయలువెడలుం" డనుటయు రాజపుత్త్రునితోడం గూడ నమ్మునులు బయలుదేఱి ధౌతవస్త్రంబులు ధరియించి హంసధ్వజునిచెంతకువచ్చి యతనివృత్తాంతంబు వివరించుటయు నతండు సంతోషభరితమానసుం డై తప్తతైలకటాహంబున నవగాహనంబు సేసిననిన్ను శ్రీహరి రక్షించెం గావున నీవు ధన్యుండవు. నాయాజ్ఞ చెల్లించి సత్యంబు నిర్వహించి వచ్చితివి. కావునఁ గులోద్ధారకుండవు. సేనాధిపత్యం బొసంగెద నని యాలింగనంబు సేసినఁ

దండ్రికిం జాఁగిలి మ్రొక్కి కరంబులు మోడ్చి తొంటికరణి సముజ్జ్వలభూషణంబులు ధరియించి నిజతేజంబునం దశది శాభాగంబులు ప్రకాశింపఁజేయుచుఁ దన్ను దండించిన శంఖలిఖితులుం దక్కినజనంబులు బహువిధంబులం గొని యాడ రథంబు నధిరోహించె.

—: హంసధ్వజుఁ డధ్వరాశ్వమును బట్టించుట :—

అవ్విధంబున సుధన్వుఁడు తండ్రిచే సేనాధిపత్యంబు గైకొని రథచక్రసముద్భవంబులగుదువ్వలచేసప్తసాగరంబు లింకులింకంజేయుచు భేరీపటహ డిండిమ శంఖ కాహళా దివాద్యధ్వనులచే దిగ్గజంబులఁ జెవుడుపడం జేయుచు బాల సూర్యకిరణప్రకాశంబు లైనమణిమయధ్వజంబుల యౌన్న త్యంబుచే నాకాశంబు తూంట్లు పడంజేయుచుఁ గైదువులు సారించుటవలనం బొడమునిగుడంగులులచే సూర్యునకు వేఁడిమి నేయుచుఁ జటులధాటీనిరాఘాటంబు లైనచతురం గబలంబులు నలుదిక్కులం గ్రమ్మి చనుదేఱ విలునారి మ్రో యించుచు నాహవోత్సాహంబున వెడలు నగ్గలికఁ గనుం గొని హంసధ్వజుండు సంతసంబున నయ్యధ్వరాశ్వంబుం బట్టి తెప్పించి పద్మవ్యూహమధ్యంబున నుంచి తాను ముం దుగాఁ గయ్యంబువేడుక మొగంబునం జెంగలింపఁ గదలి వచ్చి ధ్వజంబు లనియెడి వృక్షంబులును బతాక లనియెడి తీఁగెగుంపులును వీరభటు లనియెడి సింహశార్దూలంబు లునుం గలిగి ప్రవేశింపఁ గూడనికతంబున మహారణ్యాం

బునుం బోలె రాజాధిరాజకిరీటంబులం దాపినదివ్యరత్నం బులనియెడి గ్రహంబులును గజకదంబకంబు లనియెడి మేఘంబులు నర్జునరథం బనియెడి మార్తాండమండలంబును గలిగి గగనంబునుంబలె నంతం దరంబు గాక వెలిగొడుగు లనియెడి తెల్లదామరలును జామరంబు లనియెడు రాజహంసంబులును ఖడ్గకాంతు లనియెడి వారిపూరంబులును యోధవీరులనియెడి బలు మొసళ్లునుం గలిగి మహాతటాకంబు చందంబున దురవగాహం బగుచుఁ జతురంగంబు అనియెడి తరంగంబులును గజంబులను పర్వతంబులును రథంబు లను ద్వీపంబులును విజయ జయభుజప్రతాపం బనియెడి బడబానలంబునుం గలిగి సముద్రంబుకరణి నపారం బగుచు వృషకేతనుండును బ్రద్యుమ్నుండును యౌవనాశ్వుండు ననుసాళ్వుండును నీలధ్వజుండును సువేగుండును మేఘవర్ణుండును మొదలైన మహారథులచే దుర్నిరీక్ష్యంబును నైవచ్చు విప్వచ్చుసైన్యంబు నాలోకించె.

అప్పుడు సవ్యసాచి ప్రద్యుమ్నునిం జూచి "కృష్ణనందనా! నాపరాక్రమంబు మీర లందఱుం గనుంగొనుఁడు దురవగాహం బైన యీపద్మవ్యూహంబు చొచ్చి చెండాడి తన్మధ్యంబున నున్న మఘాశ్వంబు గొని తెచ్చెద" ననినఁ బ్రద్యుమ్నుండు పార్థునితో నిట్లను "మాతండ్రి యగువాసుదేవుండు సేనాపతిత్వంబుగా నన్నుం గూర్చి మీవెంటనంపుటకుఁ బ్రయోజనం బేమి? ఎదుటిదళంబు లెల్ల నాపాలు

నేసి మీరు కనుంగొనుచు నుండుం డనుటయు వృషకేత నుండు క్రీడి నవలోకించి పుడిసెఁడునీళ్ళు చల్లిన నడంగిపో యెడుధూళికిఁ గాలమేఘంబులు వర్షింపవలెనే? తెప్పవేసి నంబడి పోవు దోనులమీఁద గరుత్మంతుం డెత్తి రావలయు నె? ఈరాజు మీకు సమానుండు గాఁడు, మీరీతనిమీఁదఁ జేయిచేసికొనం బనిలేదు. నేనె యీతనిం గెల్చి యధ్వ రాశ్వంబు దెచ్చెద.

—: వృషకేతుసుధన్వులయుద్ధము :—

అని పలికి యర్జునుని వీడ్కొని యరదంబు నధిరో హించి కిఱకిఱం దిరుగురథచక్రంబువలనం బొడమినమిణుం గుఱు లంబరంబున కెగయ గుణంబు సారించుచు వచ్చునా వృషకేతనుం జూచి సుధన్వుండు, “ధ్వజంబునందువృషభాం కం బున్నయది గాన నితం డర్జునుండుగాఁడు.” అని తలం చుచు నాతనిం జూచి “ఓయీ! నీకులగోత్రనామధేయంబు లెఱుంగక నీతోడం గదనంబు సేయనొల్ల” ననిన, వృష కేతనుండు, కశ్యపమహాముని మాకుం గూటస్థుండు. నాచే త నిహతుండవై యెవ్వానిబింబంబుభేదింపంగోరెద వాసూ ర్యుండు మాతాత, త్రిలోకాధిపతి యైన దేవేంద్రుం డెవ్వా నికడకు యాచకుం డై వచ్చి యాచించె నట్టి దాతలదా తయు శౌర్యసముదీర్ణుండు నగుకర్ణుండు మాతండ్రి. నా పేరు వృషకేతుం డనిన విని సుధన్వుం డి ట్లనియె. మధు చ్ఛందసుం డనుమహాముని మాకుం గులగురుండు, హంస

ధ్వజుండు మూకుం దండ్రి. నాపేరు సుధన్వుండు. మన యిరువురకు జోడు తగి యున్నయది. అనిన విని రోషా వేశంబునం గన్నులు జేవురింపఁ గోదండంబు మండలా కారంబుగాఁ దిగిచి సానలందీఱిన మెఱుంగు వాలమ్ముల వానలు గురియించి చుట్టు నున్న సైన్యబులం జెల్లాచెదరు గాఁ గొట్టి యయిదువిశిఖంబులు చాపంబునం గూర్చి విల్లు ఖండించి కేతనంబు దునిమి సూతుని ప్రాణంబులు గొని తురంగంబులం గూల్చి ,రథంబు చక్కాడుట యు, సుధ న్వుండు వేఱొండు రథం బెక్కి విల్లు గైకొని యయిదు బాణంబులచే వృషకేతురథంబు దూరంబునం ద్రోచి విల్లు తునియలు సేసి సేనలకుం జేయి వీచుటయుఁ జుట్టుముట్టి పరిఘంబులు పట్టిసంబులు గదలు గుదియలు ముసలంబులు చంద్రహాసంబులు మొదలగు కైదువుల వానలు గురియుట యుఁ జిక్కువడియునుం జేవ చెడక సూర్యపౌత్రుండు మధు సూదనునిపాదారవిందంబులు డెందంబునం దలంచుచునొక్క రథికునిచేతివిల్లూడిచి తీసికొని దురం బొనరించుటయు సుధ న్వుం డతని సాహసంబునకు సంతసించుచు వజ్రాయుధంబు చందంబున జ్వాలామాలికాభీలం బైన యొక్క బాణంబు శరాసనంబున సంధించి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేయు టయు నడుఱొమ్మునం దాఁకి వెన్నున వెడలి భూతలంబున మునింగినం గర్ణనందనుండు కీలెడలిన జంత్రంపుబొమ్మ చం దంబున రథంబు మీఁదఁ బడి బలుమూర్ఛనొందె.

—: ప్రద్యుమ్నుఁడు సుధన్వునిం దాఁకి మూర్ఛిల్లుట. :—

అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు దుర్వారభుజాగర్వంబునం దేరు దోలించి నిలు నిలు మని యదల్చి యయిదునారసంబుల నొప్పించి నాల్గు సాయకంబుల నాలు గశ్వంబుల నిరువది తునుకలు గావించి మూఁడు బాణంబుల నొగలు ఖండంబులు చేసి యొక్క కాండంబునఁ గోదండంబు రెండు ఖండంబు లొనర్చి యార్చుటయు సుధన్వుండు ప్రద్యుమ్నుని కరకౌశలంబునకు మెచ్చుచుఁ బదాఱుబాణంబు లొక్కపిడికిటం బట్టి విల్లు దునిమి సారథిం గూల్చి ధ్వజంబు చక్కడిచి తురంగంబులం గీటడఁగించి బలుపిడుగులంబోని మూఁడు తూపులు నడుఱొమ్మునం గ్రుచ్చి యచ్యుతునిపట్టిని నొప్పించి సింహనాదంబు సేసె. ఇవ్విధంబునఁ బక్షులగతి గగనంబున కెగయుచు సర్పంబులవలెం బెనఁగొనుచుఁ బొట్టేళ్ళకైవడి గిట్టలతోడనె చండించుచు నిరువురు నొక్కుమ్మడిఁ గరలాఘవ శరలాఘవంబులును లక్ష్యశుద్ధి దృఢచిత్రత్వంబులును మెఱయ విలువిద్య నేర్పులు చూపుచుఁ బెద్దయుందడవు పోరిపోరి మూర్ఛాపరవశులై వ్రాలిరి,

—: కృతవర్మాదులు సుధన్వునిం దాఁకుట :—

అంత సుధన్వుండు శీఘ్రంబున దెప్పిఱి వే ఱొక్కయరదంబెక్కి సేనం గనుపుగొట్టుచు నున్నఁ గృతవర్మ యెడదాఁకి తొమ్మిదితూపులు నిగిడించిన సుధన్వుండు నడుమనె ఖండించినవెండియుఁ గృతవర్మమూఁడు వాఁడితూ

పులు మఱియు నైదుసాయకంబులు నించిన హంసధ్వజసందనుం డది గణింపక కృష్ణసర్పంబులంబోని తొమ్మిదివాలమ్ముల నిగిడించిన సహింపంజాలక తేరు డిగ్గి పలాయనంబు గావించె.

అనంతరంబ యనుసాళ్వుం డెదిరించి యదలించి నిజబాహాబలంబు గాన్పించి శరవర్షంబులు గురియించి మఱియు నవ్వీరాగ్రేసరుం డుభయదళంబులుం గొని కూడ (నేను బ్రయోగించు నీయస్త్రంబు సైరింతువేని నిన్ను మెచ్చెద నని యెచ్చరించి బడబానలజ్వాలికయుం బోలె మృత్యుజిహ్వయుం బోలె వాడి మిగులు వాలికతూపు నదు ఱొమ్మునం గ్రుచ్చుటయు, సుధన్వుండు ధైర్యంబు వదలక నిలిచిన ననుసాళ్వుండు వెండియుం బ్రచండకాండంబు లొండొండ నిగిడించి యట్టహాసంబు సేసిమూఁడువాఁడితూపులు ఱొమ్మున నాటించుటయు సుధన్వుండు మూర్ఛిల్లి తోడనే తెప్పఱియయ్యనుసాళ్వునిపయి శరవర్షంబులు గురియించి మూర్ఛనొందించి సేనల విరియించి యంతకుని చందంబునం గోటిసైన్యంబులం గనుపుగొట్టుచు నక్కజంబుగం బెక్కు నారసంబులు పఱపిన ద్రొర్లినమావంతులును ద్రెళ్లినమత్తవారణంబులును జెక్కుచెక్కలైన చక్రకూబరాదులును విశ్లథంబులైన రథంబులును విదారితంబు లగుకేతనంబులును విధ్వస్తంబు లగుకార్ముకంబులును గూలినరథికులును గొఱప్రాణంబులతోడం బొరలు మహారథులును శిరంబులు దెగిపడినరాహు

త్తులకబంధంబులు మోచుకొని నలుదిక్కులం బఱచుచుఁ దెగినమోరలు విఱిగినఱొమ్ములు పగిలినప్రక్కలు తెగిన తోఁకలు ఖండితంబు లైనపాదంబులు శిథిలీకృతంబు లగు సంధిబంధంబులుం గలిగి పొరలు సైంధవంబులును శిరంబులు నురంబులు జానువులు జంఘలు కర్ణంబులు కపోలంబులు వెన్నులు కన్నులు పచ్చడికిం దఱిగినచందంబున శకలంబు లైన నెత్తురులు గురియ వీరమార్గంబు గైకొని కాలుం గాలుం బెనఁచుక పడ్డవీరభటులును విఱిగిన యీఁటెలు విటతాటనంబు లగు కేడెంబులును ఖండంబు లైన కోదండంబులును దుత్తుమురు లైనకత్తళంబులును జందఁబు మాలిన చిందంబులును జూర్ణంబు లైనశూలంబులును భంగంబు లైన ప్రాణంబులును నింతింత లైన కుంతంబులును జక్కులైన చక్రంబులునుం గలిగి యాభీలం బైన సమరభూభాగంబునఁ దెట్టువలు గట్టునట్టులతోడం గూడ గట్టు పొరలినట్టు మట్టుమీఱిన నెత్తురులును గైరికాదిధాతురంజితంబు లగు హిమశైలకటకభాగంబుల బహువిధంబులు గాఁ బ్రవహించుభాగీరథీ ప్రవాహంబులకరణింగనుపట్టె. ఆసమయంబున సాత్యకి సుధన్వునిం దాఁకి నిశితాస్త్రవర్షంబులు గురిసిన వాఁడునుం దోడ్తోన మరలించిన శైనేయుం డనుబది నారసంబులు ప్రయోగించి యతని యరదం బల్లు కావించె.

అవ్విధంబున విరథులై సాత్యకిసుధన్వులు వేఱె యరదంబు లెక్కి చలంబు డింపక యొండొరుల మైమఱువు

లఱువుళ్ళు సేసి నెత్తుటం జొత్తిల్లుచుఁ బూచిన మోదుగుల చందంబునఁ బొలు పొందిరి. అంత సుధన్వుండు సాత్యకి నదల్చి మృత్యుదంష్ట్రాకరాళంబును జ్వాలత్పావక సంకాశంబును గనకమాలికాలంకృతంబు నైనశక్తి కేలం గైకొని వ్రే యుటయు సాత్యకి చేష్ట లుడిగి వసుధాతలంబున వ్రాలె. అంతఁ గౌంతేయమధ్యముండు శత్రుభీకరం బైనయాకారంబునం గనుపట్టుచు సుధన్వునిం జూచి నృపాలకుమారకా! ద్రోణభీష్మకర్ణాది మహాయోధవీరులతోడం బెనంగి వారల బలపరాక్రమంబు లెఱింగి యున్నవాఁడ. నీవిక్రమం బంత కంటె నతిశయించి యున్నయది యనుటయు నధిజ్యధన్వుం డగుసుధన్వుండు కిరీటీ! నీబోఁటి మేటివీరునకుఁ బెక్కుమాట లేమిటికి? తొల్లి కృష్ణసారథ్యంబున జయంబు చేకొంటివి. ఇప్పు డొంటిచా వచ్చినాఁడవు. చక్రంబు కేలంబూని చక్రి నీకు సహాయుం డయ్యెనేనియు హయంబు విడువం గలవారము గాము. శ్రీకృష్ణదేవునకుం బ్రియంబుగా మాతండ్రి హయమేధంబు సేయుంగాక.

—: అర్జునసుధన్వులయుద్ధము. :—

అనిన విని ఫల్గునుండు క్రోధారుణలోచనుండై నూఱు నారాచంబులు నిగిడించిన నతండు నన్నియు బాణంబుల వానిందుంచి పదితూపులు మేనం గీలించి నవ్విన నవ్వీరుండును గాలమేఘంబు చందంబున శరవర్షంబు లపారంబుగాఁ గురిసిన సుధన్వుండు మండలీకృతశరాసనుండై మిన్ను

నేలయు దిక్కులు విదిక్కులు శరపరంపరలచే ముంచె. అంతఁ గుంతీనందనుండును గాలకూటవిషాగ్నిజ్వాలలం బోని కీలాజాలంబులం బొలుపొందు నాగ్నేయాస్త్రంబు ప్రయోగించిన హంసధ్వజకుమారుండు సప్తకులమహామేఘంబులు పుట్టింపం జాలునట్టి పర్జన్యాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు ధళధళాయమానంబు లైనమెఱుపులు పెళపెళ మనియుఱుమునుఱుములును బెనుగుండ్లం బోని వడగండ్లును మిక్కుటంబుగా దిక్కులు కిక్కిఱియం బాఱుమహాప్రవాహంబులును నెడనెడం బడు బలుపిడుగులునుం గలుగుటయుఁ దురంగంబులు మాతంగంబులు శతాంగంబులు పదాతిసంఘంబులును బక్కెరలు పల్లంబులు జోళ్ళు ఛత్త్రంబులు చామరంబులు వెల్లింబడిపోవ మిఱ్ఱుపల్లంబును నొక్కటిగా బహుప్రవాహంబులు పాఱం దొడంగిన నింద్రనందనుండు వాయవ్యాస్త్రంబుచే నయ్యస్త్రంబు మాయించిన హంసధ్వజకుమారుం డర్ధచంద్రబాణంబున నర్జునునిసారథిశిరంబు ఖండించి దీప్తపావకసదృశంబు లైననిశితవిశిఖంబుల నాపాదమస్తకము గ్రుచ్చి యార్చుటయు రథవాహంబులు కలంగంబడి నలుదిక్కులు పఱచుచుఁ జీకాకుపడుటయు నర్జునుండు

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునకుఁ బ్రత్యక్షమగుట :—

దుస్తరం బైనయాసంకటంబు నిస్తరింపం జాలక, ‹అపదుద్ధారకా! ఆదిదేవా! అనంతా! అనంతశయనా! అంబుజనాభా! అచ్యుతా! హరీ. శ్రీకృష్ణా! నిన్ను నమ్మినవాఁడ.

లక్కయింటం జిక్కు వడకుండఁ గౌరవసభాస్థలంబున ద్రౌపదికి మానభంగంబు గాకుండ నడవుల నిడుమలంబడునవు డాపదలం బొరయకుండ భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామకర్ణాది యోధవీరుల యస్త్రాగ్ని జ్వాలలం గ్రాఁగకుండ సైంధవవధంబునఁ బ్రతిజ్ఞాభంగంబు గాకుండ రక్షించి సకల సంకటంబులు నెడఁబాపితివి, త్రిలోకాధ్యక్షా పంకజాక్షా! యిప్పుడీసంకటంబు తొలంగించి రక్షింపవే రక్షింపవే యని ప్రార్థించుటయు భక్తరక్షణ విచక్షణుం డగు కమలాక్షుండు తెలిదమ్మి రేకులం దెగడుచుఁ గరుణామృతంబు వెదచల్లు చల్లనిచూపులఁ జెన్ను మెఱయు కన్నులును బున్నమచందురుంబురుడించు నెమ్మొగంబున నందంబు మీఱుమందహాసంబును గలుముల జవరాలికి నిజనివాసంబైన వెడందయురంబున బాల్యసూర్యబింబవిడంబకం బైన కౌస్తుభంబును నద్భుతంబు లైనపరిమళంబులం గుప్పళించు వనమాలికయు శార్ఙ్గకోదండమౌర్వీకిణాంకంబులునుఆజానుదీర్ఘంబులు కంకణకేయూరకటకాంగుళీయకాది నానాభూషణవిభూషితంబులును సర్వాభీష్టప్రదాయకంబులును లోకరక్షా దీక్షితంబులునుశుభలక్షణలక్షితకరాంగుళీవిలసితంబులునైన చతుర్భుజంబులును జిగురుటాకులంబోలి మౌనిమానసధ్యానయోగ్యంబులును వేదాంత వీథీసంచార యోగ్యంబులు నగు మృదులపాదంబులును గనుపట్ట నీలమేఘశ్యామలుండును పీతాంబరధరుండును గోటికందర్పలావణ్యనిధియును బ్రస

న్నముఖారవిందుండు నైనగోవిందుండు తత్క్షణంబ ప్రత్యక్షుంబయ్యె.

అంత ఫల్గునుండు సాష్టాంగ వందనంబు గావించి కరంబులు మొగిచి కరుణారసంబు వెదచల్లు చల్లనిచూపులం గటాక్షించి యాదరంబున నిటలతటంబున ఘటియించి యానంద బాష్పంబులు రెప్పల నుప్పతిల్ల రోమాంచకంచుకితగాత్రుండై గద్గద కంఠంబున నేమియుఁ బలుక నేరక యూరక యున్న యయ్యర్జునుని గాఢాలింగనంబు గావించి సారథ్యంబునకుం బూని యాముకుందుండు పగ్గంబులు బిగియం బట్టి మునికోలం గేలంగైకొని తురంగంబులకందంబులప్పళించి తేరు మరలించి యర్జునునిం జూచి యవక్రపరాక్రమశాలి యైన శత్రునిం జయింపుము శీఘ్రంబు లెమ్ము జయంబు చేకొను మనుటయుం గాండీవి యెక్కిడి గాండీవంబు సజ్యంబుగావించిజ్యానాదంబులచే రోదసీకుహరంబుపూరింపుచు దేవదత్తం బొత్తుటయుఁ గమలాక్షుండును బ్రళయ

—: అర్జునసుధన్వులప్రతిజ్ఞలు. :—

సమయ జలధర గంభీరనిస్వనంబైన పాంచజన్యంబు పూరించె. ఇవ్విధంబున యుద్ధసన్నద్ధులును రథికసారథులునై వచ్చు నాకృష్ణుల నిరువుర నుపలక్షించి సుధన్వుండు వదనారవిందంబున మందస్మితంబు దళుకొత్త శక్రనందనా! చక్రపాణి నీకు సహాయుండై యుండఁ బరాక్రమించుట కేమి భయంబు? ఉభయదళంబులు వృథా సమయ నేటికి ! రిత్త

యంపపోకడకయ్యం బెంత తడవు? ఇన్ని బాణంబులలో నిన్ను జయించెద నని ప్రతిన గావింపు మనినఁ బురందర నందనుండు రాజనందనా! మూఁడుబాణంబులచేత నీశిరం బు పడఁ గెడపెద నటుచేయం జాలనైతి నేని తండ్రియుం దాతయు మొదలైన మాపూర్వులు పుణ్యవిహీనులై నరక కూపంబునఁ గూలుదురు గాక యని ప్రతిన గావించుటయు నీ వేయు మూఁడు బాణంబులు నే నడుమ ఖండించెద. ఇట్లు సేయ నైతి నేని నేనును మాపెద్దలును నాచరించిన సుకృతంబులు రాక్షసుల పా లగుంగాక. పూజావిరహితుం డైనదురాత్ముండును, వసిష్ఠసమానుండైన బ్రాహ్మణునిం జంపి న బ్రహ్మఘాతుకుండును బొందుదుర్గతిఁ బొందం గలవాఁడ నని త్రివాచకంబుగాఁ బ్రతిన గావించి సుధన్వుండు సువర్ణ పుంఖంబులును గంకపత్రవిచిత్రితంబులు నగు నమ్ము లొక్కముష్టిం బట్టివి ల్లాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యదుకు లాధ్యక్షుని వక్షస్థలం బుపలక్షించి యేయుటయు నాబా ణంబునకుం గట్టిన బలుఱెక్కగాడ్పుల నయ్యరదంబు నన్నా లు మూరలకొలఁది పిఱిందికిం జని భూనభోఽంతరాళంబు లేకంబుగా దుమ్ము గ్రమ్ముటవలన రథ రథ్య కపిధ్వజంబుల తోడం గూడఁ గృష్ణార్జునులు గానం బడరైరి. అప్పుడా సుడిగాలి బిసలోనం దగిలి యారథంబు బొంగరంబుచందం బునఁ గుమ్మరిసారె తెఱంగునం దిరుగుచు నుండెఁ గాని నిలువదయ్యె. అప్పుడు విశ్వంభరుండైన శ్రీకృష్ణదేవుండు

తన యుదరంబునందునున్న బ్రహ్మాండకోటుల బరువుతోడం గూడ నయ్యరదంబు చిక్కంద్రొక్కి యెట్టకేలకుఁ గదల కుండఁగ నిలిపి యర్జునా! పెక్కు బవరంబులుం గని యున్నారము. ఇంత కడింది వీరు నెక్కడం గానము. ఇతండు సత్యవ్రతుండు. పితృభక్తుండు. అదియునుం గాక యేకపత్నీవ్రతుండు. అత్యంత కాముకులమై బహుస్త్రీలోలురమైన నీకు నాకును వీనిన్ జయింపం గూడునే. నీప్రతిన యెట్లు నెఱవేఱం గలయది. చిత్తం బుత్తలం బగుచు నున్నయది? యనిన విని కిరీటి నవ్వుచు శ్రీకృష్ణా! నీకటాక్షంబు గలిగినేని యసాధ్యం బేమి యున్నయది? అని పలికి గాండీవి జ్యానినాదంబు దిక్కులు వ్రక్కలింపం జేయఁ గాంచనపుంఖంబును గాలదండోపమానంబును నైన సాయకం బొక్కటి వింట సంధించి, వానికంతం బుపలక్షించి యేయు నవసరంబున గోపాలదేవుండు మున్ను దాను గోవర్ధనాచలం బెత్తి గోగోపసంఘంబులం గాచినసుకృతఫలంబు నయ్యస్త్రంబున కొసంగిన నదియును గాండీవి కోదండవినిర్ముక్తంబు ప్రళయకాలదండధర దండోపమానంబునునై దిక్కులు విదిక్కులు ఘూర్ణిల్లం జేయుచు మెఱుంగు మొత్తంబులు నుమియుచుఁ గాలదండంబుకరణిఁ బఱతెంచిన సయ్యేకపత్నీవ్రతుండు నంతకంటె మిన్నెనతూపొక్కటి వింట సంధించి ప్రయోగించిన నదియును బక్షీంద్రుఁ డురగంబు ఖండించినతెఱంగున దాని ఖండించె. తోడనే సుధన్వుండు నిప్పులుగుప్ప

ళించుశరంబు లపారంబుగాఁ గృష్ణార్జునులపయిం గప్పినఁ గిరీటి హాటకపుంఖంబును గోటిసూర్యప్రకాశంబు నగువే ఱొక్కసాయకంబు గాండీవంబునం బూన్చి యేయుటయు నచ్యుతుండు దాను మున్ను పరశురామావతారంబున సక లక్షత్రియుల జయించి చతుస్సముద్రముద్రితం బైనభూవల యంబు కశ్యపునకు ధార వోసినఫలం బయ్యంబకంబున కొసంగిన నదియును బ్రళయకాలానలంబు చందంబున జ్వలింపుచు దుర్వారవేగంబునం జనుదెంచుతఱి హంసధ్వ జకుమారుండు తాదృశం బైనబాణం బాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేసిన గాండీవికాండంబు రెండుఖండంబులై భూ మండలంబునం బడియె.

—: అర్జునుండు సుధన్వునితల ద్రుంచుట :—

ఇవ్విధంబున శరద్వయంబు నష్టగుటయుఁ బురుహూత నందనుండు డెందంబునం గ్రందుకొనుచలంబును మచ్చరం బును విచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగఁ గల్పాంతమార్తాండ మం డలంబు వేఁడిమిం గ్రేణి సేయు మూఁడవబాణంబు ధను ర్గుణంబునం బూన్చుటయు నప్పురుషోత్తముండు నకాండం డంబునకుఁబుంఖదేశంబునహిరణ్యగర్భునిమధ్యప్రదేశంబు న నమవర్తిసహితుం డగురుద్రుని బాణాగ్రంబునం దన తేజో విశేషంబు నశేషంబు నునిచి తొల్లి శ్రీరామావతారంబు నఁబిత్రువాక్యపరిపాలనంబును సత్యవ్రతంబునునేకపత్నీవ్రతం బును శరణాగతసంరక్షణంబునునశ్వమేధాదియాగంబులును

జేసినఫలంబు తత్సాయకంబునం దునిచె. అంతక మున్న రంభోర్వశీప్రముఖు లైనయచ్చరమచ్చెకంటు లమ్మహావీరుం డగుసుధన్వు నెదురుకొనుటకై కానుకలు గైకొని వచ్చిరి. ఇంద్రాదిదిక్పాలకులువిమానారూఢులై యతివేగంబునవచ్చి సుధన్వార్జునుల ప్రతినలు నిరుపురజయసందేహసమరవిజృంభణంబును హర్షాద్భుతభయంబులం బొరలు నంతరంగంబులం బొగడుచుం గనుంగొనుచు నుండిరి.

ఆసమయంబునం బార్థుండు లయకాలశిఖిశిఖాసంకాశం బైన యాశిలీముఖంబు సంధానక్రియాచాతుర్యంబున సంధించి యేయుటయు మంటికి మింటికి నేకంబుగా మంట లెగయ మిణుంగురులకుప్పల గుప్పగుప్పనం గుప్పుచు ఛటచ్ఛటశబ్దంబుల భూనభోంతరాళంబులం గ్రిక్కిఱియం బఱతెంచు నయ్యస్త్రంబు నరవడిం గనుంగొని సుధన్వుండు చండమార్తాండకిరణప్రకాశంబునుదంభోళిసంకాశంబునగు బాణం బొక్కటి వింట సంధించి ప్రయోగించుట యును కాండం బతిరయంబునం బఱతెంచి యర్జునుం డేసిన బాణంబు నడిమికి రెండుతుండంబులు సేసిన నాశరంబు సగంబు తెగి పడియును వేఁడిమియును వేగంబును జెడక శ్రీవాసుదేవుని సంకల్పంబువలన నతిత్వరితంబుగాఁ బఱతెంచి చంద్రబింబోపమానంబును గిరీటకుండలాభిరామంబును వీరరసోన్నిద్రంబును విజృంభితసింహనాదంబు నైన సుధన్వునిశిరంబు ఖండించె.

తదనంతరంబ తత్కాబంధంబు బిఱబిఱం దిరిగి రథగజతురగపదాతిబృందంబులు చాఁపకట్టుపడం జేయుచు ధరాతలంబునం బడియె. ఫల్గునశరఖండితం బగు నతనిశిరంబు గగనంబున కెగసి గజేంద్రవరదా! గరుడవాహనా! నీరజాక్షా! నిఖిలలోకాధ్యక్షా! దేవకీనందనా! దీనజనాభినందనా! నారాయణా! భక్తత్రాణపరాయణా! 'నమోనమో' యని దివ్యనామసంకీర్తనంబు సేయుచు నతివేగంబున వచ్చి శ్రీగోపాలదేవుని చరణపద్మంబులఁ దుమ్మెదకైవడి వ్రాలె. అప్పు డతని దివ్యతేజంబు దశదిశలు ప్రకాశింపఁ జేయుచుఁ గేశవుని దివ్యదేహంబునం గలసె. కంసమర్దనుండును దన్నస్తకంబు కేలం గైకొని హంసధ్వజుని మ్రోల వైచుటయు నమ్మహీధవుండు పుత్రశోకార్తుండై పెద్దయుంబ్రొద్దు వగచి యాశిరంబు గ్రమ్మఱ రుక్మిణీవల్లభుని పాదాబ్జంబులం గదియ వైచుటయు నద్దేవుండు దాని నెత్తి గగనంబున కెగుర వైచుటయుఁ దోడనె యంతర్ధానంబు నొందె.

అంత సుధన్వుని పాటు గనుంగొని చింతావ్యాకులితమానసుండై హాకుమారకా! హాకులోద్ధారకా! మహాగుణభూషణా! మాతాపితృసంతోషణా! మేరునగధీరా! వీరాధివీరా! హాసుకుమారశరీరా! సుజనాధారా! బుధవిధేయా! దానరాధేయా! నందనందనచరణారవిందవందనా! దీనజనాభినందనా! అయ్యయ్యో! నన్నును మీతల్లి *నగతికులం

---

*ననాథుల-మూలము.

జేసి వాసుదేవుని సాయుజ్యంబు నొందితివే! నీవుత్తమోత్తమంబైన దివ్యపదంబున కేగితివి గావున నీకు వగవం బనిలేదు. నన్నుఁ గన్నతండ్రీ! పరాక్రమోపార్జనుం డగునర్జునుని నిర్జించి వత్తువని నీరాక కెదురు చూచుచునుండు మీతల్లితో నే మనం గలవాఁడ. నీరాణి యగుప్రభావతిముఖంబేమని చూడం గలవాఁడ. కుమారా! యనాథుల మగుమాజీవనంబునకు వగచెద మని పలవించు హంసధ్వజుని చెంతకుఁ జనుదెంచి సుధన్వున కగ్రజుం డైనసురథుండు తండ్రి నూరార్చుచు రాజేంద్రా! శూరుల కాహవమరణంబు మోదకరంబు గాని ఖేదకరంబు గాదు. నీవంటిధీరుండిట్లు దైన్యంబు నొంద నగునే. నన్ననికిఁ బంపుము వైరిసేనలం జుట్టుముట్టి కనుపుగొట్టెద. మాధవుని ప్రాపున సుధన్వుని వధించిన వాసవతనూజునిం బాఱఁ దోలెద. కాక యెదిరించెనేని నాతమ్మునికి సహాయంబుగాఁబనిచెద. దిక్కులఁ గీర్తినించెద. అని యనేకవిధంబుల హంసధ్వజు నూరార్చి సురథుండు కైదువులు మెఱుంగు లీన జోదులిరుగెలంకులం బలసి చనుదేర నరదంబునెక్కి ద్విరదంబులు తురంగంబులు భటసంఘంబులు నసంఖ్యాతంబులు గాఁ జనుదేరఁ గుహానానృసింహునికవాకహార్భటులచందంబుగా నందంబు మీఱుచిందంబు పూరింపుచు సింహనాద మేదుర రోదోఽంతరాళుం డై బయలు వెఱయు సుధన్వుని రాకఁ జూచి మధుసూదనుండు పార్థు నుద్దేశించి యర్జునా! దుర్జయ

—సురథుఁ డర్జునునితో యుద్ధము సేయుట.—

కాలభైరవుండునుం బలె మండుచు సుధన్వాగ్రజుం డైన సురథుండు సర్వసన్నాహం బగు సైన్యంబులతోడం గూడ నిదె వచ్చె. వీని నీకె కాదు, బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదుల కైన నెదుర్కొనం గూడదు. తమ్ముని యుమ్మలికమ్మునరోషమ్మునం జనుదెంచు వీనిధాటికిం బ్రథమకబళంబు గా నేమిటికి? మన మీవేళనుం దొలంగి యుండుదము. పురుషరూపంబు గైకొన్న సత్యంబు కైవడి నరాకృతి వహించినధర్మంబుకరణిసాకారం బైనసదాచారంబు చందంబున సద్గుణాభిరాముం డైన యారాజకుమారుండు నీకు నసాధ్యుం డగుట కతనం బ్రద్యుమ్నవృషకేతనమేఘవర్ణ యౌవనాశ్వనీలధ్వజాదియోధుల నిచ్చట నిలిపి మనము కొంతతడవునకు మగిడి వత్తమని పలుకుచుఁ బరబలంబుల మీఁద దమబలంబులం బురికొల్పెడు చందంబున నరదంబు తటిమిగొని మూఁడు యోజనంబు లెడ గలుగం జనియె.

అప్పుడు సురథుండు రమణ మెఱయ నేగుదెంచి పిడుగులు పడువడువున బెడిదంబు లైనశరంబులు జడిగొనం గురియుచు నర్జునునిసైన్యంబు సొచ్చి మారి మసంగిన భంగి మంత్రించిపడవైచినగతి లయకాలదండధరుండు తాండవించినదారి విజృంభించి గంభీరగుణారావంబుచే నంభోనిధులు గలంగ భద్రగజసమూహంబులఁ జించి చెండాడుచు వాయువేగమనోవేగంబు లగుతురంగంబుల గుదులు గ్రు

చ్చిన చందంబునం గూల నేయుచుఁ దేరులఁ దిలమాత్రశక లంబులు సేయుచు భటకదంబంబుల నంబకంబులం బడఁ గె డపుచు ఖండంబు లైనశస్త్రాస్త్రకాండంబులును దుత్తుమురు లైన కత్తళంబులును దుమ్ము లైన కోలెమ్ములును బ్రోవు లైన ప్రేవులును బంకంబు లైన మాంసమజ్జ మస్తిష్కంబులునుం గలిగి రణాంగణంబు ఘోరంబు గాఁ గనుపట్టం బరాక్ర మింపుచు యోజనత్రయవిస్తారంబుగాఁబన్నిన సైన్యంబుల నెల్లఁ జించి చెండాడి శ్రీకృష్ణునిఁ బార్థునిం గనుంగొని సుర థుం డిట్లనియె. కృష్ణా! నీవు మూఁడవతారంబులం జేసిన సుకృతంబు నీబలంబును బార్థున కొసంగి సుధన్వునిం జం పింప నగునె? పురాణపురుషుండ వయ్యుఁ బడుచుఁదనంబు మాన వైతివి. రేనుపండ్ల నిమిత్తంబు గా ముత్తియంబులు వేలములు వేయుచందంబున గోవిందా! నీ విల్లు చేయం దగునే. నిన్ను ధర్మదయాసాంద్రుం డని మహామునులు గొ నియాడ వింద. నీ విందు సుధన్వుని మఱంది చేతం జంపించి పోవం జూచినం బోనిత్తునే? యని పలికి యలుక మొగం బునం దొలుక వేలకొలందు లగుకడింది బాణంబులు పురంద రనందనునిపయి నిగిడించిన నతండు వాని నన్నిటిని ఖం డించి క్రొవ్వాఁడిబాణంబులచేఁ గోదండంబు ఖండించి గుఱ్ఱంబులం బడఁగెడపి సారథిని వధించి రథంబు వితథంబు గావించిన వాఁడునుం బాలివోవనిబంటుతనంబున వేఱొండు రథం బెక్కి సముజ్జ్వలం బైనకార్ముకంబు సజ్యంబు గావించి

కమలాక్షపార్థుల రథాశ్వకేతనసమేతంబుగా బాణవారాశి లోనం జిక్కుపడం జేసినం గ్రీడి వేడుక మెఱయ వాని తూపులు రూపఱం జేసి యొక్క మెఱుంగు నారసంబునభి మంత్రించి వేయుటయు వానిరథంబు తెక్కలతోడి మేరు శిఖరంబుచందంబున సూర్యమండలంబు దాఁకం గొని పో యె. అన్నరుని ధనుర్విద్యాకౌశలంబు వర్ణింపం దరంబె? సురధునీతీరపర్యంతంబు సురథు నీతీరునం గొని పోయిన సురపథంబున నిల్చి వాఁడు భువనభయంకరంబుగా నట్టహా సంబు సేసి భీకరం బయినసాయకంబు వింటనరిఁబోసిపార్థు నరదంబు గుఱిసేసి యేసిన నది బిఱబిఱం దిరిగి భూమి లోనం బూడుకొనుటయు మురభంజనుండు ధనంజయుని తోడం గూడ దుమికి తనబాహుదండంబులు చాఁచి య య్యరదంబు నుబుకనెత్తం జాలక తొల్లి వరాహావతారం బున శైలకాననసమేతం బైనవసుంధరావలయంబు దంష్ట్రా గ్రంబున నుద్ధరించితి నప్పుడు నింత బరువు తోఁచదే దని పార్థునితోఁ బలుకునవసరంబున నాంజనేయుండు తత్కేత నంబున నుండి డిగ్గ నుఱికి మహామేరుశైలసమానంబుగా. బెరిఁగి దీర్ఘతరం బైనవాలంబునం జుట్టి పట్టి యీడిగిలంబడ నీడ్చి యు నత్తేరు నెత్తం జాలఁ డయ్యె.

అంత సురథుండును గరుడవాహన శ్వేతవాహనుల మీఁదనర్బుదన్యర్బుదఖర్వ మహాఖర్వశంఖసంఖ్యాతంబు లునుబుంఖానుపుంఖంబు లైనమార్గణంబులంగుప్పలుయునా

జనార్దనుండు దాని సైరింపం జాలక యర్జునుం జూచి కిరీటీ! నీమేటితనం బెక్కడికిం బోయె. అనిమొనలం గనుచెదరని వీరాధివీరుండ వని కదా నిన్ను నమ్మి మాయన్నసప్తతి లేకుండియు నాచెలియలి నొసంగితి? ఇంకనైనం దెలివొంది కయ్యంబు సేయుము. (అనియె)

* అదియునుం గాక సాటి లేని మేటి పోటుబంట వని సరిబావ మెఱుంది వనియును లాఘవం బెన్నక నీరథంబు గడప నోడంబడి పార్థుని సారథియను నామధేయంబు జగద్విఖ్యాతంబుగా ధరించితి. అయిన నేమయ్యె? ఇప్పుడవక్ర పరాక్రమం బగుచక్రంబు నొసంగుదునో? లేక నేను రథికుండ నై శార్ఙ్గకోదండంబు మండలాకారంబుగా గుణును పడం దిగిచి యాశీవిషోపమానంబులగునిశితవిశిఖపరంపరల వెంపర లాడి వైరిసమూసమూహంబులం గనుపుగొట్టెద. నీవు సారథ్యంబునకు నాయితంబు గమ్ము లెమ్ము లెమ్ము పగ్గంబులు గైకొ మ్మనియె.

అంత ఫల్గునుండు రోషారుణలోచనుండై బాణాసురమర్దనుం గనుంగొని దేవా! నాపరాక్రమంబు చూడుము. అని పలికి నూఱులకొలందులు వేలసంఖ్యలు నయుతనియుతగణంబులు నైనయంబులం బ్రయోగించి వాని తేరు తిలమాత్రంబులుంనణుమాత్రంబులు బరమాణుకల్పంబులును

* ఈపువ్వులనడుమ నున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే కలవు.

దుమ్ముదూళియుం జేసి భూతలస్థునిం జేయుటయు సురథుండు విరథుండై మాధవాంజనేయులచేతఁ దెమలింపం గూడని పార్థునిరథంబు పెల్లగించి సంగడంబు చందంబు సంబాడవుగా నెత్తి కంసకర్ణభంజనులం జూచి "కృష్ణులారా! మీయరదంబు భూమిం బడవైచి చూర్ణంబు గాఁ జేయుదునో సప్తసాగరంబుల కవ్వలితీరంబునఁ బడవైతునో హాస్తినాపురంబున ధర్మజుని సన్నిధానంబునఁ బడఁ జిమ్ముదునో" యని పలుకుచు ఘాత చేసిన నాఖండలసంకనుండు దంభోళిసంకాశంబులైన యయిదు బాణంబులు గాండీవంబునం దొడిగి సురథునివక్షంబు భేదించిన వాఁడును విసంజ్ఞుండై చేవదలి ధరణీతలంబునం బడియె. అంతలో రమాకాంతుం డెప్పటి తెఱంగునఁ దేరాయత్తంబు సేసి పార్థుండును దానునెక్కి దేవదత్తపాంచజన్యంబులు పూరించుటయు సురథుండు సారథి తెచ్చినవేఱొక్క తేరిమీఁదఁ దాను నవలీల నెక్కి నిరర్గళమార్గణాసారంబులుగురియుచుఁ బోటుపంతంబుమాట లాడం దొడంగిన ధనంజయుండు సురథునిం జూచి యవశ్యంబును

—: అర్జునుఁడు సురథునిం జంపుట :—

భవదీయమస్తకంబు ఖండింతు నట్లు చేయనైతినేని నాపూర్వజులకు ద్రోహంబు సేసినవాఁడ నగుదు ననిన సురథుండు పార్థునిం గనుంగొని నీశరీరం బవశ్యంబు ధరణీతలంబునం బడఁద్రోయుదు నట్లు చేయనైతి నేని నీచెప్పిన శపథంబె నాకును సరియనుచుఁ గిరీటిపై ననేక కోటిబాణంబులు నిగి

డించిన వానిం ద్రుంచి యతండు సురథునిపై శతసహస్ర సంఖ్యాతంబులైనవిశిఖంబులుసంధించె. అంతనాసురథుండు రోషారుణలోచనుండై విజయచ్చు వింటినారి ద్రెవ్వ నేయుటయుఁ బార్థుండు వేఱొక్కనారి సవరించి రథంబుచెక్కలు గావించిన నతండు వేఱొక్కశతాంగంబుపై నెక్కియుద్ధతి మోహరించుటయుఁ బార్థుండు దాని బహుశకలంబులు గావించె. క్రమ్మఱ నొక్కరథం బెక్కినందుని మె. మఱియు నొక్కశతాంగంబు నధిరోహించిన ఖండించె. ఇవ్విధంబున నూటయెనిమిది రథంబులు పొడిచేసిన సురథుండు విరథుండయ్యుఁ గార్ముకంబు సారింపుచుఁ దూణీరంబునకుం గేలు సాఁచి బాణంబు నందుకొనునంతలో నర్ధచంద్రాశుగంబున నతనిబాహువు ఖండించె. అట్లు ఖండితబాహుఁ డయ్యు శౌర్యంబు వదలక సురథుండు కేలం గద యమర్చికొని త్రివ్వచుం బఱతెంచి కిరీటి శరగుల్మంబులంజదియ మోఁది రెండు వేల యేనుంగులం బీనుంగులు గావించి యన్నియ రథంబుల మర్దనంబొనర్చి పదివేలవీరయోధులమడియించి యన్నియ తురంగంబుల గీటడంగించి సింహనాదంబు సేసి నం గిరీటి కృష్ణసర్పోపమానం బైనక్రొవ్వాఁడి మోఁదింగుఁ దూపు వింటం దొడిగి గదతోడం గూడ వామభుజంబు ఖండించిన రెండు భుజంబులు లే కుండియుం గొమ్ములు లేని యేనుంగుకైవడి నౌద్ధత్యంబునఁ బాదఘాతంబులచే రథ రథ్యసారథి మాతంగ తురంగంబుల మర్దింపుచు వచ్చునెడఁ

భాండవమధ్యముండు రెండు బాణంబులచే రెండు పాదంబులు ఖండించిన, సురథుండు దొల్లివచ్చుట కనుంగొని యింద్ర నందనుండు కనకపుంఖప్రభాజితంబును మయూరపత్రచిత్రితంబును ననేకసూర్యప్రకాశంబు నైనసాయకంబు సంధించి యభిమంత్రించి యేసిన, నది యతిరయంబునంబోయి సురథునిశిరంబు ఖండించిన, నాశిరంబు రాతిమీఁదం బడిన చందంబున బెట్టుగా మిట్టిపడి పార్థునిమస్తకంబు మీఁదం బడుటయుఁ, బిడుగుపడు చందంబున రిమ్మవట్టి కిరీటివివశుండై భూతలంబునం బడియె. సురథుని మొండెంబు కరితురగరథ సమూహంబుల నుగ్గునూచము చేయుచుఁ జేగుఱుకొండచందంబున, గుంభినీతలంబునం గూలె. అంతమూర్ఛనొందిపుడమిపయిం బడినకొఁతేయునిం గనుంగొని, దనుజాంతకుండు నిజపాణిపల్లవంబుచే మేనునిమిరి సేదదేర్చినం, గిరీటి స్వస్థుండై నిలిచె.

—:శ్రీకృష్ణుండు గరుత్మంతునిఁ దలఁచుట:—

అంత సురథుని శిరంబు నెత్తామరమీఁద వ్రాలు మధుకరంబు తెఱంగున శ్రీహరిచరణారవిందంబులమీఁద వ్రాలె. అప్పురుషోత్తముండు నయ్యుత్తమాంగంబు కేలం గైకొని పార్థునకుం జూపి "యితండు ప్రాణావసాన సమయంబునందును సత్యంబు దప్పండు. శీలవంతుండును దాంతుండును సమరదుర్దాంతుండు నయిన యీయుత్తమశ్లోకుండు నిఖిలలోకవందనీయుం" డనుటయు, సంక్రందననందనుండు

పరమానందంబున నందుకొని తచ్ఛిరంబునకు వందనంబు గావించె. అంత మురాంతకుండును రాజతనూజుఁ గృతార్థుం జేయ నూహించి వైనతేయునిం దలంచిన నిబ్బరంపు మబ్బులోనం గబ్బి మీఱువిద్యుల్లత తెఱంగున విద్యోతమానంబు లైనఱెక్కలవలనఁ బిక్కటంబుగాఁ బొడమిన ఝంఝామారుతంబుచేఁ గులపర్వతంబు లొడ్డగిల్లు నట్లుగా నెగసి వచ్చి సన్నిధానంబున నిలిచి దేవదాసుండ నగు నేను వచ్చితి; నేమికార్యంబు నియమించెద; నని పలుకుటయు, నుపేంద్రుండు ఖగేంద్రునిం జూచి నీవీశిరంబు గైకొని శీఘ్రంబుగా నరిగి ప్రయాగలోఁ ద్రివేణీమధ్యంబున వైవుము. సురథుం డుత్తమలోకంబు గాంచుఁ గాక యనిన నాగాంతకుండు నరకాంతకుని యానతి శిరసావహించి "దేవా! భవదీయ దివ్యపాదారవిందంబులొక్కసారి మదిం దలంచినంతనే యెట్టిమానవుం డైనను గృతార్థుండై పరపదంబు నెందు. అట్టి మీభక్తునిం దలంచినవారికిఁ దీర్థయాత్రాఫలంబు సేకూరు నను నెడ భవదీయభక్తులకుఁ దీర్థయాత్ర లేమిటికి? అయినను మీయానతి యలంఘనీయంబు గావున నట్లే కావించెద" నని పలికి, యమ్మస్తకంబు గైకొని గరుత్మంతుండు నిజపక్షవిక్షేపంబులచే గిరుల నూటాడం జేయుచు వచ్చునెడ సదాశివుండు పార్వతీసమేతంబుగా వృషభారూఢుండై యంబరంబునం జనువాఁడు, తనయొద్ది భృంగిరిటిం జూచి నీవు జవంబునం జని గరుడుం డెత్తుక

పోవు శిరంబుఁ దీసికొని రమ్మని పంపుటయు భృంగిరిటి వైన తేయునిం జేరవచ్చి యతని ఱెక్కలగాడ్పులో నుడివడి సుగ గాలిలో నందవిలిన చొక్కాకుచందంబునఁ బెద్దయుంబ్రొద్దు తిరుగుడుపడి యెట్టకేలకు విడివిడి యతిరయంబునం బఱ తెంచి "దేవా మహాదేవ! యిక్కార్యంబు నాకశక్యం" బను టయుఁ బార్వతీదేవి నాథునివిలోకించి నవ్వుచు నిట్లనియె. అత్యంతవికారంబు లైనయంగంబులం గనుపట్టుభృంగి పర మభృత్యుండు. పిశాచంబులు సఖులు. మంచంబుకోడు కై దువు. ఇంటింట బిచ్చంబె కూడు. పునుకలపేరు హారంబు. ముదియెద్దు పడినాగె తేజి. ఇన్ని మంగళంబులు గలమీకు సంగరజయం బబ్బుట కేమియాశ్చర్యం' బని పరిహాసంబు లాడు శైలరాజకన్యకం గనుంగొని నవ్వి యవ్వృషభాం కుండు తారకాసురవైరి నవలోకించి షణ్ముఖా! నీవు పోయి తచ్ఛిరంబు గొనిరమ్మనుటయు నతండును గరుడుని వెనుకం బఱచి కూడం జాలక తదీయపక్షవిక్షేపజాతంబు లైనవా తూలంబులచేఁ ద్రిలోకంబులం దిరుగుచు నెట్టకేలకు గరు డునిఁ గూడె. అంతలో భాగ్యవశంబునఁ బ్రయాగ దోఁ చుటయు వినతానందనుండు త్రివేణికామధ్యంబున సుర ధునిశిరంబు వైచిన నీటిలోనం బడక మున్నె కుమార స్వామి తూఱి యెత్తుకొని వచ్చి మహాదేవునిసన్నిధి నునిచె. అతండు దానిం గరాంబుజంబునం బట్టుకొని హిమశైల బాలికకుం జూపి దానశూరులు దయాపరులు సత్యవ్రత

పరాయణులు జితేంద్రియులు జితక్రోధులు మాతాపితృభక్తులు నైన వారల శిరఃకపాలంబులు నేను హారంబుగా ధరియింతు. ఈయుత్తమశ్లోకుని యుత్తమాంగంబు తన్మధ్యంబున నాయకరత్నంబుగాఁ దాల్చెద నని ధరియించె. అంత నాగాంతకుండు సత్వరంబుగాఁ జని మురాంతకున కవ్వృత్తాంతం బెఱింగించి తదనుమతంబున యథేచ్ఛముగాఁ జనియె ననిన విని జనమేజయుండు జైమినిం గనుంగొని తరువాతి వృత్తాంతంబు వినవలయు ననుటయు.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదితగజతురంగమాం
దోళికాప్రముఖ నిఖిల సంపత్పారంపరీ సమేధ
మాన సముఖమీనాక్షీ నాయకతనూభవమీ
నాక్షీ దేవీ కటాక్షలబ్ధకవితాసంప్రదాయ
వేంకటకృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన
జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వ
మ్మనువచనకావ్యంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

—:o:—

శ్రీరస్తు!

జైమిని భారతము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీపాండ్యధరాభరణా!
భూపాలకమకుటరత్నపూజితచరణా
రూపరతిస్మర నిర్వ్యా
జోపకృతీ! విజయరంగచొక్కనరపతీ!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని, తదనంతరంబ హంసధ్వజుండు బలపరాక్రమసంపన్నులయినకొడుకు లిరువురు సమరంబునం గూలుటయు సైన్యంబులు పరాజయంబు నొందుటయు నాకర్ణించి కోపాటోపదీపితుండై చెదరినబలంబులనెల్లంగలయం గూర్చి సమరసముత్సాహదోహలంబులైనవీరకాహళంబులును నిస్సాణంబులును భూనభోంతరంబుల బూరటిలం జేయ నిజభుజపరాక్రమంబుచే మాధవునాధరింపం దలంచి సింహనాదంబులు నట్టహాసంబులునార్పులుం బెడబొబ్బలు జంకెనలు గజఘీంకారంబులు శింజినీటంకారంబులు వీరహుంకారంబులు భుజాస్ఫాలనంబులు ధ్వజపటపటాత్కారంబులు రథచక్రఘోషంబులు హయహేషారవంబులు

రత్నభూషణంబుల ధగధగలు కైదువుల ధళధళలు నీటెల నిగనిగలు నొక్కుమ్మడిం గ్రమ్మ సాగరంబు పొరలిన తెఱంగున నాహవయజ్ఞంబునం బ్రాణంబు లాహుతులు సేయం దలంచి సాహసంబున మోహరించినచ్చునాహంస ధ్వజుం గనుంగొని కంసవైరి కరుణాకలితమానసుండై దిగ్గనం దేరుడిగ్గి పీతాంబరంబు వలెవాటు జాఱ వనమాలికా పరిమళంబులు మీఱ గంధసింధురగంభీరగమనంబున నెదురు వచ్చుటయు నమ్మహీనాథుండును దోడనే యరదంబు డిగ్గి భక్తివినయసంభ్రమంబులు మనంబునం బెనంగొనం జనుదెంచి పాదారవిందంబుల వ్రాలిన శ్రీవల్లభుండు శుభలక్షణలక్షితంబులును శార్ఙ్గమౌర్వికిణాంకితంబులును లక్ష్మీవిరచిత మకరికాపత్రాభిరామంబులుం గరికరోపమానంబులునైన తనభుజంబులంజాచి లేవనెత్తి యామండలేశ్వరుని నిండుకౌఁగిటం జేర్చి భక్తవాత్సల్యంబునం గన్నుల బాష్పంబు లొలుక నూఱడించుచు "రాజచంద్రా! జననమరణాదిసుఖదుఃఖంబులు బ్రహ్మాదులకైనం దప్పవు. నీకుమారులిరువురు సమరయజ్ఞంబు సాంగంబుగా నెఱవేర్చి ప్రాణాహుతులు గావించి మమ్ముం దృప్తి నొందించి మాసాయుజ్యంబునొందిరి. వారికై వగవం బనిలేదు." అనిన విని హంసధ్వజుండు "కంసాంతకా! దేవరపాదపద్మంబులు సేవింపంగోరి కయ్యంబునకుం బూనితి. నామనోరథంబు ఫలియించె. ఇహపర సౌఖ్యంబులకు నిదానంబైన తావక

దర్శనంబు లభించె. ఇంక నాకు దుఃఖంబుగలుగదు" అనిన విని గోవిందుండు "నరాధిపా! నీసఖ్యంబు మాకుదొరకె, నీ వాప్తబంధుండవు, పాండవులు నాకుం బ్రియు లగుట నీకు నుం దెలిసి యుండుం గావున నిఖిలసేనాసమన్వితుండవై య శ్వంబు రక్షించుచు నర్జునునితోఁ గూడ వచ్చి ధర్మనందనుని యాగంబు నిర్వహించి యాతనిచేఁ బూజితుండవై వచ్చు టమాకుం బ్రియం' బని సవ్యసాచిసమేతంబుగాఁ దత్పురం బునకుం జని యతనిచేఁ బూజలుగాంచుచు నయిదు రా త్రులు వసియించి యంబుజనాభుండు హస్తినాపురంబునకుం జనియె. తదనంతరంబ విజయుండు హంసకేతునితోడం గూడఁ దురంగంబుఁ దరలించుకొనిచనుటయు నయ్యశ్వంబు పవనజవంబున నుత్తరాభిముఖంబుగాఁ జని యెండతాఁ కునం గొట్టువడి యొకవనాంతరంబు జొచ్చి నవరత్నఖచిత సోపానంబులును నమృతోపమానంబులైన తేటనీళ్ళును జెం గలువలు తెలిగలువలు తెలిదమ్ములుఁ జెందమ్ములు నంసంబు మీఱు నొక్కసరోవరంబు సొచ్చి కంఠదఘ్నజలంబుల

—: సవనాశ్వము గోధికయై పులి యగుట. :—

నిలిచి సలిలంబు గ్రోలి తనిసి వెలుపలికి వచ్చి యందఱు నరుదందఁ గనుంగొన గోధికయయ్యెఁ గ్రీడి యది కనుం గొని విచారంబు నొందునెడ నయ్యశ్వాంగన వేఱొక్క కొలనికిం జని జలంబులు గ్రోలి తోడనె బెబ్బులి యయ్యె

ననిన విని 'మునీంద్రా! యట్లగుటకుం గారణం బేమి'
యని యడిగిన జనమేజయునకు జైమిని యిట్లనియె.

—: స్త్రీమండలవృత్తాంతము. :—

'తొల్లి దాక్షాయణి శంభు నుద్దేశించి నియమంబుతోఁ
దపంబాచరించుచుండ దుర్మదాంధుఁడై నయొక్కరక్కసుం
డద్దేవిని జెనకం జూచిన హుంకారంబుచే వాని భస్మంబు
గావించి యిదిమొదలు లేజంతువు లీజలజాకరంబు సొచ్చిన
దోడనే యాఁడుజన్మంబుఁ జెందుఁగాక యని శపియించెఁ
గావుననీగుఱ్ఱంబునుఁ గోడిగయయ్యె. అది యట్లుండె మున్ను
కృతయుగంబున నక్కృతవర్ణుం డనుమునివరుండు తీర్థయాత్ర
సేయుచుఁ బుణ్యస్థలంబులు నదులు నదంబులు తటాకంబు
లు నవలోకించుచుఁ దత్సరోవరంబునకు వచ్చియఘమర్షణ
స్నానంబు గావించునెడ నొక్క మొసలి యతనిపాదంబులు
పట్టుకొని తివియుటయుఁ బెనంగి విడిపించుకొని నేఁడు మొదలు
లేజంతువు లిందుఁ జొచ్చిన వ్యాఘ్రంబు లగుంగాక యని
శాపం బొసంగె. అదికారణంబుగాఁ బెద్దపులి యయ్యె.'
అవ్విధంబుగనుంగొని పార్థుండు ముందుతోఁచక శ్రీకృష్ణ
దేవుని మనంబున ధ్యానంబు సేయుటయు నాహరికరుణా
కటాక్షంబుచే వ్యాఘ్రుం బెప్పటిఘోటకం బయ్యె. అంత
భేరీపటహాదివాద్యంబులు మ్రోయ రయంబునన నేకదేశం
బులు క్రమించుచుం జని యాఁడుమండలంబునకుం జనియె.

తద్దేశంబునకు రాణి నీలనిభవేణియు రాకేందుబింబ వదనయుఁ గుందకోరక సమాన రదనయుఁ బల్లవాధరయుఁ గంబుకంధరయుఁ బర్వతోపమానవక్షోరుహాయు మల్లికా మృదుళబాహాయు నణుమధ్యయు నతిపుణ్యసాధ్వియు జల జనిభపాణియు సైకతశ్రోణియు రంభాసమోరుకాండయు ....రాజీవరక్తచరణయు రత్నమయసర్వాభర ణయునై హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నింపుమీఱుచు... ....ఫురుషునిమనంబెఱింగి శృం గారవిలాసంబులం బ్రొద్దులుపుచ్చుచు............. .....సరసవాగ్విలాసంబులు నెరపుచుఁ బ్రమీలయను నామధేయంబు గాంచి నరులకు సురల కసురులకుసిద్ధులకు సాధ్యులకు నసాధ్యమైనధనుర్విద్యాకౌశలంబునం బేరు పొందుచు ధైర్యవీర్యసాహసంబు లుగ్రశాసనంబు లుక్కు మెఱయ లక్షయేనుంగులు నన్నియ గుఱ్ఱంబులు నన్నియ రథంబులును విమలకన్యక లనం బరఁగిన పదిలక్షల కన్నెలు గదాముసలముద్గర భిండిపాల తోమరశక్తి ముసుండిశరశరా సనఖడ్గఖేటకాద్యాయుధములతో గరిడిసాధనల నెప్పుడుఁ జరించుచుండ నఖండిత వైభవంబున రాజ్యంబేలుచు నుండు. తద్దేశంబునకు మార్గవశంబునం బోయిన పురు షులను జేరం బిలిచి యంనలియిందుముఖు లమృతమధు రాలాపంబుల.. ....నాహ్లాదంబు పుట్టించి వశీకరించి యొక్కొక్కపురుషుని,

తోఁ బెక్కండ్రు వనితలు.......................................
............................క్రీడించుచుండ నొక్కమాసంబులో
నాపురుషుండు......................................పరలోకంబున....
కరుగు. వానితోఁ గూడ రమించిన యక్కాంత లందఱు నగ్నిప్రవేశంబు సేయుదురు. అందొక్కయువతికి గర్భంబు నిలుచు, అది కనియెనేని యాఁడుఁబడుచుం గాంచుఁ గాని పుత్రునిం గాంచదు. ఇది యాదేశంబునందలి నడవడి.
జనమేజయనరేంద్రా! విజయభుజ విక్రమరక్షితం బైన యశ్వరత్నం బవ్వీటిసమీపంబునకుం జని పచ్చిక మేయుచు నుండ నెడఁగఱివంకకనుబొమ్మలవంకలకుఁగొంకిన చందంబున గుడుసువడం దిగిచిన సింగాణివిండ్లును, గలికిచూపుల కలికి వెనుక దాఁగినసితంబుననంపపొదులలోనం బొదలుల కోలకోలలును, నట్రువ గబ్బిగుబ్బలు గనుంగొని భ్రమపడినచందంబున బిఱబిఱఁ దిరుగుచక్రంబులును, బెడంగుజడలయందంబునకు వణంకెడు చందంబునఁ దళతళ మని కత్తులు మెఱయవీరశృంగారరసంబులంగనారూపంబుగైకొన్నకైవడి వీఁక మీఱు రాకేందుముఖులు తేజీలదువాళింపుచుఁ గోకిల లొక్కుమ్మడిఁ గాకలీస్వనంబు లొనరించుకరణి వీరాలాపంబులు నార్పులు నట్టహాసంబులు పంతంబులు మెఱయం బారు దీరుటయు నందొక్కసుందరదనగుఱ్ఱంబు మీఁటి యధ్వరహరిం బట్టికొని వచ్చి తమయేలికసానిసమ్ముఖంబున (1) నిలిపి రాజరాజేశ్వరీ! యీహయంబుధర్మజునిచే

విమువఁబడినది. హయగతుకార్థంబుగా బరాక్రమోపార్జనం డగు నర్జునుండు చనుదెంచి యున్నవాఁ' డని పలుకరించిన, నయ్యంగనామణి బంగరురంగులం దురంగలించు తురంగశాలలోనఁ గట్టుటకునియమించి, యంతరంగంబున నెంతయు సంతసం బెసంగ నేఁటితో నాకోరికలు నెఱవేఱె.సుఖంబు సమకూరె.............................
సందియంబు లేదు. ఇందుకొఱకు కాపురంపకనందనుం డిచ్చటికి వచ్చె..
....
....ఇది
మొగ లనుదినంబును..వానితోడం గూడెగ. నాపాలిదైవంబుల౯ వేఁడెదనని మొదవీడని కోరికలు పొడము, నప్పడఁతుక పదివన్నియ బంగారునకు మెఱుంగు పెట్టినహొరంగునఁ బైగోజవ్వాదికిఁబువ్వుఁదావి గట్టినరీతిఁ జిన్నారిజాబిల్లిమీఁద సుధారసంబు చిలికించిన విధంబున రంగైనయంగంబున శృంగారింపఁ దొడంగి, యంగజునిచక్రంబులంబోలెఁ దళుకుతళుక్కునఁ జెక్కులఁగుల్కు కళ్కురతనంబులకమ్మలు వెట్టి చివురాకుఁ గెమ్మోవి కెంపుల సొంపు మీఱునుపాణిముత్యపుముంగర ధరియించి, వింత వింతమణులకంటసరములుకంటెయు నేవళంబునుముత్యాల దండలు సందిటికడెంబులు ప్రత్తిగాయతాయెతులు కంకణంబులు రవలగాజులు కడెంబులు మొలనూలు నొడ్డా.

ణంబు నందెలు పాడగంబులు పాదరసములు మెట్టెలుఁ బిల్లాణులు వీరముద్రికలు మొదలగునానావిధభూషణంబులఁ గైసేసి, తనయనురాగరసంబు వెల్లువగట్టెనో! యననందం బగుచందురకావిపావడపైఁ దన (మనో)మాలిన్యంబు వెలికుఱికిన తెఱంగున మవ్వంపుఁ జువ్వ నివ్వటిల్లు రాయంచయంచుల మించుపై రాణిదుప్పటంబు గట్టి మట్టుమీఱిన మదనానలంబు తన్నుఁబట్టుకొనిన తెఱంగున నిండుతగటి అవిక కుంకుమపూఁతపొంకంపుసిబ్బెంపుగుబ్బలగబ్బుమీఱ నింపుముస్తీదు చేసి చిలుక తేజీవజీరుని తేజి తెఱంగునఁగను పట్టు మరకతంపుఁబిడెంపు బాఁకు చేపట్టి, విరవాజిసరుల తావియుఁ బైగోజవ్వాజిపట్టెల వాసనయు దిక్కుల గుమ్ము గుమ్మని క్రమ్మ గిలుకుపావలు మెట్టి, నెమ్మిమై మేఘమండలంబు వెలువడు క్రొక్కారుమెఱుంగుతీవియు వోలె నంతిపురంబు వెలువడి యాప్తలైన చెలికత్తెలు వెంటరా బంగరుగ...మ్మలం బోలు నండజయానలు దడలం జేరికైదండ లొసంగ, నవరత్నఖచితం బగుబంగరుబెత్తంబుల మొత్తంబులు చెలంగఁ గటికవారలు రాజరాజేశ్వరీ! రాజపరమేశ్వరీ! అష్టదిగ్రాజమనోభయంకరీ! కేరళదేశాధీశ్వరీ! స్వామినీ! పరాకు, హెచ్చరిక, జతను, సావధానత, అని హెచ్చరికలుదెలుప, నల్లనల్లనవచ్చి డాలు మీఱుపగడాలకంబంబులు దారవజ్రంబులబోదెలు జీవదంతంపుదంతెలు, ఈశంపునీశంపు దూలంబులు కెంపుటోడుబిల్లలపైకప్పడంబును

నానారత్న విచిత్రంబులు బాలభానుప్రభాభాసమానంబులు
గగనలక్ష్మీనివాసంబులు నైన తమ్మి రేకులం బోలుపొందు కనక
కలశంబుల నలసిల్లు ద్వారంబులును జంద్రకాంతమయంబు
లైన వజ్రమణిమయ గజరాజశోభితంబు లైన పార్శ్వంబులం
గనుపట్టు సోపానంబులు హెచ్చురతులపచ్చరాతిన్నె యుఁగ
లశంబులు తుండంబులఁ గైకొని యభిషేకంబు లొనర్చు దార
వజ్రంపు టేనుఁగు లిరుగడలం గడలుకొన మూర్తీభవించిన
సామ్రాజ్యలక్ష్మి వలె నొప్పుచు లక్ష్మివిగ్రహంబులం బోలు
పొందు ద్వారదేశంబులం గలిగి జాళువాసరిగకుట్టుపని పూరు
వుల ప్రతిమలం బ్రతి లేని తెరలును, క్రొత్తముత్తెంబుల
జల్లుల మేలుకట్లును, నెమిలిఱెక్కల ఛాయలం బ్రకాశణం
బును వింత లైన కాంతులు మంతు మీఱు రత్నగర్భ యైన
పుడమి కన్నకరణి నున్నతినాసుల నొప్పుచు సుధర్మాస్థానంబు
కరణిఁ బ్రభాశోభితం బైన వాటంబును ప్రభావిజిత మేరుకూ
టంబును నగు కొలువుకూటంబున... బాలభానుకిరణంబుల
తో వాదంబులు సేయు పాదంబులును, బసిఁడిగట్టు పైతట్టు
వలెఁ గనుపట్టు విస్తారంబును గలిగి... గోమేధికపుష్యరాగమ
రకతముక్తాప్రముఖనిఖిలరత్నవిరాజితం బైన గ్రహనక్షత్రనికర
తారకాసికరకోరకితం బైన యాకసంబు తెఱంగున (రమ్యంబు)
ను నఖిలసురాసురపూజితంబు నైన సింహాసనంబునం గూర్చుం
డి సామదానభేదదండచతురోపాయ లగు మందయానలు
సందడించి కొలువ నొక్క చక్కఁ జక్కెరబొమ్మలు చక్కెరయు

క్కలలకన్న మిక్కుటంబైన చౌకాటంబులు నైనదండ తా
రావళీప్రముఖ ప్రబంధంబులు విన్నపంబు సేయ మఱియొక్క
దిక్కున రాకేందువదనలు మీమాంసావ్యాకరణాదిశాస్త్రం
బు లనర్గళప్రవాహంబులుగా నుపన్యసింప, వేఱొక్క
చాయఁ బల్లవాధరలు బ్రహ్మాండపురాణంబు విష్ణుపురా
ణంబు పద్మపురాణంబు మొద లగునష్టాదశపురాణంబుల
కథలు వినిపింప, మఱొక్కదిక్కున నీలవేణులు చిత్తరుబొమ్మ
లవలె శిరఃకంపంబు సేయుచు జంత్రగాత్రంబులతోయి గీత
ప్రబంధంబులు ఘననయ దేశీయంబులు వినికి సేయ నొక
వంక మకరాంకవిజయపతాకలం బోలె రంభోర్వశీమేనకా
దుల నెంత లేదనుబిరుదపాత్రలు చక్కరి చారి మొదలగు
పదియాఱు నాట్యంబులు, నభినయంబులు గనుఁగొనిపింప
నొక్కప్రదేశంబునఁ గలకంఠకంఠులుపరిహాసంబులు వినో
దంబులు గాఁ బ్రసంగంబులు సేయ నిరువంకల రవలకంక
ణంబులు ఘల్లుఘల్లనఁ బంకజాక్షులు కనకదండమండితంబు
లైనధవళచామరంబులు వీవఁ గత్తి కేడెంబు సురె చికటారి
సిడెము వంకిపట్టిసబాణముసలముద్గరభిందిపాలములు బరిచి
సేజా మొద లగుముప్పదిరెం డాయుధంబులును గుంచె
కాళంజియుఁ జేయిపావడ యడపంబును గిండి సురటి యు
నిలువుటద్దంబులు మొదలగుమహారాజచిహ్నంబులఁ బూని
యూడిగంపుఁ జెలువలూడిగంబులు సేయ సాక్షాత్కరించిన
వీరమోహినిచందంబున నిండోలగంబున నుండె. (2)

(1)(2) నడుమనున్న గ్రంథమొక్కప్రతిలో మాత్రమే యున్నది.

అంతఁ గుంతీసుతమధ్యముండు కాంతాజనులు మఘ
వాజిం గొనిపోయి రని చారులు పలుకరించిన నవ్వి తగిన
రాయబారులం బనిచి గుఱ్ఱంబు విడువు మని మందలించిన
నెడ, నమ్మండలేశ్వరి ముఖచంద్రమండలంబున వెన్నెల
యునుంబోలె మందహాసంబు గందళింపఁ "గిరీటి మేటివీరుం
డని వింటిమి. అతని రణకలాకౌశలంబు పరీక్షింపక యె
కవ్వడిం గడవ నీయము. నే నిదె సమరసన్నాహంబుగా
నరుగుదెంచెద. పార్థుని రమ్మనుండు. పొం"డని బహుమా
నంబులు చేసి పంపిన, నియోగులు వేగంబె యరుగుదెంచి
యవ్విజయునకు వివరించిరి. అంతఁ దురంగమాతంగశతాం
గవీరభట మహోర్బటీసమేతంబుగాఁ బ్రమీల మోహరించి

—: ప్రమీలావిజయులయుద్ధము.: —

రథచక్రఘోషంబును కేతనపటాత్కారంబును కార్ముకజ్యా
నాదంబును లలితమధురసింహనాదంబును భూనభోంతరం
బు దీటుకొన శతముఖతనయునిం గాంచి తనకులుకుఁజూపు
లంబోని వాలుతూపులు వింట సంధించి రథరథ్యకేతనసమే
తంబుగా నించుటయుఁ, బార్థుండును నంగనతోడి కయ్యంబు
నకు రోయుచుఁ దీనికతంబున మూఁడువాఁడితూపులు
సంధించియేయుటయు నది తోడనే ఖండించి తీవ్రముఖంబు
లైనశిలీముఖంబులచే దశదిశాముఖంబులు గప్పి తక్కినబో
టులు ఘోటకంబుల మీఁటి సామజంబులఁ బురిగొల్పిరథం
బులం దోలి చిలుకుటమ్ములచే గ్రుచ్చియు నీఁటెలం బొడి

చియుఁ బట్టిసంబుల నఱికియు శూలమ్ములం గ్రుమ్మియు వంకులఁ జిమ్మియు జముదాళ్లం బొడిచియు గదల నడిచియు ముసలంబుల మోఁదియు ముద్గరంబులఁ జిదిమియు గిరుసు కత్తుల విదళించియుఁ జిఱుతకడ్డియలఁ గొట్టియుఁ రార సిల్లిన నయ్యిరువాఁగును బూర్వపశ్చిమసముద్రంబులవలెం దాఁకి తుములంబుగా సమరంబుగావించు నెడఁ, బ్రమీల యింద్రనందనుం జూచి "కిరీటి! మమ్మునీబోఁటికిం గెలువ గూడదు. నీకె కాదు. అనిమిషసిద్ధసాధ్యగరుడోరగాదు లేనియు నన్నుగెలువలేరు. నీకు యుద్ధంబు గావలయునేని దురభిమానంబు మాని ప్రియంబున నన్ను వరియించిన

—: ప్రమీల యర్జును మోహించుట. :—

హాయంబు నిత్తుం గాక లేక యున్న నిన్నుం బోనిత్తునే! నీయగ్రజుం డైనయుధిష్ఠిరుండు సోమపానంబు సేయ నిమ్ము నీవు నాయధరామృతపానంబు సేయుము. అతండు కురు దేశం బేల నిమ్ము. నీవు నా.... దేశంబేలుము. ఈ దేశంబున కునీవె యొడయఁడ వయ్యెదవు." అనినధనంజయుండు దర హాసంబు నెమ్మొగమ్మునం గనుపట్ట "జవ్వని!................ నిన్నుం గూడిననరుండు మానమాత్రంబునఁ బంచత్వంబు నొంది యధోగతికిం జను. అంతట యువతిమండలం బేలు వాఁడెవ్వండు? ధర్మజునకు మరల హయంబు నేర్చువారెవ్వ రు?" అనినం బ్రమీల వాలారుమెఱుంగుఁజూపులం జూచు చు "నీవు దైవయోగంబున మా దేశంబునకు వచ్చినవాఁడవు

ఇంక నెచ్చటికిఁ బోవంగలవు? ఎట్లయిన నీప్రాణంబు లప హరింపక మాన.నామహో గ్రబాణంబులచే నీమేనుజల్లెడ క్రంతలుగా గాయంబులం బడి వేదనం బొరలుచు వృథా ప్రాణంబు లప్పగింప నేల:" అనినఁ గన్నులఁ గెంపు నిం పుచు నిలింపపతినందనుండు నారి నాఱమ్ములు సంధించి యే సిన, నవ్విలాసిని యన్నియు నారసమ్ముల వానిని రూపఱం జేసి వెండియు నేడువాఁడిబాణంబులు మేనం గీలించి మఱి యు వేలకొలంది తూపులవాన గురిసిన, సురపతితనూభ వుండు సమ్మోహనాంగి సమ్మోహనాస్త్రంబు వింట సం ధించిన నవ్వాలుఁగంటి యయ్యస్త్రంబుతోడం గూడ గాండీవగుణంబుఖండించిన, నరుండు కోదండంబునవేఱొం డునారిం గూర్చి యున్నారిం బరిమార్పక మాననని కట్టలు కం గనుబొమ ముడిపాటు గదియించుటయు, నాకాశవాణి "అర్జునా! నిర్జరుల కైన దీనిం గెలువశక్యంబుగాదు. నీవు పదివేలయేఁడులు పోరినం జయంబు చేకూరదు. రిత్త యా యాసం బేమిటికి? ఒక్కనాఁటిరాత్రి దీని......దనియించు పాయంబు గొని యథేచ్ఛంబుగాఁజను"మనిన నర్జునుండు —:ప్రమీల యర్జును నంతిపురంబునకుఁ గొనిపోవుట:— నమ్ములు విల్లు నరదంబున నునుచుటయు నయ్యంగన యతి త్వరితంబుగా వచ్చి యాలింగనంబు సేసి పురంబునకుం దో డుక పోయి యంతిపురంబున బంగరుపడుకటింటం బువ్వుల పాన్పున.. ...లీలావినోదంబునం బ్రొద్దుగడపి మఱునాఁడు

మత్తమాతంగతురంగమణిభూషణావళులతోడం గూడమఖ వాజి నర్పించి శ్రీకృష్ణుఁడును నయ్యర్జునుండును సాదరం బుగా వీడ్కొని చనిరి. అని చెప్పి మఱియు జైమినిము నీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని యిట్లనియె.

—: వృక్షదేశవృత్తాంతము. :—

తదనంతరంబ యత్తురంగంబు వృక్షదేశంబునకుం జని యె. అందలివిశేషంబులు వినుము. అచ్చటి మానవపశు పక్షివృక్షసంఘంబులు ప్రాతఃకాలంబునం బుట్టి తోడనే యౌవనంబు నొంది మధ్యాహ్నకాలంబునం గాఁపురంబు సేసి సాయంకాలంబున మరణంబు నొందు. అనుదినంబు నివ్విధంబున జననమరణంబు లొందుచునుండు. ఇదియద్దే శాచారంబు. పార్థుం డవ్విశేషంబులుగని యచ్చెరు వొం దుచుఁ బోవునెడ స్వకర్మానుసారంబు గాఁ బుట్టిన యేకపా దులు ద్విపాదులు త్రిపాదులు ననేకపాదులు వికటపాదులు నైనజనులును, గుండేలు, ఎద్దు, ఎలుఁగు, వానరంబు, ఏనుఁ గు, జింక, గుఱ్ఱంబు, పంది, పశువు, పులి, మార్జాలము మొదలగు జంతువులవలెం గనుపట్టు ముఖంబులు గలిగిన ప్రజలును, ఒంటికొమ్ములు రెండుకొమ్ములుమూఁడుకొమ్ములు నాలుగుకొమ్ములు వంకరకొమ్ములు నిడుదకొమ్ములు గలిగిన మానవులును గూబ కోకిల ఎండ్రకాయ మొదలగువాని వలె వికృతంబులు కపిలవర్ణంబులు విషమంబులు నైనకన్ను లం గనుపట్టు జనులునుం గలిగి వింతవింతలైనదేశంబులతి

క్రమించి పోవుచు నత్తురంగం బగ్రభాగంబునఁ బిశాచని శాచరశాకినీడాకినీబేతాళాదుల కాలయంబును సింహశరభశార్దూల గండభేరుండ వేదండగండకశశవరాహాదినానా మృగసమూహంబులకు శరణ్యం బైనయరణ్యంబు ప్రవేశించె, అందుఁ బాపంబులు కొఁపురము సేయుతావును నశుభంబుల కాలయంబును జనలోకభయంకరంబు నగు దనుజపురం బొక్కటి కలదు. అప్పట్టణంబునమూఁడుకోట్ల దానవులు పార్శ్వంబులం గొలువ నిర్దయచిత్తుఁడును దంష్ట్రాకరాళవదనుఁడును గ్రూరకర్ముండును గీలునకుఁ బదివేల దిగ్గజంబుల సత్తువ గలవాఁడును భీషణాకారుండును నైన బకాసురతనయుండు భీషణుం డనునామధేయంబు గల వాఁడు రాజై యుండు. తత్సమీపంబునం దొక్కపర్వత గుహలోఁ బ్రాణిహింసాదీక్షితుండును భీషణాసురునకుఁ బురోహితుఁడును నైన బ్రహ్మరాక్షసుం డుండు. వాఁడు నిడుప లైనప్రేవులజందెంబులును నెత్తుటిపట్టెవర్ధనములును కపాలజపమాలికయుఁ బచ్చిచర్మం బనిమిడికాషాయవస్త్రంబును నేనుఁగుతలకమండలువును గర్ణపవిత్రంబులును వెన్నెముకయోఁగకోలయుం గలిగి మేదోహోత యనునామధేయంబున వర్తించువాఁడు నర్జునుని యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చుటంజూచి భీషణాసురుని చెంగటికివచ్చి దీవించి యిట్లని విన్నవించె. "దానవేంద్రా! మీతండ్రి యగుబకాసురుని బలాతిశయంబున భీముఁడు చంపె. వానితమ్ముం

డగునర్జునుం డశ్వమేధాశ్వంబు వెంబడి మనవీటిచెంగటికి వచ్చె. తండ్రి నిజంపినపగ దీర్చుకొనుటకిదియేసమయంబు నీవు నరమేధం బనుయాగంబు సేయుము. నేనాద్గాత్రంబు సవరించెద. నేఁజేయు వ్రతంబులువినుము. ఆషాఢమాసంబునఁ బౌర్ణమాసియందుసన్న్యాసులరక్తంబులనుజలంబులే యాహారంబుగాఁ దపంబు సేసితి. శ్రావణమాసంబున విధవలందల దీయకయే పండుటాకులకరణి మ్రింగి వ్రతంబు సలిపితి. భాద్రపదమాసంబునఁ బాశుపతవ్రతదీక్షాపరుల గుండెకాయలు కందమూలఫలంబులం బోలె నశనంబు సేయుచు నియమంబు నెఱవేర్చితి. ఆశ్వయుజమాసంబున బ్రహ్మచారులఫలాహారంబు సేయుచునిష్ఠాసమన్వితుండనై యుంటిని. ఇవ్విధంబునఁ జాతుర్మాస్యవ్రతంబు సలిపి కార్తికమాసంబునఁ గన్నియల భక్షించి పారణసేసితి. ఈపురంబునఁ బెక్కండ్రు బ్రహ్మరాక్షసులు గలరు. వారలిత్తెఱంగున నియమంబు నడుపం జాలరు పుణ్యకాలంబు వీటిం బుత్తురుం. అది యట్లుండెనిప్పుడుబ్రహ్మరాక్షససహస్రభోజనంబు సేయ సంకల్పించి నరునిబలంబులనెల్లదారవోయుము. అనిన విని భీషణుండు కొద్దిగా నవ్వుచు నీకుంగావలసినభోజనం బెద్ది. ఏమాత్రంబు భక్షింపఁ జాలుదువు. తెలియం బలుకు" మనియె.

తదనంతరంబ యాబ్రహ్మరాక్షసుండుబలపరాక్రమవంతు లున్నతాకారు లాజానుబాహులును మూర్ధాభిషి

క్తులైన రాజకుమారుల వేయిమందిని గజతురగవీరయోధుల తలమెదళ్ళు కూరలుగా మెసవంగలవాఁడ నింతమాత్రంబు దయచేయవలయు ననిన దనుజనాయకుండు నవ్వాచేతం జేయప్పళించి "బ్రహ్మరాక్షసోత్తమా! ప్రాశహింసాయజ్ఞంబు నేఁ జేయం బూనితి. తగినయాగోపకరణంబులు సంపాదింపుము. పో" మ్మని యనిపి భూమి గ్రక్కదల దిక్కులు పిక్కటిల్ల రణభేరి చఱవం బనిచి హుంకారాట్టహాససింహనాదభుజాస్ఫాలనభేరీభాంకారభయంకరంబుగా నాప్తబలంబులతోఁ బురంబు వెలువడి శాత్రవశోషణుండైన భీషణుండుభండనంబునకుంగడంగునప్పుడు జగడంబుసూచు వేడుక మీఱ పొలదిండిపడంతులు బంతులుగా వెడలి రెండుయోజనంబులు మూఁడుయోజనంబులునాల్గుయోజనంబులు నిడివియైనచన్నులును, దావాగ్నిదగ్ధంబులైనకొండచఱులంబోలెభీకరంబు లగు మొగంబులు, బ్రళయకాలమేఘమాలికలం బోనియాకారంబులునుం గలిగి భువనభయంకరంబుగా ముచ్చట లాడుచు వచ్చి పర్వతశిఖరంబులెక్కి పాండవసైన్యంబుఁ జూచి యర్జునరథధ్వజంబున మంతు మెఱయు హనుమంతునిం జూచి "వీఁడుగదా తోఁకచిచ్చున లంకనివుఱు సేసినమర్కటంబు. సప్తమంత్రికుమారులఁ బంచసేనాగ్రగుల జంబుమాలి నక్షయకుమారుని మారిమసంగినక్రోఁతి. వీఁడేమిటి కీడవచ్చినాఁడు? వీఁడు దానవుల వేరువిత్తు" అనికలంగఁబడు సమయంబున నొక్కబలు

రక్కసి వారల నోడకుం డనిభయంబు దీర్చి తా నొక్కతెయు నాకసంబున కెగసి నల్లమబ్బుకరణి మైపెంచి హుంకరింపుచు వేడెంబులువాఱుటయు మూఁడుయోజనంబుల నిడివి యైనదానిచన్నులచేతం గొట్టువడి యర్జునసైన్యంబులు దైన్యంబునొందె; నింత దక్కినరాక్షసవనితలు నవ్విధంబుననె కుచతాడనంబులఁ జతురంగబలంబులం గీటడంగించుటయుఁ గేతనస్థితుండైన వాయుపుత్రుండు మహోగ్రకోపంబున గర్జించి వాలంబు పెంచి వారలకంఠంబులు బిగియించి పర్వతశిఖరంబులం గొట్టియుఁ బయోరాశిలోన వైచియుఁ బదిదిక్కులం ద్రిప్పివైచియు ముష్టిఘాతంబుల మోఁకాటిపోటుల మోఁచేతికుమ్ముల నఱచేతిపెట్టులఁ బెడచేతిదెబ్బలఁ జెంపకొట్టులఁ బాదఘాతంబులం గడపి యద్దానవభామలం దెగటార్చుచుండె.

—: అర్జునుండు భీషణుం జంపుట :—

అంత భీషణాసురుండు రథచక్రఘోషంబును ధనుర్గుణారావంబును దుందుభిధణంధణాత్కారంబు నుర్వరోదసీగహ్వరంబునం బ్రతిధ్వనులు సంపాదింప బిరుదకేతనప్రభలు రవిమండలంబుఁ గబళింప నమరేంద్రనందనుం దాఁకుటయు నుభయబలంబులు రభసంబుగాఁ బోరసంబయ్యె నప్పుడు దానవేంద్రుం డింద్రనందనుమీఁద నైదుశరంబు లేయుటయుఁ గిరీటి మూఁడుబాణంబులు నాటించె. అసుర యాఱు తోమరంబు లడరించుటయు సురేంద్రసూనుం డయిదు

నాగసంబులం ద్రుచ్చి యొక్కయర్ధచంద్రబాణంబునం గోదండంబు ఖండించిన, దైతేయుండు వేఱొక్క కార్ముకంబు సజ్యంబు గావించిన, సవ్యసాచి దానిగుణంబుతోం ద్రుంచె. రాత్రించరుండు చక్రంబుం బ్రయోగించిన నరుండు నడుమన తునుమాడె. బకతనూభవుండు ఖడ్గంబు జడిపించిన, బకవైరితమ్ముండు మొసలివాలొలందికి ఖండించె భీషణుండు భీకరశక్తి వైచుటయు, ఫల్గునుండు దానిం బదితునియలు గావించెం. రాక్షసేశ్వరుండు పర్వతంబై చనుదెంచిన, నరుండు వజ్రాస్త్రం బేసె. పుణ్యజనుండు మహారణ్యంబై క్రమ్మిన, వివ్వచ్చుండు చిచ్చుబాణం బేసె. క్రవ్యాదుండు నీలజీమూతం బగుటయు, భీమానుజుండు వాయవ్యాస్త్రం బేసె. మఱియు నసుర సింహశార్దూల మృగ వృశ్చికాది రూపంబులం జనుదెంచిన, ధనంజయుండు నయ్యైబాణంబులం జదిపె. అవ్వేళ నొక్కమునీంద్రుండు పార్థుకడకుం జేరి బహువిధంబు లగుకథాప్రసంగములు గార్యకలాపంబులుం బలుకుచు మోసంబు సేయం జూచిన, దానిం దానవమాయగాం దెలిసి విజయుండు గపటమానిం బరిమార్చె అంతనప్పాలదిండి గదాదండంబు కేలం గైకొని కదియ వచ్చుటయుం బాండుతనూభవుండు గల్పాగ్ని కీలాకల్పంబును గనకపుంఖవిరాజితంబును గంకపత్రవిచిత్రంబును నగుబాణం బొక్కటి యేర్పఱిచి గాండీవంబు గుణసుపడం దిగిచి, యేయుటయు వజ్రాయుధంబున ఖండితంబైన శైలశృంగంబు

కరణి దైత్యునిశిరంబు పుడమిం గూలె. అవ్విధంబునదను జుని వధియించి తత్పురంబునం గలసమస్తవస్తువులుఁ జేకొని యవ్వలం బోవునెడ, నయ్యశ్వంబు మణిపురంబుచాయకుం జనియె.

అంతఁ బద్మరాగమణిమయాకారంబు లైనప్రాకారంబులును బాతాళంబు నంటిన యగడ్తలును నమరావతీపురంబున కంతటంతటం గనుపట్టుగోపురంబులును నింద్రసౌధం బైన వైజయంతంబుతోఁ బంతంబు లాడుసౌధంబులును నిజధర్మంబు దప్పనిచాతుర్వర్ణ్యజనంబులును శత్రుచమూభయంకరంబు లగు చతురంగబలంబులును వివిధవస్తుసమృద్ధంబు లైనయంగడివీథులును బల్లవకుసుమఫలభరితంబు లైన యారామంబులును నానావాద్యఘోషితంబు లైన దేవాలయంబులును గలిగి, యలకాపురంబు నదలించుచు నమరావతి నెదిరించుచు నతులితైశ్వర్యధుర్యంబును నాశ్చర్యకరంబును బభ్రువాహనభుజాపరిపాలితంబును నైన మణిపురంబు గనుపట్టిన, నింద్రునిముద్దుపట్టి హంసధ్వజునిం జూచి ముందటిపట్టణం బెవ్వరిదనుటయు నతండు "భవదీయ కుమారుండును బాలభానుసమానతేజుండును నగు బభ్రువాహనుం డేలుపట్టణం బిది. వైరివీరనరపాలకులకంఠంబు లనియెడుకదళీకాండంబులకు నంపం బనం బ్రసిద్ధిగాంచి బలపరాక్రమసంపన్నుం డైనయీకుమారునికి మాఁవంటి రాజులు వేవురు సహస్రహాటకభరితంబు లైనశకటంబును

కానుకగా నిచ్చి పొడగన వత్తురు. నీవు తండ్రివని తాను కుమారుండనియు మేర దప్పక యితం డూరకున్న లెస్స గాక యెదిరించి తురంగంబు పట్టించినేని యెటువంటి వారి కేనియు నెదిరింప శక్యంబు గాదు." అనిపలుకు నవసరంబున, సుబుద్ధి యనం బరఁగిన బభ్రువాహనుని సేనాపతి వేడుకగా సరాళంబుగా వచ్చి మగుడునప్పు డత్తురంగంబుం గాంచి పట్టుకొని వచ్చె. అప్పుడు సామవేదమయం బైనబింబం బునం గనుపట్టుచు నాదిత్యుండు పశ్చిమసముద్రంబునం గ్రుంకె. పక్షు లంతరిక్షంబున వివిధనాదంబులు సేయుచు గూండ్లు చేరం జనియె. తారకానికరంబు లింతంతటం దోఁచె. దిగంతంబు లంతంతకుం గొంచెంబు లయ్యె. చీఁకటులు వేఁకటులయినకరణిం బెరిఁగె. ఇవ్విధంబున సూర్యుం డస్త మించు సమయంబున సుబుద్ధి పురంబునకు వచ్చె. కెంపు గోడలు మరకతంపునేలకట్లు పగడాలకంబంబులు దంతపుఁ దలుపులు బంగారుసోపానంబులు ముత్యాలచూరు మొగ్గలు కుందనంపుబొమ్మలు చీనాంబరంబుల మేలుకట్లు నగరుసాం బ్రాణిధూపంబులు గలిగి, పెంపొందుకొలువుకూటంబున మూర్ధాభిషిక్తు లైనమండలాధీశ్వరులు కొలువునకై సంద డింప, రెండవయాఖండలుండునుంబలె బభ్రువాహనుండు కనకరత్నమయంబు లైనకరదీపికాసహస్రంబులు పగలు వత్తులు వియత్తలంబు పట్టపగలింటికరణిం జేయ నిండోల గంబున నుండె.

ఆసమయంబున బంగరుపల్లంబులు పక్కెరలు మోముట్టులుసింహపుఁదలాటంబులుచామరంబులుకనకమయంబులైన కళ్లెంబులుం గలిగి నశకసింధ్వారట్టకాంభోజాదిహయంబులం దెప్పించి కనుంగొనుచుండు నవసరంబున సుబుద్ధి భూజానికి మ్రొక్కి యత్తురంగమశ్రేష్ఠంబు కానుకగా నర్పించె. అవ్విభుండు దాని యాకారరేఖాలక్షణంబుల కాశ్చర్యంబు నొందిసమీపంబునకుఁ దెప్పించి మొగంబు నిమిరి లలాటంబునం గనుపట్టుకనకపట్టికతీసి, రాజాధిరాజపరమేశ్వరాష్టదిగ్రాజమనోభయంకర రాజమార్తాండుం డైనయుధిష్ఠిరునిచే విసృష్టం బయ్యె. నిటలాక్షు నెక్కటికయ్యంబున గెలిచిన కిరీటి యిత్తురంగంబున కంగరక్షగాఁ జనుదెంచె. ధారుణీశూరులు గలరేని పట్టుదురుగాక. అనియెడు బిరుదుగద్యంబు చదువుకొని బభ్రువాహనుండు సుబుద్ధినిం జూచి సాదరంబుగా “మాపెద్దతండ్రియు నమానుషపరాక్రముండునైన యుధిష్ఠిరుండశ్వమేధంబు సేయ దీక్షించి విడువంజనుదెంచిన దీహయంబు. దీనికి మాతండ్రి సహాయంబుగా వచ్చె. ముక్కంటి నొంటి పోట్లాటం గెలిచిన నెఱజోదు. ఇంద్రుని యర్ధాసనం బెక్కినమహామహుండు. కాలకేయాది దానవులం గీటడంగించిన త్రైలోక్యమల్లుండు. చిత్రాంగదానాయకుం డిచ్చటికి విజయంబు సేసె; నసిన నాభాగ్యం బెంతని వర్ణింతు! ప్రభాతకాలంబున మాతండ్రి సమ్ముఖంబునకుం బోవలయు. వలయు వస్తువ్రాతంబులు సమకూ

ర్పుము." అని యానతిచ్చి మంత్రుల నిజనవాసంబుల కనిచి బభ్రువాహనమహీకాంతుం డంతిపురంబునకుం జనియె.

అంతఁ బ్రభాతకాలం బగుటయు, మణిపురాధీశ్వరుండు నిదుర మేల్కాంచి కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి మణిభూషణాంబరగంధమాల్యాలంకృతుండై సామంతమంత్రిపురోహితదండనాయకులు గొలువ, శుభలక్షణవిరాజి యైన తేజి నెక్కి కంచుకులు సాహోనినాదంబుల హెచ్చరికలు దెలుపఁ, బౌరపురంధ్రీనివహంబులు గుసుమాక్షతలు సల్ల, వందిమాగధవైతాళికులు పాఠకులు బిరుదు గద్యంబులం గైవారంబులు సేయ, శంఖభేరీ మృదంగబిరుదకాహళంబులులియఁ, జతురంగవాహినీపరివృతుండై మేరుశైలంబుకైలాసరిగియుఁ, బెల్లగించి తేనిమాత్రంబెకాని యంతకంటెఁ దక్కువ కాని బంగారు వెండి రాసులును, మలయశైలంబు తేనిదోషంబ కాని యంతకంటె గణనకు మించిన గంధసారంబులును, గంధమాదనగిరి తేలేదనినమాత్రంబె కాని యంతకుఁ గడమలేని కర్పూరంపుఁ బెడికలును, రోహణాచలంబు తేకున్న మాత్రమెకాని యంతకంటె వెలితివడనిఁ రత్ననికరంబులును, దంష్ట్రికిం గానుకలుదెచ్చె. మేలు మేలని సకలరాజులుంగొనియాడ బభ్రువాహనుం డధ్వరాశ్వంబు గొనుచు వచ్చి యెక్కినగుఱ్ఱంబు డిగ్గి విష్వచ్చు చెంతకుం జేరి క్రొత్తముత్తియంబులు పాదంబులపయిం బోసి సాష్టాంగదండప్రణామంబుసేసి నిన్నుఁ దప్పిదంబుగా మాటాడు హ

యంబుఁ బట్టి తెచ్చెఁ; నీయపరాధంబు సహింపుము. బిడ్డ లెంత నేరక నడిచినం దండ్రికి సహించు టుచితంబె కద. అని వెండియుఁ బాదంబులపయిం బడియె.

అంతఁ బాండవమధ్యముండు గంగానదీశాపంబువలన విపరీతకాలం బగుటం జేసి బుద్ధిభ్రంశంబు నొంది యాగ్రహం బుడుప లేక రత్నమయంబగునతని కిరీటంబు వీడిపడం దన్నుటయు నందలిరాజులందఱు హాహాకారంబులుచేసిరి. అప్పుడు బభ్రువాహనుండు మొగంబున వికారంబు నొందక చేతులు గట్టుక యూరకున్న సాత్యకి తనయునిం గృపఁజూడు మనియె. కర్ణనందనుం డింత కోపంబేమిటి కనియె. హంసకేతనుం డింతగర్వం బేమిటి కనియె. నీలధ్వజుం డింకనైన మన్నింపు మనియె. ప్రద్యుమ్నుం డిది యేమి రిత్తగొడవ లనియె. కృతవర్మ యిది తగవు గా దపకీర్తి యనియె. అనుసాల్వుం డయుక్తం బనియె. యౌవనాశ్వుం డీచందంబు నీవంటివాని కర్హంబు గాదనియె. తక్కినరాజు లందఱు వేనవేలభంగుల విన్నవించినఁ బార్థుం డంతకంతకునగ్గలంబగు కోపంబునఁ జఱచుఱం జూచుచు "నోరి పందా! ముంగఱ బఱతెంచు గుఱ్ఱంబు పట్టికొని యాపిఱుందన వచ్చునీదళంబులం గనుంగొని ప్రాణభీతిచేఁ గదనంబునకుం బ్రాఁబుమాలి కాళ్ళమీఁదం బడియెదవు. నీవు నాకు జనియించుట కల్ల. చిత్రాంగదావధూటికిం గోమటివానికిం బుట్టినవాఁడవు. నాకెదురుగా నుండక పొ"మ్మనిన నారాచకాముకుండు

పొక్కిపడుచు నన్ను నే మన్న నేమి సేసినం గొంత
లేదు. పరమపతివ్రతాతిలకంబును సీతాసమానచారిత్రయు
నుభయకులపవిత్రయు నైనమాతల్లిని దూషించితివిగావున
నే వినంజాల; ని వేమి సేతువు, నావినయం బింతకు
దెచ్చెఁ, బెక్కుమాటలేమిటికి? ఎక్కటిపోరునన్ జయించె
దో, దళంబులు సహాయంబుగాఁగొని పోరెదో,అయత్నమ్ము
గమ్ము, లెమ్ము. నేను క్షత్రియకుమారుండ నగుటయు,వైశ్య
పుత్రుండ నగుటయుఁ, జూచెదవు. అని తెచ్చినకానుకలు
పురంబునకు మగుడ ననిచి,యశ్వంబు లాయంబునకుం గొని
పొమ్మని మొగంబున గంటువెట్టుకొని గిఱుక్కున మరలి
రెండుగడియలదూరం బవ్వలికిం జని, సుబుద్ధి యనుసేనా
పతిం జూచి సైన్యంబుల నొక్కముఖంబుగా మోహరింపం
యుయమనుటయు సైన్యపతియుఁ గనకకింకిణీఘంటికా కేతన
పతాకాలంకృతంబు లైనయేడుకోటుల రథంబులును, గీలు
మదంబునం బొదలు భద్రగజంబు లర్బుదంబులును, జటుల
ఘాటిని రాఘాటంబులును,మనోహరంబులును నైన తెల్లగుఱ్ఱం
బులు రెండర్బుదంబులును,సమరకర్కశులు బాహుబలధురీ
ణులు నైనవీరభటులు మూఁడర్బుదంబులును, గ్రందుకొనఁ
గాలచక్రాకారంబును నాహవభయంకరంబును,నగు మోహ
రంబు సంఘటించె. అప్పుడు కపికేతనుని పాలికిం దోఁచు
ధూమకేతుచందంబున నీలమణిదండమండితంబైన మయూర
ధ్వజంబును గనకమయనిర్వక్రంబు లైనచక్రంబులును దిర

స్ఫురితవజ్రాయుధంబు లైనయాయుధంబులును మరకతమణి నిభాంగంబు లైనతురంగంబులునుం గలిగి సఫలితమనోరథం బైనరథంబు నెక్కి బభ్రువాహనుండు బాణబాణాసన తూణీర కరవాల ఖేటక కవచ తలత్రాణ శిరస్త్రాణంబులు మెఱయ భద్రగజంబులమీఁదం గముకించు సింగంపుఁగొదమ తెఱంగున నెదురుగా మోహరించి నిలిచె.

తదనంతరంబ యుభయబలంబు లొండొరులం దాఁకి పూర్వపశ్చిమసముద్రంబుల తెఱంగున నేనుంగు లేనుంగులు నశ్వంబు లశ్వంబులును రథంబులు రథంబులును గాల్బంట్లు కాలుబంట్లును సేనాపతులు సేనాపతులును దొరలు దొరలునుం గాఁ దలపడి నెత్తురుటేఱులు మాంసపర్వతంబులు మేదోమస్తిష్కపంకంబునుం గలుగునట్లుగా ఖడ్గాఖడ్గి దండాదండి బాహాబాహి కచాకచి యుంగాఁ బెనంగునెడ బభ్రువాహనుండు తేరు కదియం దోలించి క్రీడి నుద్దేశించి "తండ్రివి గావున వందనంబు సేసెద. నేను వచ్చినయెడ మేర మీఱినమాట లాడితివి. నాపరాక్రమంబు చూడం గోరి యవ్విధంబునఁ బలికినఁ నేమి. నీతలపు నెఱవేర్చెద. ఇంక శంకింపఁ బని లేదు. కార్ముకంబుఁ గైకొనుము. నీవు గురుండవు గావున మున్నుగా బాణంబులు నాపయిం బ్రయోగింపుము." అని పలుకు నవసరమ్మున ననుసాల్వుండక్కుమారు నెదిరించి కార్ముకంబు గుదుసుపడం దిగిచి తొమ్మిదియమ్ములు నిగిడించుటయు నది సర

కుంగొనక చిత్రాంగదానందనుండు చిలుకఱెక్కలు గీలు
కొలిపిన వాలికలకోరికోలలు నూఱు ప్రయోగించిన, వాఁ
డవి నడిత్రోవనేతునియలుగావించి శతసహస్రసంఖ్యాకంబు
లగుకంకపత్రంబు లేసె. ఈచందంబున సింహవిక్రము
లైనయయ్యిరువురు శిలీముఖనఖంబుల మేనులన్ గ్రుచ్చుచుఁ
బూచిన మోదుగుల తెఱంగునఁ దురంబు సేయునవసరంబునఁ
బాండుపౌత్రుండు నాలుగురాచరంబుల నశ్వంబులను
నయిదుప్రదరంబుల సారథిశిరోధియు నేడువాఁడితూపులఁ
గార్ముకంబును నెనిమిదివిశిఖంబుల రథంబునుం దుత్తుమురు
గావించిన, ననుసాల్వుండు నూతనశతాంగారూఢుండును
సజ్జీకృతకార్ముకుండు నై చండకాండంబులం బాండుపౌత్రు
నిం దూలించుటయు, నతండు రోషావేశంబున శస్త్రవర్షం
బులు గురిసి క్రమ్మఱ విరథునిం గావించిన,ననుసాల్వుండు
గదకరంబునం గైకొని యెదురుగా నడిచినఁ, దొమ్మిదిచిలు
కుటమ్ము లురంబున నాటించిన, నతండు రిమ్మ వట్టి భూతల
మ్మున వ్రాలె. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు విద్యుల్లతాసంకాశం
బైనబాణాసనంబు మండలాకారంబుగా దిగిచి ప్రదరవర్షం
బులు గురియుచు ననుసాల్వునకుం బ్రాపై యెదిరించిన,
బభ్రువాహనుండు బాహువిజృంభణంబున లక్షలకొలందు
లగుతీక్ష్ణబాణంబులు ప్రయోగించిన, శ్రీకృష్ణకుమారుం
డనంగుం డనుపేరు యథార్థంబుగా నావరింపంబడి యేదు
వెరఁగినచందంబునం గనుపట్టె సమరవ్యాపారంబులు మఱచి

ముందు వెనుక దోఁచక తిరుగుడుపడుచు నుండు సమయం
బునఁ బార్థకుమారుండు చతురంగబలంబులం గనిమసంగు
టయుఁ, బ్రద్యుమ్నుండు గొంతతడవునకుం దెలివిం జెంది
బభ్రువాహను దేహంబును దనయట్ల శరమయంబు గా
వించి యతనిసైన్యంబులలోనం జొచ్చి కఠోరంబులును
గాలదండోపమానంబులును గనకపుంఖ పుంఖితంబులును
నైనకాండంబు లకాండప్రళయ జలధరంబుగతిం గురిసిన,
మ్రగ్గుమదావళంబులును, బడుమావంతులును, గెడయు రౌతు
లును, దన్నుకొనుగుఱ్ఱంబులును, నఱనఱలైన యరదంబు
లును, జచ్చినరథికసారథులును, బొలిసినవీరయోధులును,
దుమురులైనచక్రగదాకుంతతోమరముసలముద్గరపట్టిసాది
సాధనంబులును, జినిగినమైమఱువులును, ఛిద్రంబులైన
శిరస్త్రాణంబులును, బొడిదియైనచిందమ్ములును గాలికిం బోవు
చామరంబులును, జూర్ణంబులైనభూషణంబులునుం గలిగి
మృత్యువిహారస్థానంబునుం బోలె రణాంగణంబు దుర్నిరీ
క్ష్యంబయ్యె. అప్పుడు శాకినీఢాకినీభూతబేతాళకూష్మాండబ్ర
హ్మరాక్షసప్రేతసంఘంబులుచొరబడిగజకళేబరంబులహయ
కంకాళంబుల వీరభటశరీరంబుల మంచిదిగా నేర్పఱిచి చర్మ
ములందిత్తులుగా నొలిచి, జానుజఘనపార్శ్వకంఠాదిస్థానం
బులం గలపలలంబు కపాలపాత్రంబులవడ్డించి, ఫునుకగిన్ని
యలఁ గ్రొత్తనెత్తురులు నించి, చుట్టంబులుం దామును బం
తులుదీఱి యాకంఠపూర్తిగా మెసవి చిట్టిముకలు చప్ప

రించి లో నున్న మెదడు పీల్చి, రక్తపూరంబులు గళగళం గ్రోలి తృప్తిఁ జెంది యాడం దొడంగె. అం దొక్కఁడానికి కిరీటకుండలాభిరామంబు లైనరాజులశిరంబులు పదియుఁ బదియు నైదు మింటికెగుర వైచి యచ్చనగం ల్లాడె. ఒక్క శాకిని యేనుఁగుదంతంబు బిఱబిఱఁ ద్రిప్పుచుఁ జౌపదంబుల నటింపం దొడంగె. వే ఱొక్కప్రేతం బేనుఁగుచర్మంబు మునుంగుచెఱఁగుగా నిడి యభినయింపుచు దేశీయనాట్యంబు సేసె. ఒక్కబేతాళుండు భుజంబుల మేనిచట్టంబులు దగిలించికొని సరిబేసియాటలాడం దొడంగె, భూతగణంబులు కరతాళంబులు ఘటియింపఁ బూతనాగ్రహంబులు కపాలకుండలంబులు వదల శల్యహారంబులు పొదలఁ జకచకఝుంకృతులతోఁ జిందులు ద్రొక్కం దొడంగె. ఒక్క భైరవుండు గండు మిగిలి....... ....దశదిసలు గగ్గోలుగా నార్చుచు దువాళింపం దొడంగె. ఇవ్విధంబున నతిభయంకరంబగు రణాంగణంబున నవక్రపరాక్రముం డగుచక్రికుమారుండు విజృంభించె.

అయ్యవసరంబున బభ్రువాహనుండు తెప్పిఱి రుక్మిణీనందనునకు నడ్డంబుగా రథంబు దఱిమించి లెక్కకు మిక్కుటంబు లైనయుక్కుటలుంగులు చెక్కుటయు గూఁటిలో నొదిఁగిన గువ్వలచందంబునఁ గొంతతడవు రౌక్మిణేయుండు తన్నుం గప్పినయట్లు తీవ్రవిశిఖంబులచేఁ జిత్రాంగదాసుతుని గప్పిన నతండు గమకించి కృష్ణతనూభవు రథంబుఁ బెక్కుశకలంబు

లుగాఁ ఖండించిన జనార్దనతనూజుండు వేఱొక్కరథంబధి
రోహించిన నదియును ఖండించె. ఇవ్విధంబున నరగడియ
లో నిరువదియరదంబులు ద్రుంచిన మీనకేతనుండు కపికే
తనకుమారకునికరలాఘవంబుఁ గొనియాడుచునతండెక్కిన
రథంబుతునకలు సేసినఁ, బాండ్యపతి వేఱొక్కరథంబెక్క
నదియునుం ద్రుంచిన మఱియొక్కస్యందనం బధిరోహించె.
ఇత్తెఱంగున యాదవకుమారుండు త్రుంచిన యరదంబులు
లెక్కపెట్టం దరంబు గా దయ్యె. అంత నయ్యిరువురు
దివ్యాస్త్రయుద్ధంబు సేసి తనివిసనక చక్రంబు గదయుఁ
గత్తి కేడెంబు గండగొడ్డలియుం బ్రాసంబు ముసలంబునుం
గైకొని యురవళ్ళు మీఱుపసుళ్లు మెఱయ సాధనమొలఁకు
వలు చూపఱకు నయనానందంబు సేయుఁ బ్రాసునం దూఁ
చినచందంబున నెక్కువతక్కువలు లేక పెనంగుచు మనో
గతంబులైనక్రోధాగ్నిజ్వాలలు వెలికుఱికెనో యను తెఱం
గున గాయమ్ములం, గ్రమ్ము రుధిరమ్ములు కుంకుమరసమ్ములకరణి
నెమ్మేను లలంకరింపఁ గోదండంబు లూఁదికొని వింటికొప్పు
లం దమమోములు చేర్చికొని సొమ్మసిలియుండిరి. అప్పుడు
బభ్రువాహనుండు గాండీవగుణధ్వని చెవులం బడుటయు
మూర్ఛ తెప్పిఱి శరశరాసనంబులు గైకొని తొల్లి కుశుండు
శ్రీరామచంద్రునితో నెదిరింపం గడంగినచందంబున గాం
డీవితో భండనంబు సేయం జనుదెంచె.

: కుశలవోపాఖ్యానము :

అనిన విని జనమేజయుండు జైమినిం గనుగొని సీతా కుమారులం డైనకుశునితో శ్రీరామచంద్రుం డేమిటికి యుద్ధంబు సేసె ననిన మునీంద్రుండు నరేంద్రునిం జూచి దురితహరంబును శుభకరంబును మనోరథప్రదంబును విఖ్యాతంబు నైనకుశలవోపాఖ్యానంబు వినిపించెద. సావధాన చిత్తుండవై వినుము. శ్రీరామభద్రుండు తండ్రి పంపునం బదునాలుగు సంవత్సరంబు లరణ్యంబునం దపంబు గావించి రావణకుంభకర్ణమేఘనాదప్రముఖ రాక్షసులసమయించి తన ప్రవేశంబు వలన ననలునిం బావనంబు సేసిన జానకీదేవిం జేపట్టి సౌమిత్రివిభీషణసుగ్రీవజాంబవత్ప్రముఖులైన యోధ వీరులు గొలువ, నయోధ్యానగరంబునకు వచ్చి, పురజను లెదుర్కొనం బుష్పకంబు డిగ్గి వసిష్ఠమహామునికభివాదనం బొనర్చి తల్లులకు మ్రొక్కి, తనకు వందనంబు సేసినభరత శత్రుఘ్నులం గౌఁగిటం జేర్చి సుమంత్రుండు మొదలగు మంత్రిజనసంతోషంబు దీఱ వారివారి నాదరించి పతివియోగదుఃఖితయు నిజవియోగక్లేశితయు నైనకౌసల్యకడ కుంజని దండప్రణామంబొనర్చుటయుఁ, దనయునిఁ గౌఁగిటం జేర్చి గద్గదస్వరంబున "అన్నా! రాఘవా! మున్ను వసిష్ఠాదిమునులు నన్నుం జూచి "నీకుమారుండు దక్షయకుమారుం డాద్యుండు నప్రమేయుండు నచ్ఛేద్యుండు నభేద్యుండు నఖిలలోకాధీశ్వరుండు" నని పలుకరించిన దబ్బఱగా నెంచి

యుండితి. ఇప్పుడు జలధిబంధనంబును దశముఖసంహారం బును జేసి బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతాపూజితుండవై యేతెంచుట కతన, దద్వాక్యంబులు నిజంబు లనితోఁ"చె"నని పలుకుసంబ పలుకులకు శ్రీరఘువీరుండు సంతసించుచుఁ బురందర వైభవంబున నయోధ్య వేంచేసి పట్టాభిషిక్తుండై రాజ్యపరి పాలనంబు సేయుచుండ, వృక్షంబులు సర్వకాలంబులం దును గిసలయకుసుమఫలభరితంబు లయ్యె ధేనువు లపారంబుగా క్షీరంబు లీయం దొడంగె. తగినపతి దొరకుట వలన ధరణీతరుణి నిశ్చలత్వంబు నొందె. తస్కరభయంబు లున్న యయ్యె. పుత్రశోకంబులు లే వయ్యె. వైధవ్యం బులు రావయ్యె. ప్రాణులు రోగంబు లెఱుంగరైరి. నెల మూఁడువానలు గురియసాగె. ధాత్రీతలంబు దున్నకయె పండె. ధారణపోఁకకుఁ బుట్టెఁడయ్యె. ఈతిబాధలొక్కటి లేవయ్యె. ఇవ్విధంబున శ్రీరామచంద్రుండుగుణత్రయంబు తోడం గూడినపరతత్త్వంబుచందంబున ననుజత్రితయంబు తోఁ గూడ జలధివలయవేల్లితం బైనజగతీతలంబు నేలు చుసీతాసమేతంబుగా సిష్టోపభోగంబు లనుభవించుచుఁ దొమ్మిదివేలసంవత్సరంబులు ధాత్రిపాలనంబు సేసి "యపుత్రులకు లోకంబు లేదుగదా" యని యూహించి మనుజమాత్రునిచందంబునఁ బిత్రాణంబు దీఱునుపాయంబు యోజనసేయుచుఁ బుత్రార్థియై సంతాపంబునం గుందుచుండ, జానకి శ్రవణానక్షత్రచతుర్థపాదంబునఁ జరమలగ్నంబుననజ

నిం బట్టణంబు వెడలింపం జాణుముహూర్తంబునఁ బ్రథమ గర్భంబు దాల్చె. అంతనాలవమాసంబునఁగడపటిదినంబు ప్రభాతకాలంబున లక్ష్మణుండు సీతాదేవింగొనిపోయియడవిలో విడిచి వచ్చునట్లుగాఁ గల గని దిగ్గన లేచి మనంబునం గలంగుచు సంధ్యాదివిధులు నిర్వర్తించిగురుండైన వసిష్ఠమహామునితో నిశాచతుర్థయామంబునం గన్నకల తెఱం గెఱింగించిన నమ్మునీంద్రుండు రఘూద్వహుం జూచి "భావికార్యంబు గాక మానదు. శీఘ్రంబుగా జనకపుత్రికి బుంసవనాదికర్మంబు లాచరించి గర్భసంరక్షణంబు సేయం దగు తమ్మునిం బంపి సత్వరంబుగా జనకుని రప్పింపుము. ఐదవమాసంబునందు శుక్లపక్షసప్తమీదినంబున నిరువురకుఁ జంద్రతారాబలంబులు పొసంగియున్నయవి. నాఁటికి ధనుర్లగ్నంబున సీమంతపుంసవనంబులు సేయందగినయవి" అని ముహూర్తనిర్ణయంబు సేసిన రఘువీరుండు జనకునిం దోడ్కొనివచ్చుటకు సౌమిత్రిం బనిచి వసిష్ఠ వామదేవాదులునిచినలగ్నంబునఁ బంద్రెండుగడియలదూరంబు చౌకంబుగా నింద్రనీలమయంబులును వజ్రఖచితంబులును వైడూర్యనిర్మితంబును దప్తకాంచనఘటితంబులు నైన స్తంభంబులు నిలిపి పెండ్లిచవికె వేయించె.

తదనంతరంబ జనకమహీపతియు యుధాజిత్తు మొదలయినబంధువులు వచ్చుటంజేసి సప్తమీదినంబున వసిష్ఠ మహాముని వామదేవాదులతోడం గూడ నాజ్యతిలచరు

హోమంబులు గావించి సీతాదేవికొప్పున ములుపందిముం డ్లతోఁ గూడ సూత్రవేష్టంబు సేసి, గోదుమపూసలపేరు నత్తికాయపూసలపేరు నాగమోక్తవిధానంబున నాజగదంబ గళంబున నిలిపి, శంఖభేరీమృదంగఝల్లరీమురజగంభీరధ్వ నులు దిశామండలంబు నిండ బ్రాహ్మణులకుఁ గనకరత్నాం బరగజతురగాదిదానంబులు గావించి, మహీసురులతోడం గూడ బాంధవులం బంతులు తీర్చి బంగరుపళ్ళెరంబులం బహువిధాన్నంబులు భుజియింపం జేసి భూసురాశీర్వాదం బులుగైకొని మహోత్సవంబు సేయుటయు జనకమహారాజు తనకోరిక నెఱవేఱుటవలన నానందభరితమానసుండై య మ్మహోత్సవంబు చూచి తనయేలురాజ్యంబు నెల్ల నల్లున కొసంగి విశ్వామిత్రునితోఁ గూడఁ దపోవనంబునకుం జనినఁ, గాకుత్స్థుండు సర్వసర్వంసహావలయంబు నేకాతప త్రంబుగా నేలుచున్నయెడ నొక్కనాఁడేకాంతంబునజానకీ కాంత కాంతునితో నిట్లనియె. “వల్లభా! నాయుల్లంబున నొక్కకాంక్ష యున్నది. నీవు నెఱవెర్పవలయు. గంగా తీరంబునం దపంబు సేయు తపసియిల్లాండ్రతోడం గూడ వనంబుల విహరింపుచు నుండం గోరెద” అనిన రావణాం తకుండు గుండెజల్లన నీయొప్పులకుప్ప యింతయొప్పనికోరిక గోరునే? యని వగలం బొగులుచుఁ దొల్లిపదునాల్గుసంవత్స రంబు లడవులలో నిడుములు పడినదియునుం జాలక యి ప్పుడు నదియ కోరె. నేను దొలుతఁ గన్నదుస్స్వప్నంబను

లతిక కిది ఫలం బయ్యె నని నిశ్చయించి "కొమ్మా! యటుల కానిమ్ము, రేపటికి నిన్ను వనంబులకుం బనిచెద" నని యభ్యంతర మందిరంబున కయ్యింతి ననిచి యున్న సమయంబునఁ బ్రతిహారి యరుగుదెంచి పౌరవృత్తాంతంబులు దెలుపుటకుఁ జారులు వచ్చి యున్నవా రనిన రఘువీరుండు వారలం బిలిపించిన నందఱు వందనంబులు సేసి కేలు మోడ్చి వరుసగా నిలుచుటయు, "నేఁటి కెవ్వియేనియు వింతలు గలవేని దెలుపుఁడు. నన్ను నాతోఁబుట్టుగుల జనకనందన నుద్దేశించి జను లేమనియెదరు? వెఱవక పలుకుం" డనినఁ జారులు భయకంపితులై "దేవా! తారకమంత్రంబునకు నీవర్థము. పంచమహాపాతకంబు లనియెడిచీఁకట్లకు దేవర నామాక్షరంబులు చండభానుకిరణంబులు త్రిలోకపావనుండవైన నిన్నుం దలంచినయంతఁ బాపంబులె పుణ్యంబులగు. అట్టిదేవరతోడ దుష్టచిత్తులైన పౌరులమాటలు పలుక నలికెదము. అయినను స్వామివార లడుగుటం జేసి వినినమాట దాఁపక తెలిపెదము. "ఈపురంబున నొక్క చాకిత, మగండు తిరస్కారంబు సేసె నని యలిగి పుట్టినింటికిం బోయినం దానితండ్రి కూఁతురా! జనంబుల దేహంబులు సోఁకి మయిలవడిన కోకలు శుద్ధి సేసి ధారణయోగ్యంబులు సేయు నట్టియుత్తమకులంబునకు మయిలగల్పించితివి. ఇంటిజగడం బింటిలోనె యడంపక యింతదూరంబు వచ్చుట తగవు కాదు!" అని కూఁతుం దోడ్కొని యల్లునికడకు వచ్చిన

వాఁడు నెయ్యి వోసినయగ్ని చందంబున భగ్గనమండుచు "నిల్లు వెడలి నాలుగుదినంబులు వే ఱొకచోట నుండి మగుడ నాకడకు వచ్చినపడంతి నేలుటకు రక్కసుండు గొనిపోయిన సీతం దెచ్చికొనిన రాఘవుండను గాను" అని యన్నీచుండు దుర్భాషలు పలికినఁ, జెవులు మూసికొని వానిమామ కొమరితం దోడుకొని యింటికిం బోయె. మలినాంబరములకు నిడఁగా మిగిలిన యెంగిలిగంజి ద్రావుచుఁ బొట్టవోసికొనునీచునియందు నిట్టిదుర్గుణంబులె కాని మంచిమాట లేమిటికిం బొడము! ఐన నీవృత్తాంతంబు దేవర కెఱింగింప వచ్చితి" మనిన మనుకులతిలకుండు మనంబు జల్లన మేను ముర్రుపడఁ గొంతతడవుండి ధైర్యం బవలంబించి చారులం బొమ్మని యారాత్రి నాలవజాము బ్రహ్మకల్పంబు గడపినకరణిం గడపె.

అనంతంబ వేగుటయు భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులు సత్వరంబుగా రామభూమీశ్వరుసమ్ముఖంబునకు వచ్చిచింతాక్రాంతుండును వివర్ణవదనుండును బాష్పాకులితనేత్రుండును నై రాహుగ్రస్తుం డైనపూర్ణచంద్రుండునుం బోలె కాంతివిరహితుం డై యున్న యన్న నవలోకించినమాత్రంబున ఖిన్నులై తత్పాదాబ్జంబులకు మ్రొక్కి పలుక వెఱచి మెల్లమెల్లన "జగద్వల్లభా! దేవరపాదసేవయె సకలపురుషార్థంబులకుం గారణంబు అని యెంచు నట్టి మా యెడం దయచూడ కుండుటకుఁ గారణం బేమి యనిన

రఘువరుండు చారుల్వాక్యంబులు పలుకరించి దుష్టపురుషునిచే నిందితం బగు వేదంబుకరణి క్షుద్రజనులచేఁ బరమసాధ్వి యగుసీత నిందం జెందె. అశనిపాతసకాశం బైన లోకాపవాదంబునం గలుగుభయంబు డెందంబు ప్రకంపింపం దొడంగె. జన్మమరణభయభీతుం డగు యోగిపురుషుండు మాయనుం బోలె పరమసాధ్వి యైనసీతను బరిత్యజించెద. అనినవిని భరతుండు భయకంపితస్వాంతుం డయి “అయ్యా! నీవంటివివేకి యిట్లానతీయం దగునె. కపిలధేనువును సంపాదించి యంటువడె ననుచు నడవిలో విడువ నడచువాఁడునుం గలఁడె. తొలుతలంకాపురంబున దశముఖుని సంహరించినపిమ్మట ననలంబులోనం జొచ్చి బ్రహ్మపురందరబృందారకబృందంబులు వినుతింపం గందకుండ నున్నయిన్నారీమణిం జూచి యీపతివ్రతాతిలకంబుతనకుం గోడ లైనకతంబునం బుణ్యలోకంబులుగలిగెఁ, గాకున్నం బుత్రశోకంబున మృతిం బొందినవారలకు గతి గలుగ నేర్చునె! అని దేవదానవరాక్షసవానరవీరులు వినుచునుండ మనతండ్రి యగుదశరథమహారాజు గొనియాడినట్టిశుభచరిత్రయు నిక్ష్వాకుకులపవిత్రయు సౌజన్య పాత్రయునగుజనకపుత్రికను ఘోరమృగపక్షిగణాకీర్ణంబును నిశాచరవిహారస్థానం బైన కాననంబునఁ ద్యజించుటకంటెఁ బాపంబు లేదు. కావున నిట్లుచేయుట యనుచితి౦” బనినలక్ష్మణుండు రోషారుణలోచనుండై “లోకమాత యగుసీత నిట్లాడిన

నరాధమునిం బరిమొండెంబులు సేయవలయుఁగాకిగానియీ యంబ బరిత్యజింప నగునే యనుటయు శత్రుఘ్నుండును నట్లన పలికిన రాఘవుండు భరతాదులం జూచి "జానకి లోకపావని యగుటనేనెఱుంగుదు నైన లోకాపవాదంబు పుట్టినయెడ నర్థంబు నైన ననుజుల నైన హితుల నైన దేహంబు నైనం దృణంబుగాఁ ద్యజింతు ననినయెడ నిది యేమి యెచ్చు. మనవంశసంభవులును మానధనులు నైన హరిశ్చంద్రాదులు తొల్లికీర్తి కొఱకుఁగా సర్వస్వంబునుం బరిత్యజించిరి. కీర్తిహీనులు జీవన్మృతులుగా నెఱుంగుదు. తొంటి రాజర్షులు తనువులైనం బరిత్యజించి కీర్తినంపాదించిరి. అట్లగుటకతనఁ బావనచరిత్ర మైనసీత నుజ్జగించి కుప్పసం బూడ్చినసర్పంబు తెఱంగునఁ బ్రకాశించెద" అనినరఘువీరుని తెగువ గనుంగొని భయంబున మాటాడ వెఱచి భరతశత్రుఘ్నులప్పటికిం దలంకి చనిరి.

తదనంతరంబ దుఃఖంబునం జిక్కియున్నయెడ్ల లక్ష్మణుండొక్కరుండ నిలిచె. అప్పుడు కాకుత్థ్సుండు లక్ష్మణుని జేరంబిలచి "సీతను గంగాతీరంబున నడవిలో విడిచి రమ్ము కాదేని యీఖడ్గంబుచే నాశిరంబుఁ దెగవ్రేయుము. జానకిం గానలో విడిచిన పాతకంబు నాకుం గాని నీకుం బని లేదు." అనిన విని భుజగంబుకరణి నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు గమనోన్ముఖుండై యన్నకు మ్రొక్కి యరదంబు

నెక్కి యనేకంబు లైనయపశకునంబులుగనుచు సీతాంగన యుండు నంతఃపురంబునకుం జనుదెంచి యయ్యంబ పాదారవిందంబులకుం బ్రణమిల్లి “తల్లీ! నీవల్లభుండు నీకోర్కి చెల్లింపం దలంచె. విచ్చేయు” మనుటయునాయమ్మ తానొక్కసారి వేఁడినఁ జన విచ్చి పంపె. పెనిమిటికిం దన మీఁద నెంత ప్రేమయో యని సంతసించుచు శ్రీరాముని పాదుకలు మునుగగాఁ గైకొని రత్నభూషణంబులునురజిత కనకంబులు నంబరంబులు సుగంధంబులు నానావిధంబులగుభక్ష్యంబులు పావణించి రథంబుమీఁద నునిచి యత్తలకు మ్రొక్కి కౌసల్యతో ని ట్లనియె. “నాదుకోరికి సమకూర్చుటకు సుమిత్రాసూనునిం గూడఁ బయనంబు సేసి గంగాతీరవాసిను లయినసువాసినులం జూచిరమ్మని మీకుమారుండు పనిచె” ననిన గోసలరాజతనూజ భూమిజం జూచి “అమ్మా! కోమలాంగివి. ఘోరవనంబుల కెట్లు చని యెదవు. ఎండచే నెమ్మొగంబు గందు. తనులత వాఁడు. ఇదేమికోరిక మానుము” అనుటయు “సమస్తభయనివారకుండైన శ్రీరఘువీరుండు నామనంబుననుండుటకతనవంతరవం తయును కాదు. మీకరుణ గలిగి యుండ నశుభంబు లేశంబును లేదు. మనసుకొాదవలు మాని నన్నిం బంపు” మనుటయు నయ్యమ్మ యేమియు ననక యూరకుండినఁ దక్కినవారలవీడ్కొని యవ్వేలంది యుత్తరీయంబుఁజక్కఁ జెక్కిపచ్చనిగుజ్జంబులు పూన్చిన రథంబు నెక్కి కదలు

టయు సుమిత్రానూనుండు గద్గదస్వరంబుతో సారథిం జూచి "యశ్వంబులు కన్నీరు నించి తలలు వంచుచున్న

—:లక్ష్మణుఁడు సీతాదేవిని వనంబునకుఁ గొనిపోవుట:—

యవి. ఇదియేమి యనుటయు "దేవా! నేనశ్వహృదయంబు చక్కగానెఱుంగుదు. సమరంబుల యందు నిరాఘాటంబుగా సంచరించు నీఘోటకంబు లిట్లుండుటచే నెద్దియేని యునొకదుర్దశ రాఁగల దని తోఁచుచున్నది. అయిన నానేర్పుఁజూడు" మని గుఱ్ఱంబులఁ గండంబులు దట్టి ధేయని వాగె సడలించిన వాయువేగంబున నరదంబు వోవునెడ వాయసంబును బాలభరద్వాజంబును గరుడుండును గగనంబునం గట్టె. కుందేలు నక్క మొదలగుమృగంబులు రథంబునకు నడ్డంబుగాఁ బఱపం దొడంగె. అయ్యమ్మకు దక్షిణనేత్రం బదరె. అప్పుడు సీతాదేవి రామానుజుం గనుగొని "బెట్టుగా దుర్నిమిత్తంబులు దోఁచుచున్నయవి చేవెట్టి కలంచినగతి నాయుల్లంబు దురపిల్లుచున్నయది" కరుణాసముద్రుండును శౌర్యసముద్ణుండునునగు శ్రీరామభద్రునకు శుభంబు గలుగుం గాక. ఏవీరుండు ఖరదూషణాదితాక్షసులంబదునాల్గువేలనొకముహూర్తంబున నుక్కడంచె? నేమేటి వెలయించుకొని పోవుమారీచమృగంబు మస్తకంబు ఖండించె? నేమహానుభావుండు గొండలు పఱపించి సముద్రమున సేతువు గట్టించె; నేజగపట్టి రావణకుంభకర్ణాదుల వధియించి లోకత్రయంబున సౌఖ్యంబు

సంపాదించె, నేనయానిధి విభీషణునకు శాశ్వతంబుగా లంకాసామ్రాజ్యం బొసంగె. శరణాగతసంరక్షణవ్రతుం డును రాజేంద్రుండును ననంతకల్యాణగుణసాంద్రుండు నైనయాశ్రీరామచంద్రుం డయోధ్యానగరంబు నేలుచు నాచంద్రతారకంబుగా సుఖంబున నుండుంగాక" అని పలు కుచుఁ గొంత దవ్వు చని జానకీదేవి యుభయతీరంబులం బొడమినతరులతానికరంబులపుష్పవాసనలం బరిమిళితంబు లును బూర్వసముద్రపరిచుంబితంబులును నై సప్తశతప్రవా హముఖంబులం గనుపట్టుచుఁ జక్రవాకపక్షమారుతసంచర ద్వీచీకలాపమైనదివ్యాపగం గనుంగొని వకుళతిలకసహ కార నమేరుప్రియక మేదురంబైనతటంబునజనకతనూజయు సుమిత్రాసుతుండును రథంబు డిగ్గి కువలయమనోహరం బును సత్కవిసేవితంబును సుధాప్రకాశంబు నై రాఘవుని కీర్తిం బోలుచున్నగంగం గనుంగొని సంతసంబునంగొనియా డుచు నావికుండు దెచ్చినయోడ నెక్కి యవ్వలిగట్టునకుం బోయి స్నానంబులు సేసి ధౌతపరిధానంబులు ధరియించి పాదచారంబునఁ జీమలకుందూఱంగూడనికాఱడవి తెరువుఁ బట్టి యకుంఠితంబు లైనకంఠీరవకఠోరఘోషంబులం ఘూ ర్ణిల్లు మదగజంబులు జంబుకంబులు వృకంబులు వాలుమె కంబులు మొదలగుమెకంబుల భయంకరఘోషంబులును నడవియీఁగలఝుంకృతులును నిలకోళ్లజీంకృతులును వన మహిషంబులభాంకృతులునుం జెవులు వ్రక్కలు సేయ భీక

రం బైనయకాననంబు నవలోకించి భూపుత్రి సుమిత్రాపుత్రున కిట్లను. జీర్ణంబులు నీరసంబులు ఛాయవర్జితంబులు నైన వృక్షషండములచేఁ బ్రవేశింపంగూడనియరణ్యంబు గనుపట్టుచున్నయది గాని పావనంబు లైనతపోవనంబులు గానరావు, వికటంబులుఁ దీక్ష్ణకంటకంబులు నైన బలుసు, తుమ్మ, చండ్ర, వెలుతురు, కొరింద మొదలగు పొదలు గనుపట్టుచున్నవి గాని పుణ్యపేటిక లయిన యతివరమఠవాటికలు గానరావు. కాఱుచిచ్చువలనం బెచ్చు పెరిఁగినపొగ లెగయుచున్న యవిగాని హోమధూమంబులు గానరావు.(1) సివంగులు చిఱుతపులులుం గనుపడుచున్న యవిగాని మునిబాలకులు గానరారు. పాషాణకర్కశంబులైనకాపథంబులు గనుపట్టుచున్నయవి గాని నడయాడు మార్గంబు గానరాదు. దశరథరాజనందను నెడఁబాయనోర్చిన ననుబోఁటిపాపకర్మురాలికి మంచిది యేల కానవచ్చు"నని సంతాపంబు నొందుసీతాసతి నవలోకించి సౌమిత్రి మొగంబు వాంచి బాష్పపూరంబులు రాల్చుచుఁ "దల్లీ! లోకాపవాదనిమిత్తంబుగా నిన్నుఁ గాంతారంబు నొందించి రమ్మని రాఘవుండు కృపావిహీనుండ నగు నన్నుం బనిచె" నని యెడి తీవ్రభాషణంబు లశనిపాతంబు రీతిఁ గర్ణరంధ్రంబులు సోఁకుటయు సురగాలిచేత వ్రాలిన కుసుమవల్లియుంబోలె మూర్ఛఁజెంది పుడమిం బడియొడలెఱుంగకయున్న జనకపుత్రింజూచి సౌమిత్రి పటాంచలం

బున విసరి యుపచారంబులు సేయఁ దెలివినొందక యుండు టయుఁ "త్రికరణంబుగ శ్రీరామచంద్రుని చరణారవిందం బులయందు నిజభక్తి గలవాఁడ నేని జనకనందన బ్రతుకుం గాక*" యని ప్రతిన సేయుటయుఁ గన్నులు తెఱచి యాయ

—:లక్ష్మణునియొద్ద సీతదుఃఖించుట:—

న్నులమిన్న యన్నువపక్షియుంబలె విలపించుచుఁ 'నన్నా నీయన్నయు నీవును బదునాలుగేండ్లు నరణ్యంబునఁ గాపా డితిరి. ఇప్పు డిట్లు నట్టడవిలోఁ దిగ విడువం దగునే! మఱఁ దులలో నీవు నాయెడ భక్తి విశ్వాసంబులు గలవాఁడవు. తొల్లి దండకావనంబున నేఁ దెమ్మనినపువ్వులు దెచ్చి యిచ్చి తనూభవుని కైవశిం గాపాడిన దయాపరుండ వగునీ విట్టినిర్దయత్వంబున కొడిగట్టితివే! అపకీర్తికి వెఱవని సుగ్రీ వునకు విభీషణునకు నిట్టిచెయిదంబులు సెల్లుం గాని నీకుం జెల్లునే! తండ్రీ! యే మనంగలదాన? నాపాపకర్మంబు నాకు వనవాసంబునం గోరికగాఁ బరిణమించెఁ, గాకున్న నెల్ల కార్యంబులు పరామర్శించి చేయుమీయన్న నిష్కారణం బుగా నన్నుఁ గాఱడవిలోన విడిచి రమ్మనునె! మున్ను నానిమిత్తంబుగాఁ గొండవిల్లాని కోదండంబు బెండువలె విఱిచివైచె. నాకొఱకుఁగా మారీచమృగంబు మస్తకంబు ఖండించె. నన్నుఁ దెచ్చుటకై పాథోనిధిం గలపుచే బంధిం పించి సేనల దాఁటించె. నన్నుం జెందుటకై పదిమొగం బుల రక్కసునిశిరంబులు ఖండించె. అట్టి గుణాభిరాముం

డును దయారసధాముండు నైన శ్రీరామచంద్రుండు కాకులు దూఱని కాఱడవిలో నన్ను విడిచిరమ్మనియెనే ! ఇదినానో ముఫలంబు గాని నీవేమిచేయుదువు ! మీయన్న యానతి సేసితివి. మీ ప్రతినలు నెఱవేఱె. వేగంబు సాకేతనగరంబునకుఁ బొమ్ము (2) అని మఱియు జనకనందిని సుమిత్రానందనుం గనుఁగొని "తమ్ముఁడా! వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులు జనక దశరథులుం జూచుచునుండ నాఁడు వివాహసమయంబువఁ జిప్పకూఁకటియొప్ప మీఱుచు రత్నఖచితంబులైన కర్ణభూషణంబులం బొలుపొంగుచుఁ,దెలిదమ్మిరేకులం దెగడుకనుఁగవయు బింబాధరంబును మందహాసంబునం జెలువొందఁ,బూర్ణేందుసన్నిభంబైన రామదేవునిముఖాంబుజంబుధ్యానంబు సేయుచునుండంగలదాన; నన్నెడఁబాసినవిరహవేదన సైరింపం జాలక రాఘవుం డేటీవియలం గాఁగిలించుకొనియెనో యయ్యడవితీఁగలలో నన్నుం ద్రోసి రమ్మనె; నాదురదృష్టంబు నేమందు? అత్తలకెల్లం గేలుమోడ్చితి ననుము. పూర్ణగర్భయు నిరపరాధయు నైనజానకిని నిష్కారణంబుగా నట్టడవిలో విడిచి వచ్చితి ననుము. వత్సా! నీకు మేలగుంగాక! శ్రీరామభద్రునకు భద్రంబగుంగాక! భరత శత్రుఘ్నుల నడిగితి ననుము." అని పలవింపుభూమినందనం గనుంగొని లక్ష్మణుండు, "సాధ్వీశిరోమణీ! దైవయోగం బిటు లుండె. ఏల వగచెదవు? అల్లవే

(1)-(2) నడుమ నున్న గ్రంథ మొక ప్రతిలోఁ బోయినది.

తాపసాశ్రమంబులు గనిపించుచున్నయవి. భాగీరథియు భూమిదేవియు వనదేవతలు నిన్ను రక్షించుచుందురుగాక! నీయోర్పును నీపాతివ్రత్యంబును నిన్నుం గాపాడు* నని యూఱడం బలికి కన్నీరు ఱెప్పల నప్పళించుచుఁ బ్రదక్షిణంబు సేసి లక్ష్మణుం డలంఘనీయం బైనరాఘవుని శాసనంబునకుం జలంకుచుఁ దిరిగి తిరిగి చూచుచుఁ బళుబాలకుండు దోలుకొనిపోవ నంబారవంబు సేయుచు వత్సంబు విడువ నోపని ధేనువు తెఱంగునఁ బలవరించుచు జనకరాజనందని చూచుచు నుండ, హుటాహుటి రథంబుఁ దోలుకొని రామానుజుండు దవ్వుగా నరిగి యదృష్టిగోచరుం డగుచు నయోధ్యకుం జనియె. ధరణిపుత్రియు నరణ్యరోదనంబు సేయుచు మూర్ఛ నొంది పుడమిపైఁ వ్రాలినం బక్షులు ఱెక్కలచే నీడ గల్పించుచు నంబరంబునం దిరిగె. చమరీమృగంబులు వాలంబుల నల్లనల్లన విసరె. సింహశరభ శార్దూలాదులు చుట్టునుం బరివేష్టించి కాపాడుచు నుండె. మదపుటేనుంగులు కరశీకరంబులచే జలధూమ్రంబులు నించె. భానుండు కిరణంబుల వేఁడిమి సోఁకకుండ వెన్నెలకరణి నెండగాసె. వాయుదేవుండు శైత్యమాంద్యసౌరభ్యంబులతో మెల్లమెల్లన విసరుచు సేద దేర్చె

—: వాల్మీకి సీతను దనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోవుట: —

నయ్యవసరంబున వేదవేదాంగ కోవిదుండును దత్త్వవిశారదుండును నైనవాల్మీకి నిఖిలవిద్యారహస్యంబులు దెలిసిన

శిష్యులు పెక్కండ్రు పరివేష్టింప యాగార్థంబుగా సమిధలును యూపంబులును దర్భలుఁగుసుమంబులుఁ గందమూలంబులు సంపాదించుటకై యయ్యడవికిం జనుదెంచియప్పరమపావనిం గనుంగొని "అమ్మా ! నీవెవ్వతెవు ? ఏకతంబున నేకతంబ యివ్వనంబున శోకించెదు." అని నమ్ముని యాదరణవాక్యంబులకు వేసవియెండం గొట్టువడిన మయూరి మేఘగర్జితంబునకుం బలె నాహ్లాదంబు నొంది వీడియున్నధమ్మిల్లంబు చక్కనొత్తి గద్గదస్వనంబున "అయ్యా! యేను మిథిలాపతిపుత్త్రికను; నావల్లభుండగు శ్రీరాముఁండు లోకాపవాదభయంబునఁ గల్లనిజంబులు విచారింపక కానలకు వెడల నడిచె. ప్రాణంబులు త్యజింపఁ జూచిన భ్రూణహత్యాదోషంబు వచ్చుచున్నయది కావున సాహసంబు సేయ నెంచినదానం గాను. ఏను జేసినపురాకృతకర్మంబున నిటువంటిదురవస్థ ప్రాప్తం బయ్యె. నిన్నుం జూచిన మజ్జనకునింబోలెనున్నది. నన్నురక్షింపు" మని చరణంబుల పయి వ్రాలిన వాల్మీకి దయాకులితమానసుండై "సాధ్వీ! శోకింపకుము. మీతండ్రి యగుజనకునకు నేను సఖుండ. నీవు శీఘ్రంబ బలపరాక్రమసంపన్నులు నుత్తమచరితులు నైనపుత్త్రుల నిరువురం గనియెదవు. గర్భక్షోభంబుగాఁ దెగువ సేయం దలఁతురే" అని యూరార్చి జానకిం దోడ్కొని యాశ్రమంబునకు జనియె.]

—: కుశలవుల జన్మవృత్తాంతము, :—

తదనంతరంబ యావాల్మీకిమునీంద్రుండు మునిభామల రావించి యాసతీమణిగర్భంబునకు హాని రాకుండం గాపాడుండని యాజ్ఞాపించిన వారలు జానకిని బర్ణశాలలోనికిం దోడ్కొని పోయి నివాతస్థలంబున దర్భలపయిం బఱచిన కృష్ణాజినంబుపై నునిచి పాదపద్మంబుల గాండిననుండ్లు మెల్లనఁ దివిచి వెచ్చనికరంబులఁ బాదంబులం గాఁచి కొంచెంబుగాఁ గారనూనె పంకించి తలచిక్కు వాపి ముడిచి చెక్కుటద్దంబుల గాఱుకన్నీరు పయ్యెదచెఱంగుతి నొత్తి మొగంబు పుడికి పుడమిపయిం బాలరాఁడినకతంబున దువ్వైన వలువ పరిహరించి పలుచనినారచీరలుగట్టి కందమూలంబులు నడవికూరలు లఘుతరంబుగా నారగింపంజేసి పూఁటపూఁటకు నుపచారంబు లొనరించుచుఁ బోషింప ననుదినంబును బుణ్యకథా ప్రసంగంబులఁ బ్రొద్దులు గడపఁ దొమ్మిదినెలలతిక్రమించుటయు, సౌమ్యగ్రహంబులైదు సూర్యునిం గూడక యుచ్చకేంద్రస్థానంబుల వెలుంగుచునున్న శుభలగ్నంబున జనకపుత్రిక యిరువురు కొమరులంగనియె. అప్పుడు దిక్కులు ప్రసన్నంబు లయ్యె. పరిమళమారుతంబులు వీచె. దివ్యదుందుభులు మొరసె. పుష్పవృష్టిగురిసె. అగ్ని ప్రదక్షిణార్చులం గనుపట్టె. అప్పుడు తాపసాంగనల వృత్తాంతం బెఱింగింప వటువులం బనుచుటయు వార "లక్కయమడబిడ్డలం గనియె" నని చెప్పినవాల్మీకి వేగంబ

వచ్చి సీతాసుతులంజూచి సంతసంబున నుప్పొంగి సూర్యవై శ్వానర తేజస్కు లైనకలవకుఁ గుశలవంబులచే నభిమంత్రించి రక్షయొనర్చి జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి కుశలవు లనునామకరణంబు సేసి పెనిచిన వారలును ననుదిన ప్రవర్ధమానులై పెరిఁగి కరికలభంబులభంగి నొప్పుటయు, వాచంయమశ్రేష్ఠుం డైనవాల్మీకి చౌలంబుసేసి యుపనయనమ్ముగావించి యమ్మహోత్సవంబునకుఁగామధేనువుందలంచుటయుఁ, దోడనె వచ్చి జీలకఱ్ఱసన్నబియ్యంపుటన్నంబులరాసులు నొలుపుఁ బప్పులతిప్పలు నేతిదొరువులు పిండివంటలకొండలు కూరలరాసులు నానవాలకాలువలు పనసరసాలకదళీఖర్జూరాది ఫలసమూహంబులును నిర్మించిన బంగరుపళ్ళెరంబులనునిచి బంతులు సాగించి మునిసతులు వడ్డింప షడ్రసోపేతంబుగా నారగించి మునీంద్రు లాశీర్వాదంబులు గావించి కర్పూర తాంబూలంబులు బహుమానంబులు గైకొని పోవుటయు, సూర్యచంద్రులం బోలెఁ దేజోవిరాజితు లైన యక్కుమారులకు నాలుగువేదంబులు షడంగంబులు నానాపురాణంబులు నాగమంబులు నధికరింపఁ జేసి ధనుర్వేదంబు సాంగంబుగా నేర్పి దివ్యాస్త్రసంధానంబు నాకర్షణంబు నుపసంహారంబును లాఘవలక్ష్యశుద్ధిం జిత్రత్వదృఢత్వంబులును దెలియం జేసి సంగీతశాస్త్రంబు సమర్థంబుగాఁ దెలిపి శ్రీమద్రామాయణం బుపదేశించుటయు, నేకసంధాగ్రహణంబున గ్రహియించి కుశలవులు వీణయు, దాళంబునుం

గైకొని నానారాగంబుల స్వరమైత్రియు విన్యాసవిశేషం బులు నారోహణావరోహణక్రమంబులు లయకాలంబునుం దెలిసి వీనులవిందుగా నమృతంపుసోనలు గురియ నెండిన వృక్షంబులు చిగిరింప ఱాళ్ళు కరంగ రామాయణంబు గానంబు సేయుచు మునికుమారులతో నడవులకుం జని కందమూలఫలంబులు తేనియలు కుసుమంబులు మధురోదకంబులు దెచ్చి యొసంగఁ గొడుకులం జూచి శోకంబు మాని సీతాంగన యాశ్రమంబున సుఖంబుండె.

—శ్రీరాముఁ డశ్వమేధముచేయహయంబునువిడుచుట—

తదనంతరంబ శ్రీరామభద్రుం డయోధ్యానగరంబున రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు బ్రహ్మకు నాలవమనుమఁ డైన రావణునిం జంపుటవలన నైనబ్రహ్మహత్యాదోషంబు నివారింపందలంచి హయమేధంబు సేయుతలంపున ననుజపురోహితమిత్రామాత్యసామంతరాజులు గొలువ నిండోలగంబునం గూర్చుండి వసిష్ఠవామదేవగాలవగార్గేయాదులం జూచి యశ్వమేధంబువలన బ్రహ్మహత్యాదోషంబు తొలంగు నను శ్రుతివచనంబు వినంబడుచున్నయది. ఆయాగంబు సేయువిధానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుఁ డనిన వసిష్ఠుండు "నరేంద్రా! అశ్వమేధంబు సేయుట బహుప్రయాసంబు. గోక్షీరవర్ణంబైన శరీరంబును గుంకుమంబునుం బలెఁగెంపుఁజాయ గులుకుకంఠంబును గనకవర్ణంబైనవాలంబునునల్లనిచెవియునుంగలయశ్వంబును శౌర్యనిధులైన యో

ధులం గూర్చి యథేచ్ఛముగా విహరింప విడువవలయును. విద్యాతపోధనులైన ఋత్విజులు గావలయు. వారలకునొక్కొక్కనికెయొక్కగజంబు నొక్కయరదంబు నలుగురు గాలుబంట్లు నూఱుగుఱ్ఱంబులు నన్ని ధేనువులు వేయిబారువుల ధనంబు నలుతూము ముత్యాలును దక్షిణలుగా నొసంగం దగు. భార్య లేనివారలకు యాగంబున నధికారంబు లేదు. పత్నీసమేతంబుగా దీక్షించి యసిధారావ్రతంబుగా హయమేధంబు నెఱవేర్పవలయు." అనిన నినకులతిలకుండు బంగారుచే సీతారూపంబు గావించి మునులయనుమతి గైకొని యాచెప్పిన లక్షణంబులు గలహయంబును దనలాయంబున వెదకి తెప్పించి విహితదక్షిణ లొసంగి వేవురుఋత్విజులం గూర్చి జాతరూపసీతాసమేతుండై దీక్షవహించిచామరరత్నకింకిణీచిత్రమాల్యపరిధానగంధకస్తూరికాద్యను లేపనపూజితంబైనవాజినిటలంబున "మిత్రకులాగ్రణియు, దివిజస్తుత్యపరాక్రముండును వీరమాత యగుకౌసల్యాదేవికిం బుత్రుండు నైనరఘువీరుండు విడిచిన యాగీయతురంగంబు నుర్వీతలంబులో శౌర్యసాహససమానులైనరాజకుమారులు గలరేని పట్టి కట్టుం" డని లిఖించిన కాంచనపట్టంబు గట్టి వాద్యఘోషంబులతోఁ బ్రదక్షిణంబు సేసి మ్రొక్కుసమయంబున నిత్యశత్రుఘ్నుం డైన శత్రుఘ్నుం డక్షౌహిణీత్రయంబుతో వచ్చి యన్నకు మ్రొక్కిన దీవించి కౌఁగిటం గదియించి "హయసంరక్షణంబు సేయుము. అష్టదిక్పాల

కులు హరిహరబ్రహ్మాదులు విరోధించిరేనియు నిరోధించి జయంబు సేకొను మని పంపుటయుఁ, గ్రతుఘోటంబు నిరాఘాటంబుగా నిఖిలదేశంబులు దాఁటిపోవునెడఁ గొందఱు నరేంద్రు లెదసొచ్చి తదీయఫాలస్థితం బైన పత్రికం జూచి చేతులు మొగిడ్చి కొలిచిరా నయ్యశ్వంబు వాల్మీక్యాశ్రమ సమీపకాననంబునం బ్రవేశించె.

—:యాగీయాశ్వమునకై లవశత్రుఘ్నులు పోరాడుట:—

ఆసమయంబున వల్మీకభవుండు వరుణపురంబున యాగంబు సేయించుటకై చనియుండె. అపుడు వేల్పుటేటి తటంబున శ్యామలంబులుకోమలంబులు నైన దూర్వాదళంబులు మేయుచు దర్శనీయంబైన యాగీయహయంబు సంచరింపం జూచిన బ్రహ్మచారులును సజ్జీకృతకార్ముకుండై యయ్యాశ్రమకాననంబు రేవగలు రక్షించుచుండులవునకుం జూపుటయు నతండును దానినిటలంబునం గట్టిన హేమపట్టికనులిఖించిన బిరుదాక్షరంబులుచదివికొని “బళిబళీ! రాఘవునిం గన్నతల్లి కౌసల్య వీరమాత యఁట. కుశలవులం గన్న సీతాంగన గొడ్డువోమెఁగాఁబోలు” నని పకపకనవ్వి యత్తురంగంబుపయిం దనయుత్తరీయంబు వైచి యీడ్చి తెచ్చి యాశ్రమసమీపంబున నున్న కదళీతరువునం గట్టి వేయుటయు, విప్రకుమారు లతనింజూచి నిరర్థకవైరంబు లేమిటికి? దీనివెంబడి సైన్యంబు లల్లవె కనుంగొనుము. నాపుడు సీతాతనయుండు మునితనయులం జూచి మీకు

రాజధర్మంబు తెలియదు. అని మొనం గినిసి పగఱం బరి మాఱ్చుటయొండె లేకయున్న సమరహతుండనై కైవల్యంబు గాంచుటయొండెఁ గాక వేఱొకలదా? యని పలుకునంతలో నశ్వరక్షకులైన భటవీరులు కొందఱు వేగంబ పఱతెంచి “యెవ్వండురా! ఘోటకంబుఁ బట్టినదుండగీఁ” డనిన, విని సీతాకుమారుండు యజ్ఞతురంగంబును బట్టినవాఁడు లవుం డేమిటికి రిత్తనొచ్చెదరు? పొండు పొండనిన, నవ్వి యవ్వీరులు, బాలకా! పొమ్ము పొమ్మని యనాదరణంబుగా సైంధవబంధమోక్షణంబు సేయ, లవుండుండుం డనుచు వారల శరంబులు శరంబులఁ దునియనేసిన, నబ్బలంబులు మెఱయ ముద్గరచక్రతోమరంబులు ప్రయోగించిన (నతండు)గోదావరిలోఁ గ్రుంకినజనుండు పాపంబుల రూపణంచుచందంబునం జూర్ణంబులుచేసిన, నవ్వృత్తాంతంబువిని శత్రుఘ్నుండు తేరుగదియం దోలించిన, లవుండు నిశ్శంకుండై మాహేశ్వరాస్త్రంబు వింటం దొడిగి శరపరంపరలచే విపక్షపక్షంబు గవాక్షంబులుగాఁ జేయుటయు, మూర్ఛఁజెంది లవణాసురాంతకుండు క్రమ్మఱం దెలిసి లవునిఫాలతంబున మూఁడు వాఁడితూపులు సొనుపుటయుఁ దామరమొగ్గలు వైచిన చందంబున నొవ్వక నవ్వుచు నయ్యమ్ములు దివిచివైచి కుశానుజుండు పినతండ్రిం జూచి రోషభీషణాకారుండై ధనుర్గుణారావంబున దిగంతరాళంబులు పగులం జేయుచు నొక్కవిశిఖంబునఁ గేతనంబును సూతుని నాలుగు సాయకంబులఁ

జక్రరక్షకుల నన్నియ బాణంబుల రథ్యంబులం ద్రుంచి యొక్కభల్లంబున హృదయంబుభేదించియార్చుటయులక్ష్మణానుజుండు కన్నులం గెంపుగులుక నేయస్త్రంబుచే లవణాసురుం దునిమె నయ్యస్త్రంబు వింటసంధించి "వత్సా! యిది యమోఘం బైనబాణంబు. సంగ్రామంబునకుం దొలంగిపొమ్ము నీమీఁది యంతఃకరణంబునం బలికితి" ననిన సీతాకుమారుండు తనమనంబున మాయన్న కుశుండుండెనేని యీయస్త్రంబు చూర్ణంబుసేయు; నైనను మాతల్లియగుసీతాదేవిపాతివ్రత్యధర్మంబువలననిబ్బాణంబుఖండించెద నని ప్రతినసేసి యెదురునిలిచి శత్రుఘ్నుం డేసిన యస్త్రంబుపై వేఱొక్క యస్త్రంబు ప్రయోగించిఖండించిన, నగంబు ఖండితంబై పుడమిం బడియె. మిగిలిననగంబు నెగసిచని విల్లు ఖండించి వక్షస్స్థలంబు దూఱి భూమిం గాఁడిన, నిశ్చేష్టితుఁడురక్తసిక్తాంగుండునైలవుండుపుడమిం బడిన, భేరీశంఖమృదంగపటహాఢక్కారావంబులు చెలంగ సింహనాదంబులు సేయుచు హతశేషులైనసైనికులుతురంగంబు గొనిపోయిన, శౌర్యనిధానుండైన శత్రుఘ్నుండు కుశానుజుంగాంచి బాణఘాత సంతాపంబు మాన మేనం బొదివి యెత్తికొనియిక్కుమారుండు రాఘవప్రతిబింబంబు కరణి నున్నవాఁడు. అతనికిం జూపవలయు, నని పురంబునకుం దోడ్కొని పోవలయు నని తన్నుపునం దొరఁగురుధి

రంబులు సలిలపూరంబులం గడిగి రథంబున నబ్బాలునిడి
కొని మఘాశ్వంబేగుదెసకుం జనియె.

—:సీత లవునిఁ దలఁచి విచారించుట.:—

అంతనక్కడభూపుత్రితనయాత్మగతంబున, “సక్కటా! లవుండాఁగొనియె నీవేళకువచ్చినవాఁడు కాఁ” డనిశోకంబు నంబొక్కుచునుండ, మునికుమారులు పఱతెంచి “అమ్మా! నీకొడుకుమఘతురంగంబునుబట్టిమార్కొనునరిబలంబులం గనుపుగొట్టి యొక్క మహారథికు నెదిరించిన నతండు విలు ద్రుంచి మూర్ఛనొందించి పట్టికొని పోవుచు నున్న వాఁ” డనిన మేఘగర్జితంబునకున్ భయపడుమరాళబాలిక పోలికఁ దనయునిం బేర్కొని బహువిధంబుల నడలుచునుండం, గుశుం డంతకమున్న మూలఫలంబులు సమిత్కుశపత్రపుష్పంబులునుం దెచ్చుటకై వనంబునకుంజనిన యెడ నెడమకన్నదరెంగావున మనంబున భయంబు నొంది తోడనె సమరవిజయసూచకంబులగు నిమిత్తంబులు గనుపట్టిన నెద్దియేనియు నొక్కయుద్ధంబును దాన జయంబునుం గలుగు; నని సంభ్రమించుచువచ్చి ధనంబు గోలుపోయిన చందంబునఁ జిన్నవోయినముఖంబుతోఁ జెన్నుదొఱంగి యున్నతల్లికి వందనంబుచేసి “అమ్మా! నీమనంబున నింత యుమ్మలిక యేమిటికి? లవునింగాన; నెందుఁబోయె నెఱింగింపు” మనిన “నెచ్చట నుండియో యధ్వరాశ్వంబు వచ్చినం బట్టి కదళీతరువునం గట్టి పెక్కండ్రువీరులతోడం

బెనంగి చతురంగంబులు సమయించినయెడ నొక్కపాత
కుండు బిడ్డనివిల్లు ఖండించి పట్టుని పోయె నఁట. అతనిని
చేటు పాటు తెలియక పోగిలెద. శాత్రవునిం జయించి
యనుజుని మరలించి నాదుఃఖం బార్పు"మనిన "సంబా!
శోకంబు మానుము వైరిబలంబులం దునిమి తమ్ముని దో
డ్కొని వచ్చెద. బాణబాణాసన తూణీరచక్రగదా కుంత
ముసలముద్గరకవచంబులు దీవించి యొసంగు" మనినం
"కుమారకా! కుశలంబుతో నిరంకుశంబుగా రిపులం గెలిచి
రమ్ము. కుశకుమారకా!" యెల్ల దేవతలునిన్ను రక్షింపుదురు.
అని దీవించినఁ దల్లి చరణపద్మంబులకుం బ్రణమిల్లి యాజగ
దంబ యొసంగిన శరశరాసనకవచాదులు గైకొని సన్నా
హంబై సమరకౌతూహలంబున భుజంబు లప్పళించుచుఁ
గల్పాంత మేఘంబుకరణిం గర్జించుచు గమనవేగంబున వృ
క్షంబులు వేళ్లతోడం బెల్లగిల్ల శైలంబులు చూర్ణంబుగాఁ
బదఘట్టనంబులం బుడమి గడగడ వడంక దిగంతంబులం
జీఁకటులు గ్రమ్మ సజ్జీకృతకార్ముకుండును సంధీకృతబాణుం
డును సంభృతకవచుండును సమరసన్నద్ధుండునై సరభసం
బుగా సింగంపుఁగొదమ తెఱంగున వచ్చునవ్వీరునిం జూచి
సైనికులు నిలువంజాలక నలుదిక్కులకుం బఱచిరి.

అంత శత్రుఘ్నుండు చెదరిన సైనికులఁ గ్రమ్మఱంబురి
కొల్పి సారథిం గనుంగొని యుగాంతకాలంబున సంహారో
న్ముఖుండై వచ్చుకాలరుద్రునిచందంబున నిక్కుమారుండస

హయశూరుండై మనపయి న్వచ్చుచున్నవాఁడు. వీనిం జూచి సైన్యంబులు దైన్యంబునొందికలంగంబాఱె. దిశావకాశంబులు ధూళిధూసరితంబు లయ్యె. కాకఘూకకంకగృధ్రంబులు రథికులశిరంబులమీఁద వ్రాలె. ధ్వజపతాకలు పొగయుచున్నయవి. ఉల్కమకయె యశనిపాతంబులు గలిగె. నక్కలు సేనాముఖంబునం బోవందొడంగె. ఒఱలం గైదువులు డుస్సిన విఱిగి పడియెడు. ఇది మొదలుగాఁగల విపరీతనిమిత్తంబులుగలిగె. కావున మనము పదిలంబుగాఁ గదనంబు సేయవలయు; నని సేనావాహుం డనుసేనాపతిం జూచి నీదుచాపవిద్యాకౌశలంబున నిక్కుమారుఁ జీకాకు పఱిచివేయుము. చంప వలదనియాజ్ఞాపించుటయుఁ గఱకుమీఱినసేనతోడం గూడ దారసిల్లి ములుకుటమ్ము లనేకంబులుగాఁ గురిసినఁ గుశుండు ప్రతిశరంబుల వెంబడించి సారథి తురంగ కేతనపతాకా ఛత్రచ్చామరబాణ బాణాసన సమేతంబుగా రథంబు పొడి సేసి వానిహస్తంబులుమస్తకంబును భేదించి సింహానాదంబు సేసిన, నగుం డనువాఁడు తనయన్నపాటు గనుంగొని దిగ్గజోపమానం బైనగజంబు నెక్కి డీకొలుపుచుఁ గనకఘంటాఘణాఘణితం బైనశక్తిం బ్రయోగించుటయుఁ గుశుండు నైదు విశిఖంబులచే దానిం దునియలు సేసి పెచ్చుపెరుఁగు మచ్చరంబున నాలుగమ్ములు కార్ముకంబునం దొడిగి దంతావళంబు నాలుగుపాదంబులం దెగనేసిన నేనుఁగు పడుటకు మున్న నగుండు భీకరగదా

దండహస్తుండై పుడమికిం దుమికి యెదురు నడుచుటయు గదాదండ మండితం బైనవానిభుజాదండంబు ఖండించిన నతండు వేఱొక్కకరంబునఁ జక్రంబు సారింపుచుఁ జేర వచ్చుటయుఁ గుశుండు క్రూరనారాచంబున నాచక్రంబు తోడంగూడ బాహువు ద్రుంచిన భానునిం బట్టఁ దివురు స్వర్భానునిచందంబునఁగలియవచ్చుటయు,అవాగ్రజుండర్ధ చంద్రబాణంబునఁ వానిశిరఃకపాలంబు ఖండించిన (దాని) ఖండనంబునఁ దాండవంబు సలుపుభైరవుండు పానపాత్రం బుగాఁ గైకొనియె. అవ్విధంబున నగుండు పడుటయు గల గుండుపడి సైన్యంబులు పఱచిన వెనుదగిలి సీతాసుతుండు శతశరంబుల గజతురగస్యందనవీరభటకదంబకంబులఁ జిత్ర వధం బానర్ప లక్ష్మణానుజుండు వాయువేగంబు లైనయాశు గంబుల నడరించినఁ, గుశుండు క్రోధకషాయితాక్షుండై సన్నతపర్వంబులును గనకపుంఖంబులును గంకపత్రంబులు నైనయంబకంబులు శతసహస్రసంఖ్యలు నిగిడించి రథ్యంబు లం జంపి సారథిం గీటడఁగించి కేతనంబుఖండించి ఛత్రంబు దునుమాడి తేరు చక్కడిచి వక్షస్స్థలం బగల్చుటయుశత్రు ఘ్నుండు గిరిశిఖరంబుననుండి జాఱిపడినభద్రదంతావళంబు తెఱంగున నేలం బడుటయు హతశేషంబు లైనసైన్యం బులు దైన్యంబు నొంది నలుదిక్కులకుం బఱచె.

అంతలో లవుండు మూర్ఛ దెప్పిఱి యన్నకడకు వచ్చి మ్రొక్కి తదనుమతంబున యాగీయాశ్వంబు నొక్కమహీ

—కుశలవులపాటవము రామునకు భటులెఱింగించుట—

రుహంబునం గట్టినఁ బెనుగాలితోడం గూడిన కార్చిచ్చుపై వడి సోదరునితోడం గుశుండు రణాంగణనిరంకుశుండై ప్రకాశించె. అంత హతావశిష్టులైనభటులు కొందఱయోధ్యాపురంబునకుం బఱచి హయమేధదీక్షితుండును యజ్ఞవేదికాసమాసీనుండును మునిజనపరివేష్టితుండును భరతలక్ష్మణసేవ్యమానుండును కురంగశృంగపాణియు కృష్ణాజినాంబరధరుండును దండమేఖలాభరణుండును కనకసీతాసమేతుండును దిలసమిదాజ్యహోమధూమారుణలోచనుండునైన శ్రీరామచంద్రునిం గాంచి ప్రణమిల్లి "దేవా! నీయధ్వరాశ్వంబు నానాదిక్కులుం దిరిగి యడవిలో నొక్కబ్రహ్మచారియగు బాలకునిచేఁ గదళికాతరువునం గట్టఁ బడియె. అక్కుమారుని యాకారంబు మీయట్లయున్నయది. వాఁడుమనసేనలం గనుపుగొట్టి మీకూర్మితమ్మునితో నెదిరించి పెద్దయుం బ్రొద్దు కదనంబుగావించి ఖండితకార్ముకుండై మూర్ఛఁజెంది పట్టువడియె. అనంతరంబ యతనిపోలికగానుండు బాలకుం డొక్కఁడు కవచకార్ముకఖడ్గధరుండై లేడిగుంపులపైఁ దుముకుబెబ్బులింబోలెఁ జేతులు కసి తీఱ సేనలం గసిమసంగి శత్రుఘ్నునిం గూల్చె" ననిన విని రఘువీరుండు "మీకు వెఱ్ఱిపట్టెనో భూతంబు సోఁకెనో? నాతమ్ముండు పగఱచేఁ బడుట యేమి? యనుటయు "దేవా! నీపదసేవకులకు భ్రమకలుగునే! యీమాటనిక్కం" బనుటయు రామభూమీ

శ్వరుండు మనంబునం గళవళం బందుచు నాయెదుట నిలిచి యెన్నఁడు మాఱుత్తరంబీయఁడు, లవణాసురుండాఁకి యొక్కఁడె కయ్యంబునం గెలిచె. ఇట్టినాతమ్ముం డాజిలో నొక్కవడుగున కెదిరింపం జాలక పడియెనఁట! దైవంబెంత సేసె" ననుచు భానుకుల తిలకుండు ఱెప్పల నుప్పతిల్లుబా

—: రాముఁడు సౌమిత్రిని యుద్ధమునకుఁ బంపుట. :—

ష్పంబులు కరపల్లవంబుల నప్పళించుచు లక్ష్మణుదెస మొగంబై "యాగదీక్షితుండ నైననేను దరలరాదు. కావునహయంబుం బట్టినబాలకులం గెలిచి శత్రుఘ్నునిం దోడ్కొనిరమ్ము పొ" మ్మనఁటయుఁ బూచినతరువులంబోలుపొందు గిరులచందంబునఁ గనక కేతనసమేతంబులును మదధారాబంధురంబులు నగుసింధురంబులును జలనిధితరంగంబుల తెఱంగునం గెరలు తురంగంబులును శరదభ్రవిభ్రమంబులును గల్పిత మనోరథంబులుంబలె సమంద శౌర్యవిశంకటులైనవీరభటులును బ్రళయభైరవహుంకారశంకారవంబులైనపటహాభాంకారంబులును మెఱయ రఘువీరునకుం బ్రణామంబు సేసి కల్పాంతకాలంబునం గట్టుదాఁటి మట్టుమీఱిన నీరధులంబలె నిరవధికంబులైన సేనాబృందంబులతో వచ్చి వాల్మీకి వనంబు సొచ్చి రణాంగణంబున విరిసిన నీల కేశపాశంబును విధ్వస్తంబైనకవచంబును విఱిగిన శరాసనంబును వీడినయంపహాదులునుం గలిగి ధూళిధూసరితగాత్రుఁడై పడియున్న శత్రుఘ్నునిం జూచి బాష్పాకులితలోచనుండై సౌమిత్రి

సమరసముద్యుక్తుం డయ్యె; నని జైమినిమునీంద్రుం డాన తిచ్చుటయు, జనమేజయనరేంద్రుండు తదనంతరకథావృత్తాంత శ్రవణకౌతూహలాయత్తచిత్తుండై యుండె.

ఉ. వారణఘోటవీరభటవర్గనిరర్గళ ధూళిపాళిసం
పూరితవార్ధి!(ధావి) తరిపువ్రజ సాధ్వసహేతుచక్రవా
ళోరుగుహాంతరాళబహుళోజ్జ్వలదోఃపరితప్త తాపవి
ద్యారవిమండల ప్రకరధామధురామధురాధినాయకా!

క. ముంగొంగుఁబసిఁడి చెంగటి
బంగరుమల యొద్ది యమరపాదప మింటన్
రంగైనకామధేను వ
సంగ నిజాశ్రితులఁ బ్రోచు సవ్యాసృపాబ్ధీ!

భుజంగప్రయాతము. మదేభేంద్రయానాసమాజాబ్జబాణా
సదానంద (స) న్నీతిశాస్త్రప్రవీణా
ప్రదానాంబుసంపూర్ణఫాలాక్షతూణా
సదాయత్తవిద్వత్ప్రశస్తప్రఘాణా!

గద్య. ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగచొక్కనాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ మాందోళికాప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయకతనూభవ మీనాక్షీదేవీ కటాక్షలబ్ధకవితాసాంప్రదాయ వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకప్రణీతంబైన జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వమ్మను వచనకావ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

—:(o):—

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీధరచరణాంబురుహా
సాధారణభక్తియుక్త! శరణాగతర
క్షాధౌరేయవ్రతరఘు
నాథ! విజయరంగచొక్కనాథమహీశా!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయ నరేంద్రున కిట్లనియె. అట్లు సమరసన్నద్ధుం డైన సౌమిత్రి నవలోకించి సీతాకుమారుండై నకుశుండు నిజానుజుం డైన లవు నవలోకించి లెక్కకు మిక్కుటంబైన చతురంగబలంబులతో మహారథుం డెవ్వఁడో మనమీఁద వచ్చె నింకం జేయం దగినకార్యం బేమి? యన, లవుం "డన్నా! చెప్పం దగిన దేమియున్నది. శరపరంపరలచేఁ బరబలంబుల వెంపరలాడి వచ్చెద; నీవును "ణంబునకుం దొడంగు" మని పలికి మున్ను శత్రుఘ్నునిచేతఁ దనధనువు విఱిగిపోవుట కతన నియమపురస్సరంబుగా నిటలంబున నంజలి ఘటియించి సూర్యునుద్దేశించి "సవితయుఁద్రిమూర్తిస్వరూపంబును సప్తసప్తియుఁ జండభానుండును బూషుండును సదా

—: సూర్యుఁడు లవునకు విల్లొసంగుట. :—

ప్రకాశుండును జలజమిత్రుండును ఋగ్వేదమయుండును మేషవృషభాద్యధీశ్వరుండును ద్యుమణియు హిరణ్మయుండును భాస్కరుండును గర్మసాక్షియు భవరోగవైద్యుండును శాశ్వతశుభంకరుండును సహస్రకరుండును సురనికరపూజితుండును యతిజనప్రియుండును దివాకరుండును సంవత్సరకరుండును ననూరుసారథియు నంధకారభేదనుండును గిరీటమాలికాధరుండును నిశాకరసహాయుండును జగదాశ్రయుండును నయినసూర్యునకు వందనంబులు సేసెద' నని మంత్రంబు లుచ్చరించుచుఁ బ్రార్థించిన, సూర్యుండుప్రత్యక్షుంబై కనక రేఖావిరాజితంబును దివ్యరత్నఖచితంబునుజయప్రదంబు నభేద్యంబును ద్రిభువన భయంకరజ్యానాద మేదురంబును నగు నొక్క ధనువు దయచేసి దీవించి వేంచేయుటయు, భాస్కరుం డిచ్చినవిల్లు గైకొని లవుం డగ్రజునిం జూచి యాధనుర్మహాత్త్వంబుఁ దెలిపె.

అత్తఱి సీతాకుమారకులు సుమిత్రాకుమారునిం దాఁకుటయు గజఘటలు తురంగబృందంబులు రథసమూహంబులు భటవ్రాతంబులు లెక్కకు మిక్కుటంబుగాఁబ్రళయకాలసముద్రంబుకరణి నపారంబైన సైన్యంబుఁ జొచ్చి శరవర్షంబులువర్షించుటయు ముహూర్తమాత్రంబులో నొక్కటియునర యోజనంబుదూరంబులోపలందగిలిన సైన్యంబులు తోలుకోల్తలం గీటడంగె! నయ్యద్భుతపరాక్రమంబునూచి

లక్ష్మణుని సేనాపతి యగు కాలజితుండు పెక్కువేల* భ్రముల తోడం గూడఁ గుశునిం జుట్టుముట్టె. ఇవ్విధంబున సేన లవ రోధించుటయు లవుండు ప్రలయకాలకాలునిచందంబునం గనలుచు ననర్గళమార్గణాసారంబులచే నలువదిభ్రములసై న్యంబులం దెగటార్చి కత్తి కేడెంబును గదయుఁ జక్రంబును బ్రాసంబును సురియయుఁ బట్టసంబును గుంతంబును దోమ రంబును శూలంబు మొదలైనకైదువులం బోరిపోరి పగ తురు ప్రయోగించినయస్త్రశస్త్రంబులచే జర్జరీభూతంబును రక్తసిక్తంబు నగుగాత్రంబుతోఁ గుశునిం గానక నలుదిక్కు లుం జూచుచు నున్నయపుడు రుధిరాక్షుండనురాక్షసుండు లవణాసురుని మేనమామ యగువాఁడులవణాసురసంహారా నంతరంబ శత్రుఘ్నుని శరణుసొచ్చి రాఘవునకు సేవకుండై వర్తించువాఁ డెడసొచ్చి పరాకుగాఁ జూచుచునుండు లవుని చేతికార్ముకం బొడిసికొని యాకసంబునకుం బఱచె.

—: లవుండు రుధిరాక్షునిఁ జంపుట. :—

అంత నక్కుశానుజుండు చాపంబు లేక చక్రంబు కేలం బూని చక్రపాణిచందంబున గురుకృపాలబ్ధంబైనవా యుమంత్రజపంబువలన గగనంబున కెగసి కొద్దిపక్షిపయిం

---

* నూఱువేల యేనుంగులు నొక్కయేనుంగునకు వేయేసి రథంబులు నొక్కరథంబునకు నూఱేసిగుఱ్ఱంబులు నొక్క గుఱ్ఱంబునకు నూర్గురు పదాతులుఁ గూడినసంఖ్య భ్రమి యనం బరఁగు (ఈభ్రమిలక్షణముగూడ మూలమునందే వ్రాయఁబడియున్నది.)

బాహు జాలెడేగ తెఱంగున దైత్యుని దఱుముటయు, సైన్యంబులు వెగ్గలంబు లంది బాణరంధ్రంబులవెంబడిగజ కళేబరంబులు సొచ్చి యందుండి యాకాశంబు చూచు వారును, భగ్నంబు లైనరథంబులలో నంజొరఁబడి చప్పుడు సేయ కుండువారును, హయకబంధంబులమీఁదిపక్కెరలు తమమీఁదం ద్రోచుకొని యవల నుండువారును, వీరభట శరీరంబులు మీఁద వైచికొని యరిగలమఱుంగున నణంగి యుండువారును, నై యితం డెవ్వరిమీఁద నుఱుకునో యెవ్వరిశిరంబు ద్రుంచునో యని కళవళపడుచు నుండు నపుడు దశరథరాజుమంత్రి యగుసుమంత్రుని కొడుకులు సింహుండును, జంద్రకాలుండును, ధార్మికుండును, మదనుం డును, శత్రుసూదనుండును, శరద్వంతుండును, జితశ్రముం డును, నదుండును, సువేగుండు, నతులుండు, ననువారలు పదుగురు జ్యాఘోషణంబులు భీషణంబులుగా నొక ము హూర్తంబునఁ బదిబాణంబు లేసి లవునిచేతిచక్రంబు తు త్తునుకలు సేసిన, సీతాతనూభవుండు భూతలంబునకులంఘిం చి పరిఘాయుధంబులు గేలం గైకొనిచిత్రంబుగాఁద్రిప్పుచుఁ జిటికె వేసినమాత్రంబులో దశరథరాజమంత్రికుమారులైన దశమహారథుల గీటడఁగించె. అంతలో మదోద్ధతుం డైన రుధిరాక్షుండు గ్రమ్మఱం బాఱుతెంచి గదాదండంబుచే శిరంబు పగుల నడుచుటయు, లవుండు మూర్ఛగ్రమ్మి విసం జ్ఞుండై కొంతతడవుండి యంతటం దెలిసి కుంతంబు ద్రిప్పు

చు శకుంతాధీశ్వరుండైన గరుడుండు సర్పంబుపయిం దారు తెఱంగున దైత్యునిం జేరి కుత్తుకద్రుంచి వాఁడు ముచ్చిలించికొనిపోయినచాపంబు గ్రమ్మఱం బుచ్చికొని కడంగుటయుఁ బ్రసవానంతరంబున బాలకుని మోహజాలంబు చుట్టుకొనిన తెఱంగునఁ జతురంగబలంబులు సీతాకుమారునిం జుట్టుకొనిన, సణంగినచంద్రునిప్పు తనయొద్దిమద్ది చుట్టు నాద్యంతంబును గాల్చి పేర్చి కాఱడవిం దహించురీతి బెక్కుభంగుల సేనలం జక్కాడుచు నుండె. అప్పుడు కుశుండు సింహనాదంబు సేసి లక్ష్మణునెదుర్కొనిన, నతం

—:కుశలక్ష్మణులయుద్ధము:—

డైదుతూపులచేఁ బేరురంబు వ్రక్కలించిన,సుక్కకయక్కుమారుండు వాయవ్యాస్త్రంబు సంధించి నిలునిలు మని యదల్చియేయుటయు లక్ష్మణునియరదంబు సుడిగాలిలోనం జవిలి కుమ్మరసారెగతి ముహూర్తమాత్రంబు తిరుగుచు నుండఁ దద్వేగంబున నాలుగురథ్యంబులునాలుగుదిక్కులం బడి పంచత్వంబు నొందిన, లక్ష్మణుండు వేఱొక్క తేరెక్కి కక్కసంబులైనయుక్కుటలుగు లైదుప్రయోగించి కుశుని కవచంబును గిరీటంబును దునుముటయుఁ, గుబుసంబువీడిన నాగేంద్రుని తెఱంగున మెఱయుచు లక్ష్మణు నుద్దేశించి “రిత్త మోపుగా నన్నకిరీటకవచంబులు తీయించి భారంబు మాన్పినసీవు పరమోపకారివి. నీసైన్యభారం బంతయుఁ బోవం జేసి ప్రత్యుపకారంబు సేసెద” నని పలుకుచు నాథ

ర్వణశిరోమంత్రంబుల నాగ్నేయాస్త్రంబు నభిమంత్రించి ప్రయోగించుటయు, దగ్ధంబు లైనరథంబులును మండెడు నేనుంగులును గాలెడుతురంగంబులును నివురు లైనపదాతి వర్గంబులును బొగలతోడం గలసి యెగసిన ఛత్రచామరా భరణంబులునుం గలిగి చమూసమూహంబులు దావాన లంబులోఁ దవిలిన మెకంబులరకంబున నలుదిక్కులకుం బఱచుటయు, దాశరథి వారుణాస్త్రంబున నివారణం బొన రించినం, గుశుండు వాయవ్యాస్త్రంబు వింట నొంటించి చాపవిద్యాకౌశలంబు మెఱయ నేయుటయుఁ, జండమా రుతవేగంబునఁ బండుటాకు లెగయువడువున నాయోధనం బునం గలయాయోధవరు లాకసంబున కెగసి వీరలక్ష్మివిహ రించుమణిమండపంబునకు మంజిష్ఠపట్టుమేలుకట్టు లెఱుం గునం గనుపట్టుటయు, సేనలదురవస్థగనుంగొని సేనాధీశ్వ రుం డగుకాలజిత్తు కుఱుచకనుపులకోరికోలచేఁ గుశును రంబునాటించి నవ్వుచు "నాబలపరాక్రమంబు లెఱుం గవు. బాలుండవు. నీకేలయాలంబు? తొలంగు" మని పలుకునంతలోఁ గుశుం డలుకదొలఁక నొక్క వాలికతూ పుచే వానినాలిక ద్రుంచి తోడన మహోగ్రనారాచం బున శిరంబు ఖండించె.

—:లక్ష్మణుండుమూర్ఛితుం డగుట.:—

అంతఁ గాలజిత్తుపాటు గనుంగొని సౌమిత్రి వేలకో లందులాశుగంబులు నిగిడించిన నక్కుమారుం డన్నియుం

జూర్ణంబులు సేసి చక్రంబు వైచిన ఖండించి, శూలంబు ప్రయోగించినం ద్రుంచి,ముసలంబు విసరినం గసిమసంగి, భిందివాలంబు నిగిడించినం దునుమాడి, వాలును బలుకయుంబూనినం జిద్రుపలు సేసి, యెన్నికైదువు లెత్తిన నన్నియు నఱికి, వాల్మీకి యొసంగినయైదుబాణంబులు గార్ముకంబునం గూర్చి యార్చుచు వైచిన, అక్కలతోడిపెనుబాములుంబలెం బఱతెంచి యురస్థ్సలంబునందూఱుటయు స్వల్పకిరణంబులతో నస్తమించునర్కబింబంబునుంబలె లక్ష్మణుండు రుధిరధారాభిషిక్తుండై పుడమిపయిం బడినం గుశుండు కరవాలంబు పలుకయుం గైకొని, కరినికరంబుల కుఱికి,యింద్రుండు వజ్రధారచేం గులగిరులం గూల్చుచందంబునం గూల్చి, రణాంగణంబు బయలుపఱిచి తమ్మునిం గాంచి యిరువురుం గూడి చిచ్చుం గరువలియుం గలిసినట్లు సైన్యంబు నిరవశేషంబుగాం జలపట్టి మట్టంబు సేసి హర్షంబున నాశ్రమంబునకుం జనుదెంచిరి.

అంతకమున్న గంగాతీరంబున యాగశాలలో దీక్షం బూని వసిష్ఠాదిమునులతోం గూర్చున్నరఘూద్వహుండు భరతునిం జూచి 'అనఘా!శత్రుఘ్ను ననిలోనం గూల్చిన హయచోరకునిం ద్రుంచి లక్ష్మణుం డిదివఱకు నేమిటికి రాండయ్యెనో! ఏవీరుండు విరోధించినయెడ ముల్లోకంబులు నొక్కమొత్తంబుగా నెత్తివచ్చిన నెదిరింపంజాల; వట్టిసుమిత్రతొలుపట్టితోం జలపట్టి పోరువారలుం గలరె! బుద్ధితెలి

యక యత్తురంగంబుఁ బట్టిన బాలకులు చలంబునం బోరి దురంబునం గూలిరో! కాక వారలతల్లి శోకంబునం బొగు లుచుఁ బుత్రభిక్ష వేఁడికొనియెనో! యాగంబు నుపక్ర మింప నింక మూఁడుదినంబు లున్నయది. నన్నును సుగ్రీవ విభీషణాదులను దలంపక లక్ష్మణుబాహుశౌర్యంబు నూ హింపక సాహసంబున నాడింభకు లిట్టి దుండగంబులు సేయం దగునె! అచ్చటివృత్తాంతంబు తెలియలేదు. వేగ వంతులు బుద్ధిమంతులు నైనవేగరులం బంపి శీఘ్రంబుగా నచ్చటివార్తఁ దెప్పింపు" మనుటయు భరతుండు లావు వెర వునుం గలదూతల నేవురం బయనంబుసేసి సముఖంబు నకుం దోడి తెచ్చినఁ రాజేంద్రుండు చారుల నుపలక్షించి "బాలకులు నేరక యపరాధంబు సేసిరి, గావునవారలకభ యం బొసంగితోడ్కొనిరమ్మనుఁడు. కాక చలపాదితనం బునం బోరికేని సమ్మోహనాస్త్రంబున మోహింపఁ జేసి యిచ్చటికిం బట్టికొని తెమ్మనుఁడు. ఆచిన్న బాలకులు నన్నుం బోలియున్నారని వేగరులచే వింటి; నదియునుంగాక సీత ముఖలక్షణంబు లవ్వటువుల మొగంబులం గలవని వింటిని. మీరును గలయం జూచి తెలిసి యడవి నేల తిరిగెదరు! మీయంబ పేరేమి? యని తెలియనడిగి సౌమిత్రిం గూర్చు

—: సౌమిత్రిం గూర్చి రాముఁడు దుఃఖించుట: —

కొని వారలం దోడ్కొనిరం" డని పలుకుచుండునంతలో గాయంబులం దొరఁగునెత్తురులు వెల్లువలు గట్ట హతశేష

సైనికులు పఱతెంచి దీక్షితుం డైన రాముని పాదంబుల వ్రాలి “ఓరఘుకులావతంసా! శత్రుఘ్ను నిచందంబున లక్ష్మ ణుండును గుశుని నిశితవిశిఖంబులఁ బంచత్వంబు నొందె సమరతలంబునం గాలజితుండును సుమంత్రునికుమారులు పదుగురును సౌమిత్రి కన్న మున్న కుశునిసాయకంబులచే రక్తధారలు గుబులుకొన • గైరికధారారంజితంబు లైనశైలం బులమాడ్కిఁ బూచినమోదుగుల కై వడి జగతీతలంబునం గూలిరి. కోపావేశంబుఁ జూచునెడలం గుశుం డిచ్చటికి వచ్చువాఁడని తోఁచుచున్నయది. ఇంక నేటియాగంబు! ఆహావంబునకు నాయత్తంబుగ విచ్చేయుఁడు. చిచ్చంటి కొాసినపిమ్మటఁ జేటలం గ్రమ్మ శక్యంబు గాదు. తగినయు పాయం బిప్పుడు చేయవలయు” నని పలికినపలుకు లాల కించి రఘువీరుండు వెన్ను విఱిగినచందంబునఁ బరశుఖం డితం బైనభూజంబుపోలిక మూర్ఛితుండై భరతునిసమీపం బునఁ బడుటయు, నతండు విన్ననైయున్న యన్న నీక్షించి హిమాంబుపూరంబులచేఁ గన్ను లొత్తి కర్ణంబులం గంబు రాదుమారంబు లూఁది శైత్యోపచారంబు లొనర్చుటయుఁ బెద్దయుంబ్రొద్దునకు నొక్కింత తెప్పిఱి కాకుత్స్థుండు జల ధరగంభీరస్వనంబున వావిడిచి యేడ్చుచు ‘నకటా! పదు నాలుగేం డ్లాహారనిద్రలు మాని పెక్కుభంగుల నన్నుం గాపాడి దేవదానవు లాశ్చర్యంబు నొంద సమరంబున నింద్రజిత్తుం ద్రుంచి మహారథ శ్రేష్ఠుండును గార్తవీర్యునికన్న

మిన్న యని పొగడఁగనినన్ను మాణవకమాత్రుండెట్లు నిర్జించె! మహావీరా! హాప్రియానుజా! హాసుమిత్రాపుత్రా! నీవు లేనిజన్మం బేల! ఈరాజ్యం బేమిటికి! ప్రాణంబు వలనం బ్రయోజనం బేమి! తమ్ముల నెడఁబాసి యుండం జాల. వారలసమీపంబునకుం జనియెద. కార్ముకంబు నస్త్రంబులుం దెమ్ము తమ్ముఁడా! తామసంబు సేయవల'దని పలికినం, గేలు మొగిచి భరతుండు "దేవా! సంగ్రామరంగంబున భయభ్రాంతులై చారులు వచ్చి తెంచి విన్నవించినగతిం దోఁచుచున్నయది గాని యిమ్మాట నిక్కంబు గాదు. లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు మూర్ఛం బొందిరి గాఁబోలు! అమ్మహాభుజులకు మరణం బెక్కడిది! ఏను వారలకు సహాయంబుగాఁ జని దేవరప్రతాపాతిశయంబుచేఁ దురంగచోరకులం బట్టి బంధించినొని యశ్వంబునుం దెచ్చెద. నన్నుం బనుపు" మనిన, నినకులతిలకుండు నీకుం దోడుగాఁ బేరుగల వానరవీరులం బనిచెద. సుగ్రీవుండు విభీషణుండు నిరువుర మాయొద్ద నుండనిమ్ము నరవానరరాక్షసబలసమన్వితుండవై కదనంబునకుం జను మనియె.

—: భరతాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట. :—

అంత భరతుండు రఘుపతికిం బ్రణమిల్లి ధనుర్బాణతూణీరకవచశిరస్త్రాణంబులు ధరియించి రథం బెక్కి సేనాసమేతంబుగా వెడలె. అప్పుడు కైకేయీపుత్రుండు పవననందనుం బిలిచి నీవు ముందరం జని సుమిత్రాతనయులం చం

దంబు తెలిసి రమ్మని పంచినం, బఱచి హనుమంతుండువార లం గని తనసందిటం బొదివికొని వచ్చి భరతునిసన్నిధిం బెట్టి కుశవిశిఖసంఘట్టనంబులం గడు నొచ్చి పడియున్న లక్ష్మణుం జూచి తె? ఇతండు తొలుత నింద్రజిత్తునియస్త్రం బుల నింత నొవ్వం, డని పలికిన హనుమంతుని పలుకులు విని భరతుండు శోకవ్యాకులమానసుండై యివ్వరుల నింత పరిభవించినవారలు బృందారకులు గాని దారకులు గారని యియ్యిరువురం దనయరదంబున నునిచికొని వచ్చుచున్నం తలో, సైనికవీరులసింహనాదంబులునట్టహాసంబులుపటహ భాంకారంబులు నాలకించి కుశుండు కోపవశుండై కోదండ మౌర్వీఘంటారవంబులు సెలంగ నెదురు నడచుసమయం బున వారలయుద్ధంబు చూడ శక్యంబుగా దనుభంగి సూ ర్యుం డస్తమించె. పక్షికులంబులు కలకలంబులు సేయుచు గూండ్లకు బారులు దీరె. మృగంబులు పల్వలంబుల నుద కంబులు గ్రోలుటకు వెడలె. కాటుకరాసుల కరణిం జీక టులు దిక్కటాహంబులం గప్పె. అప్పు డాకరొకరి మొ గంబు గానని యంధకారంబున భరతసైన్యంబులు కుశల వులం జుట్టుముట్టిగదాకుంతముసలతోమరముద్గరభిందివాల క్షురికాదిసాధనంబులు వర్షించిన లవుండు నన్నకు సహా యుంబుగా బాలభానుకిరణప్రకాశంబు లైననారసంబులు ప్రయోగించి తిమిరంబులు విరియించుచు వాఁడిగొడ్డలిచేం గాష్ఠంబులు నఱకినకరణి ఖడ్గంబుచే దంతిదంతంబులు తెగ

వ్రేయునపుడు మిణుంగుఱులు పుడమికి మింటికి నొక్కటిగా నెగసి దళంబుల దహింపం దొడంగె. కుశుండును గార్ముకజ్యానాదంబు రోదసీకుహరంబునం బర్వ జ్వలింపం గలక్రోధానలంబునకు సూచకంబుగా ధూమరేఖ పర్వెననం బొలుచు భ్రుకుటీమండలంబు ముఖచంద్రమండలంబునకు నలంకారంబుగాం జండమార్తాండకిరణంబులం గ్రేణి సేయుచు బాణంబులు నపారంబుగాం గురియుచు సైన్యంబు దైన్యంబు నొందించిన వారింప శక్యంబు గాక చింతించు నవసరంబున హనుమంతుండు రామానుజునిం జూచి వీరల యాకారంబులు రామునియట్ల యున్నయవి గావున సీతా తనూభవులు గావలయు కాదేనియాదికూర్మంబునకు శేషునకు దిగ్గజంబులకుం గులాచలంబులకు భారంబు దోంచు నట్లుగాం బీనుంగుంబెంటలు సేసి బలంబులం దునుముట యెట్లని పలుకుచునుండం, గుశుండు లవునిం జూచి వీరలు పొంచు తెఱంగు గనుంగొనిన యుద్ధసరణిగాం దోంచలేదు మ్రుచ్చులవలెం గనంబడుచు నున్నవారు. నీవు హయంబు నేమఱక యుండుము. సైన్యంబుల నెల్ల నేనుక్కణంగించెద నని పలికి భరతున కభిముఖుండై "నీసోదరులు పడినచోటికి నిన్ను దైవంబు దెచ్చె. లవాగ్రజుని ముందటంబడి యెందుం బోంగల" వని కైకేయీనందను నేడుకాండంబుల నుషేణు నన్నియతూపుల నంగదుని వేయిబాణంబుల నాం జనేయుని నూఱుసాయకంబుల నీలుని నేనూఱు మొఱుంగు

టమ్ముల గవయు నిన్నూఱుశరంబులఁ బనసుఁదొంబదినార
సంబులఁ గుముదుని నన్నూఱు ప్రదరంబుల జాంబవంతుని
మూఁడువేలకంకపత్రంబులనొప్పించి, హతుల మూర్ఛితులఁ
బరాజితులం జేసి సింహనాదంబు సేయుటయు, దేవతలు
పుష్పవర్షంబులు గురియించిరి. ఘోరతరంబైనసీతాకుమా
రునిసమరంబుఁ జూచు వేడుకచేఁ బొడవుగా నెక్కెనో
యనఁ బొడవుగుబ్బలియుత్తమాంగంబునకు మణిమయకిరీ
టంబు కరణిం బ్రకాశించుచు మార్తాండమండలంబు తూ
ర్పుదెసఁ జూపట్టె.

అప్పుడు భరతునిశాసనంబునఁ జతురంగబలంబు లొ
క్క మొగింజుట్టుముట్టిన, లవుం డాబలంబుల విరియించి యా
ఱునాఱుసంబుల భరతునికోదండంబు ఖండించినం, గుశుం
డుగ్రమార్గణాసారంబు లనర్గళంబుగాఁ బ్రయోగించిన, భర
తుండు మూర్ఛితుండై యరదంబుమీఁద నొరగంబడుట
యు మారుతకుమారుండు కట్టలుకం బెట్టుగా నట్టహాసంబు
సేసి యొక్కమహీధరంబు పెకలించి వైచుటయు, దానిశక
లంబులు సేసి కుశుండు బలప్రకరంబులు వికలంబులుగాఁ

—'భరతుఁడు మూర్ఛిల్లుటవిని రాముఁడరుదెంచుట.:—

బరిమార్చుటయు, హతశేషులుపఱతెంచి తద్వృత్తాంతంబు
శ్రీరామభద్రునితోఁ దెలియంజెప్పిన నమ్మహారథుండు విభీ
షణసుగ్రీవులతోడంగూడఁ జతురంగబలసమేతంబుగా నరు
గుదెంచి యాహవరంగంబున సాహసధురీణులు సౌందర్య

రేఖాలంకృతులును శరచాపతూణీరధరులును నంగజప్రతిమానులునాత్మప్రతిబింబంబులు నైనయర్భకులంగనుంగొని “మీకుజాతకర్మనామకరణాదు లెవ్వరు గావించిరి? ధనుర్వేదం బెవ్వరిచే నభ్యసించితిరి? యుద్ధకౌశలం బెవ్వరు నేర్పిరి? మీకుం దలిదండ్రు లెవ్వరు? ఎఱింగింపుం” డనుటయు లవాగ్రజుండు “సమరంబునకువచ్చి మాపుట్టుపూర్వంబు లేల యడిగెదరు? మీ తేటమాటలకు లోఁబడి హయంబు నిచ్చువారము గాము. అయిన మీయంతవార లడిగినఁ జెప్పకుండుటయుం దగవు గాదు. మాకు జాతకర్మంబు నామకరణంబుఁ జౌలంబు నుపనయంబును వేదశాస్త్రరహస్యంబులు విలువిద్యయు దివ్యాస్త్రసంపదయు గదాఖడ్గకుంతతోమరాద్యాయుధనైపుణంబును,నఖిలపాపహరంబును సకలమనోరథసాధనంబును గైవల్యప్రదంబును నైనశ్రీరామాయణంబును,వాల్మీకిమునీంద్రుండు నిర్వ్యాజకృపాకటాక్షంబున నెఱింగించె. మాతల్లి సీతాదేవి యిక్కానలో మమ్ముఁగాంచె నని సీతానామస్మరణంబు సేయుటయు, రఘునాథుండు రథంబుమీఁద నొఱగి ముహూర్తమాత్రంబునకుఁదెలివి నొంది సుగ్రీవునింజూచి వీరలెవ్వరు తెలియంజూడు మనిన నినసందనుం డిక్కుమారులు పురాణపూరుషునిపోలికనున్నారు. మీకుమారులగుటకు సందియంబు లేదు. కాకున్న నిట్టి శౌర్యధైర్య సాహసంబులు పుట్టునె? యని పలుకుచుండునంతలో నీలుం డొక్కమహా

శైలంబు పెకలించివైచుటయు వారలన్నగంబుచూర్ణంబు సేసి కాలానలశిఖాసంకాశంబైనశరం బఱి వోసియేసిన నీలుండుగూలె. తోడన తద్రక్తబిందువు లెన్ని గలవన్నియు నీలురై మార్కొనుటయు జానకీకుమారుం డందఱ నన్నిశరంబుల రూపుమాపి నరవానర రాక్షససైన్యంబుల నానాశస్త్రాస్త్రజాలంబులం గుదులు గ్రుచ్చిన, రాఘవుండు భ్రాతృజనులపాటును సైనికులచేటు నక్కుమారులపోటునుం జూచి హాలాహలకీలా కరాళంబులైన మెఱుంగుటమ్ములు వింటనంధించిప్రయోగించిన నది యక్కుమారుల వయిం దాఁకక కేడించిచనుటయు, రఘువీరుండు మరల దివ్యబాణంబు లనేకంబు లేసినఁ, గవలు వానినన్నింటి నాలుగేసి తునుకలు గావించిన రాఘవుండు వారల కరలాఘవంబు తనకు సమానం బని తెలిసి యుద్ధంబుసేయ నొల్లక యూరక యుండినం గుశుండు నిశితవిశిఖంబులచే మర్మంబులు

—:శ్రీరాముఁడు మూర్ఛిల్లుట.:—

నొప్పించిన మరణసమానం బైనమూర్ఛనొంది రథంబుపై నొఱగంబడుటయు లవుండు లాఘవంబున నయ్యరదంబున కుఱికి యతనిం బొరలించి కిరీటకుండలహార కేయూరకటకాంగదాది భూషణంబులును బీతాంబరంబు నొడిసికొని భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులభూషణాంబరాదులుగైకొని రఘువీరుని ధరాతలంబున ద్రొల్లించి యాదివ్యరథంబుపై నధివసించి యన్నయుం దమ్ముండునుం బోవునెడ నొక్కచోట

మిక్కుటమ్ములైన యుక్కుటమ్ములచేఁ జాలనొచ్చిపడియున్న జాంబవంతుని హనుమంతునిం జూచి లవుండు నవ్వుచు మనయమ్మకు ముదంబుగా నీభల్లూకంబును వానరంబునుం గొనిపోవుద మని పలికిన నాంజనేయుండు భల్లూకవల్లభుం జూచి మెల్లన "కంటివే! రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులదుర వస్థ మనమెంతవారము! బ్రహ్మాదులకేనియు శుభాశుభంబు లనుభవింపక తీరదు. వీరలం గికురువెట్టి పోవుదమంటిమేని లవుండు మిక్కిలి మొక్కలీఁడు. కావున మనకుఁ బ్రాణ హాని యగుంగాని ప్రయోజనంబు లేదు. దైవానుకూల్యం బును జాలదు. జీవంబు లుండిన నలసినశుభంబులు పడయ వచ్చు. పట్టుకొనిపోయినం బోవని" మ్మని యూరకుండుట యు, బాలభానుప్రభాభాసమానంబును సముజ్జ్వల కేతనం బును సమీర సంచలత్పతాకంబును దివ్యసైంధవబంధురం బును నవరత్నఖచితంబును జలధరగంభీరస్వనంబును వా యువేగంబునైన దాశరథిరథంబున జాంబవంతు హనుమం తునిం దీవియలఁగట్టియీడ్చుకొనిపర్ణశాలకుంజని యెదురు సూచుచున్న తల్లికి మ్రొక్కి "అమ్మా! నీకు వేడుకగా నీ భల్లూకంబును వానరంబునుం బట్టికొనివచ్చితి" మని ముంద రంబెట్టి రామలక్ష్మణులు మొదలగు నన్నలువు రన్నదమ్ము లపాటును విన్నవించుటయు జానకీదేవి విస్మయాక్రాంతయై "రఘువీరుని మీరలు జయించుట జింకపిల్లలు సింహంబును జయించిన తెఱంగుగా నున్నది. దీనినమ్మఁగూడదు. అయి

నను దైవయోగం జెవ్వరికి నెఱుంగ నగు! అక్కటా! యే నజ్ఞాతవాసంబు సేయుచు నాయునికి యొరు లెఱుంగ కుండఁగఁ దపంబు సేయుచు నుంటి నన్ను బయలుపఱిచి తిరి" అని లవునిం జూచి వాల్మీకి యిచ్చటికి రాక మున్నె యభిమానధను లైన యీజాంబవంతు హనుమంతుని నచ్చ టనే విడిచి రమ్మనుటయు నతం డట్ల కావించె.

—: వాల్మీకి శ్రీరామాదుల మూర్ఛ దేర్చుట. :—

అంత నారదువలన నావృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి వరుణలోకంబుననుండి వాల్మీకి సత్వరంబుగా నిజతపోవనం బునకు వచ్చి యాశ్రమద్వారంబున మూర్తిమంతంబులైన దివ్యాస్త్రమంత్రంబులకై వడి నతుల తేజోవిరాజమానులైన జానకీసుతులం గాంచి దీవించి కౌఁగిలించుకొని "మీకుఁ గయ్యంబు సంఘటిల్లె నని వింటి. రాఘవులదివ్యాస్త్రఘా తంబులచే గాయంబులు లేవు గదా!" యని పాణితలంబున మేనులు నిమురుచు "మీకేల యాలం బయ్యె? సవిస్తరం బుగా నెఱింగింపుఁ" డనినం గుశుండు హయంబుఁ బట్టుట యును, సౌమిత్రిభరతశత్రుఘ్నులపాటును,నరవానరరాక్షస వధంబును, రామవిభునినిధనంబునుం దెలిపిన, విని వాల్మీకి "యక్కటా! యిట్లు చేయుదురే! ఏమియు నెఱుంగనిబాల కులు మీర" లని పలుకుచు రక్తమాంసమేదోమస్తిష్కమ యంబును భూతబేతాళపిశాచసంకులంబునై దానవమాన వవానరదేహఖండంబులచేతం గనుపట్టుచు ఘోరతరంబైన

రణాంగణంబునకుం జని రఘువీరుల నలువురం జూచి కమండలూదకంబు కరంబునంగొని యభిమంత్రించి చల్లుటయు, వారలు సుఖనిద్రం జెంది మేల్కాంచిన తెఱంగున మూర్ఛలు దొఱంగి యుదయార్కబింబంబులచందంబునం బ్రకాశించుటయు, దివ్యదుందుభిధ్వానంబులు నప్సరోనాట్యంబులుఁ బుష్పవృష్టియుం గలిగె. దేవత లమృతవర్షంబు వర్షించుటచే నరవానరయాతుధానబలంబు లన్నియు నెప్పటియట్ల బ్రదికె. అంత మునిజనసేవ్యమానుం డైనవాల్మీకి మహామునికి రాఘవుండు తమ్ములుం దాను నమస్కారంబు

—: వాల్మీకి రాముని స్తుతించుట. :—

గావించిన నత్తపోధనుం డాశీర్వాదంబు సేసి "మహాత్మా! నీవుజగన్నాయకుండవు, సృష్టిస్థితిసంహారంబులునీలీలావిహారంబులు; కులాలుండు చిఱుతకలశంబులు, గరగలు, కటాహంబులుం జేసినకరణి నీవు కొందఱ నధికులను గొందఱ నల్పులనుంగా సృజియించినాఁడవు; నీవు శ్రీమన్నారాయణుండవు; సీతాదేవి శ్రీమహాలక్ష్మి; మీలీలావినోదంబులు వేదసన్నుతంబులు; కొడుకు లెఱుంగక తప్పుసేసినం దండ్రి సహింపవలయుం గాని నిగ్రహింపఁజనదు. పుత్త్రులశౌర్యంబును దేజంబును విద్యయు జనకులకు సంతోషకరంబులు గదా! అతిబాల్యంబునఁ దాటకన్ వధించి హరునికోదండంబు ఖండించి భార్గవుగర్వంబు మాన్చి విరాధు వధించి ఖరదూషణమారీచకబంధాదులఁ దెగటార్చి వాలి నొక్క

కోలం గూల్చి లవణజలనిధిం బంధించి రావణకుంభకర్ణ ప్రముఖనిఖిలరాక్షససంఘంబుల నంతంబు నొందించి బ్రహ్మ రుద్రాదులు నుతింపఁ జటిలప్రతాపదీపితుండ వైననీయెదుటఁ బద్ధగర్భాదు లైన నిలువం జాల రనినయెడఁ జెక్కు గీఁటిన నేడువ నేరరు, ఉగ్గుద్రావు ప్రాయంపుశిశువు లెదిరింపఁ జాలుదురె! నేను బాతాళంబునకు వరుణుని యాగంబు నెఱవేర్పం బోయి యుండుటకతన సీతనూభవులు నిన్నెఱుంగనికతంబున నింత యపఖ్యాతి సంభవించె."

అనిన విని శ్రీరామచంద్రుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యబ్బాలకులం జూడవలెఁ బిలిపింపుం డనుటయు, వల్మీకసంభవుండు శిష్యులం బనిచి పిలిపించినఁ గుశలవులు గవదొనలు బిగియించి ఖడ్గంబులు నట్టి శరచాపంబులు వీణియలుం బూని వచ్చి గురుసమక్షంబుననిల్చి నమస్కరించి తదనుమతంబునఁ బంచపాతకహరంబును గాయత్రీమయంబును భుక్తిముక్తిఫలప్రదంబును సీతాచరిత్రంబును బవిత్రంబునైనశ్రీరామాయణంబునానారాగంబులవర్ణవిన్యాసవిశేషంబులఁ దానమానంబులం దుంబురునారదులకరణి గానంబు సేయుటయు, రఘువంశాగ్రగణ్యుండు వారలం బునఃపునరాలింగనంబులు సేయుచు సీతావియోగసంతాపంబు మాని హర్షబాష్పంబులు గురియ గద్గదకంఠంబున సౌమిత్రితో "వీరలముఖసౌందర్యం బవయవసౌకుమార్యంబుఁ జూచిన జానకియట్ల యున్నయది కంటివె!" యనుట యు

సౌమిత్రి "మిత్రకులాగ్రణీ! నీశాసనంబున నిర్భరగర్భపరిపూర్ణ యైన జానకీదేవిం గాఱడవిలోన నిర్దయత్వంబున విడిచివచ్చిన నయ్యమ్మ యప్పుడే మూర్ఛిల్లి పంచత్వంబు నొందిన ట్లుండె" ననుటయు, వాల్మీకి "రఘునందనా! ఆసమయంబున నేను యాగయూపదారుహరణార్థంబుగా నావనంబునకుం జని యబలావిలాపంబు నాలకించి చేరం జని శోకాక్రాంతయు ధూళిధూసరితకేశభారవివర్ణవదనయు నైన వధూమణిం గనుంగొని నీవెవ్వరిదానవు? ఏల శోకించెద" వనిన, "నేను జనకరాజతనూజను (1) రఘూద్వాహుం డనుమద్భర్త లోకాపవాదనిమిత్తంబుగా నన్ను నడవులం ద్రోయించె" ననిన నూఱడించి యాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి తపస్వినుల నియమించుటయు, వారలు గర్భసంరక్షణంబు సేయుచునుండం గతిపయదినంబులకునొక్క శుభలగ్నంబున నిక్కుమారులం గనిన, నేను జాతకర్మాదివిధానంబు లాచరించి వేదవేదాంగంబులు ధనుర్వేదంబుం జాపవిద్యాకౌశలంబును శ్రీమద్రామాయణంబును నేర్పితి" ననిన రాఘవుండు "మహాత్మా! నీకృప యెవ్వరియందుం గలిగె వారలు కృతకృత్యులై నీయనుగ్రహంబున నభివృద్ధిం బొందుదురు. మాబోంట్లుల బేర్కొన నేల" యనియె. అప్పుడువాల్మీకి

—శ్రీరాముఁడు పుత్త్రులం గొని యయోధ్యకుఁజనుట.—

యర్భకులం జూచి కనుసన్న సేయుటయు వారలు తండ్రిపాదంబులకు మ్రొక్కి దండప్రణామంబులు గావించి "య

జ్ఞానులము, అపరాధులము, ఊహాపోహాపరిజ్ఞానంబు లెఱుంగని మూఢబుద్ధులము, ఆత్మద్రోహులము మమ్ముంగటాక్షింపుము! మేము వైదేహీనందనులము." అనివలికి వెండియుం దండప్రణామంబు సేసి లేవకుండిన, శ్రీరామభద్రుండు కరుణాకలితహృదయుండై తనదీర్ఘభుజంబులచే వారల లేవనెత్తి శిరంబులు మూర్కొని, యంకంబున నునిచి, సంతసంబున మన్నించి యధ్వరాశ్వంబుం దోడ్కొని సేనాసమేతంబుగా నయోధ్యకువచ్చి వాల్మీకి నవలోకించి, సభామధ్యంబున నిట్లనియె. "మునీంద్రా! నీ పుత్రికయగుసీత పరమసాధ్వి. నాఁడు దేవతలు రాక్షసులు వానరులుం జూడ నగ్నిప్రవేశంబు సేసె. అది ప్రజలెఱుంగరు. కావున సందియంబు నొందెదరు. వీరల సందేహనివృత్తి సేయంగోరెద. ధరిత్రీనందినిం బిలిపింపు" మనిన మహర్షివర్యుండు నిజాశ్రమంబునకువచ్చి యందుఁదపఃకృశశరీరయు వికీర్ణవేణికాభారయు బాష్పాకులితనేత్రయు నైనజనకపుత్రికం గాంచిన, నద్దేవి మునీంద్రునిపాదంబుల కెఱఁగి "మహాత్మా! నాతనయులెచ్చటనున్నారు? శాత్రవులబారిం బడిరో? పతి నెడఁబాయుటయుంగాక పుత్రశోకంబు నొందవలసి యున్నదో? నన్ను బ్రహ్మదేవుండు శోకంబునకై సృజించెనో?" యని విలపింప నూరార్చి యమ్మునీంద్రుఁడు వత్సంబు నెడఁబాసిన ధేనువుకరణి "నేలయెడలెదవు, దుఃఖార్తవైననీ వేమిపల్కిన మాకు నెగ్గు గాదు, నీకుమారు లిరువురు నయోధ్యాపురంబునం

దండ్రిచెంగట సుఖంబుగ నున్నవారలు. కాకుత్స్థుండు నిన్నుందోడ్కొనిర మ్మనిపంచె" నని పలికి యరుగ దెమ్మని యమ్మానవతీమణిం దోడ్కొని యయోధ్యాపురంబునకు వచ్చుటయు, రఘూద్వహుండు పరమానందకందళితమానసుండై పుత్రులుగొలువ, భార్యాసమేతంబుగా హయమేధంబు సాంగంబుగా నెఱవేర్చి సంపూర్ణదక్షిణల ఋత్విజులం బ్రీతి నొందించి ధనకనకరత్న భూషణాంబరాదులచేత నాశ్రితుల మిత్రుల భృత్యుల భూసురుల నృపుల నందఱం దనియించి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు సుఖంబున నుండె. ఏసరవిం గుశలవులతో శ్రీరామభద్రుండు రణంబు సేసె, నారీతి నర్జునుండు బభ్రువాహనునితో యుద్ధంబు సేసెను. ✓ Dip. o. —

ఇవ్విధంబున బభ్రువాహనుం డర్జుననితోడం దారసిల్లునవసరంబున హంసకేతనుండు తనతనూభవులుగయ్యంబునం బడినయప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు తనయందుఁ జేసిన సన్మానంబు మనంబునం దలంచి, శౌరికిం బ్రియసఖుండైన కిరీటికార్యంబునఁ బ్రాణంబు లీయ నిశ్చయించి, బభ్రువాహనునిం దాఁకి యతనిచక్రరక్షకు లగుయోధవరులవేయింటిని వేయిబాణంబుల ఖండించి వెండియుఁ గాలదండోపమానంబు లగుకాండంబులు నిగిడించి యరదంబు చక్కడిచి ప్రతివీరుండు ప్రయోగించుశిలీముఖంబులువిముఖంబులు గావించి తోడనే తనుఁజుట్టుకొనిన యయిదక్షౌ

హిణులసైన్యంబు రథగజతురగపదాతిబృందంబులతోడం
దెగటార్చి(2)ప్రళయకాలరుద్రుండునుంబలె మండుటయు,
బభ్రువాహనుండు సత్వరంబుగా వేఱొక్కరథం బెక్కి
హంసధ్వజుని మార్కొని, వేయిబాణంబులచే నరదంబు
వేయితునుకలు గావించి, మఱియు నిశితవిశిఖంబులు పరఁ
గించి యారాజును మూర్ఛితుం జేసి మూర్ధాభిషిక్తులైన
రాజేంద్రుల రథరథ్యసూతసమేతంబుగా వేయిమందినొక్క
నిమిషంబునం దెగటార్చి. యార్చుటయు, యౌవనాశ్వ
కుమారుం డైనసువేగుం డడ్డపడి తొమ్మిదిబాణంబులఁ గిరీటి
నందనునియురంబును మూఁడునారసంబుల నాతపత్రంబు
ధనువును బతాకయుఁ దునిమి యతనియొద్ది వీరయోధుల
వేయింటిని వేయిబాణంబులం దెగటార్చి వెండియుం బది
నూఱులప్రదరంబులు నిగిడించి బభ్రువాహనుని దేహంబు

—:సువేగబభ్రువాహనులయుద్ధము.:—

నిరంతరంబుగా గ్రుచ్చె. ఇవ్విధంబున సువేగుని శరవేగం
బుఁ జూచిన దేవేంద్రపౌత్రుండు దావపావకంబునుం బలె
విజృంభించి వానిబాహుగర్వంబువారించుచుఁబ్రచండకాం
డంబులు ప్రయోగించి తెల్లయేనుంగుతండంబులం ద్రుంచి
మాతంగతురంగశతాంగభటకళేబరంబులచే రణభూభా
గంబు గప్పి వెండియుం గ్రోధావేశంబునఁ గోదండంబునం
దొక్కపాఱువాతియమ్ముదొడిగి యాకర్ణాంతంబుగాఁదిగిచి

(1)(2)నడుమ నున్న గ్రంథ మొకప్రతిలో నష్టమైనది.

సువేగుని నడిమికి రెండుగా ఖండింపం దలంచి యేసిన, గత్తెరచేఁగత్తిరించినచందంబునఁ బూర్వాధఃకాయంబులు సమంబుగాఁ దూఁచినట్లు తెగి తత్ఖండంబులు క్రిందంబడు నంతలోసువేగునికరలాఘవం బేమనివర్ణింప! నాల్గుశాణంబులు వింట సంధించి బభ్రువాహనువక్షస్స్థలంబు దుయ్య నేసిన మూర్ఛాకలితుండై కవ్వడిపట్టి ధరాతలంబునం బడియె. అవ్విధంబుఁ జూచి సిద్ధసాధ్యచారణ సంఘంబులు వినుతించె. అనంతరంబ, యతిశీఘ్రంబుగా మూర్ఛ దెలిసి చిత్రాంగదాకుమారుండు ప్రలయకాల రుద్రుండునుం బలె రౌద్రరసోల్లాసభాసురుండై కిరీటిచుట్టునున్న యోధవీరులం బెక్కండ్ర నుక్కణఁగించె. అప్పుడు బభ్రువాహనునిచే భండనంబునం బడినరాజులం దత్పురంబునకుం గొనిపోయి చిత్రాంగదాసపత్ని యగునులూచి విశల్యకరణీప్రముఖంబులైనయౌషధంబులచేఁ జికిత్సలొనరించి కాపాడుచునుండె. అప్పుడు ధనంజయుండుకర్ణకుమారునింజూచి మనసైన్యంబు నిరవశేషంబుగాసమయింపంబడియె,హంసధ్వజుండును యౌవనాశ్వుండును సువేగుండును నీలధ్వజుండును మొదలైనదొరలు పెక్కండ్రు పడిరి. ప్రద్యుమ్నుండు పట్టువడియె. అనుసాల్వుం డేమయ్యెనో యెఱుంగము. కుమారకా! కాలంబు విపరీతంబుగాఁ దోఁచుచున్నయది. నాదేహచ్ఛాయ శిరోవిహీనంబుగాఁ గనంబడియెడు. కన్నులం గోపాగ్నిజ్వాలలు మట్టుపడియె. మఱియునుదుర్నిమిత్తంబు

లనేకంబులుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఏమయిన నేమి, చావు నకుం దలంకం బనిలేదు. నీవును బాణసహస్రంబులచే జర్జరితాంగుండవై మిగుల నొచ్చి యున్నవాఁడవు. నేను జీవితుండనై యుండునప్పుడే నీవుదప్పిపొమ్ము; తిలోదకంబు లైన నిత్తువు. అకటకటా! యసిధారావ్రతంబుగాఁ బాండ వాగ్రజుండు యాగంబునకు దీక్షించి నాభుజావిక్రమంబు నమ్మి, మహాక్రతువు నుపక్రమించిన యత్నంబు విఫలం బయ్యె. ఖదిరబదరీపలాశబిల్వయూపకలాపంబు లోపంబు నొందె. చషాలకల్పనంబు మృష యయ్యె. అఱువదినలు గురు విప్రదంపతులు యజమానునకుఁ జేయం బూనిన కనకకలశపాత్రాభిషేచనవిధానంబు వృథయయ్యె. కనక మయం బైనశలాకాశతంబుచేవిరచితంబును శార్దూలచర్మో పయోజితంబును నైనధవళచ్ఛత్రసముల్లాసంబు హ్రాసంబ య్యె. యాగమండపాభ్యంతరంబున హర్షమాణు లైన బ్రహ్మర్షిమహర్షిపుంగవుల మంగళాశీర్వాదంబులయర్థంబు లు వ్యర్థంబులయ్యె. అవభృథస్నానసమయంబున బంగరు శలాకలకరణి శృంగారంబులు దనర సర్వాభరణభూషిత లై యమూల్యంబు లైన గంధమాల్యాంబరంబులు ధరియించి పదేసియేండ్ల బాలికలు కనకదండమండితంబు లైనచామ రంబులు విసరు వైభవమ్ము వమ్మయ్యె. యక్షిణీసమేతుం డైన పుండరీకాక్షునకు నగ్రపూజ సేయవలయు ననుప్రసంగంబు భంగం బయ్యె. ఇంక నెంత వగచిన నేమికార్యంబు! నా

జనంబు వ్యర్థం బయ్యె. సంగరాంగణంబునం బగతుని తోడం దలపడి నాయోపినంతయుం బోరి మరణంబునొం దుట మేలు. నీవు కృష్ణయుధిష్ఠిరులపాలికిం జని యీవృ త్తాంతంబు పలుకరింపు మనిన వృషధ్వజుండు కపిధ్వజుని తో నిట్లనియె. "అయ్యా! బహుభాషలు నేను బలుక నో డుదు. రవిబింబంబు ధరణీతలంబున వ్రాలిన సముద్రంబు లింకిన ధరణీతలంబు తలక్రిందైన మేరువొఱిగిన నేనియు వైరివీరులకు వెన్ను చూపువాఁడఁ గాను. దేవేంద్రాదిదేవత లెదిరించి రేనియు జయింపం గలయట్టి నాముందఱ నీశా త్రవు లేమాత్రంబు? నీప్రాపున నుండుటం జేసి నా కసా ధ్యంబు లేదు. "ఏలినవాని కార్యంబున మిత్రకార్యంబున గోబ్రాహ్మణకార్యంబున నెవ్వాఁడు దేహంబు పరిత్యజించు నతనికిఁ గైవల్యం బెదురుగా వచ్చునని ధర్మకోవిదులు పలు కరింతురు. నాపరాక్రమంబు గనుంగొను" మని మ్రొక్కి రథారూఢుండై దుర్వారభుజాగర్వంబు నిర్వహింపంబూని యుభయసైన్యంబులు వినుతింప వృషకేతనుండు మలయు కేతనునిం దాఁకె.

—వృషకేతనబభ్రువాహనులయుద్ధము—

అంతఁ గిరీటినందనుండు వృషకేతను వీక్షించి యతని వక్షంబునందు మూఁడుబాణంబు లేసిన నది వెన్నునడుస్సి పాతాళగంగాజలంబులు గ్రోలం బోవుచందంబునఁ బుడ మిలోనం దూఱిన సూర్యపౌత్రుం డీడఁజనక మూఁడుశిలీ

ముఖంబు లురంబునం గ్రుచ్చిన బభ్రువాహనుండు సారథి రథరథ్యకేతనచ్ఛత్రసమేతంబుగా రథంబు దునుమాడినం గర్ణపుత్రుండు వేఱొక్కశతాంగంబు నెక్కి. పరాక్రమించి నం బార్థనందనుండు దానిం జక్కడిచె వెండియు నొండు రథంబు మీఁద నెక్కిన, నవ్వీరుండు దానిఖండించె. అవ్విధంబున వేయురథంబులు ఖండించిన రాధేయతనూభవుండు వేఱొక్కయరదంబు నెక్కి నానావిధశస్త్రాస్త్రంబులు గురిసిన నరనందనుండు సరిపోరునెడ వృషకేతనుం డాగ్నేయపార్జన్యయామ్యసౌరాదిబాణపరంపరలు ప్రయోగించినం జిత్రాంగదాకుమారుండు నారాయణాస్త్రంబున నన్నియు ఖండించి కర్ణసూనునిం జూచి "మద్బాహుపరాక్రమంబునం బొలిసిన నీసేనలచందంబు గనుఁగొంటివె! వృత్రాసురుం డమరేంద్రు నెదిరించుచందంబున నీవు నాయెదుటం బడితివి. ఎందుఁ బోయెదవు." అని చిఱునగవు నెమ్మొగమ్మున నివ్వటిల్ల వాయవ్యాస్త్రంబు వింటసంధించి వృషకేతనునియురంబు దుయ్యనేయుటయు నతం డెగసి బ్రహ్మాండకటాహంబునం గొట్టునడి భూమిపయిం బడకజీర్ణపర్ణంబు సుడిగాలిలోనం దవిలినయట్లు ప్రాక్పశ్చిమదక్షిణోత్తరదిశాభాగంబులం జుట్టుముట్టి మూఁడుముహూర్తంబులలో గ్రమ్మఱ యుద్ధరంగంబునకు వచ్చి వ్రాలి కర్ణపుత్రుండు కుదురుకొని, బభ్రువాహనునిపయి నుద్ధురాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు నతండు రథంబుతోడంగూడ రవిమండలపర్యంతంబు

నెగసి భగ్నరథుండై దగ్ధపక్షుండైనసంపాతిపక్షియుం బలె పుడమిపయిం బడిన నతని నవలోకించి వృషకేతనుండు "హంసధ్వజాదినృపాలురం బలువురం బొలియించితిఁ, మదీయశరాగ్నిదగ్ధుండవై యప్పాతకంబుఁ బాపికొను" మని శిఖిశిఖాసంకాశంబులైన శిలీముఖంబు లనేకంబులు ప్రయోగించినఁ గవ్వడితనయుండు నవ్వుచు వాని ఖండించి గగనంబున కెగసి మందరనగంబుచందంబున వృషకేతునరదంబుపయిం దుముకుటయు నయ్యరదంబు భూతలంబున నణంగి కనంబడ దయ్యె. వృషకేతుండు లాఘవంబున నవ్వలికిం దుమికినఁ గిరీటితనయుండు శరపంచకంబున నతనిమర్మంబులు నాటించి యార్చినం దరణిపౌత్రుండు పినతండ్రిం జూచి "మున్ను మీతోడం బోరునప్పు డరదంబుపుడమిలో నణంగిన రాధేయునంత యోధు నిన్నుం జూచి నిలువుమని వేఁడె; నే నట్లు పలికినవాఁడఁ గాను; నాప్రతాపంబు గనుఁగొన నవధరింపు" మని పలుకునంతలో బభ్రువాహనుం డొక్క శరంబునఁ గర్ణజునిశిరంబు పగులనేసిన నరకుగొనక, యతండు పెక్కు శరంబు లొక్కుమ్మడిం గురిసె. ఇవ్విధంబున నొకరి నొకరు చీరికింగొనక కొంతతడ వంబరంబునం, గొంతసేపు భూతలంబునం, గొంతవడి దిగంతంబులయందును రథంబు లెక్కియు విరథు లయ్యును నిమిషమాత్రంబు నిలువక తమశరీరంబులం గాఁడిపాఱినకాండంబులచే ఖండితంబు లైనమాంసఖండంబులకై కాకకంకగృ

థ్రంబు లాకసంబున గుంపులు గూడ నయిదహోరాత్రం బులు నిరంతరసమరంబు సేసిరి. అంత నాబభ్రువాహనుం డర్బుదన్యర్బుదసంఖ్యలైనబాణంబులచే నొప్పించి "కర్ణనందనా! యిన్నిదినంబులు నాతోడ నెదిరించి పోరినయప్పుడే మెచ్చుకొనవచ్చు; నింక నిన్నుం బొరిగొనక విడువ. ముకుందచరణారవిందంబులు డెందంబునం బాదుకొలుపు" మని పలుకుచు మెఱుంగులు దుఱంగలించు నర్ధచంద్రబాణంబు నిగిడించినఁ గర్ణతనయుం డాబాణంబు మూఁడు తునుకలుగా ఖండించి యట్టహాసంబు సేయునంతలోఁ బార్థసూనుండు గనకరేఖావిరాజితంబును గంకపత్త్రచిత్రితంబును గాలాగ్నికీలానంకాశంబు నైనకాండంబు నావృషకేతను కంఠంబు లక్ష్యంబుగాఁ బ్రయోగించినఁ గుండలాలంకృతంబును జంద్రమండలసన్నిభంబునైన యాతనిముఖమండలం బెగసి పుండరీకాక్షునిఁ జేర్కొనుచు గాండీవిపదంబుల వ్రాలిసం, దత్కబంధంబు చతురంగబలంబుల మడియించుచుఁ బుడమిమీఁదం బడియె.

అంతఁ గుంతీనందనుండు పూర్ణచంద్రోపమానంబును గిరీటకుండలాలంకృతంబు నైనకర్ణజునిశిరంబుకరంబులం బూని "హా!వీరమూర్ధన్య! హా! యుధిష్ఠిరసన్మాన్య! హా! కుమారకంఠీరవ! హా! వైరిభయంకరజ్యారావ! నిన్నురిత్తచంపికొంటి. ప్రియనందనుండవు నర్కుని మనుమండవు నైననిన్నుఁ గైదువులపాలుసేసి లోకబాంధవునితోడివిరోధంబు సంపాదించి

కొంటిని. అభిమన్యునకంతరంబున నన్వయంబు నీవలన నిల్చు నని నమ్మియుంటి. గుణనిధానుండ వైననిన్నుం గోలుపోయికృష్ణయుధిష్ఠిరులచిత్తం బు త్తలంబునొందించితి. మున్ను హయమేధాశ్వంబు సాధించి తెచ్చునప్పుడు భీమ సేనునకు సహాయంబుగాఁ జని వైరుల జయించి వాజిని హరించిన నీ విప్పుడు నాకు సహాయంబుగా వచ్చి విపత్తుల చేతం బొలిసి యటవిత్తువలపాలయితివే! కుమారకా! దిన మణి లేనిదినంబుకరణి, దీపంబు లేనియంధకారమందిరంబు చందంబున, లింగంబు లేనిపీఠంబుకరణి, నీవు లేనిజయంబు నిష్ఫలం" బని బహుప్రకారంబులం బలపించి తనయురం బున నతని శిరంబు నునిచికొని మూర్ఛితుండై పెద్దయుం బ్రొద్దునకుఁ దెలిసి వెండియుం బరిదేవనంబు సేయుధనం జయుం గనుంగొని బభ్రువాహనుం డిట్లనియె. ఏను వైశ్య నకుం బుట్టినవాఁడఁ గావున సంగరం బనుసముద్రంబులో నరదం బనునావనెక్కి వీరయోధశిరోరత్నంబులు బేరంబు లాడుచుఁ గర్ణసూనునిశిరం బనియెడియనర్ఘం బైనరత్నంబు వెలకుం గైకొని నీకు నిచ్చితి. దీనిం బశుపతికి సర్పించి పాశుపతాస్త్రంబు గైకొని నన్ను మార్కొనం జూడు" మనిన విని, కిరీటి, కర్ణసూతిమస్తకంబు రథంబుపై నునిచి కన్నుల నిప్పు లుప్పతిలం జూచుచు, సరభసంబుగాఁజాపం బు సజ్యంబు గావించి గుణంబు మ్రోయించుచు "నోరీమర హంకారీ! పెక్కుమాటలేమిటికిం బ్రేలెదవు. శూరుండ

—: అర్జునబభ్రువాహనులయుద్ధము :—

నైతివేని నాయెదుటం బౌరుషంబు సూపు* మని పలికి చిత్రజల్లుగా భల్లంబులు గురియుచుం గాలసర్పోపమానంబులును గనకపుంఖంబులును నై కుఱుచకసువులం గనుపట్టు శిలీముఖంబులు బహుముఖంబులం బ్రయోగించుటయు బభ్రువాహనుండు తూలె. బలంబులు నలుగడలకుం బఱచె. అప్పుడు శిరంబులు లేనిమొండెంబు లీడ్చికొని దెస లకుం బఱచువాహనంబులును నుగ్గునూచంబునుం బొడి పొడియు నై గగనంబున గాలికిం బోవురథంబులునుదుండం బులు, గండంబులు, పాదంబులు,రదంబులుందెగి రక్తసిక్తాం గంబులై సమీరతాడితంబు లైనసాంధ్యమేఘంబులకైవడి దెసలకుం బరువెత్తు నేనుంగులును, భిన్నభిన్నంబు లై శిరః పాణిపాద వక్షోమధ్యజంఘాజాన్వాద్యవయవంబులతోడం బొరలువీరభటులునుం గలిగి సంగరాంగణంబు రక్తమాంస కర్దమంబులం దుర్దమం బయ్యె. మఱియు, నక్కౌంతేయు దివ్యాస్త్రజ్వాలలు కాలానలంబు కైవడిం గరలి బభ్రువా హనునిమణిపురంబునం దరికొని ప్రాకారంబుల నిరాకారం బులను, నట్టాలకంబుల నేలమట్టంబులను, నగారంబులనిగు ఱులను, వీడులబూదులను గావించుచు విజృంభించుటయుఁ జిత్రాంగదానందనుండు నిజబాహాశక్తిచే జంభారిసుతుని సంరంభంబు స్తంభింపంజేసి మూఁడుబాణంబుల సారథి నొప్పించి, నాల్గుమార్గణంబుల ఘోటకంబుల గీటడఁగించి

యేడమ్ములఁ గపిధ్వజంబు నాటించి ఫాలాక్షఫాలాగ్నికీలా కరాళంబు లైనబాణజాలంబుల మర్మంబులు నొప్పించుటయు గాసిం జెంది గంగాశాపంబు సన్నిహితం బగుట కతననాగ్నేయవారుణవాయవ్యగాంధర్వపైశాచసమ్మోహనాస్త్రంబులలో నొక్కటియుం దోఁచకుండుటవలన వివర్ణత్వంబు నొందినవదనంబుతో నస్తమయసమయసూర్యుని చందంబునం బ్రతిక్షణంబును క్షీణం బగు తేజంబుతోడం గుందుపౌరందరిం జూచి మణిపురాధీశ్వరుండు నవ్వుచు "నయ్యా! పతివ్రతామతల్లి యైనమాతల్లిని సభామధ్యంబునం దొల్లి యప్రియవచనంబులు పలికినపాతకంబునకుం గాలంబు సేరవచ్చె. ఇవ్వేళఁ దల్లిని దండ్రిని నన్నదమ్ములఁ జుట్టంబుల నెవ్వారిఁ దలంచినం బ్రయోజనంబు లేదు. ననాతనుండనుభవదీయరథసూతుండు నైనశ్రీకృష్ణునిధ్యానంబు సేయు" మని పలుకునవసరంబున నీరదంబులు నెత్తురులు గురిసె. మొఱపటాలు ఉవ్వుచు ఝంఝామారుతంబులు వీచె. దిగంతంబులు గావిరి గప్పె. పొగ లేక యాయుధంబులు మండె. ఇవ్విధంబున నర్జునవినాశసూచకంబు లైన యుత్పాతంబు లనేకంబులు గనంబడుచుండ బభ్రువాహనుండు మండుచు నవరత్నఖచితంబును గంకపత్త్రవిభ్రాజమానంబును స్వర్ణరేఖాంకితంబును సన్నతపర్వంబును గాలదండోపమానంబును నర్జునప్రాణాపహరణకారణంబును జ్వాలానామకంబు నైనశరంబు వింటం బూన్చి యాకర్ణాం

తంబుగాఁ దివిచి కిరీటికంఠంబు లక్ష్యంబు సేసి ప్రయోగించుటయు నదిపూర్వవైరానుబంధంబున మథ్యమానసాగర సముద్భూతకాలకూటంబుకరణి చటచ్ఛటాశబ్దంబులమింట నంటుమంటలు మిణుఁగుఱులు పొగలు సెగలు రగులుకొన జగంబులు దిగులుపడం జేయుచుఁ బఱతెంచినం గని

—: అర్జునుఁడు శిరంబు దెగి పడుట. :—

ఫల్గునుండు లేశమాత్రం బేనియు మనంబున భయంబు నొందక నానావిధంబు లైనదివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగింప వాని నెల్లం గబళీకరించుచు దశదిశాభాగంబులు ఘూర్ణిల్లం జనుదెంచి కంబుకంఠంబును, గమలదళనేత్రంబులును, గనకరత్నకిరీటకుండలాభిరామంబును, గైరవమిత్రబింబోపమానముఖంబు నైనకవ్వడిశిరంబును (1) ఖండింప, నది 'కమలనాభ! కనకాంబరధర! కౌస్తుభోద్భాసితాంగ! కమలామనోహరా! కైటభాంతకా! నిన్నే నమ్మినవాఁడ' నని కీర్తించుచుఁ గార్తికమాసంబున శుక్లపక్షంబునం దేకాదశీభౌమవాసరంబున నుత్తరానక్షత్రంబున ధరణీతలంబునం బడియె. తద్దేహంబు వృషకేతనుని దేహసమీపంబునం గెడసె. అప్పుడాకర్ణపురందరనందనుల శిరంబులు రత్నకుండలకిరీటప్రభాదీప్యమానంబు లై రెండుసూర్యబింబంబులుం బలెఁ బ్రకాశించె. (2)

---

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యము లొకప్రతిలో వ్యత్యసములుగా ననమగ్రములుగా నున్నవి.

ఇవ్విధంబున, బభ్రువాహనుం డాహవంబున వృషధ్వజ కపిధ్వజుల వధియించి జయోత్సాహంబునం బొదలుచు మగిడి వచ్చునప్పుడు పురంబునం బన్నీరు చిలికించి కప్పురం పురంగవల్లికలు దీర్చి పట్టాంబరంబుల మేలుకట్లు గట్టి తోరణంబులు సవరించి వారాంగనానాట్యయోగ్యంబు లైన యంత్రవిశేషంబు లమర్చి యగురుసాంబ్రాణిధూపవాసనలు గుబులుకొనం జేసి పూర్ణకలశంబులు దధిదూర్వాక్షత మంగళద్రవ్యంబులు సంఘటించి వాద్యఘోషంబులు సెలంగ జయజయనాదంబులతోఁ బౌరజనంబు లెదుర్కొన జయోల్లాసంబునవచ్చు వైభవంబులు, సౌధాగ్రంబుననుండి కనుంగొని, చిత్రాంగద, చెంగట నున్న సఖీజనముల నవలోకించి పట్టణంబున నేమియుత్సవం బని యడిగి, నీకుమా

—:అర్జునమరణంబునకుఁ జిత్రాంగద చింతించుట:—

రుం డైనబభ్రువాహనుం డర్జునుని సంహరించి జయంబు సేకొనివచ్చుచున్నవాఁడనినవిని(1)యుక్కులకంఠకంఠి కంఠీరవంబు వినిన గజరాజకన్యకయుం బోలెఁ, గఠోరమేఘ గర్జనంబు వినినకలహంసి తెఱంగున, బోయవాని వింటినారి ధ్వని వినినచిన్నారిలేడిపిల్లంబున, బిడాలనిర్ఘోషంబు వినిన బాలమూషికయుంచంబున(2) హృదయంబు వ్రక్కలై మూర్ఛిల్లి పుడమిం ద్రెళ్లినం, జూచి యలుూచి, దుఃఖావేశంబున మోము నురంబును మోఁదికొనుచుఁ బరిదేవనంబు సేసినం

(1)-(2) నడుమనున్నమాట లొకప్రతిలో లేవు.

దత్సఖీజనంబులు నేకునం దొడంగిన నంతిపురంబు రోదన ధ్వనులచేతం ఘూర్ణిల్లుటయు నకోలాహలంబు నాలకించి బభ్రువాహనుండు చిన్నవోయిన మొగంబుతో నంతఃపురం బునకుం బోయి ధారుణింబడినహారంబులును, ఖండితంబు లైనకటకంబులును, విఱిగినమంజీరంబులును, బోరగిలంబడ వైచిన దూర్వాక్షతలాజపాత్రంబులు, నాఱిననీరాజనంబు లును, విరియంబడినకురులతో నేడ్చుసఖీజనంబులునుం గలిగి దుఃఖాక్రాంతం బైనయంతఃపురంబునం జింతా క్రాంతలై మూర్ఛిల్లిన తల్లులం జూచి "తల్లులారా! యిం తవంతనొందఁ నేమిటికి? ఏను శత్రుసంహారంబు నేసి జయ రమానమేతుండ నై వచ్చినయెడ న న్నభినందింపకుండు టకుం గారణం బేమి?" యనిన విని చిత్రాంగద "కుమార కా! నీవే నాపగదాయ వైతివి. వృక్షశాఖవలనం జనియిం చిన యగ్నియే, యావృక్షంబు దహించిన తెఱంగున, నీవు పుత్రుండవై జనియించి తండ్రి యగునర్జునుని సంహరించి తివి. కావున నింక విధవకు భూషణంబు లేల! కుమారకా! నీచే నంతంబు నొందిన కౌంతేయుని వెంగటికి నన్నుం దోడ్కొని పొమ్ము. అగ్నిప్రవేశంబు నేసి యమరలోకం బున నర్జునునాననంబు నవలోకించెద" ననిన విని యులూచి చిత్రాంగదం జూచి "నాయుద్యానవనంబులో నేను గూరి మిం బెంచునట్టి యైదుదాడిమితరువు లున్నయట్లు యుండి నిన్నటిరేయి నిష్కారణంబుగా దహింపంబడియె. ఆదుర్ని

మిత్త్రంబుఁ గనుంగొని మనప్రాణవల్లభుం జైనకిరీటి మర ణంబు నిశ్చయించితి” ననియె. అప్పుడు చిత్రాంగద, బభ్రు వాహనునిఁ జూచి, తండ్రిఁజంపినమహాపాతకంబు సంభ వించె. బుద్ధిపూర్వకంబుగా నింతపాపము నచ్చె; నింక నేటి యుత్సాహంబు! ఏమిటిజయంబు సమరస్థలంబునకు మమ్ము బిలిచికొని పొమ్మనిన, బభ్రువాహనుండు, భయాకులితమా నసుండై మొగంబు వెలవెలఁ బాఱఁ, దల్లులం దోడ్కొని (1) పోవునప్పు డప్పడంతుకలు, బెబ్బులిఘోషంబు వినిన ధేనువులచందంబున హా! యని యుల్లంబులుతల్లడిల్ల ఖండి తంబు లగుకదళీకాండంబుల చందంబునభూమండలినివ్రాలి, పరిచారికాజనంబు లగుమగునలు లేవనెత్త, నెత్తమ్ములఁ బోలినకన్నుల బాష్పధారాపూరంబులు కాల్వలై పాఱఁ

:చిత్రాంగద,యులూచియు యుద్ధభూమి కేగుట.:

బెదవు లెండఁ బొరలి యేడ్చుచు, లేచి ముప్పిరిగొను మో హంబునఁ బయ్యెదలు జాఱి జీరాడ, ముత్యాలపేరులు కుచకుంభంబులం బుటంబు లెగసి దుముకులాడ, ననదు గొను లల్లాడఁ గప్పుకొప్పులు వీడ, నడుగుదమ్ములు తడఁ బడ, డెందంబులఁ బొగులుచుఁ గ్రందుకొనుఖేదంబున సమ రాంగణంబునకుఁ జనిరి.

తదనంతరంబ చిత్రాంగదయు భుజంగరాజతనూభవ యును ఫల్గునునిపాదంబులపయిం బడి యురంబులను శిరం బులను మోఁదుకొనుచు వికీర్ణకేశపాశలై, “హా! మహావీర

వించి, తత్సమీపంబునఁ గర్ణనందనుని శిరంబుఁ గాంచి, వక్షంబునఁ జేర్చుకొని "తండ్రీ! కుమారకంఠీరవా! కర్ణకుమారకా! నీకుఁ బినతండ్రియైనధనంజయుని సూడు దీర్చుకొనక యిట్లుండఁ దగునె" యని పలికి బభ్రువాహనునిఁ జూచి, "తనూభవా! దానశూరుండైనకర్ణకుమారునింజంపితి; వింద నీకేమికీర్తి గలిగె? అశ్వరాశ్వంబు వెంబడిహస్తినాపురంబునకుం జని కుంతీద్రౌపదీసుభద్రలం దక్కఁ గలుంగల బాంధవుల నవలోకించి, యశ్వమేధావబృథస్నానంబు చేసి మానవల్లభుండైన సవ్యసాచితో విహరింపవలయు నను కోరిక లంకురించుచుండ వానిని ఖండించితివి. నీజనకునిం జంపిన తెఱఁగున జననుల మగుమమ్ముఁబరిమార్చి మాకాంతుని చెంతకుఁబనుపుము. ఇట్లు చేసితివేని తల్లిని మాత్రంబు జంపిన పరశురామునికన్న మిన్నఁగాంచితి వనికొనియాడుదురు. ప్రియుఁడు పరలోకగతుండైనపిమ్మట ననుగమనంబుఁ జేయుట సతులకుచితకృత్యంబు, గావున, నందులకుఁ దగిన యత్నంబు సేయుము. అగ్నిముఖంబునఁ బ్రవేశించి పతివిరహాగ్నిసంతాపంబుఁబాసెద" మని పలుకుచున్న తల్లుల నవలోకించి బభ్రువాహనుండు "అంబలారా! మున్ను మన సేనాపతి మెఱుఁగక హయంబుఁ బట్టిన, నదినేను విచారించి తురంగంబును ధనకనకవస్తువాహనరత్నభూషణాంబరంబులఁ గానుకగాఁ గొనుచుం జని, సాష్టాంగదండప్రణామంబుఁ గావించి, తురంగంబు మరల నొప్పగించుటయు, నాద

రింపక సభామధ్యంబునఁ దుచ్ఛ వాక్యంబులఁ బలుకరిం చిన సహించి యుండితి; నంతట నిలువక మాతృనిందా కరంబులై నసీచవాక్యంబులాడుటకతనంగోపంబు వొడమె. అందువలనఁ బితృహత్య సంభవించె. ఇమ్మహాపాత కంబుఁ బాపుకొనుటకు, వనంబునకుం జని, కృఛ్రచాంద్రా యణాదివ్రతంబులుయజ్ఞదానాధ్యయనాదిసత్కర్మంబులుం జేయుచునుపవాసంబులచేమేనుశోషింపఁజేసెద. మున్ను నేను జనియించినలగ్నంబునఁ బితృస్థానంబు క్రూరగ్రహా ధిష్ఠితంబు నశుభవీక్షితంబునై యుండెం గావునఁ బితృ ఘాతుకుం డని యెఱింగి యులూచి నన్నుం జంపక పెను చుటవలనఁ గదా యిట్టిపాతకంబు సంభవించె. ఇంక నిమిషమాత్రం బేనియు శరీరంబు నిలుపుకొనం జాల. అగ్నిముఖంబున నాహుతి గావించి పాతకవిముక్తుండ నయ్యెద" ననిన,విని యులూచి,తనయునిఁ జూచి కుమా రకా! పదరకుము. మాతండ్రి యైన శేషునినగర మృత సంజీవనమణిగలదు. పన్నగాంతకుండై నగరుత్మంతునిఘాత చేఁ బ్రతిదినంబును మృతిం బొందెడువన్నగులయెడ దయ చేసి పన్నగాభరణుండునాపన్నరక్షకుండునై నసీలకంఠుండు నాగకులసంరక్షణార్థంబుగా నారత్నంబు మాతండ్రికిదయ సేసె. కుళికవాసుకిశంఖకర్కోటకతక్షకాదినాగంబులుమణి ప్రభామండితంబులై నఫణామండలంబులతో దానింగాపా

—:ఉలూచి మృతసంజీవనమణికై నాగలోకమునకుఁ బుండరీకు నంపుట:—

డుచు నుండుదురు. కావున బలిమిచేతఁగైకొనంగూడదు. సామవచనంబుల వేఁడినఁ దేవచ్చును. అందులకు మావాకిటిప్రధాని యగుపుండరీకుండు తక్క వేఱొక్కరుండు దేనోపం డని వానిఁ బిలిచి తనతాటంక మంగళసూత్రంబులు వానిచేతి కిచ్చి ఫణిలోకస్వామితోఁ దనదుర్దశఁ దెలిపి యమ్మణిం జేకొని రమ్మని వీడ్కొలిపె.

అంతం, బుండరీకుండు, విజయవృషకేతులశరీరంబులు వికారంబు నొందకుండ మూర్కొని, వారిం గాపాడుకొని యుండుండని బభ్రువాహనునితోఁ నెచ్చరించి మహీతలంబు సొచ్చి, మరకత మణిమయంబులైన చందనవృక్షంబులం బొలుపొందురసాతలంబు నతిక్రమించి, భోగవతీతీరంబున నభిరామంబైనయారామంబునఁ బొలుపొందుహాటకేశ్వరునాలయంబున నటనంబులుసేయునాగకన్యకలగానంబులచే నాదమేదురంబైనపాతాళతలంబునకుంజని, యచ్చట భోగవతీనామికయగుపాతాళగంగలో స్నానంబు సేసి నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి, సువర్ణమయంబులైన పంకజంబులచే హాటకేశ్వరుఁ బూజించి, ఫాలంబున నంజలి గీలించి యద్దేవుని వీడుకొని రాజమందిరంబునకుం జని, యచ్చట నవరత్న ఖచితంబును నలిన మిత్త్రాడంబరవిడంబకంబు ననేకసహస్రస్తంభశోభితంబు నగునాస్థాన మండపంబున

వాసుకికర్కోటక తక్షకైలాపుత్రకాళీయధృతరాష్ట్రాదిమహా నాగేంద్రులు పరివేష్టింప నవరత్నస్థగిత సింహాసనంబున సుఖాసీనుండును శ్రీమన్నారాయణస్మరణనిర్ధూతనిఖిలమాయావిశేషుండునైన శేషునిం గనుంగొని సవినయంబుగాఁ బ్రణామంబు సేసి యులూచి పంచిన కుందనంపుమెఱుంగుఁగమ్మలును దాళిబొట్టునుఁ జూపి "యర్జునుండు ధర్మజుమఖవాజిసంరక్షణార్థంబుగా వచ్చునెడ బభ్రువాహను మార్కొని హతుఁ డయ్యెఁ గావున దనకుఁ బతిదానంబుఁ జేయుమని యామె వేఁడుకొనియె. ధరణీతలంబు ఫణామండలంబునం దాల్చి సమస్తజీవకోటులకుం బరమసుఖంబు గావించెదవు. ఫాలనేత్రునివింటికి గుణంబవై త్రిపురజయం బొసంగి వేల్పులఁ బ్రోచితివి, పన్నగనాయకా! నీవిహారంబు లన్నియుం బరోపకారంబులు గావున నీనగరియందు మహానాగసంరక్షితం బైనమృతసంజీవనమణిం దయసేసినఁ బార్థుండు బ్రతుకఁగలం"డనిన విని శేషుం డిట్లనియె.

హరిభక్తిపరాయణుం డైనయర్జునునిజయింపనాదినారాయణునికిం దక్క నెవ్వరితరంబు. ఇతండు సమరంబున మృతుండయ్యె ననుట యద్భుతం బయ్యెడి, ననిన విని పుండరీకుండు "భుజంగవల్లభా! విజయుని మార్కొనుపాటి మేటిమగలు ముజ్జగంబులలే రనుట నిజంబు; పుత్రశోకోపహత యగుగంగానదీశాపంబున నతనికిట్టిఱంగువాటిల్లె" ననిన దయార్ద్రహృదయుండై యనంతుండు మృతసంజీవన

మణియు నమృతకుంభంబు నొసంగి సమరహతుఁడైనసవ్యసాచిం బ్రతికించి జగత్త్రయంబున నతులితం బైనకీర్తి వహింతెద, నని నిశ్చయించి ధృతరాష్ట్రుం డనుఫణిపతిం బిలిచి "సంపాదించిన వస్తువులలో దాతయైనపురుషున కీయరాని వస్తువు లేదు" అనిన విని, యాభుజంగం బిట్లనియె. "దేవా! యొక్కవిన్నపంబు వినుము. మర్త్యు లసత్యవాదులు. కృతఘ్నులు, వారియెడ నేక్రియలు ఫలింపవు. నాగకులంబున కెల్లజీవనహేతువు లైనయీవస్తువుల నొసంగితిమేని మనకు నీరుపామునకు విశేషం బెయ్యది? గరుడుండు ప్రతిదినంబునుం దఱుముకొని తిఱుగు. ఊరజోగులు మంత్రబలంబునం బట్టి యాడింతురు. పడంతులు పడగల నున్నరత్నంబుల నొలుచుకొనియెదరు. మున్ను మతంగమహామునిశాపంబువలన వైనతేయుం డిచ్చటికి రాకున్నవాఁడు. ఇవ్విధం బెఱింగెనేని రత్నంబు నమృతకలశంబు నపహరించుకొని పోవుఁగాని మనకేల యీయనిచ్చు. రాజు మదగజంబువంటివాఁడు; మంత్రి మెత్తని యంకుశంబువంటివాఁడు. అతండు మేరమీఱి నడచినయెడఁ గ్రమంబున మరలింపవలయుం గాని మీఱనీయందగదు." అనిన విని శేషుండు ధృతరాష్ట్రునిం జూచి "మున్ను చతుర్ముఖుండు లేఁగదూడలం గోపబాలకుల నటమటించినయెడ వెన్నుఁడు బ్రహ్మసృష్టికిం బ్రతిసృష్టి నొనర్చె. అఘటనఘటనావిహారుం డైనయాకేశవునకు నసాధ్యం బెద్ది? అతండు చేపట్టినం

బూరిపుడుక వజ్రాయుధంబగు. శ్రీమన్నారాయణునికరుణ లేకున్న మహామేరు వైనం దృణం బగు. అద్దేవుని కృపా కటాక్షంబునంగాదె మనమందఱము బ్రతికియున్నారము." అనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు శేషునిం జూచి "యావనజ నాభుండె వాసవతనయునిం బ్రతికింపంగలండనినయెడసంజీ వనమణియు సుధాకలశంబు నేమిటికి? నిరర్థకంబుగానిచ్చు టవలన ఫణికులంబునకు హాని సంభవించుటయే గాని ప్రయోజనంబులే" దనుటయుఁ గుండలీంద్రుండు పుండరీ కునిం జూచి "మాకులంబువారు సంజీవసమణియు సుధా పాత్రంబు నీయరు. శ్రీహరికృపగలిగిన యర్జునున కేమిఁగొ దవ. ఆదేవుండు తానె బ్రతికించు"ననిన విని పుండరీకుండు విఫలమనోరథుం డై వచ్చినత్రోవఁ బట్టి చని సంగరాం గణంబునకు వచ్చి, యచ్చటగంధతైలావసిక్తంబులుఁగనక దండమండితంబులుఁ గర్పూరప్రదీప్తంబులునైన ,కరదీపికా సహస్రంబులు ప్రకాశింపఁ గొలువున్న బభ్రువాహనుని, నతనిచెంగట నర్జునుశిరంబు నంకతలంబున నునిచికొని దీనవాక్యంబులఁ బలవించుచునున్న యులూచిచిత్రాంగ దల నవలోకించి, విషాదంబు దోఁప నిట్లనియె. "తల్లీ! నీ జనకుం డైనశేషుండు సంజీవనరత్నం బీయక లోభంబునం బలికిన రోసి వచ్చితి; మీఱలింకఁ బుత్రదత్తం బైనయగ్నిం బ్రవేశింపుఁ" డనిన విని బభ్రువాహనుండు క్రోధారుణ లోచనుండై కనుబొమల ముడిపాటు ఘటియించి, కార్ము

కంబుఁ గరంబునం గైకొని "వృథా! శేషఫణి గర్వించి న న్నెంచక సభలో నిరాకరణవచనంబులం బలికెనే! దుర్మంత్రు లైనవాసుకితక్షకకర్కోటకధృతరాష్ట్రాదుల దుర్బుద్ధులువిని జీవరత్నం బీయం డాయెనే? ఈక్షణంబ పాతాళక్షోణికిం జని, సాక్షాత్కారంబుగానిటలాక్షుండు(వారికి)సహాయుం డయ్యేనేని నాగలోకంబును నిశ్శేషంబు గావించి మృత సంజీవనమణియు సుధారసంబునుం దెచ్చెద వగవకుండుము"

—:బభ్రువాహనుండుసర్పములతోడియుద్ధంబునకేగుట:—

డని పలికి, మాతంగతురంగశతాంగవీరభటసమేతుం డై పుండరీకుండు మార్గంబు సూపఁ గాతాళంబునఁ బాతాళంబునకుం జని శంఖభేరీమృదంగనిస్సాణాదివాద్యఘోషంబులు దిక్కులుగ్రక్కతిల్లం గడంగుటయు శేషుండు తక్షక వాసుకి కర్కోటక ధృతరాష్ట్రాదులం జూచి, బభ్రువాహనుండు పితృమరణవ్యథాకులితమానసుండై మనమీఁదికిం జనుదెంచె. చిలువకులంబుల నిరవశేషంబు సేయక విడువండు. ధృతరాష్ట్రుని దుర్నీతి నాచరించుటవలన నాగకులంబున కింతయాపద యొదవె. ఇంక నేమి సేయంగలవారము? మీరు నపారబలసమేతంబుగాఁ బోరికిం జనుండు." అనిన విని కుండలిమండలీంద్రునియాజ్ఞ శిరంబున ధరియించి వాసుకితక్షకశంఖకర్కోటకమూషకాదకాళీయ ప్రభృతులైన సర్పకులాధ్యక్షులు రత్నకుండలకిరీటహారకేయూరమాల్యచందనదుకూలాదులు ధరియించి, కరితురగరథభటసమూ

హంబులతో వెడలి కదనంబునకుం దలపడుటయుఁ గల్పాంతకాలంబున ఘూర్ణిల్లు పూర్వపశ్చిమసముద్రంబులకైవడిం గనుపట్టె. నాగకుమారుఁడు, కరితురగరథాగూఢులై పంచయోజనవిస్తీర్ణంబైననరసుతుని సేనలోనం జొచ్చి విషజ్వాలామాలికల దహించుటయు, విజయసుతుం డవష్టంభవిజృంభితుండై, మయూరాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు. నపారంబులైనమయూరంబులు వెడలి యిన్నూఱు మున్నూఱు నన్నూఱు పడగలు గలిగిన ఫణులఫణంబుల నుఱుమాడుటయు, వానిశిరంబులనుండి ప్రలయకాలంబునందలి యుల్కాపాతంబులకరణి శిరోరత్నంబులు రాలం దొడంగె. ఇత్తెఱంగునఁ గేకిలోకంబు కాకోదరంబులం జీకాకుపడం జంచువులం జీరి నఖంబులం జించి ఱెక్కలఁ గొట్టియుఁ బ్రేవులు ప్రోవులుపడ నాలికలు పేలికలవిధంబునం దూలఁ దూలించుటయు నవ్విధంబుఁ గనుంగొని యక్కుమారకంఠీరవుండుతోడనె మధుబాణంబుం బ్రయోగించినఁ దేనియవాన గురిసె. ఆవెంబడిఁ బిపీలికాస్త్రం బేయుటయు నందువలననుక్కుముఖంబుల చీమలుపెక్కులు వెలువడి పాములశరీరంబులు దొలిచి తూంటలువాఱం జేయుటయుఁ జిలువదళంబులు తలబీకనకాయలు యథాయథలుఁ గకావికలునై మొనగట్టం జాలక శేషాహిచెంగటికిం బఱచిన, వారలం గనుంగొని భుజంగపుంగవుండు "ధృతరాష్ట్రా! నీదుర్మంత్రంబువలన నింతయాపద సంభవిం

—: బభ్రువాహనుఁడు సంజీవనమణిఁ దెచ్చుట. :—

చెను. ఇప్పుడు నీకుయుక్తి యెక్కుడికింబోయె" నని నిరసించి యాక్షణంబె బభ్రువాహనునకుఁ గర్బురమయం బైనదివ్య కవచంబును, శతశలాకాఛత్రంబును, రత్నకుండలాభరణం బులును, గంధమాల్యదుకూలాదులు నుపాయనంబులు ఘటించి గాండీవికిం దగిన కట్నంబులు బంగరుపెట్టియలం జతనంబు సేయించి మృతసంజీవనమణియు నమృతకుంభం బునుం గొనుచుఁ దక్షకకర్కోటకాదులుగొలువఁ బాతాళ గహ్వరంబు వెలువడి, బభ్రువాహనుని సంధించికొని యతని తోడఁగూడ మణిపురంబునకు వచ్చె.

—:నాగకుమారు లర్జునుతల నపహరించుట.:—

అప్పుడు శేషుండు సభలోఁ దన్నవమానించుటవలన ధృతరాష్ట్రుండు దుఃఖితుండై గృహంబునకుం జని దుర్బుద్ధి దుస్స్వభావు లనునామధేయంబులు గలకుమారులం బిలిచి బభ్రువాహనునిచే నైనపరాభవంబు దెలిపి "నేనుధృతరాష్ట్ర నామధేయుండఁ గావునఁ బాండవులకు మనకు మొదల నుండి యెడ తెగని వైరంబు మీ రెఱింగినయదియే కదా! ఇప్పు డాఖండలసుతుండు బ్రదుకకుండు నుపాయంబు చిం తింపుం" డనుటయు, వారలు తండ్రి నవలోకించి "శిరంబు దాఁచితిమేని కిరీటిం బ్రతికింప సంజీవనమణియు శేషుండు నుం గాదు శ్రీకృష్ణుండేనియుఁ జాలండు. అంతట నయ్య శ్వంబు నెవ్వండేనియు హరించు ధర్మనందనుండు యజ్ఞవిహీ

నుండై చెడు. అంతట నీపగ దీఱు. కావున నర్జునుశిరంబు మే మపహరింతుము. నీవు మనంబునంగుందవలవ" దనిన ధృతరాష్ట్రుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యుత్తెఱంగు సేయుం డని తనపుత్రులం బనిచి తా నెఱుంగనియట్ల శేషాహిం వెం బడిం జనియె. ఆక్షణంబ ధృతరాష్ట్రునికొడుకులు మాయా రూపంబుల వచ్చి విజయునిశిరంబు నపహరించుకొని గరుడ సంచారవర్జితం బైనబకదాల్భ్యవనంబున దాఁచిరి. అప్పు డులూచియుఁ జిత్రాంగదయు గాండీవిమస్తకంబు గానక నలు దిక్కులుఁ బరికించి వదనోదరంబులు మోఁదికొనుచువసుధా తలంబునం బొరలాడుటయు నక్కోలాహలం బాలకించి బభ్రువాహనుం డరుదెంచి యర్జునుశిరంబు గానక మూర్ఛా క్రాంతుఁడై పుడమిం బడియె. ఆరాత్రి కరినగరంబునఁగుం తీదేవి దుస్స్వప్నంబుం గని దిగ్గన లేచి దిగులుసెంది కన్ను లబాష్పకణంబు లొలుక వెన్నుండునుయుధిష్ఠిరుండునున్న యెడకుం జనుదెంచి గద్గదకంఠంబుతోఁ "గంసమర్దనా! నేఁడు నాకలలోన నీమఱంది యగునర్జునుండు నూనియ మేన నలందికొని తైలకూపంబున మునింగినట్లును గోమ యంబు శరీరంబునం బూసికొని రక్తమాల్యంబులు ధరి యించి యొంటెనెక్కి దక్షిణాభిముఖుండై పోవునట్లునుఁగా గలఁ గంటి నాస్వప్నంబు దప్పదు. కిరీటికిం గీడువచ్చుట నిజంబు. అంతరంగంబు గలంగుచున్నయది. నీవు దయ సేయుట కిది సమయం బని రోదనంబు సేయుటయు,నాప

--:శ్రీకృష్ణుండు మొదలగువారర్జునునిదగ్గఱకు వచ్చుట:--

ద్బాంధవుం డైనయచ్యుతుండు వెఱవకు మని యూఱడించి స్మరణమాత్రసన్నిహితుండై నపక్షిరాజుమీఁదఁగుంతీయశోదాదేవకీభీమసేనులతోడం గూడ నధిరోహించి ముహూర్తమాత్రంబున మణిపురంబునకుం జని యచ్చటఖండితంబులైనవేదండశరీరంబులును భిన్నభిన్నంబులైన తురంగదేహంబులును జెక్కుచెక్కులైనయరదంబులును జల్లెడక్రంతలుపడి దొర్లిన సుభటకాయంబులును జూర్ణంబు లైనభూషణంబులును* నురుముల్లై నగదాఖడ్గముసలాద్యాయుధంబులును ఛిన్నంబు లైనయాతపత్రంబులును శీర్ణంబులైన కేతనంబులును నిధనంబు నొందినమహారథికులును గలిగి దుర్నిరీక్ష్యం బైనయుద్ధరంగంబునఁ బక్షికులపుంగవునిం దిగి పద్మాక్షుండును భీమసేనుండును గుంతియు దేవకీయశోదలును నిరుత్సాహంబుగా నరిగి శిరోవిరహితంబైనగాండీవికాయంబుఁ గనుంగొని రోదనధ్వనులు రోదసీకుహరంబునం బర్వ మూర్ఛల మునుంగుచు నుండునంతఁ (1) గుంతి నిధనంబు నొందిన ధనంజయుం గనుంగొని వదనంబు కరపల్లవంబుల మోఁదికొనుచుఁ గన్నులనీరు చెక్కులజాఱి... వెల్లువలువాఱ నపారశోకసాగరంబున మునింగి చెన్నుదొఱంగి డెందంబు కరంగి మూర్ఛనణంగి యొక్కింతసేపునకుఁ దెలిసి "హా! సుకుమారా! హా! నరగుణాధారా! హా

* ఈపువ్వులనడుమనున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే కలవు.

—: కుంతి యర్జునుమరణంబునకు విలపించుట :—

విద్యావినయవిహారా! హా!కులకలశపారావారకుముదబాంధవా! నోమరానినోములు నోమి, చేయరానితపంబులు సేసి యుండరానియుపవాసంబు లుండి యనేకదానంబులొనర్చి నియమవ్రతంబున నిన్నుఁ గాంచి నాఁటఁబెంచువానిఁ బూఁటఁబెంచి దాది యొోమ్మున దూదిపాన్పున నుంచి యభివృద్ధి నొందించి కడపట బభ్రువాహానునియస్త్రాగ్నిజ్వాలల పాలు సేయవలసెనే! నీభుజాబలంబు మంటం గలసెనే! ఎండకన్ను నీడకన్నెఱుంగనట్టి పుట్టుభోగికినిట్టివెతలుగంగాశాపంబునఁ బుట్టెనా! ధూళిధూసరితగాత్రుండవై శిరంబు లేక చేష్టలు దక్కి ధరాతలంబునఁ బడియున్న నిన్నుఁ జూచి కడుపు దహించికొనియె; నన్నా! నన్నుఁగన్నకన్న నిన్నుఁ గన్నది మొదలుఁగా నడవులం దిరిగియునిడుమలం బడియు వెతలఁ జెందితినెకాని సుఖంబున నుండనోఁచనైతి. నాముద్దులకొొడుకా!యెటులోర్తురా!నీవంటిన్యాయానువర్తికి నీవంటి ధర్మమూర్తికి నీరీతి ధాత వ్రాయఁ దగునె! నన్నుఁ గన్నతండ్రి! యరవిందదళంబులం బోలుకన్నులు నరుణబింబాధరంబు నంకురితమందహాసంబు నైననీముఖంబుఁ గనుఁగొనకయున్నను జక్కెరపానకంబులఁ బోలునీచక్కనిపల్కులు వీనులవిందుగా వినకయున్నను... నిమిషమాత్రం బేనియుఁ బ్రాణంబు నిలువఁ జాలదురా! ఈశోకసాగరం బెటువలె నీఁదుదురా! ఎన్నివిధంబులఁ బిల్చినఁ బలుకవేమిరా!

దేవదేవుండైన శ్రీకృష్ణుండు ప్రాపై యుండ నీకితరభయంబు లేదని యెంచి కన్నులపండువుగా నీమేను గందుఁగదయ్యా! (ఇపుడు) భానుకిరణంబుల నీమేను గందుగదయ్యా! ఇంత నిన్నేలాగున మఱతు! నాకెవ్వరు దిక్కు! నన్నెవ్వరాదరించువారు! కమ్మనిమాటల నెమ్మి మీఱ నమ్మా యని నన్నెవ్వరు పిలుచువారు! తనయా! సద్గుణసంజాతనయా! దైవంబు తనమనంబునకు నిన్ను బరువుగా నెన్నెనో! చతుస్సముద్రముద్రిత మహీపతుల యతులమణికిరీటంబుల దాపిన పద్మరాగంబుల డంబుల కెంపుసొంపుసంపదలం బొదలుపదంబులు గలిగిన మహారాజ వైననీకుం బండి యుండుటకుఁ జేరెఁడు పఱపు లేదయ్యెనే! అయ్యయ్యో! నందనా! హరిచరణారవిందవందనా!" యని తనయునికి నీపాటు వచ్చెఁ దనయునికి నిఁకనేమిటికని దైవమా యనుచు దైవమాయను దెలియవశమాయనుచు వగచి వగచి పేరెలుంగునఁ గుమారునిం బిలిచి పిలిచి యడలుచునుండు సమయంబున (2) శ్రీకాంతుండు కౌంతేయుని చెంగటికిం జని, "ధనంజయా! కుంతియు, యశోదయు, దేవకియు నిన్నుం గాననిదుఃఖంబునఁ బొగులుచునుండ నివ్విధంబున రాకయుందువె? ఎందుఁబోయితివి! ప్రాణసఖుండ నైననన్నుం గన్నులు దెఱచి చూడవదేమి" యని పలవించు శ్రీకృష్ణునిం జూచి భీమసే

---

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే యున్నవి.

నుం డిట్లనియె. దేవా! (నీవు) రమ్మని పిలుచుటంజేసి విజ యుం డవశ్యంబును బ్రతుకును. మీచరణారవిందమ్ములు నమ్మినవారల కావంత యేనియు వంత రాదు. అని పలుకు చున్నంత సూర్యోదయం బగుటయు, బభ్రువాహనుండు తల్లులుఁ దానును మూర్ఛదెలిసి కదనంబు నంజిక్కినప్రద్యు మ్నునిచే శ్రీకృష్ణుని భీమసేనుని దేవకీయశోదాకుంతీదేవు లను నెఱింగి భయభక్తివినయ సంభ్రమంబులతో శ్రీకృష్ణు నకు మ్రొక్కి భీమసేనునకు వందనంబు సేసి కుంతీదేవకీయ శోదలకుం బ్రణమిల్లి కృతాంజలి యై యుండె. అప్పుడు పన్నగాధీశ్వరుండు పద్మనాభునిసన్నిధిం జేరి "దేవా! సంజీ

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునుని బ్రదికించుట :—

వనరత్నంబు వచ్చియున్నయది. మీచెలికానిశిరంబునపహ రించిననీచమతులం బట్టి తొల్లిరాహుకేతువులం దునిమిన చూడ్కిఁ దెగటార్చుము. ధర్మజుకులంబు నిలుపుము. ఇంత టికి హేతు వర్జునుని బ్రతికించుట ; శిరంబులేక బ్రతికింపం గూడదు గావున దేవర దివ్యదృష్టిచే నరునిశిరం బున్నతా వెఱింగి రప్పింపు"మనుటయు, బ్రహ్మమయుండైన పురుషోత్త ముండు ప్రతిన సేయం దలంచి, "నేను ద్రిలోకవిఖ్యాతం బైన నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యవ్రతంబునం బెంపొందినవాఁడ నైతి నేని, సత్యంబు దప్పనివాఁడ నైతినేని నరునిశిరంబు వచ్చుఁ గాక! తచ్చోరకులశిరంబులు వ్రయ్యలగుంగాక!"యని పలి కినయాక్షణంబ వాసవసుతుని శిరంబు వచ్చె. ధృతరాష్ట్ర

సూనులశిరంబులు శతకలంబు లయ్యె. అంతఁ గిరీటివృష కేతనులశిరంబుల శరీరంబులతోడం గూర్చి సంజీవనరత్నం బురంబున నునుచుటయు నయస్కాంతసంయోగంబున లోహంబునుంబలె వారలతలలు నట్టులు నేకంబులై తోడన ప్రాణంబులు వచ్చె.

తదనంతరంబ సంజీవనరత్నవైభవంబున వృషకేతుండు లేచి శ్రీహరింగీర్తించుచు సమీపస్థితుం డైనవైరి నదలించు టయు, ముకుందుండు ముదంబునం గౌఁగిలించె. అర్జు నుండు నట్లె లేచుటయు, నెండఁ గొట్టువడినసస్యంబులు వానచేతం దేఱినచందంబునఁ బాండవసైన్యంబులు కిరీటి నవలోకించి హర్షంబు నొందె. అయ్యవసరంబున భేర్యాది రవంబులును వందిజనస్తోత్రంబులును బృదారకులపువ్వుల వానలు దివ్యదుందుభిధ్వానంబులును జెలంగె. కుంతీదేవి యుఁ బునర్జన్మంబు నొందినపుత్రునిం గనుంగొని కౌఁగి లించె. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు దర్శింపఁ జతురంగబలం

—: శ్రీకృష్ణాదులు మణిపురంబున కేగుట. :—

బులు నేల యీనిన తెఱంగునఁ బట్టణంబు సేరం జనునెడఁ బద్మనాభుండును ఫల్గునుండును రాజమార్గంబునం జనుదెం చునెడ, నన్నగరనారీశిరోమణులు నివాళించి చల్లుదివ్య మణులం జూచి కుబేరుండు సైతంబు శిరఃకంపంబు సేయు చు నచ్చెరు వొందె. అట్లు రమణీయం బైనమణిపురంబున బభ్రువాహనునిమందిరంబునకు జని దివ్యరత్నసభాస్థానం

బున మేరుశిఖరోపమానంబు లైనసింహాసనంబుల శ్రీకృష్ణుండును గాండీవియుం గూర్చున్న యవసరంబున హంసధ్వజాదిమహీపాలకులు నుచితపీఠంబులం గూర్చుండిరి. అపుడు తల వంచికొని యున్న నరునిం జూచి శేషాహి యిట్లనియె. "అర్జునా! జయపరాజయంబు లనిత్యంబులు. అందులకై వగవం బనిలేదు. విశేషించియు క్షత్రియులకు సర్వత్ర జయంబు గలిగినను బుత్రునిచేతఁ బరాజయంబు నొందుట మోదావహంబు గాని ఖేదావహంబు గాదు. నీకూర్మిపట్టి యైనబభ్రువాహనుని క్షాత్రంబు గని మెచ్చక యిటువలె లజ్జించుట యుక్తంబు గాదు. అదియునుంగాక నీకు గంగాశాపనిమిత్తంబుగ నిట్టి యాపద సంభవించె. చిత్తంబున నుత్తలంబునొందక ముకుందచరణారవింద భక్తివైభవసంపాదితం బైన భవదీయనందనుని రాజ్యభోగంబు లనుభవింపుము. నీకళత్రంబు లైనచిత్రాంగదయు నులూచియు డెందంబుల నానందంబు నొందునట్లుగా నూఱడింపుము. నిన్నెదిరించుటవలన లజ్జితుం డైన కుమారునిం గౌఁగిలించుకొనియాదరింపుము."అనిపలికి యహివల్లభుం డంబుజనాభునిం గనుంగొని "దేవా! కవ్వడిమనంబునం దలి నొవ్వు దీఱ బోధించి దేవకీయశోదలుఁ గుంతియుఁ జిత్రాంగదయు నులూచియు మొదలగువారల మనంబులకు హర్షంబులు గలుగం జేసి భవదీయచరణారవిందసేవానిరతుఁడును బితృభక్తుండును భ్రాతృవత్సలుండును మాన

ధనుండును యశోనిధియు నైనబభ్రువాహనుండు జనకునిం జంపినపాతకంబునకుం బ్రాయశ్చిత్తంబుగా హిమవంతంబున కరిగి తనశరీరంబు పరిత్యజింపం దలంచి యున్నాఁడు, గావునఁ దగు తెఱంగునం దెలియం బలుకవలయు" ననినయెడ వడముడి బభ్రువాహనునిం జూచి "కుమారకా! యాచార్యునిం బితామహుఁ దోఁబుట్టువులను వధించియు నచ్యుతుని కటాక్షంబు వలనఁ గలుషంబు లందక మేము సుఖంబున నున్నవారము. నీ వేటికి వెఱచెదవు? మీతండ్రియుబ్రతికె. నీవు క్షత్రధర్మంబు చెల్లించుకొంటివి. నాల్గుయుగంబుల నేదేవుని నామస్మరణంబుఁ గావించిన మాత్రంబునఁ బాపంబులు రూపణంగు నద్దేవదేవుం డైన యీ దేవకీనందనుని నమ్మియున్న మనకు శోకంబును బాప భయంబును దైన్యంబును (బొందఁ) బనిలేదు." అని బహువిధంబులం దెలియంబలుకు భీమసేనుని వాక్యంబులు విని చిత్రాంగదానందనుండు విషాదంబు మాని ప్రసన్న ముఖుండగుటయు రాజాధిరాజు లందఱు నతనిగుణంబులు నానావిధంబుల నుతియించిరి. అంత మురాంతకుండు కౌంతేయమధ్యముండును భీమసేనాదులతోడంగూడ నపరిమితంబు లైనభోగంబు లనుభవించుచు సంగీత సాహిత్య నాట్యప్రముఖవిద్యావినోదంబులం బ్రొద్దు గడపుచు మణిపురంబున నయిదుదినంబులు వసియించిరి. ఆ సమయంబునఁ గృష్ణుండు పురందరనందనునిం జూచి "నీ నందనుని

మందిరంబున నయిదుదినంబు లుంటిమి. అఖిలశ్రమంబులు దీఱె. మనతల్లులను గోడండ్రను ధనకనకవస్తువాహనసమూహంబులను భీమసేనునివెంబడింగూర్చి యజాతశత్రునికడకుం బంపుదము. వీరలు ధర్మజుచే యజ్ఞం బుపక్రమింపం జేసి తద్విధానంబు నడిపించెదరు. ఇంకమీఁద నింతకంటె బలవంతులైనరాజులు పెక్కండ్రు గలరు. కావున హయరక్షణంబునకు ని న్నొంటిగా నంపంజాలను. నేనుం గూడ వచ్చెద”నని పలికి దేవకిమొదలైనసతీనివహంబులను ధనరాసులం గూర్చి భీమసేనునివెంబడి హస్తిపురంబునకుం బనిచె. అనంతుండు చిత్రాంగదాకుమారునిచే బహుమానంబు గాంచి కృష్ణార్జునుల వీడ్కొని పాతాళంబునకుం జనియె.

—:తామ్రధ్వజుఁడు పాండవాశ్వంబును బట్టించుట.:—

తదనంతరంబ గోవిందునియనుమతిచేఁదరలింపంబడిన యధ్వరాశ్వంబు నానాజనపదంబులు గడచి క్రమంబున మయూరధ్వజుం డను వసుంధరావరునిచేఁ బరిపాలితంబైన రత్నపురంబు సేరంబోవు నవసరంబున నా మయూరధ్వజుండు తాను నశ్వమేధంబు సేయ సంకల్పించి పుత్రుండైనతామ్రధ్వజుని దురంగరక్షణంబునకుం బంపిన దైవయోగంబున నా రెండుగుఱ్ఱంబులు నొండొంటి నెదుర్కొని కయ్యంబునకుఁ గడంగి భీషణంబులైనహేషారవంబులు సేయుచు మోము మోమునం జేర్చి పూర్వఖురాగ్రంబుల

భూతలంబు ద్రవ్వి దుమ్ము లెగయించుచు నొక టొకటిం జుట్టుకొని కందంబులం గబళించి విదళించునెడ మయూర ధ్వజునిహయంబు లోఁబడుటయుఁ బాండవ హయంబు పైకొని దంతంబులం గళంబు గబళించి............గడంగుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు క్రోధతామ్రాక్షుండై నకుల ధ్వజనామకుం డైనసేనానాయకుంజూచి ఈహయంబెవ్వరిది విచారింపుమనిననతండు సత్వరంబుగా నాఘోటకంబు దాఁటకుండఁ జతురంగంబులఁ జుట్టునిలిపి వేఁడెంబులు వెట్టి నావాజిం బట్టికొని చుంచు పు బిగియంబట్టి నుదుట నున్న హేమపట్టిక గలయంజూచి చదివి యవ్విధంబు తామ్రధ్వజునితో విన్నవించుటయు, నతండు నవ్వుచు “మన దొర యగు మయూరధ్వజుం డేడశ్వమేధంబులు సేసె. ఇంకనెనిమిదవయాగంబు సేయుంగాక” యని యత్తురంగంబుఁబట్టి కట్టించి నకులధ్వజునిం జూచి “సేనాగ్రణీ! పాండవసైన్యంబున వృషకేతుండునుగాండీవియుం దక్కఁ జేవగలమగలు లేరని నిన్న రేయి నారదుండుపలికె. నేఁటికి నరనారాయణులతోడి సమరంబు మనకుదొరకె.” అనిన విని దళవాయి యతనింజూచి “పాండవసైన్యంబున బభ్రువాహనుండొక్కరుండు శూరుం డంటిమేని వాఁడును దేవరనాటకశాల వధూటులకుఁ బుష్పాంజలులు సేయం దగుముత్తియుంబు లొసంగువాఁడు తక్కినవార లెవ్వ రున్నారని వీరాలాపంబులు పలుకుచు సైన్యంబు నర్ధచంద్రవ్యూహంబుగాఁ

బన్నించి తాను నుం గట్టాయితంబై విక్రమాటోపవిజృం భితుం డైన తామ్రధ్వజుని ముంగల నిలుచుటయు, నారా యణుండు నరునిం జూచి మహాయోధవీరులకు మరణకార ణం బైనరణంబు నేఁటికిఁ బ్రాపించె. ఎదుటివారలు కా లాంతకరుద్రులకు సమానులుగాని సామాన్యులుగారు. అని పలికి ప్రద్యుమ్నునిం జూచి మనబలంబులనెల్ల గృధ్రవ్యూ హంబుగాఁ బన్నింపు మని నియమించి దారకుండు తెచ్చిన తనయరదంబునెక్కి దిక్కులు పిక్కటిల్లం బాంచజన్యంబు పూరించె. అమ్మహావ్యూహంబున ననుసాళ్వుండు కంఠం బును హంసధ్వజుండు వక్షంబును బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధులు పక్షంబులును సాత్యకికృతవర్మలు చరణంబులును బభ్రువా హనుండును సత్యభామాతనయు లగు చిత్రభాను చారు చిత్రులు ముఖంబును జంచువులును నపరిమితసేనాసమేతుం డైన గాండీవి యుదరంబును నతనినలుగెలంకులఁ బుండరీ కాక్షుండును వృషకేతుండును యౌవనాశ్వుండును మేఘ వర్ణుండునుంగా నభేద్యం బైనవ్యూహంబుఁ బన్ని యెదిర్చినం గనుంగొని తామ్రధ్వజుండు గరుడధ్వజునిం జూచి "నారా యణా! నీవు శూరుండును బౌరుషవంతుండునుంబలె శంఖ చక్రగదాద్యాయుధంబులు పూని నన్నెదిర్చితివి. నాహ యంబుఁ బట్టింపవలవదె" యనిపలికి యలుకవలనం గన్నుల విస్ఫులింగంబులు దొలుకఁ నిజరథంబు సేరం దెచ్చె.

--: ప్రద్యుమ్నాదివీరులు తామ్రధ్వజునితోఁ బోరాడుట. :--

తదనంతరంబు తామ్రకేతుండు గాండీవిమొగ్గరంబు డగ్గఱి, యర్ధచంద్రబాణంబు లనేకంబులుగాఁ బ్రయోగించి రక్తమాంసంబులు నలుదిక్కుల వెదచల్లి కార్ముకజ్యానాదం బనియెడు మంత్రంబుచే శాకినీడాకినీప్రముఖంబు లైనభూత గణంబులఁ బిలిపించి రణధరామండలంబు మెండుకొనం జేసి యేడువాఁడిబాణంబులవాసుదేవువక్షంబువ్రక్కలించి యేనింట సూతుని స్రుక్కడరించి నాల్గునారసంబుల సైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకంబుల గ్రుచ్చి యర్జును దెబ్బది బాణంబుల సాత్యకిం దొంబదిశరంబులఁ గృతవర్మ నెనిమిది సాయకంబులఁ బ్రద్యుమ్నుని వేయుమార్గణంబుల ననిరుద్ధుని లక్షవిశిఖంబుల ముంచి వెండియుం దనివోక హంస ధ్వజయౌవనాశ్వప్రముఖు లైనమహీపతుల నుక్కణంచి పట్ట పగలింటి సూర్యునిపగిదిం బ్రతాపించి సింహనాదంబు గా వించుటయుఁ దనమీఁదం గురిసిన బాణవర్షంబు నివా రించి యనిరుద్ధుండు మహోద్ధతుండై యనేకసహస్రసంఖ్యం బు లైనయాశుగంబులు గురియించి యెదిరించినవీరులమదం బణంచుచుఁ బ్రచండకాలానలజ్వాలికాభీలంబు లైనయ మ్ము లొక్కుమ్మడిం గుమ్మరించుచు నలుదిక్కుల నెత్తురు టేఱులు పాఱించి మూఁడక్షోహిణులు సమయింపం జేసి శింజినీనాదంబును సింహనాదంబునుం జెలంగఁ బగతునిఁ జూచి "ఏమిరా! యింక మీఁద నైనఁ దురంగంబు విడువవేని

బంటుఁదనంబున గెంటక నాయెదుట నొంటికయ్యంబునకు నిలువు" మనినఁ దామ్రధ్వజుండు, తామ్రాధరంబున నించుక చిఱునగ వంకురింపఁ "బువ్వుల విలుకాని కొడుకవు గదా! యనిరుద్ధా! నిన్నుఁ దొల్లి బాణుండు నిరుద్ధుం జేసి సప్పు డుషాకన్య మంగళసూత్ర వైభవంబునఁ దల దప్పె. నేఁటి కింక నిన్నుఁ బోనిచ్చువాఁడం గాను" అనిన విని యనిరుద్ధుండు మహోద్ధతి మెఱయ బడబానలశిఖాసఖంబులైన విశిఖంబు లడరించి వక్షస్స్థలంబు వ్రక్కలించియొక్క నెలవంక బాణంబున సూతునితల దులిచి తేరితురంగంబుల నాల్గింటం గూల్చి యార్చిన సుచిత్రనామకుండైనయాతామ్రధ్వజుండు కత్తియుఁ గేడెంబునుం బూని తేరు డిగ్గ నుఱికినఁ, బ్రద్యుమ్నకుమారుండును, గరవాలంబును బలకయుం బూని భూమికి దిగిన, నయ్యిరువురు సింగంపుఁగొదమల తెఱంగునం గెరలి ఖడ్గాఖడ్గిం బోరాడుచుఁ గ్రమ్ముచుఁ గ్రుమ్ముచు లోవెలిం జిమ్ముచుఁ గృపాణంబులఁ జోకించుచు నొండొరులం జొకించుచు మర్మంబు లదరంట వ్రేయుచుఁ జండించి వెనుకకుం బాయుచు బిసబిస లెసంగ నసిలతల విసరుచు మేలు! బళీ! యేది మాయన్న! యని కొసరుచుఁ గత్తెరయడులగతిం జత్తరపాతరలవలె నటించుచుఁ గేడెంబులడంబుగా ఘటించుచుఁ బేరెంబులు వాఱుచుబీరంబులు మీఱునెఱ్ఱమంటిగట్టునఁగోరాడినమదపుటేనుంగులచందంబున నెత్తుటం జొత్తిల్లిన గాత్రంబులంగనుపట్టుచు నొండొ

రుల వ్రేటులచే ఖేటకకృపాణంబులు తునుకలగుటయు బిఱుతివియని బాటుఁదనంబున బాహుయుద్ధంబునకుం జొచ్చి యాజగజెట్లు దగ దొట్టక ముష్టీముష్టి బాహాబాహిఁ గచాకచిం గడంగి పెద్దయుం బ్రొద్దు పోరాడిన యెడ ననిరుద్ధుండు దగ నిలుపంజాలక జగతీతలంబునం బడి మూర్ఛనొందుటయు, సుచిత్రుండు గగనంబు పగుల నార్చుచు వేఱొక్కయరదంబెక్కి ప్రద్యుమ్నునురంబు నైదుశరంబులఁ గరంబు నొప్పించుటయుఁ గర్ణనందనుండు సుచిత్రుని గాత్రంబున నాఱుశరంబులు గ్రుచ్చి విరథునిం జేయ నతండు వేఱొక్కరథంబెక్కి విలుగుణధ్వని సేయ నయ్యరదంబునుం దునిమె. ఇవ్విధంబున మున్నూఱురథంబులు ముహూర్తమాత్రంబులో శకలంబులు గావింప వేఱొక్క తేరెక్కి నిశితవిశిఖంబులు కర్ణపుత్రునిపయిం బ్రయోగించినరోగంబు తనుఘనం బుట్టినమాడ్కి దుర్దశం జెందె. ఆవృషకేతనుని పాటు గనుంగొని యనుసాళ్వుం డేతెంచుటయు, నతని నైదింటను యౌవనాశ్వ నొక్కయుక్కుటమ్మునఁ గృతవర్మని రెండు కాండంబుల నుక్కించుటయు సాత్యకి మార్కొని యారాజు తేరివాజులం దునిమి శంఖంబు పూరించిన నానాదం బాఱక మున్న తామ్రధ్వజుండు క్రూరనారాచపరంపరలచే సాత్యకివక్షంబు విక్షోభంబు సేసిన మూర్ఛాపరవశుండై శైనేయుండు లోచనంబులు మోడ్చి యరదంబుమీఁద వ్రాలినఁ జిత్రాంగదకుమారుండు వజ్రోపమానంబు లైన

వాఁడిబాణంబు లైదు వానియురంబున నాటించుటయుఁ దామ్రకేతుండు చిఱునవ్వు మొగంబు నలంకరింప "బభ్రువాహనా! మాకు నెప్పు డప్పనంబుగా నీయందగిన ముత్తియంబులు పెటికలం బట్టి తెప్పించితే" యని పలుకుచు గల్పాగ్ని కీలాసఖంబు లైనవిశిఖంబులవాన గురిసివిముఖునిం జేసి, యంత నిలువక మహోగ్రబాణంబులచే మరాళకేతనునిఁ బరాజితునిం జేసి ప్రలయకాల తాండవోద్దండ ఖండపరశుండునుంబలెఁ బాండవసైన్యంబు ఖండించుచు నుండెను.

ఇవ్విధంబున వైరిసేనాధూమకేతుం డైన తామ్రకేతుని భుజావిజృంభణంబు గనుంగొని పాండవసైన్యంబులు దైన్యంబు నొంది చచ్చియు నొచ్చియువిచ్చియుఁజెల్లాచెదరుగాఁ బఱచునెడఁ దురంగమాతంగవీరభటాంగంబులం దొరఁగురక్తం బనుజలంబును గేశంబు లనునాఁచుతీవియలు బాణకృపాణకుంతతోమరంబు లనియెడి మీనంబులును ధవళాతపత్రంబు లనియెడి నురుగులును యోధవీరులముఖంబు లనియెడి పద్మంబులును ఖండింపంబడినవేదండతండంబు లనియెడి గట్లును ధ్వజంబులనియెడి వేతసకుంజంబులును రథంబు లనియెడి యోడలునుం గలిగి రక్తనదీప్రవాహంబు ప్రవహించె.

అపుడు కిరీటిచెంగటివీరులు వాలంపగములంబాదువంబడి యేదువెఱిఁగినచందంబునఁ జేయి కాలు గదలింపం

గూడమి నాలంబునకుఁ జాలం బురికొనం జాలక, సవ్య సాచిం జూచి బంధువధజనితం బగుపాతకంబు నివారింపం గోరి,యశ్వమేధంబు సేయ సమకట్టి మమ్ముఁ దామ్రధ్వజు వారికిఁ బోరిగాఱియలం జేసితివి. ఇందునకీ కేమిప్రయోజ నంబు? అని దూఱినం గ్రీడి యోడకుండుం డని వారల నూఱడించి తేరు వైరిసమ్ముఖంబు సేసి మెఱుంగువాలంప గుంపులచేఁ దామ్రధ్వజుని కాయంబు గాయంబులు చేసి విరథునిం గావించుటయు నబ్బిరుదుమగండు వేఱొక్క యరదం బెక్కి, కవ్వడి! యెక్కడఁబోయెదవు!యాగసైం ధవంబుతో నినుంగూడ బంధించి కొనిపోయెద నని పలు కుచుఁ గులశైలంబు వర్షధారలం గప్పుకాలమేఘంబుచం దంబునఁ గంకపత్త్రవిచిత్రితంబు లైననిశితవిశిఖంబులంబరఁ గించుటయు,వానివేగంబున నర్జునరథంబు యోజనమా త్రంబు వెనుకకుం జనిన మగిడించి యతివేగంబున వచ్చి తనసేనలం బొలియించుతామ్రధ్వజుని యరదంబు తారా పథంబున కెగయఁ గ్రూరనారాచంబులు పఱపి దేవదత్తం బు పూరించె. ఇవ్విధంబున నంతంతకు మంతున కెక్కు వంతంబులును, బిఱుతివియని చలంబులును, నగ్గలికలు మెఱయ నేడహోరాత్రంబులు చిత్రవిహారంబులం బోరిరి. ఆసమయంబునఁ దామ్రధ్వజుని తేరు తిలమాత్రశకలంబు లుగా ఖండించి, యగ్గాండీవి, వెండియు వాఁ డెక్కినరథం బులు రెండువేలు చూర్ణంబులుగాఁ జేసి యక్షౌహిణి

బలంబుఁ బరిమార్చె. తామ్రధ్వజునిచేఁ గాంతేయుని బలంబు నట్లు నిధనంబు నొందె. అంత మహాబలపరాక్రమధురీణుం డైన తామ్రధ్వజుండు మాంసఖండంబు రెమ్మి కొనిపోవుసాళువంబుచందంబునం గిరీటితోడంగూడఁ దద్రథంబు నొక్కకరంబున నెత్తికొని యాకసంబునకు దాఁటి భూతలంబునకుం ద్రిప్పి వైచుటయు, విష్వచ్చుండు చచ్చెఁ జచ్చెనని సైనికులాహాకారవంబులు సేసిరి. అప్పుడప్పురుషోత్తముండు, నిజకరాబ్జంబునం బడకుండఁ బట్టికొనుటయుఁ దామ్రకేతుం డలుక దొలుక గదాధరునిం జూచి "యర్జునునితోఁ బోరునపుడు దొమ్మికిం దలపడితివి. ఇది వీరధర్మంబు గా" దని పలుకుచు దంభోళిసన్నిభం బైనయొక్క శరమ్మువిఁటసంధించి యాకర్ణాంతంబుగాఁదివియునంతలో మురాంతకుండు వానిరథంబునకు దాఁటితద్వక్షస్థ్సలంబు దన్ని, తనచేతి గదాదండంబు ద్రిప్పి, వానినడునెత్తి గాతు కలఁగఁగొట్టి లంఘించుటయు, నతండును జలింపక, నిజస్యందనంబు చిత్రగతుల నటింపం జేయుచుఁ, జతురంగ బలంబుల బారిసమరుటయు, ముకుందుండు నర్జునుం జేరొక్కని, మనయోధయూథంబులు యథాయథలుగాఁ గలంగె. ప్రద్యుమ్నాదియోధవీరులు మూర్ఛ దెప్పిఅం జాలక యున్నారు గావున మన మిరువురము వీనితోడం దలపడి పోరవలయునని శార్ఙ్గకోదండంబెక్కువెట్టిదిక్కులు

గక్కడలగుణధ్వనిగావించుటయు, గాండీవియుండనకోదం డంబున ధిజ్యంబు గావించిమౌర్వీరావంబునభూనభోంత రంబులు పూరించె. ఇవ్విధంబునం గృష్ణార్జును లిరుగెలం కులం బిడుగులంబోని బెడిదంపుటంపఱలపరంపర వాడుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు సరకుగొనక యిరువురచాపంబులు మౌర్వి నెడలం జేయుటయు నింద్రనందనుం డుపేంద్రునిం జూచి యీయల్పునిమీఁద నీవాయుధంబు నెత్త నేమిటికి? ముహూర్తమాత్రంబున వీనిం బరిమార్చెద. నీవు నాకు సారథివై యుండినం జాలు ననిన వనజనాభుం డియ్యకొని యుగ్యంబుల పగ్గంబులు గేలం బూని చిత్రంబుగా సారథ్యంబు సేయుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు క్రోధతామ్రాక్షుండై పదితూపులం గృష్ణుని నఱువదిశరంబుల నర్జునుని నాటించి గొడుగు తెగ వేయుటయు, వాసవతనయుండు వానియరదంబు నూఱు శకలంబులు సేసె. దానం గలంగక యారాజనందనుండు మదపుటేనుంగు నెక్కి యుక్కుటమ్ము లొక్కమ్మడిం గురిసినఁ దూపులతెక్కలవలనం బొడమిన సుడిగాలిలోనం దవిలి నరునియరదంబుగాలిచక్రంబు చందంబున బిఱబిఱం దిరుగు సమయంబునఁ బ్రద్యుమ్నాది యోధవీరులు మూర్ఛ దెప్పిఱి నిశితశరపరంపరల నొవ్వ నేయుటయుఁ దామ్రకేతుం డవక్రపరాక్రమంబున నవ్వీరవరుల నారాచధారాపూరంబుల ముంచి మగుడ మూర్ఛ నొందించె.

—తామ్రధ్వజుండు యాగహయంబుఁగొని పురంబునకుఁ బోవుట —

(1) తదనంతరంబ కంసమర్దనుండు కోపాటోపదీపితుండై సహస్రధారాఘోరంబైనసుదర్శనంబుఁ గేలంబూని నక్షత్రతారాగ్రహ సహితంబైన గగనంబును శైలకానన సమేతంబైనభూతలంబును గంపింప రథంబు డిగ్గనుఱికి యెదురువచ్చుటయుఁ దామ్రధ్వజుండు నవ్వుచు "శ్రీకృష్ణా! వృష్ణికులభూషణా! (2) యీనాఁటికిఁ గాంతేయుని గావం బూని నీవు చేసిన సుకృతంబు నిచ్చివేసితివి. ఇపుడీ దేహంబే యీయయంజూచెదవు. మంచిది కానిమ్ము. నిన్ను నీమఱందిని నీహయంబులతోడంగూడఁ బట్టి కట్టి కొనిపోయెద నని యేనుంగు డిగ్గి శ్రీకృష్ణదేవుని కరాంబుజంబు మెలిపెట్టి చక్రంబు నులిమికొనునంతలో రమాకాంతుండు పేరేలుం గెత్తి "యర్జునా! నాచేతిచక్రంబు నాఁచుకొని పోవుచున్నవాఁడు. వీని నీక్రూరనారాచ ధారాపరంపరల వెంపరలాడి విడిపింపు" మనుటయుఁ గాంతేయుండు శత నిశితవిశిఖంబుల వానిపార్శ్వంబు నొప్పించిన లెక్కగొనక తామ్రధ్వజుండు కృష్ణార్జునుల నిరువుర రెండుచేతులం బట్టి బిగియించి మూర్ఛ నొందించి భూమిం బడవైచి రెండు యాగహయంబులం బట్టికొని పురంబునకుం జని నిజజన

---

(1)-(2) నడుమనున్నవాక్యములు రెండుప్రతులలోను వేఱువేఱుగా నుండుటచే నిందొకప్రతిననుసరించి ముద్రింపఁబడినవి.

కుండైన మయూరధ్వజుని చెంతకుంబోయి మ్రొక్కి నిలిచి సేనాపతి యైననకులధ్వజునిదిక్కు గనుంగొనిన నతండు మయూరధ్వజునితో "నీకుమారుండు కృష్ణార్జునులంగెలిచి సవనహయంబుం బట్టికొని తెచ్చె" ననిన విని యతండు కోపంబునం గన్నులం గెంపుగదురం గొడుకు నవలోకించి "నీవు శ్రీకృష్ణార్జునులం గొనిరాక తురంగంబు మాత్రమె తెచ్చితివి. ఇంతపడుచుందనంబు గలదె! యజ్ఞమయుండును యజ్ఞకర్తయు యజ్ఞభోక్తయుయజ్ఞఫలప్రదాతయునైనశ్రీవాసుదేవుండులేనిజన్మంబేమిటికి? ఎవ్వరినుద్దేశించి యాగంబు సేయంగలవారము!" అని భార్యయుం దానును బరితాపంబు నొందుచు నడలుచు నున్నసమయంబున నర్కుండస్త గిరిశిఖరంబునకు నలంకారంబై నిలిచె. పాండవసైనికుల వదనంబులు పంకజంబులం బోలె ముకుళితంబు లయ్యెం గాయంబులవలనం బొడమిన రక్తరాగంబు సంధ్యారాగంబుతో నైక్యంబుం జెందె. నిద్రయు నంధకారంబును గ్రమక్రమంబున వృద్ధిసెందె. జారులమోదుఁగన్నులును గైరవంబులును వికాసంబు నొందె. అవ్వేళ మూర్ఛదెలిసి లేచి నరుండుశ్రీహరిని నిరీక్షించి "యింతతడవుకయ్యంబు నేసినయోధ సవనతురంగంబుంగొని యేత్రోవం బోయెనో నా కెఱింగింపు మతని రణంబున గెలిచి యజ్ఞవాహంబు గొనివచ్చెద" ననిన నవ్వి యవ్వెన్నుండు "కపికేతనా! తామ్రకేతనుండు మనల నిరువుర గెలిచి మూర్ఛబుచ్చి

హాయంబు గొనుచు రత్నపురంబునకుం జని తనతండ్రి కొసంగె. ఇంక మనము గాదు, త్రిమూర్తు లొక్క పై వచ్చినం గెలువఁ దరంబుగాదు. వాఁడు మదీయభక్తాగ్రగణ్యుండు. దానపాత్రాధీశ్వరుండు. వానిసాహసౌదార్యంబులు చూడవలయునేని నావెంబడిం జనుదెమ్మని తోడు

—: శ్రీకృష్ణుఁడు మాయారూపంబున నర్జునునితో రత్నపురంబు సేరుట. :—

కొని పోయి బలంబులఁ బురంబుసమీపంబున నునిచి, ప్రాంతముదుకనీర్కావిబ్రహ్మకమ్మిదోవతియు నందుపైఁజినిఁగిన యుత్తరీయంబును నుదుట గోపిచందనంపుటూర్ధ్వపుండ్రంబును వక్షస్థలంబునఁ బద్మాక్షమాలికయుఁగర్ణరంధ్రంబుల నులివాఁడిన శ్రీతులసియు భుజంబున యాయావరపు గోనెసంచియుఁ గక్షభాగంబులఁ గృష్ణాజినంబు దేవతార్చన కక్షపాలయు దక్షిణహస్తంబునఁ బుప్పివెదురూఁతకోలయు గూనివీఁపునఁ జినిఁగినగొడుగుతునుకయు వణంకెడిబడుగు దేహంబునుం గలిగి వృద్ధబ్రాహ్మణరూపంబునం దనకూర్మిసఖుం డైనయర్జునుని బ్రహ్మచారివై శిష్యుఁడవుగ రమ్మని పూర్వరాత్రంబున రత్నపురంబునకుం జనియె.

తదనంతరంబు, శ్రీకృష్ణదేవుం డర్జునునితోడం గూడ నారత్నపురంబు సొచ్చి యగురుసాంబ్రాణిధూపసమ్మిళితంబును గుంకుమకర్పూర కస్తూరికాదిపాణింధమంబును నానావిధ కుసుమమాలికా సముద్గీర్ణ సౌరభంబును నైన యొక్క

వీథిం జనునెడ నందంబైన యిందుకాంతసౌధంబున నొక్క మందయానతోడం గూడఁ గ్రీడించుచు నొక్కవిటుం డాకుటిలకుంతలం జూచి నీకురులకుఁ గృష్ణత్వంబు గలిగె. మేలు బళీ! యని మెచ్చుటయు నాకలకంఠి ప్రాణేశుని కేలు కేలునం దెమలించి నీకరంబులు శంఖచక్రాంకితంబు లై యున్నయవి గావున నీవు పురుషోత్తముఁడ వని పలుకుటయు నమ్మాటలు విని సరసిజాక్షుం డర్జునుం గనుంగొని "యీయాశ్చర్యంబు వింటివే! కేళికాలంబునందును మదీయనామసంకీర్తనంబు సేయుచునున్నవారు. ఇచ్చటివారల చిత్తంబులు మత్పదాయత్తంబులు వీరలవచనంబులుమదీయ దివ్యనామరచనంబులు, ఈజనులకృత్యంబులు మత్కైంకర్య నిత్యంబులు. ఈపట్టణంబు భూలోకవైకుంఠంబు. అనిపొగడుచు నరుండునుం దాను నారాత్రి యెల్లఁ బట్టణవీథులం దిరిగి వేఁకువజామున నర్మదానదికిం జని యందలి నిర్మలంబులగునుదకంబుల స్నానసంధ్యావందనాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి సూర్యోపాస్తిఁ జేసి తత్సమీపంబున రాజహంసకూజితంబులచేత ద్విగుణీకృతంబు లైనకింకిణీరవంబులచే నలకృతం బైనఘోటకంబుచే నొప్పుయజ్ఞవాటంబునకుం జని యయ్యాస్థానంబును నందలి ఋత్విక్కులనుదత్సభాసదులను వారలచే నుచ్చరితంబు లైనఋగ్యజుస్సామమంత్రంబులను వానిచే నావహింపంబడి దివ్యవిమానంబులతో వచ్చు నింద్రాదిదేవతలను యజ్ఞశాలామధ్యంబున దీక్షావ

రుండును బత్నీసమేతుండును దర్భాసనాసీనుండునుసకలసామంతమహీకాంత కిరీటఘటితమణి ప్రభాసిరాజితపదుండునైన మయూరకేతనుం గాంచి యాకపటభూసురు లిద్దఱు "రాజోత్తమా! భద్రము" నని యాశీర్వాదంబు సేసిననన్నరవరుండు ప్రత్యుత్థానంబు సేసి నమస్కరించి "ధరణీసురోత్తమా! నేను వందనంబు సేయకమున్నె మీ రాశీర్వాదంబు సేయుట శపియించుట గాని దీవించుట గాదు. ఎందుండి యెందుఁ బోవుచు నిందులకు విజయంబు సేసితిరి? నావలనఁ గాఁగల కార్యం బెయ్యది?" అనిన నాకపటభూసురుండు పరమానందకందళితహృదయుండై "రాజకులావతంసా! మేము కార్యార్థులమై వచ్చినవారము గావున ముందుగా నాశీర్వాదంబు సేయుటయు వెనుక నీవు వందనంబు సేయుటయు నెగ్గు గాదు." అనిన విని జననాయకుం "డనఘా! అభ్యాగతస్స్వయం విష్ణుః" అనఁబడును గనుక నీవుసాక్షాజ్జనార్దనుండ వని తోఁచుచున్నది. దొడ్డకొంచెం బనక వేఁడుము. దేహవంచనయు మనోవంచనయుద్రవ్యవంచనయు లేక యొసంగెద" ననిన విని యమ్మహీసురుండు "రాజశేఖరా! ధర్మపురంబున వాసంబు సేయుదును. కృష్ణశర్మ యనువాఁడను. ఇతండు నాకు శిష్యుండు. ఇతనితోడం గూడ నేను మత్కుమారునిం దోడ్కొని నీపురోహితుండైన సుశీలుని యింటఁ గన్నెయున్న దని విని మత్కుమారునకు వివాహంబుగా నడుగవలయు ననుతలంపున వచ్చుచున్న యెడ

నతిభయంకరం బైనయరణ్యమధ్యంబున నాఁకలి గొని కోపోద్దీపితం బైనయొక్క సింహంబు మదీయపుత్రునిం గదిసి యతని గళంబు పట్టికొనుటయు, విడిపింపం దరంబుగాక వేఱొక్క యుపాయంబునుంగానక శ్రీనృసింహ శ్రీనృసింహ యని నూటయెనిమిదిమాఱులు జపించిన నద్దేవుండు ప్రత్యక్షుం బయ్యు నాపుత్రుం గావలేఁడయ్యె. ఇవ్విధంబున నాపన్నుం డైనకుమారునిం జూచి యత్యంతపరితాపంబు నొందుచున్న నన్నుంగనుంగొని యామృగరాజంబు వాలంబు సారించుచు నాపుత్రుని గాత్రంబు నఖంబుల గ్రుచ్చుచు దంష్ట్రాంకురంబుల నప్పళించుచు మనుష్యభాషణంబుల నన్నుద్దేశించి భూసురా! నాచేతం దగిలినజంతువును గృతాంతుం డేనియువిడిపింప నోపఁడు. అట్టియెడ నీ వెంతవాఁడవు? నాకన్న బలవంతుండు జగంబున లేఁడు. శిష్యుండును నీవును గృహంబునకుం బొం డని నిరాశగాఁ బలికిన నేను నాపరాని క్లేశంబున నాశిశువుఁ బాసిపోవంగాల్పాడక పుత్రహీనుల కూర్ధ్వగతి లేదని వినియుండుటం జేసి మచ్చరికకబళంబు గొని నాసుతునిశరీరంబు నుగుడ నొసంగు మనిన విని యక్కంఠీరవం బకుంఠితోత్కంఠ మొఱయ నన్నుం గూర్చి యిట్లనియె. నావంటి దుష్టజంతువులము మృత్యువునకు భృత్యులము గావున నిట్టియల్పాయుష్కులం గాని నీవంటి దీర్ఘాయుష్కులం బట్ట నొల్లము. నీవు పట్టికొఱకై యింతగాఁ బట్టి పినంగుబని లేదు. మరలి పొమ్ము

నిన, నేనామృగరాజంబునుంజూచి, యోయీ పంచాననా!
నేఁ జేసిన సుకృతంబు లన్నియు నీకు నిచ్చెద నిప్పాపని
నొప్పింపక నాకు నొప్పింపుమని వేఁడుకొనిన నియ్యకొనక
మాకు నీవలనంగావలసిన ప్రయోజనం బొక్కటియు లేదు
మయూరధ్వజునివలనం గాఁదగినకార్యంబు గలదు.' అని
పలికె నక్కార్యంబు నీవంగీకరించెద వేని మొఱఁగించెద."

అనిన వినియాభూసురోత్తమునకు రాజసత్తముం డిట్ల
నియె. ఆసింహంబు సాక్షాన్నృసింహదేవుండె గాని సా
మాన్యసింహంబు కాదు. మదీయదేశకాననంబున గిరులం
జరించు సింహవ్యాఘ్రవరాహమహిషదర్వీకరాదిజంతువు
లుప్రాణిహింసఁ జేయ వెఱచు; నైననేమి, నీయడిగినపదా
ర్థంబు నెల్లఁ దామసింపక యొసంగెద. నామాట వృథగా
దు. నీవు కావలసినదాని నడుగుము. అనిన విని భూసురా
గ్రేసరుం డానృపాగ్రణిం జూచి "దుర్బలస్య బలంరాజా"
యనువచనం బున్నది. కావున మముబోఁటియర్థులకు
మిముబోఁటిదాతల వేఁడుటకు సంశయింపఁ బని లేదు.
నాయార్తిని హరింపుము. ఆసింహము నీదేహంబులో
సగంబు నిచ్చిన నాకుమారుని విడిచెద ననిన నేను నాసిం
హంబు నవలోకించి బహుజనసంరక్షకు లైనమహారాజుల
దేహంబులఁ గోసి యిమ్మనుట మాబోఁటివిప్రుల కుచితం
బగునే? అనిన విని యాకంఠీరవంబు నన్నుం జూచి "భూ
సురేంద్రా! యున్నరేంద్రుని సామాన్యునిఁగాఁ దలపం

కుము. దీనజనరక్షకుండు, నాత్మవిద్యావిశారదుండు, సత్త్వ
మోత్తముండు, నుదారుండును సత్యసంధుండునైనమయూర
ధ్వజమహారాజునకు దొడ్డు కొంచెంబు లేదు, కావునతని
నడుగవలసినకార్యంబునకు నీవు సంశయంబు నొందవలదు.
అతని నడిగిన నుత్తరక్షణంబున నీకోరికను ఫలింపంజేయు;
నది యట్లుండె. నీశరీరంబుం గుమారునికిం బదు లొసంగ
దగ నంటివి. జరచే ముదిసి తపంబుల శోషించి యుపవాసం
బులం గృశించి బలహీనం బగునీబడుగుదేహంబుమాకేమి
టికి? ఆరాజదేహంబు సకలరసంబులం దృప్తినొంది సర్వ
సుఖంబులచేతం దనిసి నవనీతంపుముద్దయుం బలె నానోటి
కిం బైయుండు నని సింహంబె నన్నుం బొమ్మనె. దశరథ
నందనుండు, మృతుండైనబాలునిం బ్రతికించిన తెఱంగున
నాపుత్త్రునిం బ్రతికింపుము. కాదేని నీకుం గొడవ కాని
మాకేమి? అనుటయు మయూరకేతనుం డామాటల విని
యాభూసురకుమారునకు బదులుగం దనశరీరం బీయం
దలంచి మంత్రిహితపురోహితబంధుమిత్త్రాదులం జూచి,
రాజులకు రణంబున నేనియు గోబ్రాహ్మణనిమిత్తం బేనియు
శరీరంబుం ద్యజించు టుచితధర్మంబు. తొల్లి శిబికర్ణజీమూత
వాహనాదులు పరార్థంబుగా నిజశరీరంబులం ద్యజించి స్వ
ర్గసుఖంబులం జెందిరి. కావున నేనీవిప్రోత్తమునకై నాశరీ
రంబు నొసంగి కృతకృత్యుండ నయ్యెద. దీనికి విఘాతంబు
గాం బలుకవల దని కుమారుం డగుతామ్రకేతుని రాజ్యా

భిషిక్తునిఁ గాఁ బ్రతిష్ఠించి నర్మదానది గృతస్నానుండై యనేక దానంబులఁ జేసి యావిప్రపుంగవునిం బిలిచి సలిల ధారాపూర్వకంబుగా మదీయ దేహంబులో సగం బొసం గుటవలన శ్రీకృష్ణదేవుండును బ్రీతుం డగుంగాక! యని భూసురునిచేత ధారవోసి శంకారహితుండై యజ్ఞవేదికా స్థలంబున దర్భాసనంబునఁ గూరుచుండి బృందారకబృంద వందితుం డై నముకుందుచరణారవిందంబుల హృదయార విందంబునం దిరంబుగా నిలిపి, మొగలి రేకుం బోలిన ఱం పంబు శిరంబున మోపి తెగువ సేయం బూనునంతలోనఁ బుణ్యచారిత్రయు, సౌభాగ్యవతియుఁ, బతివ్రతాశిరోమణి యుఁ, బరమసాధ్వియు నైనయతనిభార్య కుముద్వతీదేవి యి వ్విధంబెఱిఁగి సత్వరంబుగాఁ జనుదెంచి, "పురుషునియర్ధశ రీరంబు భార్యయని వేదవచనంబు కలదు, కావున మదీయ దేహంబు బ్రాహ్మణార్థంబుగా నర్పించెద, నిలువు" మనిన విని యాకపటభూసురుండు, మహీపాలునిఁజూచి "పురుషుని వామాంకంబు స్త్రీభాగంబు కావున మయూరకేతనువామ భాగంబు తేవల"దని యాసింహంబు పలికె, నట్టియెడ నియ్యంగనశరీరం బొప్పుకొనునె!" యనుటయు నమ్మహా రాజసుతుం డగుతామ్రకేతుండు నమ్మహీసురునకు నమస్క రించి యిట్లనియె.

"మహీసురోత్తమా! తనయాత్మయె పుత్రుండై జని యించు నని వేదవచనంబు కలదు. కావునమజ్జనకుని దేహం

బునకుఁ బ్రతినిధిగా నాశరీరంబు నిచ్చి నేను ఋణత్రయ ముక్తుండనై తండ్రి సేసిన ప్రతినఁ జెల్లించు శ్రీరామభద్రుం డును భీష్ముండునుం జెందినకీర్తిం జెందెద"ననిన నక్కైతవభూ సురోత్తముండు "రాజనందనా! సింగంబు పలికినమాట వినుము. ఆరాజు దేహంబును దత్కళత్రంబునుసుతుండునుం గోసి యిచ్చిన నందులో దక్షిణాంగంబుఁ గొని తెమ్మని యన్నం బనిచెఁ గావున నవ్వచనంబును సత్యంబుఁ గావిం పం జనుదు" ననిన నారాజు దరహసితవదనుండై తనభార్య నుఁ గుమారునిఁ గనుంగొని యీభూసురుండు పలికినట్లు గావింపుం డని తనచేత నున్నఅంపంబు వారలచేతి కొసం గుటయు నారాజపత్ని యైనకుముద్వతియు నందనుండైన తామ్రకేతుండునుం గైకొని, యతిధీర యగుకుముద్వతీసతి కుమారునిచిత్తం బుత్తలంబు మూనంబలికి యిరువురు రెండు పార్శ్వంబుల నిలిచి యతికర్కశం బైనయాఅంపంబు భూ పాలకునిశిరంబునం జేర్చి, "రఘుపతీ! శ్రీమన్నారాయణా! హరిహరీ! శ్రీకృష్ణా! పురుషోత్తమా! యనికోయునెడ మేరు గిరిశిఖరంబునుండి దొఱఁగుగైరికధాతుఝరంబుల తెఱఁగున రక్తపూరంబు లపారంబుగాఁ గురియ భూజను లాహాకారం బులఁ గావించిరి. ధీరజనులు కొనియాడిరి. దేవతలు ప్రశం సించిరి, రప్పు, డమ్మహీపాలుండు చిత్తంబును వాసుదేవపదా యత్తంబుఁ జేసి ధీరుఁడై యుండునెడ నతని యెడమకంట నీరు గ్రమ్ముటయు నమ్మహీసురుండది గనుంగొని కోపాటో

పంబునఁ గరంబుల విడల్చి వేణుదండంబును ధరాతలంబు నం బడవైచి లేచి యిటునటు గంతులు వైచుచు "నపుత్రతవలన స్వర్గలోకంబులు లేకపోయినం బోవనిమ్ము. ఏమ్మైచు నొసంగినదానంబు నే నొల్ల" నని శిష్యనికరంబు బట్టి యీడ్చుకొనిపోవుటయుఁ నమ్మహీపాలునిసతీమణి తన ప్రాణేశుమస్తకంబు, గదియంబట్టి "యక్కటా! నీశరీరంబు వ్యర్థంబుగాఁ గోయించి తాను నొల్లక యవ్విప్రుండు లేని నేరంబుఁ బెట్టి యలిగి పోవుచున్నవాఁడు. ఇంక నెట్టు" లనిన నమ్మహీరమణుండు, చనుచున్నమహీసురుఁ జేరఁబిలిచి "మహాత్మా! నీ వేమిటికిఁ గోపంబుఁ జెంది పోయెదవు. నీవంటిసత్పాత్రంబున కీశరీరంబులోన దక్షిణభాగం బుప కారంబునకు వచ్చె. వామాంశంబగు తానుపయోగంబు నకు రాక పోయితిఁ గదా! యని కంట బాష్పంబులుగ్రమ్మ నడలుచున్నయది. వేదనచేతఁ దొఱగెడిబాష్పంబు లంటి వేని రెండుకన్నులం బొడమవలదె? నాయెడ దయ సేసి నీభాగంబుఁగొనిపొ" మ్మనుటయు, నర్జునునితోడఁ గూడ శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రత్యక్షంబై నిలిచియమ్మహీపాలకుఁ గౌఁగి లించికొని "రాజకులచంద్రా! నీధైర్యస్థైర్యసాహసౌదార్యం బులకు మెచ్చితి, నీసుతుండును సతీమణియుఁ గొలువయీ నీసహాయంబుల రెంటినుంచుకొనియాగద్వయంబును నీవె చేయుము. కర్తను గర్తనునై నేన సర్వంబు నిర్వహించెద. నీ కుమారుఁడు మమ్ము నిరువురఁ దానొక్కరుండెయుద్ధంబున

జయించె. నీవు దేహంబు నొసంగి మమ్ము జయించితివి. ఈ రాజకులంబులలోన నీసాటివీరవితరణగుణంబులు గలమేటి లేఁడనియె. అప్పు డప్పాండమితేఁడును దామోదరునికరార విందస్పర్శనంబున గాయంబు మాని సంతసంబున నద్దేవుని చరణపద్మంబులకు సాష్టాంగదండ ప్రణామంబులు సేసి "దేవా! కర్మఫలప్రదుండవు, సకలయోగసమారాధ్యుండవు, యజ్ఞమయుండవు నైననిన్నుఁ గనుఁగొంటిని. ఎండగొట్టున దప్పిఁగొనినవానికి విమలోదకంబులచేత దప్పితీఱవలయును గాని మంచుతుంపరలం దీఱునె? పునరావృత్తిరహిత మోక్షసామ్రాజ్యప్రదుఁడ వైననిన్నుఁ బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుఁగొనియుఁ జాలక కర్మారంభంబు సేయం బూనిన నన్నుఁ జూచి విద్వజ్జనులు నవ్వరె? ద్రవ్యంబుఁ గుమ్మరించి వట్టికొప్పెరఁదెచ్చిన వెఱ్ఱివానివిధంబున దురంబున మీస్వరూపం బెఱుంగంజాలక నాకుమారుఁ డవివేకియై రిత్తహయంబుఁ బట్టి తెచ్చె. దేహంబు లస్థిరంబు లని తెలియక యీహరిఁ బట్టి తెచ్చె, నందువలన శ్రీహరివగునీసందర్శనంబు కలిగె. నేను ధన్యుఁడ నైతిని. ప్రళయసాగరంబున శ్రుతిచోరకుఁ డగు దైత్యుని సంహరించుటకు మీనరూపంబ వైననీకుఁ బ్రణామంబు. కూర్మరూపధరుండ వై జలధి మథనంబుఁ గావించి సురల కమృతంబు నొసంగిననీకు వందనంబు. లీలావరాహమూర్తి వై భూమినుద్ధరించిననీకునమస్కారంబు. స్తంభంబునఁ బుట్టి ప్రహ్లాదుఁ గాచిన నర

సింహా! నీకు దండంబు. వామనమూర్తివై మూఁడడుగుల ముల్లోకంబుల నాక్రమించిన త్రివిక్రమా! నీకుఁ బ్రణతి యొనర్చెద. క్షత్రియకులధూమకేతు వైనభృగురామా! నీకు మ్రొక్కెద. దశకంఠకంఠలుంఠకనారాచధారాచకితర క్షస్స్తోమా! రఘురామా! నీకు నమోవాకంబు. ప్రలంబ దానవశైలవజ్రాయుధా! హలాయుధా! నీకుఁ జోహారు. త్రిపురసంహారహేతుబౌద్ధా! యనిరుద్ధా! నీకుఁ గేలుమోడ్చెద. మ్లేచ్ఛనికరవిచ్ఛేదనప్రచండమండలాగ్రధారాసంపాదితకీర్తీ! కలికిమూర్తీ! నీపదాబ్జంబులకు నమ్రుండ నైతి" నని బహువిధంబులఁ బ్రస్తుతించి సమస్తవస్తుజాతంబు లమ్మాధవున కర్పించి సంప్రీతుఁ జేసి పురందరనందను నట్లు పూజించి కౌఁగిలించి బంధుజనసమన్వితుండై శ్రీకృష్ణార్జునుల నిజపురంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయె. అంత గోవిందుండు గాండీవికి మయూరధ్వజునిభక్తి దెలుపవలసి బలసమన్వితంబుగా దివసత్రయం బం దధివసించె. అనిన జనమేజయుండు జైమినిమునితోఁ దదుపరివృత్తాంతం బెఱింగింపు మనుటయు.

శా. ఆలంకామిహికాచలప్రకటశౌర్యాగాధగాథాశతో
ద్వేల . స్త్వయశోవిశోభితధరిత్రీఖండ! ఖండాధిక
స్వాలాపామృతసేచనోల్లసితవిద్వత్కర్ణ! కర్ణాటల
క్ష్మీలీలైకధురీణ! రీణనృపరాజీలంఘితాశాంతరా.

క. కల్పకసమదానకళా
కల్పకనిజబాహుదండ గండరగండా!

కల్పకసత్కవివినుతా
కల్పకసత్కీర్తిసాంద్ర! కదనమృగేంద్రా!

వంచచామరము. ఘనాఘనౌఘనాదనాదికాహళీహళాహళీ
ఘనప్రభావిభాసితద్యుగర్భదుర్భరార్భటీ
కనద్ధరావరాహకేతుకాండచండవాహినీ
వినోదనోదనగ్నభగ్నవీరవైరిమండలా!

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర, శ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికాప్రముఖ నిఖిలసంపత్పారంపరీనమేధ
మాన సముఖ మీనాక్షీనాయక తనూభవ మీ
నాక్షీ దేవీకటాక్షలబ్ధకవితాసాంప్రదాయక
వేంకటకృష్ణప్పనాయఁక ప్రణీతం బైన
జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వమ్ము
నువచనకావ్యంబునందుఁ జతు
ర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

—:(o):—

పంచమాశ్వాసము.

———

క. శ్రీమధురాపురనాథా!
...మధురాధరగభీర...నిజబోధా!
భూమీనుతభూరికళా
స్తోమాంకా! విజయరంగచొక్కమృగాంకా!

అవధరింపుము. జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిఁ గనుఁగొని యిట్లనియె. అవ్విధంబున రత్ననగరంబునఁ గృష్ణార్జును లారాజుచేతఁ బూజలఁ గొనుచు మూఁడుదినంబు లుండి, నాలవనాఁడు సముత్తుంగమాతంగతురంగశతాంగవీరభటపరంపరలతో, మయూరకేతనుండు గొలిచి రా యాగతురంగంబులఁ గదలింప నవియు నానాదేశంబులు నదంబులు నదులు జనపదంబులు నతిక్రమించి క్రమక్రమంబున సారస్వతపురంబునకుం జేరనరిగె. ఆరాజు రాష్ట్రంబున నెల్లకాలంబును గృతయుగంబునందునుం బలె ధర్మంబు నాల్గుపాదంబుల నడచు. ఏసత్యసంధుని దేశంబునందలి ప్రజలు కలవరించి యేనియు బొంక, శేవహా

న్యంబు చేయుదానధారాప్రవాహంబులచేత మేదినీతలంబు ముక్కాలును బండు, నేనుశీలుండు "బ్రాహ్మణో మమ దైవతం"బని నిశ్చయించి విప్రసంతర్పణము నెడవిడువక చేయు;నట్టిపరమధార్మికుఁడైన వీరవర్మ తనచారులచేఁ గపిధ్వజ

— వీరవర్మ గుఱ్ఱంబును బట్టుట —

మయూరధ్వజుల యాగీయఘోటకంబులు తన దేశంబునకు వచ్చె నని విని వానిరెంటిని బట్టికొనఁ జెంగటివారలం బంచుటయు, వారలు నట్లు గావింప, యౌవనాశ్వానుసాల్వహంసధ్వజమయూరధ్వజాది మహారాజ సేనాసందోహసమున్నతంబును, నపరిమిత తురగకరిరథభటపటలచటులంబునునై కల్లోలినీవల్లభునివిధంబున వెల్లివిరిసియుఁ బాండవసైన్యంబులకెల్ల నధిష్ఠాతయు సమరకర్కశుండును విక్రమజితశ్వేతవాహనుండు నైనబభ్రువాహనుం డెదుటి సైన్యంబులం గదిసి తులితభిదురంబు లైన ప్రదరంబుల దరంబుగా నెదురం బ్రయోగించి సేనాంగంబుల భంగంబు నొందించుటయు, నవ్వీరవర్మకుమారులు కువలుండును సులతుండు ననువారలు దివ్యరథంబుల నధిరోహించి బభ్రువాహనుఁ దాఁకి దండధరదండోపమానంబు లైన చండకాండంబులఁ దండతండంబులుగా నొండొండ నిగిడించుటయు,నుభయ సైన్యంబులకు ముష్టీముష్టి బాహాబాహి కచాకచి ఖడ్గాఖడ్గి దండాదండిగా భండనం బయ్యె. అప్పుడు, పదివేల మహారథులతోడం గూడ వీరవర్మకుమారులు బభ్రువాహ

నునింగిట్టి పెట్టినదండె తీయక నిశితశరనికరంబుల నొప్పించుటయు, నింద్రునిమనుమఁడు మండుచుఁ, జండాంశుకిరణకాండసదృశంబు లైనశరప్రకాండంబులు వర్షించుటయు, నగ్నిలోనం బడిన శలభంబులకైవడి వీరవర్మసైన్యంబులు మ్రొగ్గతిలంబాఱె; నప్పుడతనియల్లుండగు నంతకుండు విఱిగిన దళంబులం బురికొల్పి శతసహస్రాయుతనియుతకోట్యర్బుద న్యర్బుద ఖర్వ మహాఖర్వ శంఖసంఖ్యలును, బుంఖానుపుంఖంబులు నగు కంకపత్రంబుల నిగిడించిన వ్రాలు నేనుంగులును గూలు గుఱ్ఱంబులును దూలు రథంబులును గీలుదప్పిన బొమ్మల గతిఁ బడు వీరభటులును మూర్ఛల మునుంగు యోధులును, మునింగిన మహారథులును మోహంబునొందినమహీపతులునుం గలిగి దీనదశం బొందినసేనల నవలోకించి, కిరీటికైటభాంతకునిఁ జూచి ‘‘వీఁడెవ్వఁడో దుర్దంతపరాక్రముఁ డంతకుని తెఱంగున మనబలంబుల నంతంబు నొందించుచున్నవాఁడు. నాకుఁ జూడ వీని మనుష్యుం డనం గూడ’’దనిన విని వనమాలి కిరీటిం జూచి ‘‘ఈ

—కృష్ణుం డర్జునునకు యము వృత్తాంతంబుఁ జెప్పుట—

రాజుకూఁతు రగుమాలిని యనువధూటికి యముఁడుమగఁడు. కావున (నతండు) మామనిమిత్తంబుగా మనతో నెదిరించి పోరుచున్నవాఁడు. ఆకన్య జమునిఁ బెండ్లియాడిన తెఱంగువినుము. వీరవర్మకుమారి మాలిని లోకైకసౌందర్యశాలిని మవ్వంపుజవ్వనంబున నివ్వటిల్లుటయు, నప్పువ్వుఁ

బోణిఁజూచి యవ్విభుండు 'తల్లీ! నీ వెవ్వరిం బెండ్లియాడె దవు; నమ్మతుం డైనపురుషునిం దెలుపుము. కళ్యాణంబుఁ జేసెద' ననుటయు, మాలిని జనకునితో నిట్లనియె. "పుడమిలోనం బుట్టినజనునకుఁ జావు నిజంబు, వానితో ననుగమనంబు నొనర్చి యమలోకంబునకుఁ జని యమునిశాసనంబునం బుణ్యపాపఫలంబుల ననుభవించిబహుజన్మంబుల నెత్తుటకంటె యమునిం బెండ్లియాడి సుఖంబున నుండుట మేలు. అందులకుఁ దగినయుపాయం బొనరింపు"మనిపలికి మాలిని నానాటికి వైవస్వతుని మీఁది మోహంబు రెట్టింప విరహవేదనం జెందుట యెఱింగి, యారాజు భూసురులతోఁ డఁగూడ యమస్తోత్రంబు నడువుచు బహుకాలంబు యమునుద్దేశించి తపంబు సేయుచునుండ, నక్కన్నెయు వ్రతనియమంబులఁ బూని సూర్యనందను నారాధించుచునుండె. అంతనారదుం డవ్వృత్తాంతంబు నెఱిఁగి యంతకునిపాలికిఁ జని యతనిచే నభ్యాగతపూజావిధానంబులఁ బూజితుండై దక్షిణదిశాధ్యక్షా! చిత్రపురంబున వీరవర్మపుత్రిక మాలిని బహుతపశ్శాలిని, నీకుఁ గళత్రంబుగా వలచి వ్రతనియమంబులచేత నిన్ను నారాధించుచున్నయది. బంగరుతీఁగె రంగు నీను మేనును, విజితభృంగకులకంబులైనయలకంబులును, నిద్దంపుటద్దంపుటెక్కులైనచెక్కులును; బింబఫలంబునకుఁ బ్రతిబింబం బైనయధరబింబంబును, గలువ రేకుల చెన్నులైనకన్నులును, గంబువిజయోత్కంఠం బైనకంఠం

బును, జక్కవలకుం గవయైనచన్నుఁగవయును, బల్లవశ్రీక
రంబులైనకరంబులును, గలదు లేదనువివాదంబులచే సా
ధ్యంబైనమధ్యంబును, గిరినితంబవిడంబంబైననితంబం
బును గదళికలం గేరు నూరువులును, మకరవిజయజంఘాలం
బైనజంఘాయుగళంబును, దమ్ములకుందమ్ములైనపాదంబులుఁ
గలిగి, మోదంబున నీయెడ మోహంబు మించి పావ
నంబులైనహోమనియమంబుల జపతపంబుల నాచరించుచు
నిన్నె యాసించి యున్నయది. ఆచేడియం బెండ్లియాడితి
వేని, నీకు సమానుండు వేఱొకండు లేఁడు." అనిన విని
నవ్వి యవ్విబుధవర్యుండు మౌనికులధుర్యునిం జూచి "నీవు
ముందుగఁ జని యారాజకుమారునితో మారాక నెఱిఁగిం
పుము. నేనువైశాఖశుద్ధపూర్ణిమాదినంబున భూలోకంబు
నకువచ్చెద" ననిన నారదుండు చని యత్తెఱఁ గెఱిఁగింప
వీరవర్యయు మోదంబు నొంది వివాహంబునకుఁ దగినయ
త్నంబుఁ జేయుచు నుండె.

తదనంతరంబ యముండు తనదళవాయి యైనరాజ
యక్ష్ముని బిలిచి, మనము చిత్రపురికిఁ బోవవలయు, నీవు
బలంబుల నెల్లఁ బయనంబు సేయు మనుటయు, వ్యాధు
లకుఁ బ్రధానుండైనరాజయక్ష్మ యారాజు దేశంబున బ్రా
హ్మణపూజకులే గాని బ్రహ్మహింసకులు లేరు నే నెట్లు రాఁ
గలవాఁడ నని మొగంబు వెలవెలంబాఱఁ బెదవులఁ దడ
వుచు నలుదెసలుఁ జూచె. నూటయెనిమిదివ్రణంబులకు

నధీశ్వరుం డైనరాజ వ్రణుం, డచట గురుపూజకులే గానిగురు దూషకులు లేరు మాకు నడయాడఁగూడ దని దిగులుఁ బొందె. త్రయోదశసన్నిపాతంబులకు నధిష్ఠాత యైనజ్వరుండు, తద్దేశంబున నయవంతులే గాని బాలహింసకులు లేరు కావున నేను రా వెఱతు నని తల్లడించె. ఏకవింశతి మోహంబులకు నధిపతియైన మోహముఁ డారాష్ట్రంబున దేవ ద్రవ్యాపహారకులు లేరు నాకు రాఁగూడ దని మూలమూలకుడాఁగె. మఱియు మున్నూఱుభేదంబులఁబొలుపొందుఁ శూలరోగంబు, విశ్వాసఘాతుకుఁడువిషదాతయుఁ గన్యకాగామియు స్వోదరపోషకుండు నారాజుభూమిలో లేరు కావున నేను రా నోడుదు నని వెనుక కొదిఁగె వేఁటకాండ్రచేతఁ బట్టఁబడినపక్షుల విడిపించునట్టి పుణ్యపురుషు లారాష్ట్రంబునఁ దఱచుగాఁ గలుగుటవలనఁ దాను బొలయుం గూడ దని పైత్యరోగంబు పయనంబునకు వెనుకదీసె. వాపీకూపతటాకాదిభేదనంబులఁ జేయుపాపాత్మకు లందు లేరు జీర్ణంబులగు చెఱువులు దొరువులు హావణించునట్టి ధన్యులా సీమలో మెండుగాఁ గలరు. కావున నేను రా నోవ నని గ్రహణి తనగృహంబునకుం జనియె. మాషదానంబులు తిలదానంబులు సేయుధర్మపరులే కాని సాధుజన బాధకులు లేరు కావున నాసంచారంబు కూడ దని వాతరోగంబు వెలికిలంబడియె. ఉదకదానపరులే కాని భ్రూణహత్యాపరులు వానిరాజ్యంబున లేరు కావున నేను రావెఱతు నని

మహోదరంబు ముందువెనుకలు చూచె. కతిపయాపుల దానంబుసేయువారేగాని దాతల నిందించువార లాభూమిలో లేరని యుపస్కారం బవ్వలి కరిగె. ఇవ్విధంబున సకలరోగంబులు గుసగుసలం బోవుచుఁ బయనంబు కదల వెఱచె.

అంత సమవర్తివారలం జూచి మీరలు పాతకులకు భయంకరులు, పుణ్యపురుషుల కమృతస్వరూపులు, కావున మీ రెవ్వారి నంటవలదు. కామరూపంబులు గలవారలు గనుక మనుష్యరూపధరులై మావెంబడి నరుగుదెం డని పలికి యముండు సౌమ్యాకారంబునం జూపట్టుచు సకలభూషణభూషితుండును దివ్యవిమానాంబరధరుండు నై నరాకారంబునఁ జిత్రవర్ణనగరంబునకు వచ్చిన జమునిం గనుంగొని ప్రణమిల్లి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించినసూర్యకుమారుం డారాజకుమారికం బరిణయంబై నీకు నభీష్టం బెయ్యది యడుగు మనిన, నాధరణీశ్వరుం డల్లునింజూచి "ఇతరవరంబులనే నొల్లను, దేహావసానసమయంబున దేవకీనందనుని పాదారవిందంబులు దర్శించునట్టి భాగ్యంబులు గలుగవలయును, నివ్వరంబు దయసేయు" మనుటయు, నంతపర్యంతం బంతకుండు నీచెంతనె యుండెద నని ప్రతిన గావించెం గావున మామాఁడఁ గూడి యముండు మనతో సంగరంబు సేయవచ్చె. ఈక్షణంబ యనేకాక్షౌహిణీక్షయకరంబైనయుద్ధంబు సిద్ధంబుగాఁగలదు. అర్జునా! నీవు వేడుకచూడుము, బభ్రువాహను ననుసాల్వుఁ గర్ణకుమారుఁ బ్రద్యు

మ్ము ననిరుద్ధు మయూరధ్వజు మఱియును దక్కిన యోధుల సన్నద్ధులఁ జేసి పనుపవలయు నని పలికె.

—: అర్జునవీరవర్మలయుద్ధము. :—

తదనంతరంబ శ్రీకృష్ణదేవుఁడు గాండీవియరదం బెక్కి పగ్గంబులు మునికోలయుఁ బూని సారథ్యంబునకు నుపక్రమించిన, నావీరవర్మ, వారిజలోచనుం జూచి "వాసుదేవా! వాసవనందనుండు నీవు నా శౌర్యంబుఁ జూచెదరు గాక," యని పలుకుచు నారాయణుని నూఱునారసంబులఁ గవ్వడి నేసు బాణంబుల మయూరధ్వజాదుల నైదుసాయకంబులఁ గంఠగతప్రాణులఁ జేసిన, బీభత్సుండు వీరవర్మమర్మంబులు దూఱిపాఱ సానలందీఱిన నారసంబులు నాటించినం బిఱుతివియక యమ్మేదినీశ్వరుండు తెలివు గాంచి కంజనయన ధనంజయుల శితశిలీముఖంబులం జిక్కుపఱిచి ప్రళయజలధరంబుఁ బోలి గర్జించుటయు, నర్జునుం డూర్జితవిక్రమంబున నిర్జరులు వెఱఁగంద వానిశరీరంబు నిశితశరంబుల జర్జరితంబుగాఁ బర్జన్యునివిధంబున శరవర్షంబులు గురిసి, వీరవర్ముని వక్షఃస్థలంబు క్షురపంచకంబున నొంచిన, నించుకేనియుం జలింపక, యర్జును నఱువదింట, నచ్యుతుని నూట, నన్నియశరంబుల నాంజనేయునిఁ దేరివారువంబులఁ, దక్కిన వీరులఁ దెరలించి మొనలఁ గలఁగఁ జేసిన, బాండవవాహినీసమూహంబు మోహంబుఁ జెంద, నప్పుడప్పురుషోత్తముండు గాండీవిఁ జూచి "యకాలతిమిరంబుఁ గల్పించి సైంధవుఁ ద్రుంచి

నట్లునుఁ గర్ణుని తేరు ధరిత్రీతలంబునం గ్రుంగఁద్రోయించి జయించినట్లును వీనియెడ వంచనోపాయంబులు చెల్ల" వని బలవంతు హనుమంతునిఁ బంచిన, నతండు కాలపాశం బును బోలు వాలపాశంబున వానిరథంబు బిగియించి తొల్లి మందులకొండఁ బెల్లగించినచందంబున నెత్తుకొని యాకసంబునకుఁ బఱచిన, నాక్షోణీవల్లభుండు వాయునంద నుని వంచించి యరదంబుడిగ్గి యవనీతలంబునకువచ్చి నరుని తోడం గూడ నారాయణునిఁ బట్టుకొని గగనంబునకెగసి యాంజనేయునిఁ జూచి "యిద్దేవుండు పార్థునిమీఁదిదయ వలన క్షీరసముద్రంబును శ్వేతద్వీపంబును విసర్జించి వచ్చి యున్నాఁడు, కావున నచ్చట విరహతాపంబునఁ బొరలు శ్రీమహాలక్ష్మికిఁ బ్రియం బగునట్లు కలశాంబుధిలో శ్వేత ద్వీపంబున శేషతల్పంబునఁ బడవైచెదఁ జూడుము. నీవు నారథంబు విడువు" మని నరనారాయణుల నిరువురం జంక నిఱికి యవ్వాయుతనయునిఁ బిడికిటం బొడిచిన గ్రుడ్లువెలి కుఱికి మిడుకుచుఁ బుడమిపయిం బడి కదలమెదలనేరకున్న మధుసూదనుండు వానిమనోరథంబు సఫలంబు సేసినఁగాని తమయాపద తొలంగ దనుతలంపుననతనిచంకనుండి మెల్లన వీడి యవ్వీరవర్యునితల నిజపదారవిందంబున గుప్పునం దన్నిన, మహీతలంబునం బడి మూర్ఛం జెంది క్రమ్మఱఁ దెప్పిఱి శ్రీకృష్ణార్జునులఁ గదియ వచ్చి "బవరంబున దేవదా నవు లేనియున్ననుఁ గదియఁజాలరు. విశేషించి, శ్రీకృష్ణా!

నీచరణారవిందంబు నాశిరంబున సోఁకెఁ గావునఁ జిరంజీవి నైతి ననిన- విని యచ్యుతుండు ప్రీతుండై యర్జునునితో, "వీఁడు దుర్జయుండు, సత్త్వసంపన్నుండు, ధనుర్విద్యావిశారదుండు, మయూరధ్వజాదియోధవీరుల జయించినమద్భక్తియుక్తుం" డనిన విని కిరీటియుం గొనియాడె. అంత వీరవర్మ హరిని నరునిం జూచి మీరు లోకరక్షకులగు నరనారాయణమూర్తులరు; మిమ్ము నెదిరింప ముల్లోకంబులు నోపవు. నే నెంతవాఁడ; నని పలికి విల్లెక్కుడించి గోపికావల్లభుచరణపల్లవంబులకు సాష్టాంగదండప్రణామంబుఁ జేసి పార్థునిఁ గౌఁగిలించుకొనియె. అప్పుడు యుద్ధంబునఁ బడినవారల నెల్ల నంతకుండు బ్రతికించినఁ దద్బలంబులతోఁ గూడఁ గృష్ణార్జునులు వానిపురంబున కరిగి యైదుదినంబులు వసియించిరి. అంత నవ్వీరవర్మ డెబ్బదివేల తెల్లయేనుఁగులఁ గృష్ణవర్ణంబు లైనతురంగంబులు తొంబదివేల నష్టవిధంబు లైన ముక్తామణిరాసుల ననేకంబు లగుదాసదాసీనివహంబుల నిచ్చి తనకుఁ గలసమస్తరాజ్యంబుఁ దామరసాక్షునకు సమర్పించి తానునుఁ గొలుచుచు సవనహయంబులం దరలించినఁ గొన్నిదినంబులకుఁ నారెండుగుఱ్ఱంబులు నానాదేశంబులఁ గడచి చని, యేనుంగుల మ్రింగఁజాలిన మీనంబులును, గండశైలంబులఁ గబళింపఁజాలు మకరంబులుం గలిగి యతిభయంకరం బైనసింధునదంబుఁ జివ్వునఁ దాఁటుటయుఁ, గిరీటి వీరవర్మఁ జూచి హయంబులు రెండును నదం

బున కవ్వలికిఁ దాఁటిచనె; నింక నుపాయంబేమి యనిన నతండు దృఢతరంబులైన యోడలఁ దెప్పించి సేనాసమూహంబుల దాఁటించుటయుఁ, గుంతలదేశంబుఁ జేరఁ జని యచ్చట నశ్వంబులఁ గానక బభ్రువాహనాదులైన దొరలు తెచ్చవడియున్నయెడ రెండవమార్తాండమండలంబన నఖండితదేహుం డైననారదమౌని కనుపట్టి, వారలవందనంబుల నభినందించి వాసవకుమారునిఁ జూచి "నీహయంబు కుంతల నగరంబుఁ జేరె. పరభయంకరుండైన యాచంద్రహాసనృపాలుని పరాక్రమంబు లెక్కించునెడ మీావెంబడివచ్చురాజులెల్లం బదియాఱవపాలు సరిపోవఁజాలరు. వాని చరిత్రంబు చిత్రంబు, వినిపింప వేళ గాదు. యాగహయంబు దూరంబు చనుఁ గావున వేగంబ వెంబడిఁ బొం" డనుటయుఁ బార్థుండు "నారదమునీంద్రా! సజ్జనులచరిత్రం బాకర్ణించుట జన్మఫలంబు గావునఁ జంద్రహాస మహీపాలుని చరిత్రంబు శ్రవణానందంబుగా నానతీయవలయును."

—: చంద్రహాసోపాఖ్యానము :—

అనిన విని, హరితత్త్వబోధనావిశారదుండైన నారదుండు పురందరనందనుం జూచి "తొల్లి కేరళదేశాధీశ్వరుండు పెద్దకాలంబు కొడుకులు లేకయుండి వ్రతంబులు దానంబులు జపంబులు తపంబులు ననేకంబులు గావించి బహుకాలంబునకు హరిభక్తులగు బ్రాహ్మణుల ప్రసాదంబున నొక్కకుమారునిం గనియె. వాఁడు సౌభాగ్యలక్షణ సం

పన్నుండును దేజోవిరాజమానుండును జంద్రకందర్పసదృశ రూపరేఖాకలావిలాసభాసురుండు నయ్యెఁ దండ్రిగండంబున మూలానక్షత్రంబున జనియించె. అంతఁగొన్ని దినంబులకు నారాజు వైరిరాజులతోఁ బోరుజుదీరి యాజిగావించి వెను దివియక శాత్రవులు ప్రయోగించిన యాయుధంబులచే భిన్నభిన్నాంగుఁడై సంగరాంగణంబునంబడి యింద్రసదనంబునకుం జనియె. అట్లు గండదోషంబునఁ దండ్రి మరణంబు నొందుటయుఁ దల్లి యతనితో నగ్నిప్రవేశంబు సేసె. శత్రువులచే రాజ్యంబు గోలుపోయి మంత్రులు యథాయథలుగాఁ జనిరి. ఇట్లు మాతాపితృ విహీనుండును రాజ్యభ్రష్టుండునైన యబ్బాలకుం దోడ్కొని కొందఱు దాదులు కౌంతలపురంబునకువచ్చి యబ్బాలకునిం బెంచుచుండి రెండుమూఁడేండ్లలోన నాదాదులును బరలోకంబునకుంజనిన ననాథుండైన యమ్మహీనాథుకుమారునిం జూచి పౌరనారీజనులు కరుణచే నొక్కపుణ్యవతి జలకంబులార్చె; నొక్కసీమంతిని హితంబును మితంబునుగా నాహారంబు వెట్టె; నొక్కసతీమణి వానికటితటంబున బంగరుచెఱంగుల యొల్లియ గట్టె; మఱియొక పురంధ్రీరత్నంబు కూఁకటి కూడదువ్వి కొండెవైచి సిగబందుచుట్టె; వేఱొక్కపతివ్రత యబ్బాలకునెత్తికొని ముద్దాడుచుమదీవించె. ఇవ్విధంబున వారిజాక్షులు గారామునఁ బెంచుచునుండ నైదేండ్ల ప్రాయం బగుటయు నారాచక్షోమారుం డుండంద యాట

లాడుచుం దుష్టబుద్ధి యనం బరఁగిన యారాజుమంత్రి గృహంబునకుం జనిన, వానికాలువులో దైవజ్ఞు లైనమహామునులు శుభలక్షణలక్షితుం డైనయబ్బాలు నీక్షించి హర్షించి, 'యీముద్దులబిడ్డం డెవ్వరివాఁడో? వీని లక్షణంబు గనుంగొనిన భూమండలం బేలం గలం' డనిన విని దుష్టబుద్ధి యీర్ష్యాసూయాపరవశుం డై యమ్మునుల మాటలు వినియు విననిచందంబున నూరకుండి వారలం బోవంబనిచి యబ్బాలకునిం గాంచి "ఋషులవాక్యంబు తప్ప" దని తలంచి పెచ్చు పెరిఁగిన మచ్చరంబు మొందుకొనఁ జండాలురం బిలిచి, "యీకొండికవానిందోడ్కొనిపోయి నట్టడవిలో శిరంబు ఖండించి రం" డని పంచినఁ గాలకింకరులం బోని యమ్మాలలు, మద్యంబులు ద్రావి మదోన్మాదంబున దాఁటుచు, హరిభక్తాగ్రగణ్యుం డతిపుణ్యుండు సుకుమారుండు నైనయారాజకుమారునిం దోడుకొనిగండక పుండరీకమాతంగతురంగ మహిషవరాహఖడ్గగవయగంధసింధురసింహశరభాదిమృగగణశరణ్యం బైనయరణ్యంబుసొచ్చియందొక్కశిలాఫలకంబున నమ్ముద్దులబాలకుంగూర్చుండనిడి కత్తులుదుస్సి, మద్యపానమదోన్మత్తతం బేరెమ్ములు వాఱుటయుఁ బ్రహ్లాదునికై వడి నారాకొమారుండు హృదయంబున బెదరక వరద! వాసుదేవ! వైకుంఠవాస! వనమాలికాభరణ! వారణాపదుద్ధరణ! వారిజాక్షా! యని దివ్యనామసంకీర్తనంబు సేయుచు ధీరుండై యున్న యెడం గృపా

ణంబు జళిపించి యారాచపట్టిని గొట్టం దలంచి హరికటాక్షంబువలనం జేయూడక యందఱు నేకవాక్యంబుగానీచిన్ని పాపనిం జంపు మని యాపాపాత్ముం డంపంచిన మన మే గతిం జేయంగలవారమని చంపకయక్కుమారునిపాదంబు చిటికెనవ్రేలు కోసికొనిపోయి దుర్మంత్రియగు దుష్టబుద్ధి ముందరం బెట్టి, మ్రొక్కిన, నతండునుం బ్రమోదంబు నొందె. అమ్మహామునుల వాక్యంబులు దబ్బఱ సేసితిం గదా యని యుబ్బుచు నుండె.

అంత నక్కుమారుండు, నుద్దండవేదండకపుండరీక మండలమండితం బైనయమ్మహారణ్యంబున నంగులిచ్ఛేదన వేదనం బొరలుచుం బట్టపగలింటి యెండతాఁకునం గొట్టువడి యాఁకట సొటసొట వోవుచు వదనకమలంబు వాఁడం జిప్పకూఁకటి యల్లన నాఁడ గన్నుల నశ్రుజాలంబులు జాఱం, గమలాక్షా! దీనరక్షావిచక్షణా! లక్ష్మీపతీ! క్షమాపతీ! ఆపన్నశరణ్యా! అనాథనాథా! అంబుజోదరా! ఆదినారాయణా! నీవే దిక్కని వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు వేఁడియుసుకలోనం బొక్కుచు స్రుక్కుచు నున్నయెడ వావనదేవతలు నందలి మృగంబులుం బక్షులు హితోపచారంబులు సేయుచు రక్షించుచునుండె. అవ్వేళ మృగాకీర్ణప్రాంతరం బయిన కాంతారంబున నచ్చోటి చెంచులకుం బోయలకునధీశ్వరుండు పరిపూజితలక్ష్మీశ్వరుండును బుళిందనామధేయుండునునక్కాంతలునిదుర్మంత్రికి విధేయుండునగు నొక్కపాళెగాండ్రు దొర

వేఁటాడుచు దైవవశంబున నవ్వనంబు సొచ్చి యచ్చోటికి వచ్చి యశ్రుధారా పరిపూరిత నేత్రుండు నుపవాస శోషిత గాత్రుండునై కమలమిత్రునిం బోలు తేజంబున విరాజిల్లుచుఁ జరణాంగుళిఖండనవేదనం జాలఁగుందియు ముకుందా! గోవిందా! అరవిందనయనా! ఇందిరారమణా! నందనందనా! యనుచు శ్రీహరిం దలంచుచున్న యాచిన్నరా

—:చంద్రహాసుఁడు పుళిందునకు దొరకుట:—

కొమరునింజూచి యా పుళిందకుండు దానును శ్రీహరి భక్తుండు గావునఁ గరుణాంతరంగితమానసుండై కన్నీరునించుచు "నిక్కుమారుం డెక్కడివాఁడో? అక్కటా! యక్కటికంబు లేక యీచక్కనిబాలు నిక్కరణిం జేసినయుక్కువులెవ్వరో!" యని వగచుచు గుఱ్ఱంబు డిగ్గి దగ్గఱకు వచ్చి వెఱవకు మని బుజ్జగించుచు "నే నపుత్రకుండను గాన శ్రీహరిసేవామహత్త్వంబున నిప్పుడు నాకుఁగొడుకు కలిగె. కన్యకాపుత్రుండును, గుండుండును, గోళకుండును, సంగీకృతుండును, గన్యాదానకా ంబునఁ బ్రథమపుత్రుండు తన కొడుకని నిశ్చయింపఁబడినవాఁడును, గ్రయలబ్ధుండును, దల్లిదండ్రులచేధారాపూర్వకంబుగా నీయంబడినవాఁడును, నెద్దియేనియు నొక్కయాపదవలనఁ దనకుఁ దానేచేరినవాఁడును, దేవరన్యాయంబున జనియించిన వాఁడును, దనకు ధర్మపత్నియందుజనియించినవాఁడు,నిప్పదుగురుఁబుత్రులనం బరఁగుదురు. అందులో వీఁడు తనకుఁదానై చేరెం గావున

స్వయంప్రాప్తుం డనం బరఁగు" నని తనయునిం గా నం గీకరించి యబ్బాలునిశోకంబు నివారించి తురంగంబుపై నిడికొని తనయేలెడుచందనావతీపురంబునకుం జని, వెంబడి వచ్చిన బంధుపరివారంబులఁ బరిజనంబుల నర్హప్రకారం బున నిండ్లకుం బనిచియంతిపురంబునకరిగి, దైవజ్ఞులు నుపా స్యులు నైనజోస్యులం బిలిపించి వారి యనుమతిని శుభ లగ్నంబునఁ దనపట్టపురాణి యగు మేధావినీరమణిం బిలి పించి "యశోదాకుమారునికరుణవలన నీకుంగుమారుండు గలిగెఁ గైకొమ్మా" యని చేతికిచ్చుటయు,నచ్చిగురుఁబోణి మచ్చిక హెచ్చ గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని స్తన్యంబులు సేఁపు టవలనఁ బరిపులకితగాత్ర యై యక్కుమారు నాపాద మస్తకంబు నిమిరి వామపాదంబునఁ జిటికెనవ్రేలు లేమికి మనంబునం బురపురం బొక్కుచుఁ, శ్రీహరీ! యవ్యాజ కృపాలహరీ! నరహరీ! నీవు కృపనొసంగిన యిక్కుమారు నకు నంగవైకల్యంబు రాఁదగునే? యని యంతరంగంబునం దలంచినయంత నయ్యింతి పాతివ్రత్యమాహాత్మ్యంబు వలన నెప్పటియట్ల చిటికెనవ్రేలు మొలచిన నానందంబు నొందె. ఆపుళిందకుం డయ్యిందువదనతోడంగూడఁ గొడుకు నంక తలంబున నునిచికొని చంద్రుని నవ్వునట్టిమొగంబు గలుగు టం జేసి చంద్రహాసుం డనునామకరణం బొనర్చి దాది యొమ్మున దూదిపాన్పునం బెనిచె.

అంత శుక్లపక్షంబున విదియచంద్రురుండునుంబలె నక్కుమారుండభివృద్ధింబొంది నమ్మహీమండలంబున నెల మూఁడువానలు గురిసె. సకలసస్యసమూహంబులుదున్న కయ పండె. ధేనువులు నపారంబుగా క్షీరంబులు గురిసె. క్షామక్షోభంబులు విరిసె. బాంధవకులం బానందంబున మెఱసె. అంత నద్ధరాకాంతుండు నందనునకు నుపనయ నంబు గావించి వేదవేదాంగంబులును దద్రహస్యంబును మన్వాదినీతిశాస్త్రంబులును ధనుర్వేదంబును విలువిద్య యందలి లాఘవ లక్ష్యశుద్ధి చిత్రత్వ దృఢత్వంబులును దివ్యాస్త్రజాలంబులును కత్తి,జముదాడి,వంకి,బాణా,పట్టా, సురియ, గద, గుదియ మొదలగు భద్రాయుధంబుల సాద నలును,అశ్వారోహణ గజారోహణ రథారోహణ పదలా ఘవవిచక్షణత్వంబునుం దెలియంజేసి సకలజనులు నానం దంబునొంద నప్పుడిందకుండు యౌవనరాజ్య పట్టాభిషేకం బానర్చినఁ గందర్పకోటివిలాసుం డైనచంద్రహాసుండుధరణీ చక్రంబు నవక్రపరాక్రమంబున శక్రుని చందంబునం బరి పాలించుచు,రుక్మాంగదుని తెఱంగున శ్రీవిష్ణుభక్తిపరాయ ణుండై తన దేశంబునందలిజనులెల్ల నేకాదశీవ్రతంబువిష్ణు పంచమీవ్రతంబు శ్రీజయంతీవ్రతంబును మొదలైనవైష్ణవ వ్రతంబులను యథావిధిగా నాచరింపంజేయుచు నట్లు చే యనివారల దండించు. పదియాఱేండ్ల నూఁగుమీసంపుఁ గొమరుఁబ్రాయంబునఁ దండ్రిచే ననుమతిఁ బడసి తురంగ

మాతంగ శతాంగవీరభటపటలీచటులం బైన సేనాసమూహంబులతో నరుదులు గెలిచి, బిరుదులు గైకొని, యట నంగవంగకళింగకాశ్మీరకర్ణాటకరూశకైవర్తకాది నానాదేశంబులు గెలిచి తుంగంబు లగు మత్తమాతంగంబులును వేగజితకురంగంబు లైన తురంగంబులును జిరత్నంబు లైన రత్నంబులును గిరిశిఖరంబులకన్న వాసు లైన హేమంపు రాసులును మొదలగు సంపదలు గైకొని నిలింపపతిసాంపున భూతలంబు గంపింప సేనా పరంపరలతోడం గూడ నానందం బైన చందనావతీపట్టణంబునకు వచ్చి తలిదండ్రుల పాదంబులకు వందనంబులు గావించి నిజభుజోపార్జితంబులు నూర్జితంబులు నైనధనకనకరత్ననికరంబులచే బొక్కసంబు క్రిక్కిఱియం జేసి, మాతాపితృశుశ్రూషణంబును బంధుమిత్రామాత్యాశ్రితపోషణంబును విద్వత్కవిసంతోషణంబునుం జేయుచు నున్నకుమారునిం గనుంగొని కనుంగవ చెంగలింప నప్పుళిందభూపతి యొక్కనాఁడు తనయునిం గరంబున నిమురుచు "నన్నా! మనము కుంతలాధీశ్వరునిం గొలిచినవారము. అచ్చట మనకుం బ్రాపకు లతనిమంత్రి యగుదుష్టబుద్ధియుఁ దత్పురోహితుం డగు గాలవుండును. కనకఁ గనకటంకంబులు పదివేలు నైదువేలు రెండువేలు వేర్వేఱ యమ్మువ్వురకు మూటలు గట్టి ముద్రవేయించి పంపుమనినఁ జంద్రహాసుం డట్లే యగుంగాక యని బొక్కసంబునకు వచ్చి యొంటెలమీఁద వేసడంబులమీఁద బతీ

వర్ణంబులమీఁద రాజునకు మంత్రికి ధనంబు లపారంబుగాఁ బెటెకలఁ బెట్టించి తండ్రి చెప్పినక్రమంబున ముదుపులు గట్టించి యామూఁడువగల ముదుపులును బురోహితుల కిమ్మని పంపుటయుఁ, దీర్పరులు నేర్పరు లైననియోగులు కౌంతలంబున కేగి రాజునకు మంత్రికిఁ బురోహితునకు బ్రణామిల్లి చంద్రహాసుం డిచ్చినపత్రిక నొసంగి యెప్పుడు నీయందగిన యప్పనంబుకన్నఁ బదియింత లధికంబు దెచ్చితిమి. కైకొని రాజున కిమ్మని యమ్మంత్రికి నొప్పగించి తక్కిన యమ్మూఁడువగల ముదుపులను నొక్కబంగరుపళ్ళెరంబున నునిచి తత్పురోహితుం డగుగాలవునకు నిచ్చినఁ, దద్వృత్తాంతం బంతయు దుర్మంత్రి యైన దుష్టబుద్ధి యాలకించి ఘనపుళిందున కింతసంపద గలుగుటకుఁ గారణంబేమి? యని యసూయామలీమసం బైనమానసంబునఁ గుంతలాధిపునిం జేరి చంద్రహాసుని తెఱంగు విన్నపంబు సేసి యతనితండ్రి యగుపుళిందునిం బట్టుటకు రాజుచే ననుమతిఁ గైకొని పవనజవం బైనతురంగంబు నెక్కి యపారదళంబులతో నాఱు యోజనంబులదూరం బొక్కదినంబులోనం జని చందనావతీపురంబు ముందరం గాంచి తనయొద్దియోధవరులఁ గల యం గనుంగొని మున్ను సింహశరభశార్దూలాది మృగసంకులం బైనయాయడవిలోని దైన యిది యిప్పు డమరావతీపురంబు నిరసించుచు నిలింపపతిసంపదలం బోలి సంపదల పెంపు దలిర్చుచు నున్నయది. అని పలుకుచు నరుదేరఁ

బుళిందకుండు ప్రియసుతునితోడం గూడ నెదుర్కొని మ్రొక్కి తోడ్కొని వచ్చి నిజమందిరంబున విడిదిపట్టు గావించె.

అంతనానావిధంబులును మనోహరంబులు నగువస్తువ్రాతంబు లర్పించిన నాదుష్టబుద్ధి కపటంబు మనంబున నుంచి వెలుపల వాత్సల్యంబుదోఁప నవ్వుచుఁ జంద్రహాసుం గనుంగొని "పుళిందకా! పున్నమచందురునింబోలెనయునానందుండైననీనందనుండు సౌభాగ్యలక్ష్మీసమేతుండై యొప్పుచున్నవాఁడు. ఇతండు నీ కేచందంబునం గలిగె" ననినఁ బుళిందుండు దుర్మంత్రి నవలోకించి "మృగయావినోదంబుగా వనంబునకుం జని కుంతలపురంబునకు రెండామడ దూరంబున దురవగాహంబైనగహనంబునఁ బాదాంగుళిచ్ఛేదవేదనాదోదూయమానమానసుండై శ్రీహరిం దలంచుచునున్న యీచిన్నవానిం గనుంగొని శ్రీవిష్ణుభక్తునింగా నెఱింగి తోడ్కొనివచ్చి కన్నకొడుకకన్న మిన్నగా నెన్నిక కెక్కంబెంచితిని. నాఁటికైదేండ్లబాలుం" డనిన విని తాము న్ను చేసినయకృత్యంబు మనంబునం దలంచియీచిన్నవాఁడు వీఁడె యని నిశ్చయించి మాలబంట్లపయిం బండ్లు గీఁటుచు నసూయాకోపంబులు మనంబున నణంచికొని యిచ్చట నితని నేమేనియుఁ జెనకఁ దలంచితిమేని మనకే దోషంబు వచ్చుఁ గావున నుపాయంబున వీనిం గొంతలపురంబునకుం బంపి యచ్చట మత్సుతుం డైనమదనునిచే

విషంబు పెట్టించి చంపించెద" నని యూహించి తనతన యునిపేర స్వహస్తలిఖితంబుగ నొక్కపత్రిక వ్రాసి ముద్ర వైచి చంద్రహాసునిచేతి కిచ్చి వినయంబును నెనరునుం దోఁచునట్లుగాఁ జేరంబిలిచి యీపత్రికం గొని నీవొక్కరుం డవు కొంతలంబునకుం జని నాపుత్రునకు నిమ్ము, అచ్చట నీకు సకలశోభనంబులు గలుగు ననినఁ, జంద్రహాసుండు మ్రొక్కి యక్కమ్మగైకొని మనోమారుతవేగం బైనతురం గంబు నెక్కి నిమిషమాత్రంబునఁ గొంతలంబునకుం జని తత్పురప్రాంతంబునందుఁ జంచచ్చంచరీకఝుంకారసంకులం బైన యొక్కయుద్యానవనంబు మధ్యంబున హృద్యంబైన ఫద్మాకరంబు పొడఁగని రాయంచ జక్కవబెగ్గురులగఱుల కరువలిచే నగయుపుష్పాదుల నప్పళించిన విప్పగు నల్లగలు వల నల్లసిల్లు తేనెసోనల నానిన చలిగాలిమొలకలవలనం బథిశ్రమంబు దీఱఁ దురంగంబునుసాహిణివశంబు సేసిపల్లవ పుష్పఫలభరితంబైనసహకారవృక్షంబునీడ బడలిక దీఱం బవ్వళించి నిదురించుచు నుండ నాకొంతల మహీకాంతుని కూఁతురు చంపకమాలినియు దుష్టబుద్ధితనయ విషయయు మన్మథునారాధింపంగోరి సఖీజనులతోడంగూడ నవ్వనంబు నకు వచ్చి పల్లవితంబులు కుసుమితంబులు ఫలితంబులు నగుపొన్నలు పొగడలు గోరంటలు సెమంతులు చూతం బులు పారిజాతంబులు జాజులు విరజాజులు మల్లెలు మొల్లలు పోఁకమ్రాఁకులు మొదలగుతరులతానికరంబుల సుమం

బులు గోయుచు విరిగుత్తుల నొండొరుల వ్రేయుచు నొయ్యారంపునడలచే వనమయూరంబుల గర్వంబులు డించుచుఁ బూలరెమ్మలు వంచుచుఁ బూలకై మదించుచు సఖులఁ జేరం బిలుచుచు సరసంపుఁబలుంగులచే మత్తకోకిలంబుల మదంబు లడంచుచుఁ బువ్వుఁదీవియల వంచుచు మేని మెఱుంగుల వనంబెల్ల నింపుచు సీటలంబుల నటించుకుటిలాలకంబులచేఁ దుమ్మెదలం గదుముచుఁ బల్లవంబులంజిదుముచుఁ గోసినవిరులు పయ్యెదలలో నదుముచుఁ దళుకువాలారుఁజూపుతూపుల బాలకురంగహృదయంబుల నాటుచుఁ దేనియవాఁకలం దాఁటుచు దనూసౌరభంబులచేఁ గుసుమసౌరభంబులు మాటుచుఁ బువ్వులుగోసి కమలాకరంబు డాసి వేడుకమీఱ జలక్రీడ లాడి విగళితహారమణిగణంబులచేఁ గమలాకరంబు రత్నాకరంబుగాఁ జేయుచుఁ దత్తటంబునం దువ్వటంబులు గట్టి సొమ్ములుపెట్టి కుంకుమకస్తూరిక లలంది యవ్వేలందులు మన్మథపూజ సేయుచునుండిరి.

అయ్యవసరంబున నమ్మంత్రికుమారిక యక్కొలనిగట్టునఁ దియ్యమామిడిచెట్టునీడ నిదురించుచున్న చంద్రహాసునింగాంచి యందియలు మొలనూలుమువ్వలు రవలమెట్టెలు మ్రోయకుండ మెల్లమెల్లనం జని యక్కుమారవదునిరూపరేఖాసౌందర్యకలావిలాసంబులకుంజొక్కి చక్కరవిలుతుని బారికింజిక్కి చేరం జని యడపపుసంచిత్రాటం

గట్టియున్న కమ్మ విడిచి చూచి తండ్రి చేయివ్రాలుగాఁ దెలిసి యవ్వాక్యార్థ మాద్యంతంబునుం జదివి తనలోని నిజజనకుని విషమబుద్ధికిం బరితాపంబు నొందుచు "మాప రేఖావిజితరమాకుమారుండై నయీ రాజకుమారునకు విషము నొసంగి" యని వ్రాసినాఁడు. ఇంతనిర్దయుండు జగంబునం గలండే యని వగచి "విషము నొసంగి" యని వ్రాసినయక్షరంబుల *నడుమ యకారంబు వ్రాసి యెప్పటియట్ల ముద్ర వైచి యడపపు సంచి త్రాటం గట్టి పెన్నిధిం జూచి విడువఁజాలని పేదవడువున నవల నడుగిడంజాలక కొంతతడవు చూచుచునుండి పరాధీన గావున దీనమానస యై యెఱుంగనియట్ల రాజపుత్రికడకుం జని తదనుమతిఁ బడసి నిజగృహంబునకుం జనియె. అంతఁ జంద్రహాసుండు నిదుర మేల్కాని, సరసీజలంబులం బ్రక్షాళితపాణిపాదవదనుండై నడగని నెక్కి వడిగ నప్పురంబునకు వచ్చి యెడనెడ శుభశకునంబులు ఘొడగనుచుఁ బ్రధానివాకిటికిం జని పణిహారిచేఁ దనరాక మంత్రికుమారున కెఱింగించుటయు, నతండు పుళిందకుని సుతుండు చంద్రహాసుండు వచ్చినాఁడనిన విని ససంభ్రమంబుగా నెదుర్కొని గాఢాలింగనంబు గావించి సంతసంబున నేకాంతప్రదేశంబునకుం జని పుళిందుని సేమం బడుగుచుఁ

* "నడుమ యకారంబు వ్రాసి" యనుటకు మాఱు "మకారము యకారంబుగ దిద్దియనుట లెస్సగానుండును."

దండ్రిముద్రవైచిన పత్రిక నొసంగినఁగైకొని "శ్రీమత్సకల గుణసమృద్ధుఁడైన దుష్టబుద్ధి కుమారుండగుమదనునిదీవించి పుత్తెంచిన శుభప్రయోజనంబు- పులిందునిముద్దుపట్టి, కుల స్థానపౌరుషంబులు గలమేటి, యెల్లప్పుడు మనకుమహోహి తుండు, వీనిం గనుంగొనిన యాక్షణంబున సందేహంబుమా ని విషయనొసంగినావచ్చునంతలోనెల్ల కార్యంబులు చక్కఁ బెట్టునది" యను వక్కణ చదివికొని సంతసించి నాసహో దరికిఁ దగినవరుండు దొరకె మేలుమేలనుచు, మహాపూర్తి కుల రావించి యారాత్రి శుభలగ్నంబు గలుగుట వలన వివాహంబు గావించి మహేంద్రవైభవంబున సముచితవిధా నంబు లాచరించుచుండె. అక్కడ దుష్టబుద్ధి, చంద్రహా సుం జింతకుఁ గొంతలంబునేరి మత్కుమారునిచే నీయం బడిన విషంబువలన నిహతుం డౌఁగదా! నాతలంపు నెఱ వేఱె. మునులవాక్యంబు లబద్ధంబులయ్యె; నని సంతసిం చుచుఁ బులిందకునిం బట్టి సంకెల వేయించి యతనిపట్ట ణంబు చూఱలాడించి మూఁడవనాఁటి వేకువజామున నతి త్వరితంబుగ బెస్తల జంకించుచు బంగరుపల్లకి నెక్కి కొంతల పురీప్రాంతంబునకువచ్చునెడ నొక్కకృష్ణసర్పం బడ్డంబుగా వచ్చి మానుషభాషణంబుల నిట్లనియె. "నేనీపట్టణంబులో బహు నిక్షేపంబులు రక్షించుచుంటి. వానికిం గర్తయగు వాఁడు వచ్చె; నింక నేనుఁ బోయివచ్చెద" నని పలికి రసా తలంబునకుం జనియె. అంత నయ్యమాత్యుండు పామువలి

కినమాట పాటిసేయక పురంబుసొచ్చి చూతపల్లవతోరణా లంకృతంబులును, రంభాస్తంభసంభృతగేహాళీద్వారంబులును, జందనోదకసంసిక్తభూతలంబును, నగురుధూపధూపితంబునైన రాజవీథియుఁ దన నగరునుం గాంచి పట్టణాలంకరణంబునకు హేతువేమి యని యడిగి చంద్రహాసునకు విషయను వివాహంబు సేయుటగా నెఱింగి వీఁపునెటుకుఁ్కమనఁ దటుకు్కన గృహంబుసొచ్చి "యేనేమి వ్రాసితిని దానేమి చేసె' నంచుఁ బండ్లుకొఱుకుచుఁ గుమారుని బిలిపించి "యోరీ దురాత్మకా! నేఁటివఱకు నాయానతి దాఁటవు. ఇప్పు డేమిగావించితి" వనిన మదనుండు కరంబులు మోడ్చి స్వహస్తలిఖితంబైనపత్రికఁ జూపుటయు నతండు నావక్కణంబుసూచి యచ్చెరువందుచునుండ, మదనుండు తండ్రి నవలోకించి "దేవరయానతి శిరంబునం బూని ప్రాణపదంబైనముద్దుచెల్లెలిని నొసంగితిని. ఇతని కెప్పు డెడరు వచ్చునప్పుడు ప్రాణంబులు విడువం గలవాఁడ నని ప్రతినగొంటి" ననుటయుఁ దనయుని విశ్వసింపక కపటంబు మనంబున నణంచి కుమారికయు నల్లుండు వచ్చి దండంబు వెట్టినఁ గైతవంబుగా దీవించి బాలహారిణమ్ములఁ జూచిన క్రోల్పులివితంబున మనంబునవాలుమ్మని వ్రాయుచుఁ గైతవోపచారంబుల వారల నాదరించి నాగవల్లి చేయించి యారాత్రి నిద్దుర పట్టక మఱునాఁటివేకువఁ "గూఁతురుఁ గోడలును నాకులంబు చెఱిచిరి. ఇంక మీఁదటం జంద్రహాసుం

హెచ్చరిక పడియెనేని ప్రమాదంబు వచ్చు" నని దండంబు
నం దలపోసి 'యెత్తెఱంగుననైన వీనిఁ జంప యమ్మహాముని
లవాక్యంబసిద్ధంబు సేసెద' నని నిశ్చయించి బ్రహ్మఘ్నుండు
గోఘ్నుండు శిశుఘ్నుండు గురుఘ్నుండు మాతృఘ్నుండు
పితృఘ్నుండు మిత్రఘ్నుండు యజ్ఞఘ్నుండు బంధుఘ్నుండు
స్త్రీఘ్నుండు ననం బరఁగిన పదుగురు కొండెగాండ్రం బిలి
పించి "నాఁటికి మీరు సేసిన నేరంబు సైఁచితి. నేఁటికేని
యు నాశాసనక్రమంబున నడువుండు. సంధ్యారాగసమ
యంబునఁ బురంబునకు బయట నరణ్యసమీపంబుననున్న
కరాళకాళికోవెలలో మీరలు డాఁగియుండుఁడు. ఆసమ
యంబున నొంటిగాఁ గాళికను సేవింప నెవ్వఁడు వచ్చునో
వానిం బట్టుకొని రెండు తుండెంబులుగా నఱకివైవుండు.
ముందువెనుకలు చూడంబని లేదు. ఇట్లు చేసితిరేని నాకు
నడుచు రాజ్యంబులో నర్ధరాజ్యంబు నిత్తు. మత్ప్రియపుత్త్రుం
డైన మదనునితోడె, సందేహింపకుం" డని పంపుటయు, నా
చండాలు రియ్యకొని మద్యపానంబు సేసి క్రొత్తగా సానలు
దీఱిన కత్తులు గేలం గైకొని మూఁడవజామునఁ గాళికాసద
నంబునకుం జని యడంగి యుండిరి. ఆసమయంబున దుష్ట
బుద్ధి చంద్రహాసుని రావించి నెనరు దోఁప నిట్లనియె.
అల్లుఁడా! నీకు శుభంబు గలుగునట్లుగా మత్కులధర్మంబుం
దెలిపెద. మాయింటఁ బెండిలియైన యల్లుండు సంధ్యా
రాగసమయంబునఁ బురసమీపచండికాసదనంబునకుం జని

సేవసేసిరావలయును. ఇది తరతరంబుల నడచు కులాచారంబు. నీవు నట్లాచరింపుము. అనిన విని చంద్రహాసుండట్లయగుంగాక యని సమ్మతించె. అంతఁ గుంతలదేశాధీశ్వరుండు నిజశరీరపతనారిష్టంబులు గని పురోహితుండగు గాలవు రావించి నమస్కరించి కనకపీఠంబున నునిచి "మునీంద్రా! నాశరీరచ్ఛాయ శిరంబు లేకయె కనంబడియెడు నిది యరిష్టం బని విందు. రాజ్యంబు మీఁదియాసం దొఱంగితి. హరిచరణసరోరుహంబులు భజియించి ధన్యుండ నయ్యెద. అరిష్టలక్షణంబులు వినంగోరెద; నెఱింగింపు" మనవుడు గాలవుం డిట్లనియె.

—:అరిష్టలక్షణంబులు:—

రాజేంద్రా! తొల్లి దత్తాత్రేయుం డలర్కునకు నేతెఱం గెఱింగించె నీకుఁ జిత్తసమాధానంబు గలుగునట్లుగాఁ దత్క్రమంబు దెలిపెద. ధ్రువు వసిష్ఠు నరుంధతిని జూచినఁ దెలియకుండిననరునకు సంవత్సరంబులోపల, నగ్నియందుఁ గిరణంబులు సూర్యబింబంబునఁ గిరణరాహిత్యంబుం గనువాఁడు పదునొకండు నెలలలోపల, బక్కవాఁడు బలిసిన బలిసినవాఁడున్నట్లుండి బక్కచిక్కినను నెనిమిదినెలలలోపల, నడచునప్పుడు వ్రేళ్ళనియు గుదికాళ్ళనియు ఖండితంబులైనట్టు లడుగుజాడం గనంబడియెనేని యేడునెలలలోపలఁ, గాకి గ్రద్ద గూబ శిరంబున సోఁకెనేని యాఱునెలలలోపల, సభ్యంగసమయంబున మేని చర్మం బదరెనేని

యయిదునెలలలోపల దననీడ వేఱొక్కలాగున నుండెనేని నాలుగునెలలలోపల యమునిదిక్కున మేఘరహితం బైన గగనంబున మెఱపు గనంబడియె నేని మూఁడు నెలలలోపలఁ, దనబింబంబద్దంబునఁ దలలేకకనంబడియెనేని రెన్నెల్ల లోపలఁ దనశరీరంబున నిర్వ్యాజంబుగా శవగంధంబుగలి గనేని పక్షంబులోపల, జలకమాడినఁదడి తోడననశించె నేనియు హృదయమధ్యంబుననలందినచందనంబు శీఘ్రంబ యెండె నేని యు నీరుగ్రోలిన దాహంబు నిలువ దేని యు నయిదుదినంబులలోపల యమసదనంబునకు వేంచేయుట నిశ్చయంబు. మనుజులలోచనంబులలోఁదనరూపంబుగాన రాదేని వీనులలో వ్రేళ్ళు సొనిపినయెడఁ బ్రాణఘోషంబు వినంబడదేని శీఘ్రంబ శరీరహాని సంభవించు. తన నీడఁ దాను భక్షించునట్లును గేశంబులు నుముకయుఁ దినిన యట్లును దిగంబరుండైన జైనసన్న్యాసినవ్వుచు దగ్గఱ గం తులు వేసినట్లును నాపాదమస్తకంబుఁ దైలంబు నలందికొని భూతలంబునం బడి నిద్రించునట్లును భయంకరాకారు లైన బంటురౌతులు వెంటఁబడినట్లును గుదియలవారు పొడిచి నట్లును నల్లనిశూద్రులు తఱిమి తాళ్ళువేయునటును నీలి చీరగట్టికొనినకాంత దక్షిణాభిముఖంబుగాఁ బోవ దాని వెంబడిఁబోవునట్లును స్వప్నంబు గన్నవారికి మరణంబు ధ్రువంబు. అరిష్టంబులు సంభవించినయప్పుడు జపహోమ సురార్చనాదులుచేయించి సర్వసంగంబులు నిరసించి యిం

ద్రియ వికారంబులు జయించి నదీజలంబు సముద్రజలంబు నం జేర్చినయట్లు జీవునిఁ బరమపురుషుండైననారాయణుం జేర్చితత్త్వరహస్యకోవిదు లైనపురుషులు ధన్యులగుదురు. అని గాలవమునీంద్రుండు పలుకుటయుఁ, గుంతలాధీశ్వరుండు గుబుసంబు నూడ్చు మహానాగంబు తెఱంగున రాజ్యభోగంబులు విడువం దలంచి మంత్రికుమారుం డైనమదనునిం బిలిపించినఁ నతండు వచ్చి మ్రొక్కి యేమి కార్యంబు నియోగించెద" వనిన మీయల్లుం డగు చంద్రహాసు నీక్షణంబ పిలిపింపుము. మత్కుమారిక యగు చంపకమాలినిం బరిణయంబు సేసెద ననుటయు, వల్లె యని ముకుళితహస్తుండై యతివేగంబునం దనగృహంబునకుఁ జనియె.

—:చంద్రహాసునకుఁ గుంతలరాజ్యపట్టాభిషేకము.:—

అట్టియెడ సంధ్యారాగసమయంబునఁ జండికాపూజనంబునకుం దగిన పూజాద్రవ్యంబులు గైకొని యొంటిగాఁ బోవునట్టి మఱంది నవలోకించి మదనుండు "రాజనందనా! కుంతలనాథుండు ని న్నిక్షణంబ తోడితె మ్మనె" ననవుడు నతండు "మామయానతిం జేకొని శాంభవీపూజనంబునకుఁ బూజాద్రవ్యంబులు గొనుచుం జనియెదఁ జండికాపూజానంతరంబ వచ్చెద" ననిన మదనుండు "దేవపూజనంబు నీకు బదులుగా నేను జేసి వచ్చెద నీవు రాజసమ్ముఖంబునకుఁ బొ" మ్మనియతనిచేతనున్న గంధపుష్పాక్షతాదిపూజాద్రవ్యంబులు గైకొని తా నెక్కిన గుఱ్ఱంబును ఛత్రచామరాదులు

నతనికి నొసంగి నంపిన, నాచంద్రహాసుండు నత్వరంబుగా జని ప్రణమిల్లి నిలుచుటయుఁ, గుంతలవిభుండు గాలవసంయమీంద్రునిశాసనంబునఁ జంద్రహాసునకుం జంపకమాలినిం బెండ్లిసేసి తనసింహాసనంబున నునిచి పట్టంబు గట్టి సమస్తరాజ్యంబు నతనికొసంగి విరక్తుండై తొల్లియనుభవించిన భోగంబులఁ దలంచి యేవగించుచుఁ దపోవనంబునకుం జనియె.

అప్పుడమ్మంత్రికుమారుండు నగరప్రాంతంబునఁ గాంతారసమీపంబున రుద్రకాంతాసదనంబునకుం జనుటయు నమ్మహాధ్వాంతంబున నక్కెలలోన డాఁగియున్న పరశుహస్తులు పైఁబడి యాయుధంబులం గ్రుమ్మి పడవైచిరి. ఇక్కడఁ జంద్రహాసుండు చంపకమాలినివివాహంబైకుంతలరాజ్యసింహాసనారోహణంబునమహోత్సాహంబు నొంది వందిసందోహంబులు కైవారంబులు సేయ వేలకొలందులగు వేత్రపాణులు సాహసినాదంబుల నెచ్చరికలు దెలుపుచు ముందటం గ్రందుకొను సందడులు తొలంగింప మెఱుంగుల పరంపరలంబోలె శతముఖసహస్రముఖంబులుం గలదివ్యటీలు పెక్కువేలు నివ్వటిల్లఁ జంద్రజ్యోతులునేకసహస్రంబులు ప్రకాశింపఁజంపకమాలినీసమేతంబుగా శచీసమేతుండైనయాఖండలుండునుంబలెఁ దెల్లయేనుంగునెక్కి యక్కజంబైనవిభవంబునఁ బురప్రవేశంబుగాఁ జనుదెంచి మంత్రిగృహంబువాకిట మదావళంబు డిగ్గి యంతకమున్న చారు

ంచే నిజవృత్తాంతంబు విని కలంగి యెదురువచ్చిన మామ
గారికిం బ్రణమిల్లి మదనుండు కాళీకాగృహంబునకుం
దనకు బదులు వోవుట యుఁ దాను రాజుసముఖంబునకుం
జనుదెంచుట యు మొదలగు వృత్తాంతంబు నాద్యంతంబు
సవిస్తరంబుగా నెఱింగించిన నమ్మంత్రి నిప్పులు ద్రొక్కిన
గతిం బొక్కి-పడి ముఖవికారం బణంచికొని కైతవప్రియం
బున నల్లునియుల్లంబు పల్లవింపం జేసి నగరికిం బోవం బనిచి
యయ్యమాత్యవర్యుం డత్యాహితంబునఁ దలయుఁ జీరయు
వీడఁ గాళీకాగృహంబునకుం బఱచి ఖండితశిరస్కుం డైన
కొడుకుం గని సంతాపంబు నొంది "శ్రీవిష్ణుభక్తునకు ద్రో
హంబు దలంచిన పాపాత్ములయత్నంబులు ఫలించునే"
యని యాదేవిబలిపీఠంబునం జెట్టుగాఁ దాఁకి భగ్నశిర
స్కుం డై ప్రాణంబు లెడఁబాసె. అంత వేగుజాము ట
యుఁ జండికం బూజసేయ నర్చకుండువచ్చి గోవెలవాకిటం
బడియున్న మంత్రినిఁ దత్కుమారునిం జూచి యెల్లు పొలి
సిరో! ఏమిదుర్నిమిత్తంబో! యని మొఱ్ఱలిడుచుఁ బఱతెంచి
చంద్రహాసున కెఱింగించుటయు నతఁడు పాదచారియై కాళీ
కాగేహాళీప్రాంతంబునం బడియున్న సచివుఁ దత్కుమా
రునిం గాంచి శోకసంతప్తుం డై వీరల బ్రతికింపక పోయితినేని
నాకపకీర్తి పాయ దనుచుఁ జతురస్రంబుగా బాహుమాత్ర
ప్రమాణంబున నారుద్రాణిసన్నిధిని హోమకుండంబు
త్రవ్వించి పావకునిఁ బ్రజ్వలింపం జేసి శర్కరా తిల పాయస

—: చంద్రహాసుఁడుదుష్టబుద్ధినిమదనునిబ్రతికించుట. :—

ఘృతంబులతోఁ గూర్చి తన మేనిమాంసఖండంబులు ఖండించి వేల్చి "దేవీ! నీవు శ్రీవిష్ణుదేవునిచిచ్ఛక్తివి, గావున, నీకుం బ్రియంబుగా శిరంబు పూర్ణాహుతి గావించెద"నని ఖడ్గంబు జళిపించునంతలో నవ్వైష్ణవశక్తి యప్పుడమితేని కరంబు వట్టికొని "వీరప్రతాపా! నీసాహసంబునకు మెచ్చితి వలయువరంబు గోరు మనుటయు "మంత్రిని నతని కుమారుని ముందుగా బ్రతికింపుము. నాకు నారాయణ చరణారవిందంబుల దృఢభక్తినొసంగు" మనిన నాభద్రకాళియు, నట్లయగు, నదియునుం గాక బలపరాక్రమసమున్నతులైనసుతు లిరువురు నీకుంగలిగెద రని చంద్రహాసుని డాయం బిలిచి హస్తమస్తకసంయోగంబు గావించి భగవంతుండైన రమాకాంతుని స్వరూపరూపగుణవిభూతివిశేషంబులు, జీవాత్మపరమాత్మస్వరూపంబులును, సంసారనివృత్తి ప్రకారంబును, మోక్షస్వరూపంబును దత్త్వవిజ్ఞానంబునుం దెలిపి చండిక యంతర్ధానంబునొందుటయు,నయ్యమాత్యుండును దత్పుత్త్రుండునునిదుర మేల్కనినచందంబున సమాగత ప్రాణులైరి. తోడనె యాచంద్రహాసునిపయిం బుష్పవృష్టి గురిసె. దేవతలు గొనియాడిరి. అంతనాచంద్రహాసరాజేంద్రుఁడు నమాత్యునిం దత్కుమారునిం దోడ్కొనిపురంబునకు వచ్చి యాదరించి గృహంబున నునిచి, తల్లిదండ్రులైన మేధావినిం బుళిందునిం బిలిపించి, వినయంబున మ్రొక్కి

యభీష్టభోగంబులు సమర్పించి చంపకమాలిని యందును విషయయనుయోషామణియందును బద్ధాత్ముండు మకరధ్వజుండు నను నిరువురు కుమారులం గాంచి బహుయాగంబులాచరించి ముకుందచరణారవిందన్యస్తమానసుం డై మున్నూఱుసంవత్సరంబులనుండి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచునున్నవాఁడు.

అని నారదమునీంద్రుం డర్జునా! యివ్విధంబునసీర్ష్యాసూయాపరుం డైనయాదుష్టమతి నరకంబునం బడకయుండుటకుఁ గారణంబు గలదు వినుము. మున్ను దానుభజయించు సాలగ్రామంబు శ్రీ తులసీ దళంబులతోడం గూడ మ్రింగియుండె. అది కారణంబుగా నతని కిహంబున దైవానుకూల్యంబు తప్పెంగాని పరలోకబాధ లేదాయె. సాలగ్రామతీర్థంబు శిరంబునఁ జల్లికొనిన మానవులకు నేఁబదికోట్లయోజనంబులవిస్తారం బైన భూమండలంబునం గల పుణ్యతీర్థంబు లెల్లనాడినఫలంబు లభించు, సాలగ్రామంబు ధరించుటవలనఁ జతుర్దశ లోకంబులు ధరియించినపుణ్యంబు దొరకు. సాలగ్రామదానంబున భూచక్రదానఫలంబు గలుగు. సాలగ్రామ పూజవలన సకల దేవతలఁ బూజించిన సుకృతంబు చేకూరు. సాలగ్రామ వర్ణనంబువలన సకలవేద పారాయణఫలంబు సిద్ధించు. సాలగ్రామంబు సన్న్యాసియు ననునీ రెండును శ్రీవిష్ణుదేవునకు స్థావరంబు చరంబునైన దేహంబులని బ్రహ్మకొనియాడుచుండు.

అంతకంటె శ్రీతులసియధికంబని పెద్దలు మందలింతురు. శ్రీకృష్ణదేవుండు శిరంబున నెమిలిపించెమును గర్ణంబులమకరకుండలంబులను నురంబునఁ గౌస్తుభంబును ధరియించునంతకంటె శ్రీతులసీదళంబతిశయంబని ధరియించుచుండు. ఇక్కతవిన్నవారలకభీష్టంబులు చేకూరునని పలికి నారదమహాముని దేవలోకంబునకుం జనియె. అంతనర్జునుండు విస్మయంబు నొంది తోడిరాజులతోఁ జంద్రహాసునిం గొనియాడుచుఁ గౌంతలంబు చేరంబోయిన నారాజకుమారులు

—: చంద్రహాసునికొడుకులు యజ్ఞాశ్వంబులంబట్టుట :—

బలపరాక్రమసంపన్నులయిన మకరధ్వజ పద్మాక్షులను మున్నాడి పఱతెంచిన జన్నంపుఁదేజులఁ బట్టికొనిపోయి తండ్రి సముఖంబునఁ బెట్టిన జంద్రహాసుండు గనుంగొని "యివి ధర్మనందనుని యజ్ఞాశ్వంబులు. వీని సంరక్షించుటకుఁ గిరీటి వచ్చుచున్నవాఁడు. అతని మున్నాడి యిత్తురంగంబులు పాఱివచ్చె. కుమారులారా! మీరలు పదియైదు దినంబు లీ రెండుగుఱ్ఱంబులను రక్షించుచుండుఁడు. ఇంతలో వారలు రాకుండిరేని ధర్మసుతుని యాగంబుకొదవపడకుండునట్లుగా మనమేపంపుదము." అని పలుకుచుండునంతలోఁ బార్థుని మొలగొలుమూఁకల కలకలంబు భూనభోఽంతరంబులు, దిక్కులు వ్రక్కలింప వినంబడుటయుం జంద్రహాసుండు ముఖచంద్రహాసచంద్రికలు గ్రందుకొనఁ గొడుకులంజూచి మీరలుసకలసైన్య సమేతంబుగా మోహరింపుం డనుటయు, వారలు తత్పురంబు బయలు వెడలి

యర్ధచంద్రవ్యూహంబుగా మోహరించియుండునెడ శ్రీకృష్ణదేవుం డింద్రనందనునితో "వీఁడు చంద్రహాసుం డనుమహారాజు; పరమవైష్ణవుండు; ఇతండు విద్యచేత విజ్ఞానంబుచేత వృద్ధుండగు నైనను సమరాంగణంబున యౌవనస్థుండు సుమ్ము." అని పలుకునవసరంబునఁ జంద్రహాసుండు నిజసేనలఁ దలకడచి వచ్చి యర్జునునియరదంబున శంఖచక్రగదాపద్మహస్తుండును గౌస్తుభమాలికా కిరీట కేయూర మకర కుండల మేఖలాదామ మంజీరాది దివ్యభూషణభూషితుండును, సనకసనందనాదిమహామునిధ్యానగమ్యుండును నైన శ్రీగోపాలదేవునిం గని భక్తిభయవినయసంభ్రమంబులు మెఱయ శరశరాసనంబులు పాఱవైచి మాణిక్యరథంబు డిగ్గనుఱికి "యదునందనా! శ్రీకృష్ణా!యని సాష్టాంగదండప్రణామంబు గావించి లేవకుండిన శ్రీవాసుదేవుండు తాను నరదంబు డిగ్గి నిడుదభుజంబులు సాఁచి లేవనెత్తి కౌఁగిలించికొని సవ్యసాచిం జూచి "నాకితండు నిజభక్తుండు, త్రికరణంబుగా నన్ను నమ్మినవాఁడు. బ్రహ్మరుద్రాదులకేనియు నజేయుండు. ఇతనితోడ సమరంబు వలదు. కౌఁగిలించికొమ్మ"నుటయు, గాంతేయుండును "నాకురువంశంబు నేఁటికిఁ బావనంబయ్యె. నాజన్మంబు సఫలంబయ్యె." ననిచంద్రహాసునిం గౌఁగిలించికొనియె. అంతఁ, గుంతలేశ్వరునియాజ్ఞ వలనఁ దత్తుమారుండై సమకరధ్వజుం డశ్వమేధాశ్వంబుల రెంటిఁ గొని వచ్చి శ్రీహరిసన్నిధియందునిచి కృష్ణార్జును

లకును మస్కరించిన, నయ్యవసరంబున రాజసమాజంబుల తోఁ దేజస్విమైన చంద్రహాసుండు సుధారసనిరాసంబు లైన వాగ్విలాసంబుల నుపచరించి వాసుదేవునిఁ దనపురంబునకుం దోడ్కొనిపోయి యచట దుష్టబుద్ధిమదనులఁ, జంపకమాలినీవిషయలఁ, బద్మాక్షమకరధ్వజుల, మఱియునుం దక్కినబంధుజనులఁ, గానిపించి శ్రీకృష్ణపదారవిందభజనాయత్తచిత్తుండై తనకుం గలరాజ్యం బంతయు ముకుందున కొసంగి, యనంతరంబ గాలవమహామునిం బిలిపింప నతండు సచ్చిదానందమయుం డైనశ్రీకృష్ణదేవునివిగ్రహంబుఁ గనుంగొని పులకాంకితగాత్రుండును హర్షాశ్రుజడీకృతనేత్రుండు నై ముహూర్తమాత్రంబు తన్మయుం డై యూరకుండె. అంత రుక్మిణీకాంతుండు కుంతలేశ్వరుం డొనర్చు నర్చనల సంతసిల్లుచు దివసత్రయం బతనిపట్టణంబున వసియించి నాలవనాఁడు చంద్రహాసుండు తనకు మున్నర్పించిన రాజ్యంబు తత్పుత్రులైన పద్మాక్షమకరధ్వజుల కొసంగి పట్టంబుగట్టినఁ జంద్రహాసుండు నందనులం జూచి "యీనందనందనుచరణారవిందంబులు భజించి మోక్షానందంబు నొందుఁడు. నాయట్ల కీర్తిఁ జెందుఁ" డనుచు దీవించి బుద్ధి సెప్పి వారలచే వీడ్కొని చతురంగబలంబులు గొలువ నవ్యసాచికిం దోడై వెడలె.

అంత నమ్మఘాశ్వంబులు నానాభూములు సీమలు జనపదంబులు నదంబులు ప్రాదంబులుఁ గ్రమించుచుఁ జను

చుండఁ దత్తద్దేశాధీశులు మెప్పైనకప్పంబులుగొని భక్తియుక్తులై సేవింప విక్రమోపార్జనుం డైనయర్జునుఁడు హరియును హరులవెంబడిం జనునెడ నవి యుత్తరసముద్రతీరంబునకుం జని యందఱుం గనుంగొనుచుండ సాగరమధ్యంబునకు దాఁటుటయు నమ్మహీపాలు రందఱు నివ్వెఱగంది నిశ్చేష్టితులై యంబుధిసాధించువిధంబు తెలియక విహ్వలత్వంబు నొంద శ్రీకృష్ణుండు మయూరధ్వజు నర్జునుం బ్రద్యుమ్ను హంసధ్వజు బభ్రువాహనునిం బిలిచి "మీరథంబులకు దశదిశాభాగంబుల గిరివనసముద్రాది దుర్గంబుల నడ్డంబు లేదు గావున మీ రేవురు నావెంబడి రం" డని సకలదళంబుల నచ్చటనిలిపి యంబుజాక్షుండు రథారూఢుండై సముద్రంబు సొచ్చి వెదకి యొక్కదీవియందు జీర్ణశరీరుండును శ్మశ్రుజటాపటలభూషితుండును భానుసహస్రతేజుండు నై చివికినవటపత్రంబులు గొన్ని శిరంబునకు నడ్డంబుగా వైచికొని యున

—: శ్రీకృష్ణాదులు బకదాల్భ్యనిఁ జూచుట :—

వరతహరిధ్యానానందసాగర మగ్నుండును వరతపఃప్రాగల్భ్యుండు నగుబకదాల్భ్యుం గనుంగొని యేవురుమహారథులతోడం గూడ రథంబులు డిగ్గి నమస్కరించుటయు నమ్మహాముని శ్రీకృష్ణునిం గనుంగొని యివ్వెన్నుని కెన్ని వింతలు! ఇమ్మూర్ఖుల కింతసందడి నెందులకుం గొనివచ్చె? అని యసహ్యపడుచునుండ నరుండు మెల్లన నత్తపోధనునిం జేరి కేలు మొగిచి "మీశరీరంబున వింతలు గనుపట్టు

చునున్నయవి నందునందులఁ బుట్టలుపెట్టె. అందున నూ
ఱువేయుం బడగలుగలసర్పంబులు దర్పంబున నటియించు
చున్నయవి. మోఁకాళ్ళ మోఁచేతుల మహావృక్షంబులు
పుట్టె. కర్ణంబుల గూండ్లు కట్టుకొని యనేకపక్షిసహస్రం
బులు సంచారంబులు సేయుచున్నయవి. మీరు జీర్ణంబు
లగువటపత్రంబులు గొన్ని తలమీఁద వైచికొనియున్నవా
రలు. ఇది యేమి?" యని యడుగుటయు, నమ్మహాముని
నవ్వుచు "క్షణభంగురం బైనశరీరంబు నీటిబుగ్గచందంబున
నెప్పు డెవ్వేళ నవిసిపోవునో తెలియదు. సంగంబులు దుఃఖ
ప్రదంబులు, గృహారామక్షేత్రంబులు నశ్వరంబులు, అల్ప
కాలంపుబ్రదుకున కింతమాత్రంబు చాలదే యని మఱ్ఱాకు
శిరంబున కడ్డంబుగా నునిచికొని యున్నవాఁడ" అనిన విని
యర్జునుం డాశ్చర్యభరితమానసుండై "తపోధనా! మీకెన్ని
సంవత్సరంబు లయ్యె నానతీయవలయు" ననుటయు, నమ్మహా
ముని పార్థునింజూచి నేను జనియించినతరువాత మృతు
లైనరోమశులకు లెక్కలేదు. మార్కండేయుల నెన్నఁ
దరంబుగాదు. నేను బుద్ధిమెఱిఁగినవెనుక నిరువది బ్రహ్మ
పట్టంబు లయ్యె. మున్నొకసమయంబున సప్తసాగరంబు
లేకీభూతంబులై మహాప్రవాహంబుగా వచ్చునప్పు డిచ్చ
టికి భూలోకంబు భువర్లోకంబు సువర్లోకంబునుం దేలి యా
డుచు వచ్చె. అప్పు డొక్కమఱ్ఱిచెట్టిచ్చటనుండె. దానికి
సహస్రశాఖలు గలవు. శాఖకు వేయేసి బ్రహ్మాండంబులు

వ్రేలుచునుండె. ఆమఱ్ఱిచెట్టు కొనచివురాకునందు నొక్కచక్కని చిన్నబాలకుండు పవ్వళించి కోమలం బైనపాదాంగుష్ఠంబు ముఖారవిందంబున నిడి చీకుచు వెడవెడ నేడ్చుచు నవ్వుచు నుండె. వానిధర్మంబున నాప్రళయకాలమహామారుతంబునం గొట్టువడక యీసముద్రంబు సుడులలోనం దగులక సంచరించితి. ఆసుద్దు లిప్పుడేమిటికి; అర్జునా! నీయొద్ద దీర్ఘబాహుండును నీలమేఘశ్యామలగాత్రుండును గమలనేత్రుండును, గౌస్తుభవనమాలికాకనకాంబరధరుండును నైనయితండు నీకు బావ గదా? మీతోడం గూడఁ దిరిగి తిరిగి యీచందంబయ్యె. రమ్మపొమ్మనువారు లేక యొంటిగా సర్వంబునం దానయై హాయిగా నున్నవానికి నాభియందొక్క కమలంబు గలిగె. దానియందు నాలుగు మొగంబులవాఁడు నొక్కఁడు గలిగె. వానికిం గలిగె నీచరాచరజగంబులు. అది చాలక నాఁటి చిన్నవాఁడు యదుకులంబునం బుట్టి పదియాఱువేలనూటయెనమండ్రం బెండ్లియై మీవంటివారితో వియ్యంబు లంది యీసంసారం బేమిటికిఁ దెచ్చికొనియె? అని నవ్వుచు "నోయీ! త్రైలోక్యకుటుంబీ! యిందురావోయి!" యని శ్రీకృష్ణుం జేరంబిలిచి కౌఁగిటం జేర్చుటయు, నాశౌరి యమ్మునికి నమస్కరించి "యిరువదిబ్రహ్మకల్పంబులు చూచిన పెద్దవు. విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండవు. కావున నీవే విష్ణుదేవుండవు. నీ వరుగుదెంచి ధర్మపుత్రునియాగంబు సఫలంబుగా నెఱవేర్ప

వలయు" ననుటయు, దాల్భ్యుండు "దేవా! నన్నీరీతిం బ్రస్తుతించి గర్వం బనువెఱ్ఱి వట్టింపకుము. నీచందంబునకు వెఱతు. తొల్లినాగర్వంబును బ్రహ్మగర్వంబును జెఱిచిన పుణ్యపురుషుండవు గావె? అక్కథ నీసఖులు వినం జెప్పెద నని పలుకం దొడంగె.

—: బకదాల్భ్యుఁడు విష్ణుమహిమ సెప్పుట :—

అర్జునా! తొంటిబ్రహ్మకల్పంబున నొక్కచతుర్ముఖబ్రహ్మదేవుండు నాయెదుట నిలిచి "మునీంద్రా! చింపిముత్తాకుచాఁటున నేమిటికిఁ దపంబు సేసెదవు? వలయువాంఛితంబుల నిచ్చెద. తపంబు చాలింపు" మనిన నతనిం గనుంగొని, నేనిరువదుండ్రు బ్రహ్మలం గంటి. వారిలో నీవు కడపటివాఁడవు. నీవేమివరం బిచ్చెదవు నే నేమిగైకొనియెద? నని నవ్వుచుండ నప్పుడు మాయిరువురనడుమ ధరణీచక్రంబు వ్రక్కలించుకొనియొక్క యుత్పాతమారుతంబువుట్టి మమ్ము నిరువుర నెత్తికొని వేఱొక్క బ్రహ్మాండంబులోఁ బండుటాకులవలెం బాఱవైచుటయు నందొక్క యెనిమిదిముఖంబులబ్రహ్మ మీార లెవ్వ రెచ్చటినుండి వచ్చితి రనిన, నేను జతుర్ముఖబ్రహ్మను, సత్యలోకంబున నుండుదు, నిమ్మౌనినాశిష్యుం డనుటయు, నాయష్టముఖవిరించి నవ్వుచు "నోరి! నాలుగుముఖంబులవాఁడవు. నీ వేమి! బ్రహ్మపట్టం బేమి! శిష్యుఁ డేమి! పాండిత్యంబులు మాని మాకు దాసులరై యుండుండనిమె. అట్టియెడ నచ్చటమునువటిశం బెఁబడింత

లధికంబుగ నొక్క మహామారుతంబు పుట్టి మమ్ము మువ్వుర నెత్తికొని మఱియొక్క బ్రహ్మాండంబునం జొక్కాకులుంబలెం బడవేయుటయు, నచ్చట, నత్యున్నతాకారులు నతివదాన్యులు నైనమహాపురుషులు మమ్ము మువ్వురంజూచి "మీర లెచ్చట నుండువార" లనిన, నయ్యష్టముఖబ్రహ్మ "నేను జగద్విధాతను, బద్మసంభవుండ" ననుటయువారు మమ్ము మువ్వురందొడ్డొకనిపోయిపదియాఱుముఖంబుల బ్రహ్మసముఖంబున నిలుపుటయు, నతండు తనసముఖమువారిం జూచి యిమ్మువ్వుర మనయూడిగంబులలో నిలుపుం డని పలుకుచుండ, నర్జునా! యమ్మహాశ్చర్యంబే మనిపలుకుదు! నచ్చట దొంటికంటె శతగుణంబుగా వేఱొండు చండమారుతంబు దయించి, మమ్ము నలువుర నెత్తికొనిముప్పదిరెండు మోముల తమ్మిచూలిసమ్ముఖంబునం బడవైచుటయు, నతండు నట్ల పలుక, నందొక్క చక్రవాతంబు పుట్టి, మమ్ము నేవుర నెత్తికొనుపోయి యఱువదినాలుగు మోముల యంబుజభవుని చెంతం ద్రోచె; నిట్లుక్రమక్రమంబున బహుపద్మసంభవుల తోడంగూడం జనిచని కడపటసనకసనందనాదిమహామునిసేవితుండును సహస్రముఖుండునుదుర్నిరీక్ష్య తేజోరాశియు నైన యొక్క సహస్రముఖపరమేష్ఠిం గన నతండు మమ్ముం గనుంగొని ప్రత్యుత్థానంబు నేసి యర్ఘ్యపాద్యాదులొసంగి స్వాగతం బడిగి మీకృపాకటాక్షంబున నీలోకంబున నధికారంబు సేయుచు నున్నవాఁడ. నేనును నాశరీరంబును

మత్పరిజనంబులును మీయధీనంబులు. నాకేమి కైంకర్యంబు నియమించెదరు? అనినఁ దొంటిపద్మసంభవు లందఱు గర్వంబు లుడిగి మదంబులు మాని బ్రహ్మత్వాహంకారంబులు దొఱంగి దండప్రణామంబులు సేసి "దేవా! నీవు సాక్షాదధోక్షజుండవు. నీయైశ్వర్యం బపారంబు. నీమహిమ నీకు సహితమెఱుంగం దరంబుగాదు; మహాసముద్రంబున ఫేనబుద్బుదంబులు పుట్టుచందంబున నీయందనేకకోటి బ్రహ్మాండంబులు పుట్టుచుం గిట్టుచు నుండు;" ననివినుతించుటయు, సహస్రముఖుండైన యువ్వారించి వారల నాదరించి యాకమలసంభవుల సయ్యైపసంబుల నిలిపి నన్ను నిచ్చటికిఁ బనిచె. నాఁటఁబడలికలు దీర్చుకొనుచు నిచ్చట నున్నాఁడ. కవ్వడీ! గర్వం బెవ్వరికిం గాఁ రాదు. అనినఁ గృష్ణార్జును లమ్మునిం బ్రార్థించి నవరత్నమయం బైనపల్లకియం దునిచి తోడ్కొని యచ్చటనున్న యాగహయంబుల మరలించుకొని సాగరంబు వెలువడిసమస్తరాజలోకంబు నంతసింపం జతురంగసేనాసమేతులై యవ్వలం మరలిరి.

—అర్జునుని రాకవిని సైంధవునిపుత్రుండు మృతుండగుట—

తదనంతరంబ యాగహయంబులు సింధుదేశంబు సొచ్చుటయుఁ, దద్దేశాధిపతియగు సైంధవునికుమారుండుకొలువునుండి మహారథికులతోడం గూడ గాండీవి యాగహయంబుల వెంబడి వచ్చెనని చారులవలన వినినమాత్రంబున గుండియ లవిసి దిగులునం బ్రాణంబులు పరిత్యజించె.

అంత దుర్యోధనుసోదరి యైనదుస్సల మృతుండగుతనయు నిం గనుంగొని పదంబులు తొట్రుపడ నేడ్చుచునగరంబు వెలువడి వచ్చి శ్రీకృష్ణునిపదంబులపయిం బడి హాకృష్ణా! ద్వారకానాయకా! అనాథనాథా! పార్థుండు మున్ను నా పెనిమిటిం జంపి యిప్పుడు నాబిడ్డనిం జంపె. అన్యాయ మన్యాయము! నన్నుంగావవే” యని మొఱ్ఱయిడుటయు, నర్జునుం డరదంబు డిగ్గి యయ్యమ్మకుం బ్రణమిల్లి “పుత్ర శోకంబునం దల్లడింపకుము. మనపాల శ్రీహరిగలం”డని పలుకుచు నంబుజనాభునిం దోడ్కొని యప్పట్టణంబునకు వచ్చిన, నచ్యుతుండుకొలువులోనం గతజీవుండై పడియున్న సైంధవకుమారునిం దనకరారవిందంబున నిమిరిన, నతండు దిగ్గన లేచి నమస్కారంబు గావించిన, సభవార లందఱుం బ్రమోదమానమానసులై “ద్రుపదరాజనందనయభిమా నంబు గాచినభయత్రాతవు! ఆర్తిఁ నొందిన గజేంద్రునిం గాచినదయానిధివి గదా! గదాధరా!” యని వినుతించిరి. అంత సైంధవకుమారుండు కృష్ణార్జునులకు మ్రొక్కి నృత్త గీతవాద్యంబులతో మహోత్సవంబుగా వారలం బూజించె. అంతఁ గాంతేయుండు దోఁబుట్టు వగుదుస్సలకుం దత్పు త్రునకును మత్తదంతావళంబు లనేకసహస్రంబులు, బహు లక్షతురంగంబులు, ననంఖ్యాకరథంబులు నపరిమితధనక నకరత్నభూషణాంబరంబులు నొసంగి ధర్మతనయునియజ్ఞం బుఁ జూడరం డని ప్రార్థించి వారలు వెడలినయనంతరంబు

—: కృష్ణార్జునులు హాస్తినాపురమునకు మరలుట. :—

సంవత్సరంబు సమాప్తప్రాయం బగుటం జేసి వారువంబుల స్వేచ్ఛావిహారంబులు వారించి, హాస్తినాపురి కభిముఖుండ య్యె, అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు రాజులం గనుంగొని ధర్మ పుత్రుం డసిపత్త్రవ్రతంబులు సలుపుచు బడలియున్నవాఁడు. నేను మున్నుగాఁజని మీపరిణామస్థితులు దెలియంజేసెద తురంగంబులఁ గూర్చుకొని మీరు సాయంకాలంబునకురం డని పలికి యాకంసాంతకుండు కరిపురంబు చేరం జని యు చ్చట గంగాతీరంబున రత్నకాంచన ప్రభా దేదీప్యమాన సభాంతరంబున మహామునిసమేతుండైన ధర్మతనయుంగనుం గొని ప్రణమిల్లి “జననాథా! నీప్రతాపంబున ఘోటకం బనాఘాటంబుగా సంచరించి వచ్చె. దిక్కులరాజుల నెల్లం గలిచి నీయనుజుండు కప్పంబులు గొనివచ్చె” నని హంస ధ్వజుం డాదిగాఁ గలరాజన్యుల జన్యప్రకారంబు దెలియం జెప్పి యచ్చటనున్నమునిజనులకు నమస్కారంబును గుశల ప్రశ్నంబునుం గావించి కుంతి మొదలగు గురువనితాజనం బులకుం బ్రణమిల్లి తనకు మ్రొక్కినభీముని మాద్రేయుల సుభద్రాద్రౌపదుల నాదరించి, వృకోదరసహితంబుగా నిజ మందిరంబునకుం జని రుక్మిణీసత్యభామాదిమహాసారత్నం బుల యుల్లంబులు పల్లవింప నించుకవడి వినోదించితోరణ వితానాదులచేఁ బురంబు సింగారింప నియమించి పౌరులు పురోహితులు, సామంతదండనాథులు,తద్వధూజనంబులు

వార సుందరీబృందంబులు ధర్మరాజానుమతంబున బయలు
వెడలియుటయు, భీమాది యోధవరులతో డంగూడ నమ్మా
ధవుండు చతురంగంబులు గొలువ బకదాల్భ్యునెదుర్కో
నుటకుం గదలి వికసితకుసుమసౌరభసంభరితం బైనపురో
ద్యానసమీపంబున నర్ధచంద్రవ్యూహంబు పన్నించి నిలి
చె. అంతం బద్మినీకాంతుండు పశ్చిమపర్వతంబు చెంత
నిలిచె. అపుడు గంధతైలావసిక్తకంబు లగు కరదీపికాసహ
స్రంబులు వెలుంగ నభినవశృంగారభూషితాంగు లగురాజ
పుంగవులు గొలువ, మంథానమథ్యమానమహార్ణవఘుమం
ఘుమితఘోషగంభీరం బైనసేనాకోలాహలంబుతోడ జల
ధరగర్భనిర్భేదనారంభ విజృంభమాణ మాణిక్యధ్వజంబు
లు చెలంగం, బ్రచండమారుతపూరితకులాచలదరీఝరీ
జృంభమాణగంభీరనిస్వనంబులం బురుడించు నిస్సాణరవం
బులతోడ ననర్ఘ్యమణిమయశిబికాధిరూఢుం డైనబకదా
ల్భ్యమహామునీంద్రు వెంబడి నశ్వమేధాశ్వంబుల మున్నిడు
కొని, గాండీవధన్వి యెదుట నున్నపుండరీకాక్షుతోడ సం
ధించుకొనియె. పౌరపురంధ్రీమణు లింద్రనందనునిమీఁదం
జల్లుమాక్తికంబులవలన భూమి రత్నగర్భ యయ్యె. వారలు
చల్లెడు పూవులవలన గంధవతి యయ్యె. భీమసేనమా
ద్రేయముఖ్యులు బకదాల్భ్యమునీంద్రపాదపద్మంబులకుం
బ్రణమిల్లి ఫల్గునసేనాప్రకరంబులతోడం గలసి పట్టణంబు
నకుం జనిరి.

—కృష్ణుండు ధృతరాష్ట్రునకువచ్చినరాజుల నెఱింగించుట—

తదనంతరంబ, మహీపాలకు లందఱు విచిత్రంబులైన కానుకలు గొనుచు వ్రతదీక్షాపరుండైనధర్మనందనుని పాదారవిందంబులకుం బ్రణమిల్లిరి. అప్పుడు విదురసంజయకృపాచార్యప్రముఖమిత్రబాంధవ సుహృజ్జనులతోడంగూడఁగొలువై యున్నధృతరాష్ట్రుని చెంతకుం జని మహీపాలకుల నెల్లసమక్షంబు సేయించి పుండరీకాక్షుండు వారల పేర్వేఱ నుట్లని యెఱింగించె. ఇతండు శౌర్యసముద్రుండైననీలధ్వజుండు, స్వాహావధూవల్లభుం డైనవైశ్వానరుం డితని యల్లుండు. ఇతండు చిత్రాంగదాకుమారుం డైన బభ్రువాహనుండు. రణంబున సాత్యకిప్రద్యుమ్నవృషకేతనకపికేతనుల జయించి సంజీవనరత్నంబుఁ దెచ్చి మగుడ బ్రతికించె. ఇతండు చంద్రహాసభూపాలుండు. ఇతనిచరిత్రంబు విచిత్రంబు. ఇతం డలిగెనేని దేవదానవులు వడవడ వడంకుదురు. ఇతండు మయూరకేతనుండు. ఈరాజుసౌదార్యంబు శౌర్యంబును వర్ణింప నాతరంబుగాదు. వృద్ధబ్రాహ్మణరూపంబునం బోయి నేను వేఁడినయెడఁ దనశరీరంబు సగంబు గోసి యిచ్చె. ఇతండు హంసధ్వజుండు; ఈరాజుకొమరులను బవరంబున గెలుచుటకై నేనుబూర్వంబు నేసినపుణ్యంబులన్నియు వెచ్చపెట్టితి. వారలశిరఃకపాలంబులు రుద్రుండు హారనాయకంబుగా ధరియించె. ఇతండు వీరవర్మ; సర్వప్రాణిసంహారకర్త యైనయముం డితనియల్లుండు. వీర లందఱు నొక్కరికన్న నొక్కరధికులు. వీరల నెల్ల నీకుమారుం

డైనయర్జునుండు నిర్జించె. నీభాగ్యంబునకుం గొలంత దే
మి? అని వినిపించుచుండ ఫల్గునుండు ధృతరాష్ట్రునకు నమ
స్కరించి తల్లికి మ్రొక్కుటయు (నామె) బహుళాస్త్రశస్త్ర
వ్రణకిణాంకితంబు లగు నతని యంగంబుల నిమురుచు
మ్రొక్కిన కర్ణనందనుం గౌఁగిలించికొనియె.

తదనంతరంబ, ద్రౌపదిశుభముహూర్తంబున హాటక
పుటికలో నానావిధంబు లైనవిత్తనంబులు గొనుచు మురారి
యయ్యమ్మననువర్తించి పిఱిందిదెస నరుదేర నానాపృథివీ
పాలకులు దూరంబున నిలువ యమనందనుండు నధ్వరభూ
మిశుద్ధిగా నాఱువృషభంబులఁ బూన్చిన బంగరునాఁగలి
గైకొనిమహామునులు మత్త్రంబులు పఠించుచు వెంబడిరా
యాగస్థలంబుదున్నె. అంత దీక్షితుం డగు ధర్మనందనుని
రత్నకుంభసంభృతంబులును, గంధద్రవ్యపరిమళమిళితంబు
లునానావిధౌషధియుక్తంబులు నైన పుణ్యసలిలంబులచేఁ
గుంతియు దేవకియు యశోదయు సాదరంబుగానభిషేకంబు
గావించిరి. ఋత్విజులు నెనమన్నూట తొమ్మిది కుండ
నంపు టిటికలు గరుడాకారంబుగా నమర్చి యిట్లు లొక
టొకటికి నినుమడిసంఖ్యగా గరుడాకారంబున నైదువేదిక
లమర్చి శాస్త్రోక్తంబుగా నిష్టకాచయనంబు సేసి యష్ట
ద్వారసమన్వితంబు నష్టాపదేష్టకామయంబును వివిధ విచి
త్రతోరణధ్వజాలంకృతంబునుంగా యాగశాల గట్టించిబద
రీబిల్వపలాశయూపంబు లిరువదియొక్కటి వరుసగా నిలిపి

—:ధర్మరా జశ్వమేధం బొనరించుట:—

స్రుక్స్రువంబులు నులూఖల జుహూవు మొద లైన యజ్ఞ పాత్రంబు లలంకరించిరి. సంశతిబ్రహ్మకల్పజీవి యైన బక దాల్భ్యుండు బ్రహ్మయు, వేదవేదాంగ రహస్య నిస్సంశ యుం డైన సాత్యవతేయుం డధ్వర్యువు, వసిష్ఠవామదేవరో మశగాలవ కపిలసుమంతభాగురి భరద్వాజ జమదగ్ని రైభ్య కౌండిన్యగౌతములు ఋత్విజులును గా, నరుణి పులహ పులస్త్యోపమన్యువిశ్వామిత్ర మధుచ్ఛంద విభండకధౌమ్య వాయుభక్షకులగక్షోఘ్నమంత్రపాఠకులు గానియమించిధర్మ నందనుండు, మృగశృంగధరుండును గృష్ణాజినాంబరుండు ను, గుశాసనాసీనుండు నై యున్నసమయంబునం బరాశర నందనుండు, రాజలోకంబు నవలోకించి, మీరలు కళత్ర సమేతంబుగా జాహ్నవీపవిత్రోదకంబుల ధర్మరాజునభిషే కింపవలయు ననియె. అంతట ననసూయయు నత్రియు, నరుంధతియు వసిష్ఠుండును, రుక్మిణియుశ్రీకృష్ణుండును, హి డింబయు భీమసేనుండును, సుభద్రయు నర్జునుండును, మా యావతియుఁ బ్రద్యుమ్నుండును, ఉషాకన్యయు ననిరుద్ధుం డును, ప్రభద్రయు వృషకేతుండును, ప్రభావతియు యౌవ నాశ్వుండును, సునందయు నీలకేతుండును, ధమ్మిల్లయు ననుసాల్వుండును, మొదలుగాఁ గల యిరువదినలువు:స దంపతులు పంచపల్లవసమంచితంబు లై నకలశంబులుగొను చు మందమందగమనంబులం గదలి ముందట గీతవాద్య

నృత్యంబులు మొరయ గజాధిరూఢు లై విప్రకన్యలు చల్లు మౌక్తికంబులు మెఱయఁ, గుంతీదేవకీయశోదలం బురస్కరించికొని యరుగుసమయంబునఁ గలహఘటనావిశారదుండైననారదుండు సత్యభామాగృహంబునకుం జని పూజలుగైకొని యిట్లనియె. "భామామణీ! మగండు నీదెసఁ గూర్మి గలవాఁడని మిగుల గర్వించియుండుదువు. నేఁడు పెద్దతనంబు రుక్మిణీదేవి కిచ్చె. అది యెట్లంటివేని మూర్ధాభిషిక్తులైనక్షత్రియోత్తములు పట్టఁపురాణులతోడంగూడఁ జుట్టునుం గొలువ, ఛత్రచామరంబులు మెఱయ భ్రాజిష్ణుండైన శ్రీకృష్ణదేవునితోడం గూడ రుక్మిణీదేవి కలశాభిషేకంబు సేయుటకై జాహ్నవికిం జనియె నీచనువు వ్యర్థంబయ్యె," ననిన సాత్రాజితి కలహాశన మునిం జూచి యేకాంతంబునందును బ్రాణేశ్వరుండు నన్ను మఱచునే యని తన కేళిసౌధంబున నున్న మురారిం జూపిన సురముని విస్మితుండై విష్ణుదేవుని వ్యాపకత్వంబుఁ గొనియాడుచు యథేచ్ఛముగాఁ జనియె.

—:అశ్వమేధవిధి:—

అనంతరంబ, యిరువదినలుగురు దంపతులు, కొంగుముళ్ళతోడంగూడఁ గుసుమగంధబంధుర హేమకుంభసంభరితగంగాతరంగిణీపవిత్రోదకంబులుదెచ్చి ఋత్విజులువేదమంత్రంబులు చదువ హేమకటాహంబులం బోసి ధర్మతనయున (కభిషేక మాచరింపఁ బూతాత్ముం డగు నతండు)

మఘూశ్వంబునకు నభిషేకంబు సేసి, మహామునుల నెల్లఁగన కాసనంబుల నిడి గంధమాల్యాంబరభూషణంబు లర్పించి యథోక్తదక్షిణ లొసంగి యయ్యశ్వంబును యూపస్తంభం బునం గట్టినఁ దానిని బాంచాలియుఁ దానును బూజచేసి వలగొని, యగ్నిశిఖాముఖంబున గంధర్వలోకంబునకుం జను మనిన నయ్యశ్వంబు మోర యల్లార్చుచుఁ దనయభి ప్రాయంబు నభినయించిన నశ్వహృదయజ్ఞుం డైన నకు లుండు ధర్మజునింజూచి "క్రతుఫలప్రదాయకుం డైన శ్రీహరి తనముఖంబున నున్నవాఁడు. స్వర్గఫలం బేమి హెచ్చు!" అనియశ్వంబు దెలుపుచున్నదన శ్రీకృష్ణసహితంబుగా బు షులు సంతోషించిరి. అంత నగ్గంధర్వరత్నంబును మం త్రంబుల విశసనంబు గావించిన సౌమ్యుండైన ధౌమ్యుండు వాజిదక్షిణకర్ణంబు మెలివెట్టెఁ బాలు వెడలె. భీమసే నుండు పురోహితునియనుమతిని గృపాణంబు గొని యశ్వ శీర్షంబు ఖండించిన నది తేజోరూపంబున నెగసి సూర్యునిం గలసె. మురహరుండు నత్తురంగకళేబరంబు విశసనంబు సేసినఁ దత్తేజంబు శ్రీహరిలోనం గలసె. తన్మాంసరాశి కర్పూరరాశియైన మునులు గనుంగొని "కుంతీతనయాగ్రణీ! నీభాగ్యంబునకుం గొలఁది యెయ్యది? అపఘనసారంబు ఘనసారం బయ్యె"నని సన్నుతులు సేయ నక్కర్పూరంబు ప్రథమాహుతిగా నాచార్యుండు నింద్రు నుద్దేశించి చేసిన నయ్యైంద్రుండు చేయి చాఁచి యాహుతిం గైకొనియె,

అశ్లే దేవత లందరు వేదవ్యాసు లొసంగు నాహుతులు సాకారంబుగా వచ్చి కైకొనిరి. త్రైలోక్యంబును దృప్తిఁ బొందె. పురోడాశప్రాశనంబును సోమపానంబునుం జేసి ఋత్విజు లానందించిరి. ధర్మనందనుండు పూర్ణాహుతి గావించి యవభృథస్నానంబు నాచరించె. అ య్యశ్వమేధయాజిని రాజీవాక్షుండు నందంద కౌఁగిటం జేర్చి యభినందించె. అంత ననసూయ మొదలగు వధూజనులు నీరాజనంబులు సేసిరి. అజాతశత్రుండు బకదాల్భ్యునకు రత్నమయ వృషభంబును వ్యాసునకు సకలభూమండలంబు దక్షిణగా నొసంగిన నతండు క్రమ్మఱ నాభూమి విక్రయించి యా ధనంబు దీనుల కొసంగె. ఒక్క యరదంబు నొక్క మదగజంబును నూఱుగుఱ్ఱంబులు నూఱు ధేనువులు నాలుగుసోలల ముత్తియంబులు నలువురు సైన్యపతులనొక్కొక్క ఋత్విజునకు దక్షిణగా నొసంగి సభాసదులైన ద్విజులకు నపారంబుగా దక్షిణ లొసంగికోటిస్వర్ణంబులు పదివేలగుఱ్ఱంబులు నూతేనుంగులు నొక్కవరున సొమ్ములు వచ్చిన రాజులకెల్ల వేర్వేఱయొసంగి, యాదవులకెల్ల నందులకు రెట్టి ప్రత్యేకంబుగా బహుమానంబు సేసి రుక్మిణీప్రముఖులైనగోపాలదేవునివనితామణులకు నపరిమిత రత్నభూషణంబు లొసంగి భీమార్జున మాద్రీపుత్రుల మన్నించి, యుధిష్ఠిరుండు నవరత్నఖచితసింహాసనంబున శ్రీకృష్ణదేవుని రుక్మిణీసమేతంబుగానునిచి, యాతనిదివ్యశ్రీపాదంబులు బంగరుపళ్ళెరంబు

లోఁ బన్నీటం గడిగి తడి యొత్తి గంధపుష్పదివ్యభూష
ణాంబరంబుల నలంకరించి; యయ్యశ్వమేధక్రతుఫలంబు
సమస్తంబును దత్కరంబున దారవోసె. అప్పుడు పుష్పవృ
ష్టియు దివ్యదుందుభిధ్వానంబును గలిగె. మహాపూర్తిగనుం
గొని దేవతలు మునులు రాజర్షులు మహాపురుషులుహర్షం

—:భీముని పాకమహిమ:—

బునం గొనియాడిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు తనపాకచాతు
ర్యంబు నందఱకు నెఱింగింపంగోరి విందు సేసి బిరుసుమెత్త
నయు నన్ఁబ్రాయియుఁ జిమిడికయుం గాక గరగరికయగు
కలమాన్నంబును బద్ధకేసరచ్ఛాయ ననుకరించు పప్పును,
దివ్యగంధబంధురంబులైన గోదుమపిండివంటలును నానారు
చుల విచిత్రంబులైనశాకపాకంబులును భక్ష్యభోజ్యలేహ్య
చోష్యపానీయంబులు మొదలగు సమస్తంబును నిమిష
మాత్రంబున సమర్చి పసిఁడిపళ్లెరంబుల నించి ఋషుల
రాజుల బంధులను బంతులు దీర్చి సర్వాలంకారభూషిత
లైన యోషాసహస్రంబులచే వడ్డన చేయించుట యు,
"జింపినారచీర లేమి సేసెడి వని మనంబున నెన్నకుఁడు,
ఇవి ఖండశర్కరామయంబులైననమండెఁగలు. తెగినజం
దెంబు లివియేల యనకుఁడు, ఇవి వింతలైన గోదుమపూజం
తికలు. ఔదుంబరఫలంబు లివి యని యెన్నకుఁడు, నమలి
చూడుఁడు. మేలిపూర్ణంబులిడిన కుడుములు. తెల్ల నుఱుఁ
గు లేమిటి కంటికొనియెదు రని దూఱకుఁడు, యివి పా

సనాతుచిరంబులైన పేణియలు" అని యొడంబడఁ జెప్పి చుఁ బడంతుకలు వడ్డింప మహామునులు భుజియించి గంధోదకధౌతహస్తాంబుజులై కర్పూరవీటికా సుగంధమాల్యంబులం దనిసి యనిలజునిఁ బలువితంబులఁ బ్రశంసించుచు యాగశాలం గూర్చుండియుండిరి. ఆసమయంబున నిరువురు బ్రాహ్మణులు తమలోనఁ గోలాహలంబుగాఁ గలహించుచు వచ్చి ధర్మనందనుం గనుంగొని యాశీర్వదించి మా వివా

—:కృష్ణధర్మరాజులు బ్రాహ్మణవివాదము వినుట:—

దంబు దీర్పవలయుననిన నతం డరుణిపులహాబకదాల్భ్యాది మహామునులు నీ గోపాలదేవుండును విన మీ వాదంబులు దెలుపుఁ డనవుడు, వారిలో నొక్కరుండిట్లనియె. "నా పేరు యజ్ఞశర్మ. ఈతనినామధేయంబు విష్ణుశర్మ. ఇతనికి నే నొక్క క్షేత్రంబు నమ్మితిని. ఇతం డా క్షేత్రంబు దున్నించునపు డొక్కనిక్షేపంబు గానంబడియె. ఆనిక్షేపంబు నన్నెత్తి కొమ్మనిన నాకు నిమిత్తంబు లేదంటిని. అందుల కితండు మల్లాడుచు నున్నవాఁడు. మీర లితనికిఁ దెలియఁ బలుకరింపుం" డనినయనంతరంబ విష్ణుశర్మ యిట్లనియె. "ఇతండు నాకుఁ గ్రయంబు సేయునప్పుడు నిక్షేపంబుతోడం గూడఁ గొనినవాఁడం గాను. నాకుఁ గార్యంబేమి? ఇతండు ధర్మం బెఱుంగని వెఱ్ఱివాఁడు, తనద్రవ్యంబు నా కేమిటికి? మీర లీతగవుదీర్పుం" డనుటయు, శ్రీకృష్ణదేవుండు నవ్వుచు నిట్లనియె. విప్రవరులారా! మీర లిరువురు మూఁడు నెలలకు

మగుడ రండు; అప్పుడు తగవుతీర్చెదఁ బొండు వృథాజగడంబు వలదనిన, వారలిరువురుఁ దద్ధనంబునగరికినప్పగించి చనుటయు, ధర్మనందనుండు శ్రీకృష్ణదేవుం గనుంగొని కబదాల్భ్య వ్యాస కణ్వ వసిష్ఠాదిమహామును లుండఁ దగవు తేఱుగడసేయక యేల యూరకపొం డంటి వనిన, ముకుందుం డిట్లనియె. "నీసమక్షంబున నానాసౌఖ్యగోష్ఠీవినోదంబులం బ్రొద్దుగడపునెడ నిదేమిటి వృథాసంవాదం బని పొం డంటిని. మాసత్రయానంతరమునఁ గలియుగంబు సంప్రాప్తం బగు; అప్పటికి వీరల కీబుద్ధి యుడిగి మగుడఁ గలహించి మనయొద్దికి వత్తురు. అప్పుడు సమంబుగాఁ బంచి యిచ్చి పొం డందము. అంతియకాదు. కలియుగాచారంబులు వినుము. వేద విహితంబులు గాని దురాచారంబులచేతను, జనులయన్యోన్యవైరంబులచేతను, అన్యాయవర్తను లగు రాజులచేతను, స్త్రీద్యూత మృగయాపానాది దుర్వ్యసనంబులచేతను, ధర్మపత్నీ నిరాదరణంబుచేతనుబరదారపరిగ్రహంబుచేతను, వేశ్యాసంగమంబుచేతను;బరద్రవ్యాపహరణంబులచేతను, నానాఁటికి రెట్టించు లోభ మోహ మాత్సర్యంబులచేఁ గలియుగంబు దర్పించి ధర్మంబు నొప్పించి యందులోనఁ బ్రథమపాదంబున దురాచారంబులు సదాచారంబులు సమ్మిశ్రంబులై పెరుఁగు వడ్లు గలిపినకరణి వర్ణాశ్రమధర్మంబులు సంకరంబు లగు. అప్పు డే నొక్క రాజరూపంబున నవతరించి కొంతకొంతధర్మప్రతిష్ఠా

పనంబు సేయుదు" నని యానతిచ్చి శౌరి ధర్మనందనునిచే బహువిధసత్కారంబులు గైకొని పదియాఱువేలనూటయెనమండ్రు భార్యలతోడంగూడ హంసధ్వజాదిరాజాధిరాజులు గొలువ, మహావైభవంబున ద్వారకానగరంబునకు వేంచేసి, సబహుమానంబుగా రాజుల నెల్ల నాయాపురంబులకుఁ బనిచి దివ్యభోగంబు లనుభవించుచు సుఖంబున నుండె. యుధిష్ఠిరుండును సకలధాత్రీమండలంబు నేలుచు నభీష్టభోగంబు లనుభవించుచు నానావిధదానంబు లాచరించుచు హరిపదారవిందంబుల డెందంబునఁ గుదురుకొలిపి యానందంబు నొందుచు నుండె. అని జైమినిమునీంద్రుండు మఱియు నిట్లనుః—

"జనమేజయమహీపాలకా! అజాతశత్రుని,యశ్వమేధారంభంబును, యౌవనాశ్వహంసధ్వజచంద్రహాసాదిమేదినీవల్లభులవర్తనంబులును, శ్రీకృష్ణునిభక్తవాత్సల్యాదిదివ్యశ్రీగుణంబులును బ్రతిపాదించునట్టి యీయితిహాసంబు వినినఁ, జదివిన, వ్రాసిన, భారతరామాయణంబు లాకర్ణించిన ఫలంబును, గన్యాదాన గోసహస్ర తులాపురుషాది మహాదానంబులకంటెను నూఱింత లధికంబు ఫలంబు గలదు. ఆయురభివృద్ధియు, నభీష్టసిద్ధియు, హరిపదభక్తియు నభివృద్ధిఁ జెందు. ఈమహాపురాణంబు తేటపడ వినిపించిన విద్వాంసులకు రత్నభూషణంబులును రజతకనకంబులు రమణీయధవళచామరంబులుఁ బీతాంబరంబులు గ్రామంబు లొసంగి

డెందంబున నానందింపవలయు" నని జైమినిమునీంద్రుం డా నతిచ్చుటయు జనమేజయనరపాలుండు కౌతూహలాయత్త చిత్తుండై యమ్మునివరునకుఁ గనకాంబరంబులు, రత్నమయ భూషణంబులు...నపారంబగుగోసహస్రంబులు సమర్పించి చతుస్సాగరవేలావలయితమహీచక్రంబునేలుచుఁ దర్వాతి సత్కథలు వినుచు శాశ్వతైశ్వర్యభోగంబు లనుభవించుచు నుండె.

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వరశ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికా ప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీ
సమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయక
తనూభవ మీనాక్షీ దేవీకటాక్షలబ్ధకవి
తాసాంప్రదాయక వేంకటకృష్ణప్ప
నాయఁకప్రణీతం బైనజైమిని
భారతంబున నశ్వమేధపర్వ
మ్మను వచనకావ్యంబు
నందుఁ బంచమా
శ్వాసము.

సర్వము సంపూర్ణము.

అనుబంధము
ప్రథమాశ్వాసము.

(అచ్చులో 7 వ పుట ప్రారంభము.)

అనిన విని ధర్మనందనుండు కృష్ణద్వైపాయనుంగనుం
గొని మహాత్మా। నాతమ్ములు భీమార్జున నకులసహదే
వులు యుద్ధంబ్బునమిగులడస్సి యున్నవారు। మహాబలుం
డును। కర్ణసూనుండును। నగువృషకేతుండు బాలుండు।
ఘటోత్కచుండు మాకార్యంబున హతుండయ్యె నతనితన
యుండగుమేఘవర్ణుం డత్యంత బాలుండు గావున।
వారల నిరువుర కయ్యంబ్బునకుం బంప్పుట అయుక్తంబ్బు
యవ్వాని ప్రాపునం గవ్వడి వైరిరాజులం బ్బరాజయంబు
నొంద్దించ్చె నాగోపాల దేవుండు దూరంబ్బుననున్నవాండు
గావున నియ్యాగం బ్బెవ్విధంబ్బున జాయంగ్గలవారము।
అనిన విని భీమసేనుండు అగ్రజు నవలోకించ్చి శ్రీకృష్ణ
దేవుండు సర్వత్ర పరిపూర్ణుండు యిచ్చట లేం డన
నేటికి। యద్దేవునిం ద్దలంచ్చినమాత్రంబ్బున పాపంబ్బులు
రూపణంగ్గు। సుకృతంబ్బులు లభించ్చు। నదియునుంగ్గాక।
యొక్కరహస్యంబ్బు వినుము। శ్రీవాసుదేవునియానతిప్రకా
రంబ్బున మనము కయ్యం బ్బొనచ్చి జ్ఞాతివధం బ్బొన
చ్చితి।మిం త్రియకానిస్వతంత్రంబ్బుగా జేశినవారముగాము

హా! పురందరనందన! నివాతకవచకాలకేయాంతక! దేవతాసమూహంబులను దఱిమి యాఖండలునిజయించి ఖాండవవనంబు నగ్నిదేవుని కాహుతిఁజేసిన నీశౌర్యంబెందుఁ జనె! ఎక్కటికయ్యంబున ముక్కంటితోడఁ బెనంగి మెప్పించిపాశుపతాద్యస్త్రంబులఁ గైకొన్న నీవిక్రమంబెందణంగె! కాలకేయనివాతకవచాదిదైతేయుల నుక్కణంగించి జయంబుగైకొనిన మహాప్రతాపం బేమూలడాఁగె! భీష్మద్రోణకర్ణకృపాశ్వత్థామ దుర్యోధనదుశ్శాసన వికర్ణాదుల జయించి, యేకవీరుఁడవై గోగణంబు మరల్చిన బాహుబలం బేచక్కికిం జనియె! అన్న యగుధర్మజుచే రాజసూయాధ్వరంబుం జేయింపంబూని, యిలావృతకింపురుషభద్రాశ్వకేతుమాలకురువర్షంబుల దేవతాయోగ్యంబులైన దివ్యవస్తువాహనంబుల నపారంబుగాఁ దెచ్చినభుజావిజృంభణం బెక్కడఁ బోయె! యాదవబలంబుల నరకు సేయక సుభద్ర నరదంబుపై నుంచుకొని వచ్చినయామగటిమి యేదిక్కునకుం బోయె! చక్కరవిలుతునిధిక్కరించు చక్కఁదనంబు గలనీచొక్కటపునెమ్మేను దుమ్మునఁ గ్రమ్మియున్నయది! ఇంద్రనీలకవాటంబుకరణి వాటం బైన నీ యురస్తటంబున నిశితవిశిఖంబులు నాఁటి యున్నయవి! చంద్రబింబోపమానంబునుమందస్మితసుందరంబు నైననీవదనారవిందంబు ఖండితం బయ్యును గలకల నగుచు, జెన్నుఁ దొఱఁగక యున్నయది!" అని బహుప్రకారంబులఁ బల